

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

EX. A
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:65
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

JORDBRUKETS
FRAMTIDA TILLGÅNG
PÅ ARBETSKRAFT

UTREDNING VERKSTÄLLD PÅ UPPDRAG AV
1942 ÅRS JORDBRUKSKOMMITTÉ

AV

HANNES HYRENIUS

S T O C K H O L M

1 9 4 4

Statens offentliga utredningar 1944

Kronologisk förteckning

1. Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Av E. Lindahl och L. Lemne, Marcus. 71 s. **Jo.**
2. Betänkande med förslag angående långtjänstunderbetal m. m. Beckman. 91 s. **Fö.**
3. Betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren, Marcus. 336 s. **Fi.**
4. Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. Hægström. 66 s. **S.**
5. Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. Beckman. 262 s. **S.**
6. Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna, Marcus. 85 s. **Jo.**
7. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 1. Marcus. 215 s. **Fi.**
8. Betänkande med förslag angående revision av riksdagens arbetsformer, Norstedt. 114 s. **Ju.**
9. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext, Norstedt. viii, 192 s. **Ju.**
10. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 2. Motiv m. m. Norstedt. 500 s. **Ju.**
11. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. Idun. 569 s. **Fo.**
12. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 272 s. **Fi.**
13. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 3. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 77 s. **Fi.**
14. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 4. Marcus. 153 s. **Fi.**
15. Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredning och förslag angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 360 s. **S.**
16. Socialvårdskommitténs betänkande. 8. Kostnadsberäkningar angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 91 s. **S.**
17. Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena. Hægström. 165 s. **E.**
18. Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. Beckman. 84 s. **K.**
19. Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. Hægström. 23 s. **E.**
20. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 1. Skolan i samhällets tjänst. Frågeställningar och problemläge. Idun. 138 s. **E.**
21. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 2. Sambandet mellan folkskola och högre skola. Idun. 354 s. **E.**
22. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 3. Utredning och förslag angående vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. Idun. 104 s. **E.**
23. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 3. Förhandlingarna vid sammanträde den 15—den 17 juni 1943 med 1940 års skolutredningens rådgivande nämnd. Idun. (2), 148 s. **E.**
24. Betänkande med förslag rörande revision av lagstiftningen om kvinnas behörighet att innehava statsjänst och annat allmänt uppdrag. Norstedt. 65 s. **Ju.**
25. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 5. Promemoria angående yrkesutbildning för arbetslösa m. m. Hægström. 92 s. **E.**
26. Befolkningspolitik i utlandet. Beckman. 239 s. **S.**
27. Betänkande med utredning och förslag angående rätten till vissa uppfinningar m. m. Marcus. 83 s. **H.**
28. 1941 års reumatikervårdssakkunnigas betänkande. Del 2. Utredning och förslag rörande behovet av och formen för statligt understöd till utbyggande inom landets sjukvårdsväsen av efterbehandling och konvalescentvård. Sv. Tryckeri AB. 101 s. 6 ritn. **S.**
29. Socialutbildningssakkunniga. 1. Utredning och förslag rörande den högre socialpolitiska och kommunala utbildningen. Hægström. 192 s. **E.**
30. Ungdomsvårdskommitténs betänkande 1 med utredning och förslag angående psykisk barn- och ungdomsvård. Norstedt. 277 s. **Ju.**
31. Ungdomsvårdskommitténs betänkande 2 med utredning och förslag angående stöd åt ungdomens föreningsliv. Norstedt. 195 s. **Ju.**
32. Slututlatade avgivet av besparingsberedningens järnvägssakkunniga. Marcus. 169 s. **Fi.**
33. Socialvårdens omfattning och kostnader efter 1930. Beckman. 69 s. **S.**
34. Socialvårdskommitténs betänkande. 9. Utredning och förslag angående revision av lagstiftningen om barnvårdsanstalter och fosterbarnsvård. Beckman. 296 s. **S.**
35. Betänkande med förslag till lag om skyddighet för innehavare av järnväg eller spårväg att hålla stansel. Norstedt. 76 s. **Ju.**
36. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 6. Marcus. 130 s. **Fi.**
37. Kommunindeväsendets kommittén. 1. Den lantkommunala förvaltningsregeringens historia. Av E. Schaaling. Marcus. 108 s. **S.**
38. Betänkande angående ordnandet av civilanställning för avgående last anställt manskap vid försvaret. Beckman. 160 s. **Fö.**
39. Betänkande med förslag i anledning av utredning rörande tillstånd för juridiska personer att utöva yrkesnässig automobiltrafik. Idun. 122 s. **K.**
40. Promemoria angående socialvården under krig. Idun. 115 s. **S.**
41. Förslag till handledning i sexualundervisning för lärare i folkskolor. Hægström. 70 s. 4 pl. **E.**
42. 1943 års riksteaterutredningens betänkande och förslag angående riksteaterns omorganisation m. m. Blom. 117 s. **E.**
43. Betänkande med förslag till inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område. Hægström. 108 s. **Jo.**
44. Betänkande med förslag rörande utnyttjandet av ingenjörtekniskt utbildad personal inom försvarsväsendet och därmed sammanhängande frågor. Idun. 169 s. **Fö.**
45. Betänkande med förslag till åtgärder för den jordbrukstekniska forskningens och upplysningsverksamhetens ordnande. Idun. 75 s. **Jo.**
46. Betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet samt lag om sammanläggning av fastigheter å landet, m. m. Norstedt. 294 s. **Ju.**
47. Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 1. Utredning och förslag rörande den förvaltningsekonomiska statistiken vid kroppssjukhusen. Beckman. 95 s. **S.**
48. Betänkande med förslag till allmän ordningsstadga m. m. Beckman. 184 s. **S.**
49. Betänkande angående organisationen av garnisons-sjukvården i Stockholm. Beckman. 92 s. **Fö.**
50. Strafflagberedningens betänkande angående verkställigheten av frihetsstraff m. m. Marcus. 388 s. **Ju.**
51. Betänkande i abortfrågan. Beckman. 351 s. **S.**
52. Folkbokföringskommitténs betänkande med förslag till omorganisation av folkbokföringen. Marcus. iv, 413 s. **Fi.**
53. Betänkande med förslag till förstatligande av polisväsendet i riket och åklagarväsendet i rikets städer. Del 1. Allmänna grunder. Norstedt. 408 s. 2 bil. **S.**
54. Betänkande med förslag till förstatligande av polisväsendet i riket och åklagarväsendet i rikets städer. Del 2. Organisationens utformning, avlösningsfrågor m. m. Norstedt. 248 s. **S.**

(Forts. å omsl. 3:dje sida)

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:65
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

JORDBRUKETS
FRAMTIDA TILLGÅNG
PÅ ARBETSKRAFT

UTREDNING VERKSTÄLLD PÅ UPPDRAG AV
1942 ÅRS JORDBRUKSKOMMITTÉ

AV

HANNES HYRENIUS

STOCKHOLM 1944
IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG, ESSELTE AB

417823

LORD BUCKINGHAM

FRAMPTON, ILLINOIS

PA. TR. BUREAU

FRAMPTON, ILLINOIS

FRAMPTON, ILLINOIS

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet	7
Inledning	9
Kap. 1. Huvuddragen av jordbruksbefolkningens utveckling under de senaste årtiondena	11
» 2. Jordbruksbefolkningens nuvarande storlek och sammansättning...	22
» 3. Förändringarna inom jordbruksbefolkningen under senare tid.....	36
» 4. Använda prognosmetoder och tillgängligt statistiskt material.....	56
» 5. Prognoser avseende Sveriges totala befolkning.....	60
» 6. Bedömning av den framtida avflyttningen från jordbruket	66
» 7. Den framtida utvecklingen av totalbefolkningen inom rena jordbrukskommuner länsvis	86
» 8. Den framtida utvecklingen av jordbruksbefolkningen riksområdesvis	93
» 9. Jordbruksbefolkningens storlek och sammansättning inom olika bygdar.....	109
» 10. Den framtida utvecklingen av jordbruksbefolkningen inom olika produktionsområden.....	111
» 11. Den framtida utvecklingen av jordbruksbefolkningen inom olika socialklasser länsvis.....	119
» 12. Den framtida utvecklingen av jordbruksbefolkningen inom skilda detaljyrkesgrupper länsvis	126
» 13. Sammanfattning	142
Bilaga. Använda beräkningsmetoder	149
Tabellbilaga	172

TABELLFÖRTECKNING

Texttabeller

	Sid.
1. Folkmängden inom olika yrkeshuvudgrupper 1750—1940.....	13
2. Redovisad jordbruksbefolkning 1870—1940 fördelad på familjeställning	15
3. Antal yrkesutövare och hustrur utan yrke inom den redovisade egentliga jordbruksbefolkningen i skilda län 1880—1940.....	19
4. Fördelning på detaljyrken och socialklass av yrkesutövare och hustrur utan yrke inom den redovisade egentliga jordbruksbefolkningen 1880—1940...	21
5. Relativ fördelning på större åldersgrupper av den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen år 1940.....	26
6. Relativ fördelning på familjeställning av den totala jordbruksbefolkningen i olika åldrar år 1940.....	30
7. Relativ fördelning på familjeställning av den totala icke jordbrukande befolkningen i vissa åldrar år 1940.....	30
8. Relativ fördelning på socialklass av den totala jordbruksbefolkningen i olika åldrar år 1940.....	33

Tab.	Sid.
9. Jordbruksbefolkningens procentuella andel av rikets hela befolkning inom olika åldersklasser åren 1930 och 1940.....	34
10. Relativ fördelning på civilstånd inom större åldersgrupper av jordbruksbefolkningen och den icke jordbrukande befolkningen år 1940.....	35
11. Relativa antalet ogifta män i olika åldrar inom den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen år 1940.....	35
12. Giftermålsindex för män inom olika yrkeshuvudgrupper åren 1930—1931	38
13. Befolkningsrörelsen 1895—1933 inom jordbrukskommuner enligt Socialvetenskapliga institutets undersökning.....	45
14. Befolkningsrörelsen inom A-kommuner 1931—1942.....	46
15. Befolkningsrörelsen inom olika kommuntyper 1931—35 och 1936—40...	47
16. Åldersfördelning av befolkningen på landsbygden den 31 december 1935 samt beräknad årlig nettoflyttning inom skilda födelsekullar under perioden 1936—40.....	48
17. Procentuell minskning under tiden 1931—1940 av folkmängden i åldersgruppen 10—30 år 1930 inom A-kommunerna i skilda län och riksområden	50
18. Åldersfördelning av den totala jordbruksbefolkningen år 1930 samt beräknad årlig nettoflyttning inom olika födelsekullar under perioden 1931—40	51
19. Beräknade nettoflyttningstal för jordbrukets företagarbefolkning och arbetarbefolkningen inom skilda riksområden 1931—40 samt arbetarbefolkningens procentuella andel av jordbruksbefolkningen.....	54
20. Relativa antalet ogifta män i olika åldrar den 31 december 1940 samt motsvarande beräknade tal enligt giftermålsintensiteten 1939—42.....	61
21. Beräknad äktenskaplig fruktsamhet 1941—45 samt utomäktenskaplig fruktsamhet 1939—42 i skilda åldrar.....	61
22. Beräknad äktenskaplig fruktsamhet 1941—45 inom olika durationsklasser	62
23. Beräknat årligt antal födda enligt olika fruktsamhetsalternativ.....	62
24. Fördelning på kön och större åldersgrupper av den enligt olika alternativ beräknade folkmängden 1940—1970.....	63
25. Fördelning på kön och ålder av folkmängden i hela riket enligt folkräkningen år 1940 samt enligt alternativ 2 för åren 1950, 1960 och 1970....	64
26. Bokfört manuellt arbete vid jordbruk inom olika jordbruksområden och storleksgrupper år 1939.....	71
27. Antal män i åldrarna 20—60 år per 100 ha åker inom olika storleksgrupper i skilda län och riksområden år 1940.....	72
28. Folkmängdsutvecklingen 1940—1950 av den manliga arbetsbefolkningen inom jordbruk och övriga näringar under olika alternativa antaganden...	75
29. Folkmängdsutvecklingen 1940—1950 av den kvinnliga arbetsbefolkningen inom jordbruk och övriga näringar under olika alternativa antaganden..	80
30. Folkmängdsutvecklingen 1940—1960 av den manliga och den kvinnliga arbetsbefolkningen inom jordbruk och övriga näringsgrenar under olika alternativa antaganden.....	82
31. Antal AA-kommuner och folkmängden inom dessa i skilda län och riksområden år 1940.....	89
32. Åldersfördelningsindex för AA-kommunernas totalbefolkning inom skilda riksområden för år 1940 samt för år 1960 enligt alternativ 1.....	90
33. Folkmängden i åldrarna 15—65 år inom AA-kommunerna i skilda riksområden år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 1 och 3/2..	91
34. Folkmängden i åldrarna 15—65 år inom AA-kommunerna i skilda län år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativ 1.....	92

Tab.	Sid.
35. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—65 år inom olika riksområden åren 1930 och 1940 samt år 1960 enligt olika flyttningsalternativ ävensom de relativa folkmängdsförändringarna under mellanperioderna.....	96
36. Relativ fördelning på större åldersgrupper av jordbruksbefolkningen i arbetsåldrarna 1940—1960.....	102
37. Relativa försörjningsbördor inom jordbruksbefolkningen år 1940 samt år 1960 enligt alternativ 1.....	103
38. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—65 år inom olika riksområden år 1940 samt år 1960 enligt regionala kombinationer av flyttningsalternativen	104
39. Jordbruksbefolkningens procentuella andel av rikets hela befolkning inom olika åldersklasser åren 1950 och 1960 enligt flyttningsalternativ 1.....	106
40. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom skilda produktionsområden år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativen 0 och 1	
A. Män.....	112
B. Kvinnor.....	113
41. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom skilda produktionsområden år 1940 samt år 1960 enligt olika alternativ rörande utvecklingen av den totala folkmängden i ifrågavarande åldrar	
A. Män.....	114
B. Kvinnor.....	116
42. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom olika socialklasser länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ 0	
A. Män.....	120
B. Kvinnor.....	121
43. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom olika socialklasser länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ 1 för totalbefolkningen samt flyttningsalternativen 1/2 och 1 för arbetarbefolkningen.....	124
44. Yrkesverksam jordbruksbefolkning i åldrarna 20—60 år inom skilda detaljyrkesgrupper länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ 0	
A. Män.....	130
B. Kvinnor.....	132
45. Yrkesverksam jordbruksbefolkning i åldrarna 20—60 år inom skilda detaljyrkesgrupper länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ I.....	136
46. Yrkesverksam jordbruksbefolkning i åldrarna 20—60 år inom skilda detaljyrkesgrupper länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ II.....	138

Tabellbilaga

Tab.	Sid.
A. Jordbruksbefolkningens fördelning på familjeställning, detaljyrke och socialklass den 31 december 1940.....	172
B. Fördelning på kön, ålder och familjeställning av jordbruksbefolkningen den 31 december år 1940.....	174
C. Fördelning på kön, ålder och socialklass av den yrkesverksamma jordbruksbefolkningen den 31 december år 1940.....	175
D. Fördelning på kön, ålder och civilstånd av den totala jordbruksbefolkningen år 1940.....	175

Tab.	Sid.
E. Fördelning på detaljgrupper av yrkesutövare och medhjälpande familjemedlemmar inom jordbruk med binäringar i skilda län och riksområden år 1940.....	176
F. Fördelning på kön och större åldersgrupper av totalbefolkningen i AA-kommuner inom skilda riksområden år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 1 och 3/2.....	177
G. Fördelning på kön och 5-års åldersklasser av den totala jordbruksbefolkningen på landsbygden år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 3/4, 1, 5/4 och 3/2.....	180
H. Fördelning på kön och större åldersgrupper av den totala jordbruksbefolkningen inom skilda riksområden år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 3/4, 1, 5/4 och 3/2.....	181
I. Folkmängdsförhållandena inom olika bygder och län.....	184
J. Folkmängdsförhållandena inom olika produktionsområden.....	194
K. Fördelning på kön och större åldersgrupper av jordbruksbefolkningen inom olika produktionsområden år 1940.....	195
L. Fördelning på kön och större åldersgrupper av den yrkesverksamma jordbruksbefolkningen jämte dess familjemedlemmar inom olika detaljyrkesgrupper år 1940.....	196

ILLUSTRATIONER

Fig.	Sid.
1. Befolkningsutvecklingen i Sverige 1800—1940.....	11
2. Sveriges totala folkmängd och dess jordbruksbefolkning 1800—1940... ..	18
3. Relativa åldersfördelningar år 1940	
A. Total befolkning och jordbruksbefolkning.....	28
B. Övrig landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning.....	29
4. In- och utflyttning inom jordbrukskommuner samt konjunkturindex 1895—1942.....	47
5. Jordbruksbefolkningens nettoutflyttning inom olika naturliga jordbruksområden 1931—1940 (karta).....	53
6. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—65 år inom skilda riksområden 1930—1960 enligt flyttningalternativen 1, 5/4 och 3/2.	
A. Män.....	100
B. Kvinnor.....	101
7. Beräknad relativ åldersfördelning för jordbruksbefolkningen år 1960 enligt flyttningalternativ 1.....	103
8. Genomsnittlig årlig förändring 1940—1960 av den manliga jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år under antagande av 1930-talets nettoutflyttning (karta).....	118

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Genom beslut den 12 februari 1943 bemyndigade Kungl. Maj:t 1942 års jordbrukskommitté att företaga en undersökning angående jordbrukets framtida tillgång på arbetskraft samt förordnade docenten Hannes Hyrenius att såsom särskild sakkunnig biträda kommittén vid utförandet av undersökningen.

Jordbrukskommittén får nu vördsamt överlämna en av Hyrenius efter samråd med kommittén verkställd utredning i frågan.

Stockholm den 20 december 1944.

1942 ÅRS JORDBRUKSKOMMITTÉ

BO HAMMARSKJÖLD

_____
/ C. H. Nordlander

The first phase of the project was to establish a...

The second phase of the project was to establish a...

The third phase of the project was to establish a...

Stockholm den 30 december 1944

1944 ÅRS RAPPORT

1944 ÅRS RAPPORT

101
102
103
104
105

Inledning.

Den undersökning rörande det svenska jordbrukets framtida tillgång på arbetskraft, som i det följande framlägges, kan enligt prognosers natur icke göra anspråk på att ge annat än innebörden av vissa, på förhand uppställda antaganden rörande de på arbetskraftsvolymen inverkan änderingsfaktorerna, d. v. s. i första hand avflyttningen från jordbruk till övriga näringsgrenar. Då det är uppenbart, att dessa låta sig förhandsuppskattas endast med viss osäkerhet, blir även själva folkmängdsberäkningarna i motsvarande grad osäkra. Man har därför att uppställa ett flertal alternativ rörande änderingsfaktorernas framtida utveckling för att därigenom ingränsa det område, inom vilket desamma verkligen komma att ligga. De gemensamma drag, som de skilda alternativen eventuellt uppvisa, kunna därigenom anses ha en relativt hög grad av sannolikhet.

För uppställandet av rimliga antaganden för prognoserna har man att först göra en retrospektiv studie över befolkningsutvecklingen under senare tid. Resultaten därav kunna så sammanställas med vad man eventuellt kan utsäga rörande den kommande utvecklingen av de sociala och ekonomiska faktorer, som utgöra befolkningsrörelsens bakgrund. På detta sätt har man möjlighet att på ett acceptabelt sätt konstruera ett antal olika hypoteser rörande befolkningens änderingsfaktorer och att därigenom komma fram till olika alternativa folkmängdsutvecklingar.

Det kan icke sägas vara rimligt att kräva, att prognoserna direkt skola utpeka den utvecklingslinje, som kan anses ha den största sannolikheten. Prognosernas huvudvärde ligger fastmera däri att de ange effekten av flera olika alternativ rörande de demografiska elementen, och det kommer sedan an på den, som vill utnyttja dem, att med ledning av material, som framkommit efter prognosernas uppgörande, eller genom enbart subjektiva bedömningsgrunder avgöra, vilket av de uppställda alternativen, som kan tillmätas det största praktiska värdet.

För utförande av det här skisserade programmet har i de första kapitlen av undersökningen givits en skildring av jordbruksbefolkningens storlek, sammansättning och änderingstendenser under senare tid med ledning av förefintliga data från folkräkningar och löpande befolkningsstatistik. I kap. 6 diskuteras så, vilka alternativ rörande jordbruksbefolkningens avflyttning, som ur skilda synpunkter kunna anses rimliga och lämpliga, och

i de därefter följande sex avsnitten givas så resultaten av de utförda beräkningarna.

Kalkylerna ha i huvudsak koncentrerats på en skildring av utvecklingen av de arbetsföra åldrarna, representerade av åldersklasserna 15—65 eller 20—60 år, och ha i tiden sträckts från år 1940 till år 1960.

Det må här slutligen framhållas, att det för bedömande av de olika uppställda flyttningsalternativens grad av sannolikhet är önskvärt att fortlöpande närmare studera befolkningens förändringar, ty först när man sammanställer de gjorda hypoteserna med ändringstendenserna under prognosperiodens första skede få kalkylerna sitt rätta värde.

KAPITEL 1.

Huvuddragen av jordbruksbefolkningens utveckling under de senaste årtiondena.

Den svenska befolkningen har under de båda sista århundradena undergått en betydande förändring såväl i fråga om storlek som sammansättning. Denna utveckling har ingalunda försiggått i ett jämnt tempo utan har växlat styrka och karaktär från en epok till en annan. För att i överskådlig form illustrera detta gives i fig. 1 en grafisk framställning av folkmängden,

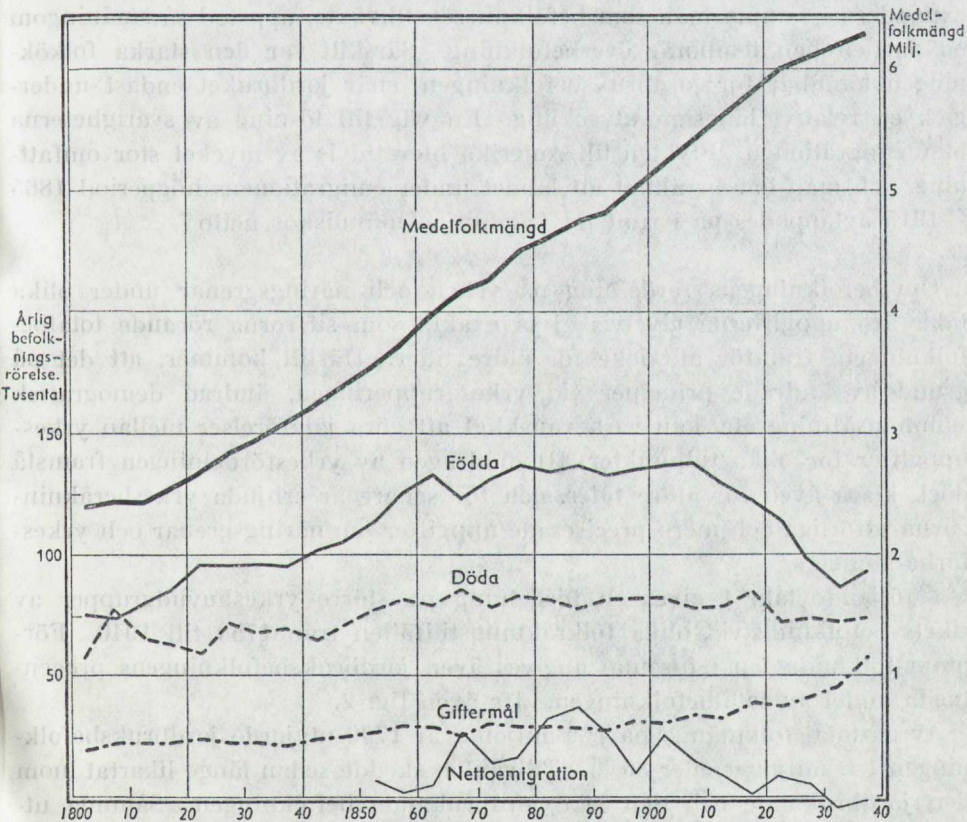

Fig. 1. Befolkningsutvecklingen i Sverige 1800—1940.

antalet vigda, födda och döda samt födelseöverskottet från år 1800 och fram till senaste år, ävensom av den beräknade nettoemigrationen från år 1850.

Folkmängden uppgick vid 1800-talets början till 2·35 miljoner, år 1850 var den 3·48, år 1900 5·14 och år 1940 6·37 miljoner. Befolkningen tillväxte sålunda kraftigt, vilket möjliggjordes av den hela tiden föreliggande differensen mellan födelse- och dödskurvorna. Relativa födelsetalet höll sig under större delen av 1800-talet tämligen konstant omkring eller något över 30 ‰. Den senare följande nedgången skedde till en början långsamt, och först efter 1910 vidtog en mera påtaglig minskning av födelsetalet, som åren 1933—1934 resulterade i ett bottenläge av endast 13·7 ‰. Samtidigt med denna utveckling av relativa födelsetalet undergick dödstalet en jämn minskning alltifrån cirka 25 ‰ vid 1800-talets början till 10 à 11 ‰ under senaste tid. Följden härav har varit ett betydande födelseöverskott, som under större delen av 1800-talet och under 1900-talets första årtionde höll sig på 10 à 12 ‰. Under senare delen av denna period uppgick det årliga födelseöverskottet i absoluta tal till omkring 55 000, vilket för de fyrtio åren 1871—1910 ger ett överskott av ej mindre än 2·2 miljoner.

Då landets näringsliv med dåtida förhållanden och resurser icke kunde expandera i samma mån som befolkningen tillväxte, uppstod så småningom en partiell och temporär överbefolkning. Särskilt var den starka folkökningen kännbar för jordbruksbefolkningen, enär jordbruket endast undergick en relativt långsam utveckling. En väg till lösning av svårigheterna blev emigrationen. Flykten till Amerika blev tidvis av mycket stor omfattning, och man har beräknat att landet under emigrationens högperiod 1865—1915 avtappades på i runt tal 1¹/₄ miljon människor netto.

Om befolkningens fördelning på yrken och näringsgrenar under olika tider äro uppgifterna givetvis ej så exakta som siffrorna rörande totalbefolkningen, framför allt icke för äldre tider. Härtill kommer, att det på grund av ändrade principer vid yrkesgrupperingen, ändrad demografisk sammansättning etc. kan vara vanskligt att göra jämförelser mellan yrkesuppgifter för olika tidpunkter. Huvuddragen av yrkesfördelningen framstå dock klara även för äldre tider, och för senare år erbjuda yrkesberäkningarna utförliga och mera preciserade uppgifter om näringsgrenar och yrkesförhållanden.

I följande tab. 1 gives en fördelning på större yrkeshuvudgrupper av rikets befolkning vid olika folkräkningstillfällen från 1750 till 1940. Förutom folkmängden i tusental anges även jordbruksbefolkningens procentuella andel av totalbefolkningen. Jfr även fig. 2.

Av en total folkmängd på 1·79 miljoner år 1750 utgjorde jordbruksbefolkningen 1·42 miljoner eller 80 %. Tillväxten skedde sedan länge likartat inom den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen. Sålunda utgjorde jordbruksbefolkningen år 1800 1·86 miljoner eller 79 % av hela folk-

Tab. 1. Folkmängden inom olika yrkeshuvudgrupper 1750—1940.

Tusental personer.

År	Folk mängd i tusental					Jordbruk med binäringar i %
	Jordbruk med binäringar	Industri och hantverk	Handel och samfärdsel	Allmän förvaltnings-tjänst och fria yrken	Hela folk-mängden	
1750	1 425	137	33	191	1 786	79·8
1800	1 856	266	39	186	2 347	79·1
1840	2 540	268	69	262	3 139	80·9
1850	2 714	319	68	382	3 483	77·9
1870	3 017	610	217	325	4 169	72·4
1880	3 102	793	334	337	4 566	67·9
1890	2 973	1 038	414	360	4 785	62·1
1900	2 828	1 426	535	347	5 136	55·1
1910	2 697	1 766	741	318	5 522	48·8
1920	2 596	2 066	898	344	5 904	44·0
1930	2 417	2 195	1 117	413	6 142	39·4
1940	2 175	2 432	1 245	519	6 371	34·1

mängden; år 1840 var jordbruksbefolkningen 2·54 miljoner, motsvarande 81 % av totalfolk-mängden.

Omkring mitten av 1800-talet kan man emellertid konstatera en relativt sett något ökad tillväxt inom den icke jordbrukande befolkningen, vilket utgör början till en kraftig omvandling av hela näringslivet. Jordbruksbefolkningen fortsatte att tillväxa ända fram till år 1880, då den nådde sin största numerär, 3·10 miljoner. Sedan dess har en minskning skett ned till 2·17 miljoner år 1940. Den icke jordbrukande befolkningen har samtidigt ständigt ökats, från 0·60 miljoner år 1840 via 1·46 miljoner år 1880 till 4·20 miljoner år 1940. Som en följd härav har jordbruksbefolkningens relativa andel alltmera sjunkit. År 1880 utgjorde den ännu 68 %. År 1910 hade den passerat ned under hälften och år 1930 var den 39 %. Likväl översteg den då alltjämt industribefolkningens andel, 36 %. År 1940 hade däremot rollerna blivit ombytta; jordbruksbefolkningen omfattade då 34 % och industribefolkningen 38 %.

Den kraftiga nedgången av jordbruksbefolkningen under de senaste årtiondena, såväl absolut som relativt, kan återföras på trenne faktorer, emigrationen, industrialiseringen och barnbegränsningen. Av dessa kom emigrationen att tidigast påverka utvecklingen. Jordbruksbefolkningens övergång till andra näringsgrenar började i större utsträckning först något senare men har till skillnad från utvandringen till främmande land fortsatt med oförminskad styrka intill senaste tid. Barnbegränsningen slutligen är ett resultat av de två, tre senaste årtiondena.

Jordbruksbefolkningens starka tillväxt under tiden fram till senare delen av 1800-talet medförde en betydande nyodling men samtidigt också en kraf-

tig jordstyckning och tillkomst av ett stort antal torp och små jordbrukslägenheter. En stor del av brukningsdelarna kommo härigenom att bli av otillräcklig storlek för de familjer, som skulle ha sin bärgning därav, i all synnerhet som själva jordbrukstekniken fram till tiden för emigrationen och även långt senare blott gjorde mycket små framsteg. Det var under dessa förhållanden naturligt, att en stor del av den ekonomiskt och socialt sämre ställda jordbrukarungdomen lockades av möjligheterna att få ett eget jordbruk i Amerika. Och när utflyttningsvågen en gång fått fart, drog den med sig även många, som skulle ha haft förutsättningar att skaffa sig en rimlig bärgning i hemlandet.

Ur nationell synpunkt betraktades emigrationen som en förlust, en förlust av arbetsför ungdom med företagsamhet och goda arvsanlag. Sedd i en senare tids perspektiv företer den stora folkvandringen likväl även vissa ljusare sidor. På dess kreditsida måste sättas, att den, på grund av en under emigrationens dagar faktiskt rådande partiell överbefolkning, motverkade och hindrade en annars ofrånkomlig sänkning av den redan förut ur hälso- och effektivitetssynpunkt låga levnadsstandarden hos stora befolkningsgrupper. De materiella och kulturella fördelar, som senare genom utvandrarerna och deras avkomlingar kommit moderlandet till godo, ha ävenledes i viss mån bidragit till att uppväga emigrationens nackdelar.

Industrialismens successiva genombrott i vårt land under 1800-talets senare hälft betydde i första hand ökade arbets- och utkomstmöjligheter inom landet för den stigande befolkningen. Omläggningen och utvecklingen av näringslivet genom en framväxande industri och ökad handel ävensom förbättrade produktionsbetingelser för jordbruket kom att successivt medföra en ökad produktion per capita och därmed en genomsnittlig höjning av folkets levnadsstandard och av den enskilda individens utvecklingsmöjligheter. Näringsutrymmet ökades sålunda kraftigare än befolkningen och därmed undanröjdes en av emigrationens huvudbetingelser. Utvandringen, som nådde sin största relativa omfattning under 1880-talet, började på 1910-talet att minska och var under världskriget tämligen ringa. Av betydelse härvidlag voro givetvis också de av Förenta Staterna så småningom skärpta invandringsbestämmelserna. Den av industrialiseringen betingade flyttningen från jordbruksnäringen till industri och handel kom allt mera att träda i emigrationens ställe, och folkströmmen från jordbruket har fortsatt med oförminskad eller till och med ökad styrka. Samtidigt har emellertid avkastningen per arealenhet och per arbetande ökat högst avsevärt. Jordbruket har med andra ord undergått en betydande utveckling, som delvis kan sägas stå i ett växelsamband med folkminskningen. Flykten från jordbruket har möjliggjort och delvis framtvingat rationaliseringsåtgärder i fråga om arbetskraftsanvändning och teknik, men å andra sidan har jordbrukets mekanisering underlättat en fortsatt avflyttning. Det är kanske främst stadsnäringarnas alltmera dominerande roll på arbetsmarknaden,

som här blivit bestämmande för utvecklingen, och jordbruket har i högre eller mindre grad tvingats följa med. Även om detta skett med en tidvis betydande ekonomisk och social standardskillnad mellan jordbruk och övriga näringar torde förhållandena likväl kunna sägas ha främjat en för hela folket god utveckling av »modernäringen».

För att få en klar bild av jordbruksbefolkningens utveckling är det icke tillräckligt att studera de ovan givna totalsiffrorna. Som tidigare påpekats har den icke arbetande delen av jordbruksbefolkningen, d. v. s. framför allt barn och åldringar, ändrats på ett sätt som i hög grad påverkar den erhållna bilden.

I nedanstående tab. 2 gives en fördelning på familjeställning av den direkt redovisade befolkningen inom jordbruk med binäringar. Vissa anmärkningar må förutskickas beträffande de givna siffrorna. Utöver den i yrkestabellerna under jordbruk upptagna befolkningen inkluderas i de här givna talen även antalet till jordbruk räknat tjänstefolk samt inhysseshjon. Där emot ha utelämnats de f. d. yrkesutövarna och dessas familjemedlemmar samt arbetare av obestämt slag. Då de sistnämndas antal varit stort i kraftig nedgång — huvudsakligen beroende på en noggrannare yrkesklassificering — innebär detta, att minskningen av den egentliga jordbruksbefolkningen i verkligheten varit något kraftigare än vad här givna siffror antyda.

Vid jämförelse mellan olika tidpunkter gäller givetvis, att ändringar i yrkesgrupperingen inverka störande, trots att omräkningar verkställts för att i görligaste mån få fram komparabla siffror. Särskilt anmärkningsvärda blevo förändringarna vid 1940 års yrkesräkning, vars direkta uppgifter om jordbruksbefolkningen finnas närmare redovisade i följande kapitel. Anledningen härtill är dels att yrkesräkningen grundades på i samband med mantalsskrivningarna individuellt lämnade utförliga uppgifter, något som

Tab. 2. Redovisad jordbruksbefolkning 1870—1940, fördelad på familjeställning.

Tusental personer.

År	Sysselsatta personer				Barn under 15 år	Övriga familjemedlemmar	Samtliga
	Yrkesutöväre		Hustrur utan yrke	Summa			
	Män	Kvinnor					
1870	755	360	.	.	.	2 588	
1880	786	387	431	1 604	986	2 590	
1890	804	384	444	1 632	886	2 626	
1900	799	387	420	1 606	839	2 531	
1910	800	330	404	1 534	800	2 396	
1920	808	314	389	1 511	755	2 337	
1930	798	274	362	1 434	624	2 170	
1940	768	191	362	1 321	480	1 896	

särskilt inom jordbruksbefolkningen åstadkommit vissa förskjutningar, och dels att själva yrkesschemat omlagts. Då de för vinnande av likformighet med tidigare data gjorda omräkningarna icke kunna sägas lägga siffrorna tillrätta annat än i grova drag, må nämnas ett par ord om desamma.

För den manliga jordbruksbefolkningen ha några justeringar icke vidtagits, enär 1940 års folkmängdssiffror härvidlag ansetts konforma med tidigare givna data. För den kvinnliga jordbruksbefolkningen ha ändringarna i yrkesgrupperingen emellertid påfordrat korrektioner. Det har därvid antagits, att den relativa minskning, som skett i den vuxna icke gifta kvinnliga jordbruksbefolkningen under 1930-talet varit lika stark inom de olika delgrupperna, d. v. s. kvinnliga yrkesutövare (inkl. i husligt arbete inom jordbruk redovisade), medhjälpare kvinnliga familjemedlemmar och övriga kvinnliga familjemedlemmar. Genom att jämföra den därvid beräknade fördelningen med den observerade, finner man, att den på grund av ändrad yrkesredovisning skedda minskningen av de kvinnliga medhjälpare familjemedlemmarna och den samtidiga ökningen av de övriga kvinnliga familjemedlemmarna under det gjorda antagandet uppgår till ungefär 45 000, för vilket i tabellen korrigerings verkställts.

Medan den totala jordbruksbefolkningen nådde sin största omfattning år 1880 för att därefter fram till år 1940 minska med 30 %, kulminerade den direkt redovisade befolkningen något litet senare. Av förändringarna inom olika familjekategorier fäster man sig särskilt vid nedgången i antalet barn; från omkring 900 000 år 1880 hade antalet år 1940 reducerats till blott 480 000, d. v. s. en minskning med inemot hälften och i absoluta tal med över 400 000. Nedgången i antalet direkt sysselsatta personer — yrkesutövare samt hustrur utan yrke — är å andra sidan mera moderat, särskilt om man beaktar, att förändringarna från 1930 till 1940 till en del bero på ändrad klassificering.

Ehuru samtliga de i tab. 2 angivna kategorierna äro av betydelse för jordbruksarbetet, är det likväl av speciellt intresse att fastslå, att antalet manliga yrkesutövare undergått en tämligen begränsad förändring. Från 786 000 år 1880 steg antalet till 804 000 år 1890, varefter det hållit sig nästan konstant ända fram till år 1930. Under 1930-talet har likväl en minskning inträtt ned till 768 444 år 1940, d. v. s. en nedgång med 0.4 % per år. Som å annat ställe visas kommer minskningen huvudsakligen under periodens senare hälft.

Då den till jordbrukets binäringar räknade befolkningen intager en särställning genom att blott i begränsad omfattning arbeta i och ha sin utkomst av jordbruk, kan det vara av intresse att utskilja densamma. För åren 1870—1940 får man därvid bl. a. följande folkmängdssiffror i tusental:

Å r	Egentlig jordbruksbefolkning		Befolkning inom skogsbruk och fiske	
	Manliga yrkesutövare	Hela folkmängden	Manliga yrkesutövare	Hela folkmängden
1870.....	747	2 563	8	25
1880.....	771	2 538	15	52
1890.....	788	2 568	16	58
1900.....	782	2 471	17	60
1910.....	751	2 264	49	132
1920.....	716	2 113	92	224
1930.....	696	1 941	102	229
1940.....	653	1 660	115	236

Den särskilt redovisade skogsbefolkningen har vuxit fram under innevarande århundrade och återfinnes huvudsakligen i landets nordliga och för egentligt jordbruk mindre betydelsefulla områden. Gränsdragningen mellan skogsbruksbefolkningen och den egentliga jordbruksbefolkningen är givetvis ganska vag, men det kan likväl vara av intresse att se, hur den befolkning, som har sin huvudsakliga utkomst av egentligt jordbruk, ändrats till sin numerär. Den totala folkmängden visar sig från ett maximum år 1890 av 2·57 miljoner ha minskats till 1·66 miljoner år 1940, d. v. s. med 35 %. En tredjedel av denna minskning kommer likväl på det senaste årtiondet. Antalet manliga yrkesutövare var år 1890 788 000 och har under 1900-talet nedgått med 17 % eller i genomsnitt icke fullt $\frac{1}{2}$ % per år. Härvid är dock att märka, att minskningen under 1920-talet var relativt låg till följd av bl. a. egnahemsverksamheten, medan den å andra sidan varit desto starkare under 1930-talet ($\frac{2}{3}$ % per år).

För erhållande av en sammanfattande bild av totalbefolkningens och jordbruksbefolkningens utveckling ha i fig. 2 sammanförts vissa data från tab. 1 och tab. 2.

Den ovan skildrade minskningen av jordbruksbefolkningen under de senaste decennierna har gjort sig gällande inom större delen av landet, men påtagliga regionala skillnader föreligga beträffande såväl tiden för folkminskningens insättande som styrkan därav. För att klarlägga dessa olikheter — vilka äro av betydelse bl. a. för bedömning av den framtida utvecklingen — gives i tab. 3 en översikt över antalet yrkesutövande män och kvinnor samt hustrur utan eget yrke, d. v. s. vad här ovan med viss förenkling kallats den sysselsatta befolkningen, vid det egentliga jordbruket inom skilda län åren 1870—1940. Som tidigare påpekats gäller, att ändringar i yrkesklassificeringen åstadkomma viss osäkerhet vid jämförelsen mellan de olika folkräkningstillfällena, något som särskilt gör sig gällande vid en jämförelse mellan 1940 års siffror och dem för tidigare år. Trots de rådande bristerna kan man likväl av de givna siffrorna fullt klart utläsa huvudutvecklingen.

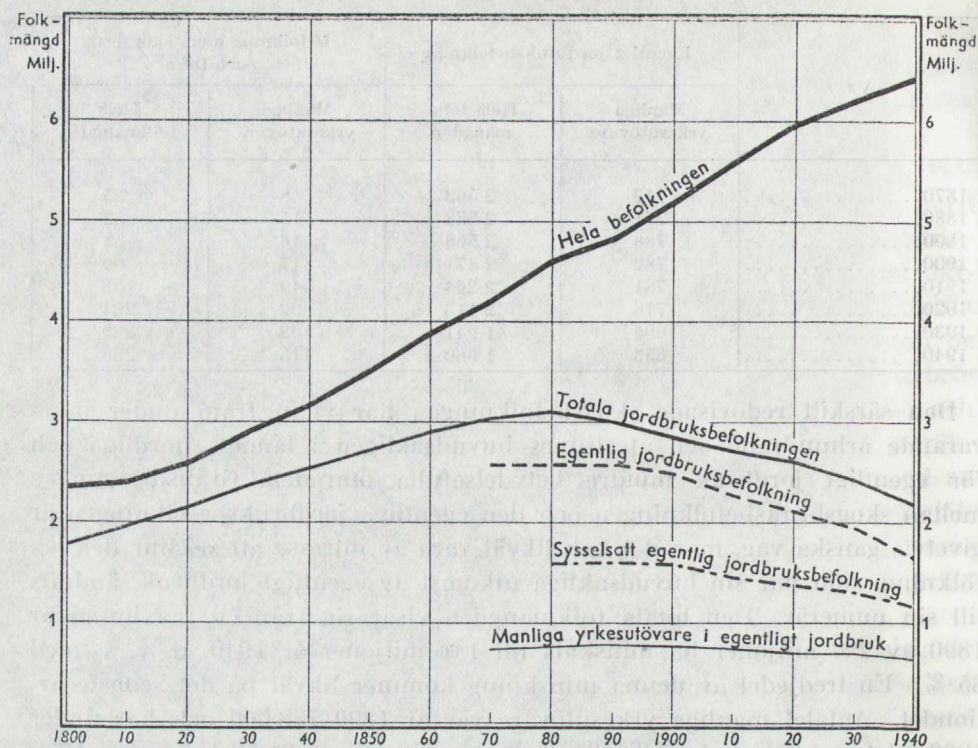

Fig. 2. Sveriges totala folkmängd och dess jordbruksbefolkning 1800—1940.

I tabellen har genom fetstil utmärkts maximifolkmängden för olika län. För hela riket inträffade denna år 1890. Därefter och fram till år 1930 har en minskning ägt rum med i genomsnitt 0.54 % per år.

De enskilda länen uppvisa avsevärda olikheter. I sina huvuddrag har utvecklingen varit den, att den redovisade sysselsatta jordbruksfolkmängden tidigast nått sin högsta numerär i södra och sydvästra Sverige. De mellansvenska länen förete en varierande bild och sakna delvis ett tydligt maximum. I landets nordligare delar slutligen har folkminskningen inträtt först efter sekelskiftet och har där varit av varierande styrka.

För de tre mälarlänen Stockholms, Uppsala och Södermanlands län har folkmängden hållit sig tämligen konstant från 1880 och till 1920 och har först därefter undergått en viss minskning. I Östergötland, där, att döma av tillgängliga uppgifter om antalet yrkesutövande män, den sysselsatta folkmängden nådde sin största storlek redan år 1870, har nedgången fram till senaste tid uppgått till ungefär 0.4 % per år. Ungefär detsamma gäller om Jönköpings län, under det att jordbruksbefolkningen i de båda övriga smålandslänen minskat något snabbare, i synnerhet i Kronobergs län (0.9 % per år).

På Gotland har den arbetande jordbruksbefolkningen efter en ökning

Tab. 3. Antal yrkesutövare och hustrur utan yrke inom den redovisade egentliga jordbruksbefolkningen i skilda län 1880—1940.

	Folkmängd i tusental						
	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1940
Stockholms stad och län.....	51	55	55	51	53	49	42
Uppsala län.....	33	36	35	35	36	33	29
Södermanlands ».....	55	56	54	52	53	48	40
Östergötlands ».....	88	86	85	78	77	71	63
Jönköpings ».....	80	75	72	67	64	61	53
Kronobergs ».....	75	69	65	59	53	49	43
Kalmar ».....	78	81	78	71	66	63	55
Gotlands ».....	16	20	20	21	21	20	19
Blekinge ».....	46	45	43	36	31	28	24
Kristianstads ».....	94	93	90	81	76	72	66
Malmöhus ».....	111	107	101	91	88	86	81
Hallands ».....	57	55	53	49	47	45	42
Göteborgs o. Bohus ».....	68	65	60	52	49	45	39
Älvsborgs ».....	120	122	114	104	95	85	77
Skaraborgs ».....	108	107	104	96	92	85	75
Värmlands ».....	117	111	101	87	78	70	61
Örebro ».....	64	65	62	54	52	48	39
Västmanlands ».....	40	43	45	42	40	36	31
Kopparbergs ».....	68	71	73	67	57	56	46
Gävleborgs ».....	42	50	53	51	48	47	44
Västernorrlands ».....	53	64	70	64	56	52	51
Jämtlands ».....	34	38	41	42	40	39	36
Västerbottens ».....	42	48	56	63	63	62	63
Norrbottnens ».....	36	40	45	46	44	43	42
Hela riket.....	1 576	1 602	1 575	1 459	1 379	1 293	1 161

fram till år 1890 hållit sig konstant fram till senare tid. Helt annorlunda har utvecklingen varit i Blekinge, där folkmängden nedgått till hälften sedan år 1880, motsvarande 1 % per år.

I Skåne och i Halland samt i Skaraborgs län har folkminskningen sedan maximiåret 1880 varit av riksgenomsnittets storlek. Inemot dubbelt så stark har den däremot varit i Göteborgs och Bohus län (0·9 % per år), i Älvsborgs län (0·9 %) och i Värmlands län (1·0 %).

I de mellansvenska Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län nådde folkmängden sin höjdpunkt först vid sekelskiftet eller strax före och har senare fram till 1930 nedgått med 0·7 à 0·8 % per år. Ännu kraftigare har nedgången varit i Västernorrlands län, under det att folkminskningen i Gävleborgs och Jämtlands län varit mera moderat (0·4 % per år). Vad slutligen de båda nordligaste länen beträffar, så har den arbetande jordbruksbefolkningen i dessa varit stadd i tillväxt ända fram till 1910 eller 1920, och den därefter följande återgången har varit relativt ringa.

Det må till de här återgivna siffrorna ytterligare fogas, att man genom att uteslutande fästa avseende vid de manliga yrkesutövarnas numerär får en något avvikande bild med en mera begränsad folkminskning. De regionala olikheterna bliva emellertid ungefär desamma som ovan skildrats.

För att ytterligare belysa de timade förändringarna i jordbruksbefolkningens numerär har man att göra en uppdelning på undergrupper av yrken och socialklasser. På grund av den äldre yrkesstatistikens osäkerhet blir överensstämmelsen mellan olika tidpunkter visserligen icke fullt tillfredsställande, men huvuddragen av utvecklingen torde framstå med tillräcklig tydlighet. För senare år finnes däremot möjlighet att på ett mera exakt sätt klarlägga jordbruksbefolkningens sammansättning.

I tab. 4 givnes för olika tidpunkter alltifrån år 1880 en fördelning på vissa detaljyrkes- och socialgrupper av till den egentliga redovisade jordbruksbefolkningen räknade yrkesutövare och hustrur utan yrken. Uppgifterna för åren 1880 till och med 1930 äro erhållna från sammanräkningar, som verkställt för 1935 års befolkningskommission¹, och kunna i huvudsak sägas vara sinsemellan jämförbara. De i vissa fall något vaga kategoriklyvningarna utgöra givetvis ett visst osäkerhetsmoment vid jämförelser i tiden. Andra orsaker till fel ligga i den numera helt försvunna kategorien inhysehjon samt särskilt däri, att arbetare av obestämt slag icke ingå i tabellen.

Rörande de för år 1940 givna siffrorna är att märka, att dessa i flera avseenden icke äro fullt jämförbara med tidigare data. Som förut påpekats har antalet kvinnliga yrkesutövare erhållits genom en på vissa schematiska antaganden gjord omräkning av antalet medhjälpande kvinnliga familjemedlemmar. I anslutning härtill må påpekas, att uppgifter om manliga familjemedlemmars hustrur utan särskilt yrke icke stå att erhålla för år 1940.

Vad antalet gods- och hemmansägare etc. beträffar, bör uppgången under 1920-talet ses i samband med den förut nämnda egnahemsverksamheten. I övrigt kan denna kategori sägas ha hållit sig oförändrad. Torparklassen har däremot nästan försvunnit från att år 1880 ha omfattat 180 000 sysselsatta personer. Anledningen härtill är till stor del torpsystemets successiva avskaffande och ersättande med andra former för anställning av lantarbetare, men i någon mån torde nedgången i talen även bero på en ändrad redovisning (bl. a. överföring till arrendatorer och lägenhetsinnehavare).

Uppgifterna om arbetarbefolkningens numerär torde för tidigare folkräkningar vara någorlunda jämförbara om än långt ifrån tillfredsställande. Den i folkräkningarna verkställda klyvningen på jordbruksarbetare och tjänstefolk har här icke meddelats, då den är mycket osäker. För år 1940 gäller f. ö., att någon uppdelning på olika slag av manliga jordbruksarbetare överhuvud taget icke kan göras. En verkställd bearbetning av olika individualyrken ger härvidlag ingen ledning. Nämnas kan, att antalet såsom statare direkt redovisade icke uppgår till fullt 4 000. Då det verkliga antalet statare är avsevärt högre¹, är det uppenbart, att de flesta yrkesbetecknats med hänsyn till viss specialsysselsättning (ladugårdskarlar, fördräng, stallare etc.).

¹ S. O. U. 1938; 15.

² Enligt Svenska lantarbetareförbundets uppgifter uppgår antalet statare för närvarande till ungefär 50 000. Jfr kap. 2.

Tab. 4. Fördelning på detaljyrken och socialklass av yrkesutövare och hustrur utan yrke inom den redovisade egentliga jordbruksbefolkningen 1880—1940.

		Folkmängd i tusental						
		1880	1890	1900	1910	1920	1930	1940 ¹
Göds- och hemmans-ägare, arrendatorer, lägenhetsinnehavare o. övr. jordägare	Manliga yrkesutövare....	292	298	297	298	305	316	321
	Kvinnliga »	31	42	49	38	34	41	39
	Hustrur utan yrke.....	256	252	244	239	241	242	247
	Summa.....	579	592	590	575	580	599	607
Torpare	Manliga yrkesutövare....	93	82	72	60	34	17	5
	Kvinnliga »	4	4	4	4	2	1	·
	Hustrur utan yrke.....	85	74	64	51	28	14	5
	Summa.....	182	160	140	115	64	32	10
Lantbruksinspektorer, förmän, rättare etc.	Manliga yrkesutövare....	7	7	8	9	11	11	13
	Kvinnliga »	·	·	·	·	·	·	·
	Hustrur utan yrke.....	5	5	6	6	6	6	8
	Summa.....	12	12	14	15	17	17	21
I trädgårdsodling sysselsatta (företagare och arbetare)	Manliga yrkesutövare....	4	5	7	9	14	19	23
	Kvinnliga »	·	·	·	·	1	2	2
	Hustrur utan yrke.....	2	3	4	5	6	7	11
	Summa.....	6	8	11	14	21	28	36
I mejerihantering sysselsatta (företagare och arbetare)	Manliga yrkesutövare....	1	1	1	1	2	3	6
	Kvinnliga »	·	1	2	2	3	3	2
	Hustrur utan yrke.....	1	1	1	1	1	1	3
	Summa.....	2	3	4	4	6	7	11
Medhjälpande familjemedlemmar till hemmansägare etc.	Manliga yrkesutövare....	123	127	136	132	127	121	121
	Kvinnliga »	104	113	119	122	131	118	88
	Hustrur utan yrke.....	9	10	7	5	4	4	—
	Summa.....	236	250	262	259	262	243	209
Medhjälpande familjemedlemmar till övriga självständiga företagare	Manliga yrkesutövare....	72	69	71	58	41	38	29
	Kvinnliga »	63	62	63	56	57	45	27
	Hustrur utan yrke.....	3	3	2	1	1	1	—
	Summa.....	138	134	136	115	99	84	56
Jordbruksarbetare (ladugårdskarlar, statare etc.), tjänstefolk	Manliga yrkesutövare....	135	169	167	178	181	171	135
	Kvinnliga »	127	108	95	87	79	62	47
	Hustrur utan yrke.....	32	68	70	71	65	50	46
	Summa.....	294	345	332	336	325	283	228
Inhysesshjon	Manliga yrkesutövare....	44	30	23	6	1	·	·
	Kvinnliga »	54	50	52	18	4	·	·
	Hustrur utan yrke.....	29	18	11	2	·	·	·
	Summa.....	127	98	86	26	5	·	·
Samtliga.....	Manliga yrkesutövare....	770	788	782	751	716	696	653
	Kvinnliga »	383	380	384	327	311	272	190
	Hustrur utan yrke.....	421	434	409	381	352	325	318
	Summa.....	1 574	1 602	1 575	1 459	1 379	1 293	1 161

¹ Jfr anm. i texten å sid. 20.

KAPITEL 2.

Jordbruksbefolkningens nuvarande storlek och sammansättning.

Uppgifterna om jordbruksbefolkningens storlek och fördelning i olika avseenden ha genom de senaste folkräkningarna blivit allt utförligare och tillförlitligare. Som förut påpekats gjordes år 1940 en genomgripande omändring av yrkesklassificeringen, på samma gång som man i högre grad än tidigare anlidade de individuellt avgivna uppgifterna om yrke och social ställning. Omläggningen utgör i flera avseenden ett betydande framsteg. Den kritik, som riktats mot densamma, får till stor del tillskrivas de helt naturligt uppkommande svårigheterna att åstadkomma en anknytning till tidigare yrkesuppgifter. Försök att omräkna 1940 års siffror till den år 1930 gällande indelningen eller att omforma 1930 års yrkessiffror till det nya schemat ha nämligen icke helt kunnat överbygga språnget.

Svårigheterna att erhålla jämförbara uppgifter bli, som av det tidigare framgått, särskilt märkbara, när man önskar göra en klyvning på familjeställning och socialklass. Genom att år 1940 framräkna antalet personer inom vissa individualyrken, såsom godsägare, hemmansägare, torpare, statare etc., avsåg man att kunna belysa utvecklingen inom vissa sociala grupper. Resultatet har emellertid icke i alla avseenden motsvarat förväntningarna, något som delvis sammanhänger med ändringar jämväl i själva yrkesbeteckningarna. Då olägenheterna med den nya yrkesgrupperingen främst ligga i själva övergången och man kan förmoda, att närmast följande yrkesräkningar komma att i huvudsak följa nu införda principer, må emellertid framhållas, att yrkesschemat ur flera synpunkter har stora förtjänster, och att de nuvarande bristerna utan extra kostnader eller större svårigheter till stor del kunna avhjälpas vid en följande folkräkning.

Med hänsyn till att 1940 års yrkesuppgifter utgöra basen för de kalkyler rörande den framtida utvecklingen, för vilka i det följande kommer att redogöras, har det ansetts lämpligt att här lämna en något utförligare bild av jordbruksbefolkningens nuvarande storlek och struktur än vad som framgått av den i föregående kapitel givna översikten. Detta är så mycket mera av behovet påkallat, som Statistiska centralbyrån av finansiella skäl icke haft möjlighet utgiva någon textlig redogörelse för det publicerade siffermaterialet.

Huvudprinciperna vid yrkesgrupperingen ha varit, att befolkningen uppdelats i yrkesverksam befolkning och dennas familjemedlemmar å ena sidan

samt s. k. självständiga yrkeslösa jämte dessas familjemedlemmar å den andra. Den förra kategorien har uppdelats i egentliga yrkesutövare, medhjälpande familjemedlemmar och övriga familjemedlemmar, under det att den senare gruppen, i huvudsak motsvarande vad som förut betecknades f. d. yrkesutövare, uppdelats på självständiga yrkeslösa samt familjemedlemmar.

Den yrkesverksamma befolkningen såväl som de yrkeslösa äro fördelade på 7 större yrkeshuvudgrupper (jordbruk med binärningar, industri och hantverk, samfärdsel, handel, allmän tjänst och fria yrken, husligt arbete och ospecificerad verksamhet) samt på i huvudsak 3 socialklasser (företagare, förvaltningspersonal och arbetarpersonal). Den yrkesverksamma befolkningen är sedan uppdelad på undergrupper, och dessa slutligen på detaljgrupper. För jordbrukets del äro undergrupperna 3 till antalet, nämligen jordbruk och boskapsskötsel, skogsbruk och fiske. Den förra är specificerad på 9 detaljgrupper, varvid som en värdefull nyhet ingår en differentiering efter jordbruksföretagens storlek.

I tab. A gives en sammanfattande översikt av jordbruksbefolkningens fördelning på olika ovan nämnda kategorier.

Det kan vara anledning påpeka, att siffrorna genomgående avse huvudyrket, d. v. s. den verksamhet som lämnar den huvudsakliga utkomsten. Uppenbarligen är härvidlag gränsen ofta svår att draga mellan å ena sidan små jordbruk och å andra sidan skogsbruk, fiske och även hantverk.

Den totala jordbruksbefolkningen uppgick enligt 1940 års yrkesfördelningsmetoder till något över 2 083 000, varav ungefär $\frac{1}{10}$ eller 198 000 utgjordes av självständiga yrkeslösa och dessas familjemedlemmar. Av den yrkesverksamma befolkningen hänfördes 1 599 000 till jordbruk och boskapsskötsel, 202 000 till skogsbruk och 34 000 till fiske, vartill kommer den under husligt arbete inom jordbruk redovisade befolkningen på 50 000 personer.

Av den vid egentligt jordbruk levande befolkningen hörde ungefär hälften hemma under kategorien småbruk (2—10 ha åker), nämligen 748 000. Vid medelstora jordbruk (10—50 ha åker) uppgick folkmängden till 493 000 och vid jordbruk över 50 ha åker till 165 000. Detaljgruppen jordbrukslägenheter (under 2 ha åker) omfattar 110 000 personer, vilket av ovan antydda skäl blott är en del av den på dylika mindre brukningsdelar boende befolkningen. Återstoden återfinnes företrädesvis under rubriken skogsbruk samt under fiske, trädgårdsskötsel, smådjurskötsel och vissa grupper av hantverk och industri ävensom bland jordbrukets f. d. yrkesutövare.

Det kan i anslutning till det sist anförda vara av intresse att göra en jämförelse med vissa från jordbruksräkningarna hämtade data. I nedanstående tablå anges brukningsdelarnas fördelning på vissa storleksgrupper efter åkerarealen år 1937. Till jämförelse därmed har uppställts antalet manliga företagare (ägare och brukare) enligt 1940 års folkräkning.

Storlek ha åker	Antal bruk- ningsdelar år 1937	Antal manliga företagare år 1940		
		ägare	brukare	samtliga
Högst 0.25	289 100			
0.25—2	111 300	26 400	4 300	30 700
2—10	211 000	162 500	27 600	190 100
10—50	88 900	74 500	24 700	99 200
Över 50	7 400	4 600	3 000	7 600
Samtliga	707 700	268 000	59 600	327 600

Antalet ägare av gårdar över 10 ha åker understiger antalet gårdar, särskilt beträffande större brukningsdelar, vilket uppenbarligen är ett uttryck för bl. a. utarrendering. Medtagas även de särskilt redovisade brukarna, blir antalet företagare å andra sidan för högt. En av orsakerna härtill torde vara vissa förändringar i storleksfördelningen under tiden mellan jordbruksräkning och folkräkning, föranledda dels av en reell arealökning av vissa brukningsdelar (genom sammanslagning och nyodling) och dels av en ändrad klassificering av vissa jordar (exempelvis ängsmark, som på grund av krisförhållandena använts för odling av potatis e. dyl.). En annan orsak till skillnaderna mellan de båda slagen av uppgifter torde ligga i att folkräkningens socialklassfördelning delvis kommit att ske efter andra synpunkter än strikt förvärvstekniska. Så kan exempelvis hänvisas till de fall, där en son arrenderar sin fädernegård utan att fadern är eller räknas som f. d. yrkesutövare.

Om man förutsätter, att den förstnämnda av de båda här anförda omständigheterna förklarar större delen av divergenserna, kan antalet av de småbrukare med 2—10 ha åker, vilka i folkräkningen icke hänförts till egentligt jordbruk, uppskattas till ungefär 30 000. Härav torde en dryg fjärdedel kunna tillskrivas övriga smågrupper inom egentligt jordbruk (specialjordbruk), medan återstoden torde återfinnas inom den befolkning, som redovisats under skogsbruk och fiske samt i mindre utsträckning även inom hantverk och industri. Med ledning av relationen mellan totalfolkmängden och antalet manliga företagare inom storleksgruppen 2—10 ha kan den totala folkmängd, som är hemmahörande men icke redovisats inom denna grupp, uppskattas till omkring 120 000 personer.

Att på här ovan använt sätt uppskatta folkmängden på de jordbrukslägenheter om 0.25—2 ha åker, som icke finnas redovisade inom egentligt jordbruk, får anses vara synnerligen vanskligt. Storleksordningen torde likväl kunna sättas till 80 000 à 85 000 hushåll med en total folkmängd av omkring 300 000 personer. Av befolkningen på jordbrukslägenheter med högst 0.25 ha åker torde blott ett ringa antal återfinnas inom den yrkesverksamma jordbruksbefolkningen och i så fall huvudsakligen inom trädgårdsskötsel. En icke ringa del av den befolkning på brukningsdelar under 2 ha, som icke redovisats å desamma, torde återfinnas bland jordbrukets f. d. yrkesutövare, medan en annan grupp räknats som arbetarpersonal under arbetsgivarens

gårdsstorlek; återstoden är att hänföra i första hand till jordbrukets binnärningar, skogsbruk och fiske, i andra hand till hantverk och industri (arbetarsmåbruk).

Jordbruksbefolkningens fördelning på familjeställning avviker åtskilligt från den övriga befolkningens, något som framgår av följande relativa fördelning av den yrkesverksamma befolkningen.

		Jordbruks- befolkning	Övrig befolkning
Egentliga yrkesutövare.....	Män.....	32·4	35·6
	Kvinnor.....	4·9	20·5
Medhjälpande familjemedlemmar.....	Män.....	8·1	0·7
	Kvinnor.....	2·8	0·3
Husmödrar.....		19·1	18·7
Barn under 15 år.....		25·3	19·8
Övriga.....		7·4	4·4
	Summa	100·0	100·0

Inom jordbruket utgöra yrkesutövarna 37 % och inom den övriga befolkningen 56 %. Skillnaden reduceras likväl, om man även medräknar den speciellt inom jordbruket förekommande kategorien medhjälpande familjemedlemmar; talen bli då 48 resp. 57 %. Husmödrarna utgöra inom båda delbefolkningarna 19 %. I fråga om barn under 15 år gör sig jordbruksbefolkningens något högre nativitet gällande, i det att procentsiffrorna äro 25 resp. 20 %.

På grund av jordbrukets huvudsakliga karaktär av bondebruk är socialgruppen företagare av dominerande betydelse med 70 %, under det att de som arbetarbefolkning räknade utgöra 27 %. Ser man blott till jordbruk och boskapsskötsel, blir de självständiga företagarnas andel hela 78 %. Inom övriga näringsgrenar sammanslagna utgör företagarbefolkningen 15 % och arbetarbefolkningen 60 %. De medhjälpande familjemedlemmarna intaga delvis en mellanställning i socialt avseende och om man hänför dem till arbetarpersonalen, blir dennas andel inom den totala jordbruksbefolkningen 38 %.

Uppgifterna om familjeställning, yrke och socialklass vinna i värde, när de kombineras med fördelning på kön och ålder. Jordbruksbefolkningen, betraktad som enhet, har på grund av nativitetsförhållanden och till följd av avflyttningen från jordbruket till andra näringsgrenar att uppvisa en från den övriga befolkningen avvikande fördelning på kön och ålder. Även vid en jämförelse av skilda kategorier av jordbruksbefolkningen är hänsynstagande till ålderssammansättningar av vikt, icke minst när det gäller att bedöma den framtida utvecklingen.

I tab. B gives en fördelning på kön och ålder samt familjeställning av hela rikets jordbruksbefolkning år 1940 med särskiljande av den yrkesverk-

samma befolkningen inklusive de under husligt arbete inom jordbruket redovisade samt den självständiga yrkeslösa befolkningen.

I fråga om könsproportionen råder en märkbar skillnad mellan den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen. Av den yrkesverksamma jordbruksbefolkningen på 1 884 000 (inräknat de under husligt arbete inom jordbruket redovisade) utgjorde männen 1 022 000 och kvinnor 862 000, vilket m. a. o. är 842 kvinnor på 1 000 män. Inom den icke jordbrukande befolkningen var motsvarande relation 1 016. Medräknas de självständiga yrkeslösa, bli talen 878 resp. 1 091 kvinnor på 1 000 män.

Disproportionen mellan antalet män och kvinnor blir mera påtaglig, om man begränsar sig till de produktiva åldrarna och i all synnerhet, om man ser till könsproportionen bland ogifta i de vanligaste giftermålsåldrarna.¹ Sålunda uppgår antalet ogifta kvinnor i åldrarna 20—40 år per 1 000 ogifta män i samma ålder inom den totala jordbruksbefolkningen till 532 och inom den övriga befolkningen till 880.

För att få ett sammanfattande uttryck för åldersstrukturen har i tab. 5 angivits den relativa åldersfördelningen på tre större åldersgrupper inom den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen. De »arbetande åldrarna» 15—65 år visa sig inom den förra omfatta 64 % men i den senare 73 %.

Tab. 5. Relativ fördelning på större åldersgrupper av den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen år 1940.

Ålder	Jordbrukande befolkning			Icke jordbrukande befolkning			Total befolkning		
	Män	Kvinnor	Båda könen	Män	Kvinnor	Båda könen	Män	Kvinnor	Båda könen
0—15	224·2	235·5	229·6	201·8	181·4	191·2	209·8	198·7	204·2
15—65	656·6	631·1	644·4	729·4	732·8	731·2	703·3	700·2	701·8
65— ω	119·2	133·4	126·0	68·8	85·8	77·6	86·9	101·1	94·0
0— ω	1 000·0	1 000·0	1 000·0	1 000·0	1 000·0	1 000·0	1 000·0	1 000·0	1 000·0

Ett uttryck på åldersfördelningens inverkan på försörjningstrycket kan enkelt erhållas genom en omproportionering så, att åldersgruppen 15—65 år sättes = 100. Man får följande:

Ålder	Jordbruks- befolkning	Icke jord- brukande befolkning	Total befolkning
0—15.....	36·6	26·0	29·1
15—65.....	100·0	100·0	100·0
65— ω	18·0	11·5	13·4
0— ω	154·6	137·5	142·5

På 100 personer i arbetsåldrarna komma inom jordbruksbefolkningen 154·6 men bland den övriga befolkningen blott 137·5 försörjda. Skillnaden

¹ Jfr tab. D.

beror till drygt hälften på jordbruksbefolkningens större barnantal och till återstoden på dess större antal åldringar — eller kanske rättare på den icke jordbrukande befolkningens onormalt låga antal barn och åldringar.

Varken hos riksbefolkningen eller inom de båda här diskuterade delbefolkningarna äro åldersfördelningarna att anse som normala, beroende på flera olika omständigheter. Den tidigare relativt höga dödligheten samt emigrationen ha reducerat de höga åldersklasserna, under det att den sjunkande nativiteten minskat de yngre åldersgruppernas numerär. Resultatet har blivit en relativ folkmängdsanhopning i de centrala åldrarna, vilken för den icke jordbrukande befolkningen skärpts genom tillskott från jordbruksbefolkningen. För att få ett uttryck för avvikelserna från vad som kan anses »normalt» kan man, som i Bilagan närmare utredes, lämpligen jämföra den aktuella åldersfördelningen med den, som skulle ha erhållits, därest årliga antalet födda förblivit konstant och dödligheten varit den under olika tider för hela riket gällande samt ingen omflyttning varit rådande. Om man begränsar sig till 4 åldersklasser, 0—20, 20—40, 40—60 och över 60 år, kan slutresultatet av en dylik jämförelse angivas i form av ett fyrledat indextal, i vilket varje siffra anger, hur många gånger 5 %, som den aktuella befolkningen i ifrågavarande åldersklass överstiger det »normala», under det att en bokstav på motsvarande sätt anger, hur många gånger 5 % den understiger ($a = -1 \times 5 \%$, $b = -2 \times 5 \%$ etc.). Indextalen ($\bar{H}$) bli:

	Ålders- fördelnings- index $\bar{H}$
Jordbruksbefolkning.....	0a12
Övrig landsbygdsbefolkning.....	b41e
Stadsbefolkning.....	e63d
Total befolkning.....	c31b

Den totala befolkningens index utsäger, att åldersgruppen 0—20 år är 15 % för låg, under det att åldersklassen 20—40 år i gengäld är 15 % för hög i jämförelse med den »normala» åldersfördelningen. De högre arbetsföra åldrarna, d. v. s. åldersklassen 40—60 år, äro ungefär 5 % överrepresenterade, medan slutligen åldrarna över 60 år äro 10 %-igt underhaltiga. Som en sammanfattning kan sägas, att totalbefolkningen med hänsyn till de arbetsföra åldrarna är att betrakta som 10 %-igt *excessiv*.

Går man till den icke jordbrukande delen av riksbefolkningen, finner man en än starkare anhopning i de arbetande åldrarna. Särskilt gäller detta stadsbefolkningen, där man kan notera en excessivitet på 20 à 25 % i de centrala åldrarna. Även hos den icke jordbrukande landsbygdsbefolkningen är anhopningen i de arbetsföra åldrarna något större än hos riksbefolkningen. I förhållande härtill uppvisar jordbruksbefolkningen en helt annan åldersfördelningstyp, nämligen den *regressiva*, karakteriserad av en svag underrepresentation i de yngre åldrarna, ungefär normalitet i de arbetande

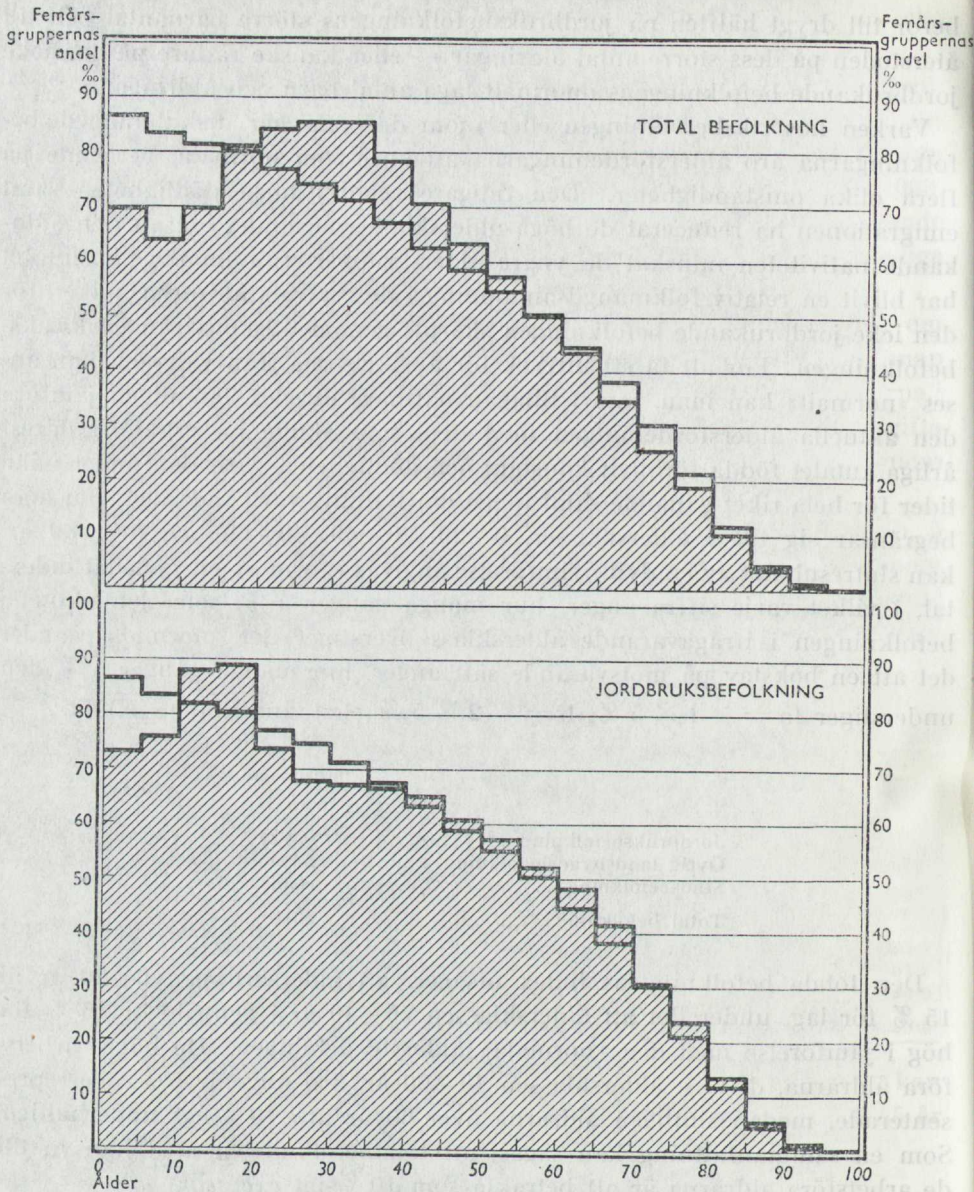

Fig. 3. Relativa åldersfördelningar år 1940. A. Total befolkning och jordbruksbefolkning. Streckad yta = aktuell fördelning. Infälld kurva = »normal» fördelning enligt 1940 års aggregatgenerationsdödlighet.

åldrarna sammanslagna och en tydlig överbeläggning av de högre åldrarna. Det bör sålunda observeras, att jordbruksbefolkningens i förhållande till övriga befolkningsgrupper något högre nativitet icke varit tillräcklig för erhållandet av en stationär fördelningstyp.

Olikheterna i åldersstruktur mellan de ovan berörda populationerna

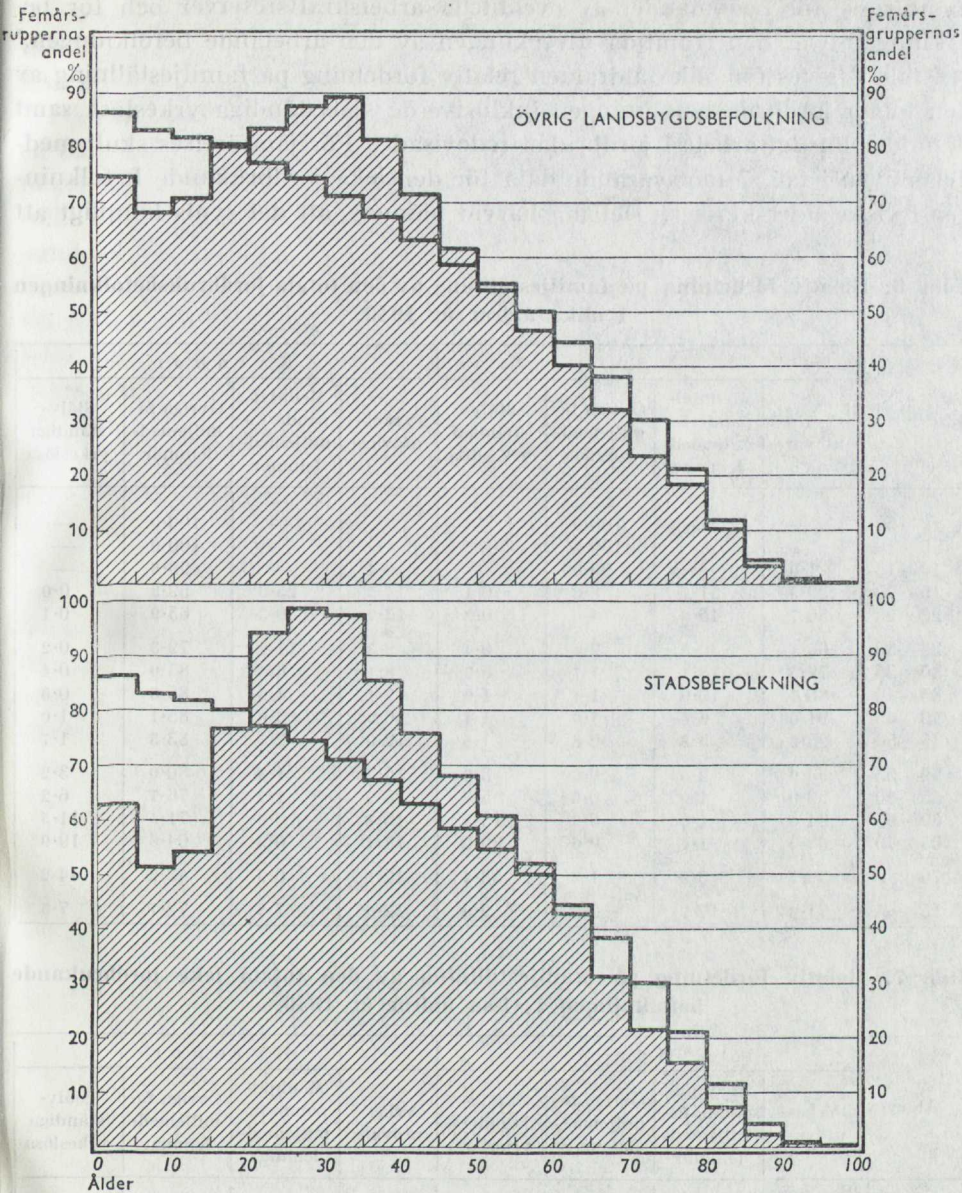

Fig. 3 Relativa åldersfördelningar år 1940. B. Övrig landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning. Streckad yta = aktuell fördelning. Infälld kurva = »normal» fördelning enligt 1940 års aggregatgenerationsdödlighet.

illustreras ytterligare i fig. 3 A och B, där de aktuella fördelningarna jämföras med den nämnda »normala» åldersfördelningen.

Befolkningens fördelning på yrkesutövare och familjemedlemmar uppvisar givetvis ett starkt beroende av åldern, och förhållandena härvidlag äro

av intresse för bedömandet av eventuella arbetskraftsreserver och för beräkningar över den framtida utvecklingen av den arbetande befolkningen.¹

I tab. 6 gives för olika åldrar en relativ fördelning på familjeställning av den totala jordbruksbefolkningen inklusive de självständiga yrkeslösa samt de under husligt arbete i jordbruket redovisade. För jämförelses skull meddelas även i tab. 7 motsvarande data för den icke jordbrukande befolkningen i vissa åldersklasser. Det må härvid nämnas, att det syntes lämpligt att

Tab. 6. Relativ fördelning på familjeställning av den totala jordbruksbefolkningen i olika åldrar år 1940.

Ålder	M ä n				K v i n n o r			
	Yrkes- utövare	Medhjäl- pande fa- miljemed- lemmar	Övriga fa- miljemed- lemmar	Själv- ständiga yrkeslösa	Yrkes- utövare	Medhjäl- pande fa- miljemed- lemmar	Övriga fa- miljemed- lemmar	Själv- ständiga yrkeslösa
0—5	—	—	100·0	—	—	—	100·0	—
5—10	—	—	100·0	—	—	—	100·0	—
10—15	1·0	—	99·0	—	0·4	—	99·6	—
15—20	39·9	51·7	8·3	0·1	14·5	25·6	59·9	0·0
20—25	50·7	45·0	4·0	0·3	13·7	20·3	65·9	0·1
25—30	66·4	30·8	2·4	0·4	9·3	11·2	79·3	0·2
30—35	79·5	18·1	1·7	0·7	8·1	6·5	85·0	0·4
35—40	86·7	10·9	1·4	1·0	9·1	4·5	85·8	0·6
40—45	91·0	6·6	1·0	1·4	10·9	3·0	85·1	1·0
45—50	93·6	3·8	0·8	1·8	12·9	2·1	83·3	1·7
50—55	93·9	2·5	0·6	3·0	15·2	1·6	80·0	3·2
55—60	92·0	1·9	0·3	5·8	15·9	1·2	76·7	6·2
60—65	84·6	1·6	0·3	13·5	16·1	0·9	71·5	11·5
65—70	69·0	1·4	0·6	29·0	14·4	0·9	64·8	19·9
70— ω	39·7	0·9	1·2	58·2	12·1	0·5	43·2	44·2
15— ω	71·0	17·7	2·3	9·0	12·5	7·3	72·7	7·5

Tab. 7. Relativ fördelning på familjeställning av den totala icke jordbrukande befolkningen i vissa åldrar år 1940.

Ålder	M ä n				K v i n n o r			
	Yrkes- utövare	Medhjäl- pande fa- miljemed- lemmar	Övriga fa- miljemed- lemmar	Själv- ständiga yrkeslösa	Yrkes- utövare	Medhjäl- pande fa- miljemed- lemmar	Övriga fa- miljemed- lemmar	Själv- ständiga yrkeslösa
15—20	71·7	4·6	22·8	0·9	58·4	1·4	39·2	1·0
20—25	86·7	4·2	7·5	1·6	64·4	1·2	33·1	1·3
25—30	93·6	2·5	2·2	1·7	44·6	0·8	53·1	1·5
60—65	75·3	0·2	0·3	24·2	16·9	0·3	51·6	31·2
65—70	52·8	0·2	0·3	46·7	11·5	0·1	44·4	44·0
70— ω	22·7	0·1	0·8	76·4	5·2	0·1	27·6	67·1
15— ω	85·3	1·6	3·7	9·4	35·4	0·7	51·9	12·0

¹ Jfr I. Uhnborn, Arbetskraften, dess reserver och fördelning samt framtida storlek. Svensk Sparbankstidskrift 1943 nr 8—9.

sammanföra de självständiga yrkeslösa familjemedlemmar med den yrkesverksamma befolkningens övriga familjemedlemmar och ej med de yrkeslösa huvudmännen.

För männens del visa sig de medhjälpande familjemedlemmarna utgöra en betydande andel av arbetskraften ända upp till 30-årsåldern eller högre, något som givetvis beror på att familjejordbruken spela en dominerande roll. Om man sammanfattar de egentliga yrkesutövarna och de medhjälpande familjemedlemmarna, visa sig dessa redan i åldern 15—20 år omfatta nära 92 % av samtliga män i jordbruket, vilket står i stark kontrast till förhållandena inom övriga näringsgrenar, där den yrkesverksamma befolkningen i åldern 15—20 år endast omfattar 76 %. I nästföljande åldersklass äro motsvarande andelar 96 resp. 91 %. Skiljaktigheterna äro i främsta hand ett uttryck för olika utbildningsförhållanden. Inom vissa icke-jordbruksnäringar dröjer det förhållandevis länge, innan en person kommer ut i förvärvsverksamhet, under det att den manliga jordbrukarungdomen som medhjälpande familjemedlemmar eller som drängar relativt snart kommer att inräknas i den yrkesverksamma befolkningen. Om man slutligen jämför förhållandena inom de högre arbetsåldrarna visar sig yrkesutövandet även hålla i sig längst inom jordbruket. Någon del av de antydda skillnaderna beror på redovisningsprinciperna, men i stor utsträckning torde de vara ett uttryck för reella olikheter, vilka dels sammanhånga med pensionsförhållandena inom vissa yrkesgrupper och dels bero på att jordbruket i avsevärt större utsträckning än flertalet övriga näringsgrenar utan vidare kan tillvarata arbetskraften hos de på grund av ålder endast partiellt arbetsföra, vilka då i stor utsträckning komma att räknas som yrkesutövere.

För kvinnokönet blir fördelningen osäker på grund av svårigheten att avgöra, i vilken utsträckning arbetet fördelats på husligt arbete och arbete i jordbruk. Som yrkesutövere ha för det första räknats de kvinnor, som uppgivit sig ha sin huvudsakliga utkomst som förvärvsarbetande inom jordbruket — självständiga företagare eller jordbruksarbetare — samt, i här givna tabellsammanställningar, jämväl de i husligt arbete hos jordbrukare direkt anställda, d. v. s. hembiträden. Som medhjälpande familjemedlemmar ha räknats de kvinnliga familjemedlemmar, vilka uppgivit sig ägna största tiden av sin verksamhet som biträde åt familjeföreståndaren i hans jordbruksverksamhet, under det att som övriga familjemedlemmar räknats dels husmödrar (alla hustrur utom dem, som hänförts till kategorierna yrkesutövere och medhjälpande familjemedlemmar) och dels en restgrupp, varav givetvis huvudparten är att betrakta som i husligt arbete sysselsatta. Att såväl de som husmödrarna i icke ringa grad deltaga i det egentliga jordbruksarbetet är uppenbart, men i vilken omfattning detta sker kan icke beläsas genom den erhållna yrkesstatistiken.

Om den vuxna kvinnliga befolkningen inom jordbruk med binärningar fördelas efter ovanstående synpunkter, erhålles följande tablå:

	Antal kvinnor över 15 år
Egentliga yrkesutövare i jordbruk.....	48 723
Egentliga yrkesutövare i husligt arbete inom jordbruk.....	43 337
Medhjälpande familjemedlemmar.....	53 281
Husmödrar.....	395 733
Övriga familje- (Med husligt arbete...)	99 195
medlemmar (Övriga.....)	38 496
Självständiga yrkeslösa.....	55 492
Samtliga.....	734 556

Relativa antalet yrkesutövare bland den kvinnliga jordbruksbefolkningen uppgår i åldrarna 15—25 år till ungefär 14 % men minskar sedan något för att i högre åldrar åter stiga. Detta förhållande synes bero av flera omständigheter. Främst inverkar medtagandet av hembiträdeskåren, av vilken över hälften befinner sig i åldrar under 30 år. Därtill kommer vidare den i samband med giftermål skeende formella övergången från yrkesutövare till husmödrar. Den omständigheten, att avflyttningen från jordbruket huvudsakligen omfattar yngre åldrar, medför, att den kvinnliga jordbruksbefolkningen är relativt fåtalig i 30—40-årsåldern, vilket ger ytterligare dominans åt kategorien husmödrar. Slutligen är att nämna, att det i högre åldrar stigande antalet kvinnliga yrkesutövare även torde sammanhånga med att änkor och vissa ensamstående kvinnor ofta bedriva självständig yrkesverksamhet som egna jordbrukare eller som jordbruksarbetare.

En jämförelse mellan jordbruksbefolkningens kvinnliga befolkning med den inom övriga näringsgrenar visar helt naturligt avsevärda skillnader till följd av yrkesförhållandena samt i någon mån också skenbart på grund av redovisningsprinciperna. I fråga om självständiga yrkeslösa må särskilt påpekas, att dessa här liksom hos mankönnet äro relativt fåtaliga inom jordbruksbefolkningen.

För belysande av socialklassfördelningen och dess samband med åldersstrukturen gives i tab. C en fördelning på kön och ålder av den yrkesverkssamma jordbruksbefolkningen inom de tre socialklasserna företagare, förvaltningspersonal och arbetarpersonal.

I tab. 8 har angivits den procentuella fördelningen på de tre socialklasserna inom olika åldrar, och man finner därav, att arbetarbefolkningens andel når ett maximum i åldrarna 20—30 år, varefter den minskar med stigande ålder. Orsakerna härtill äro givetvis till stor del att söka i den omständigheten, att en del av företagarbefolkningens ungdomar, framför allt inom småbrukarbefolkningen, under en följd av år innehar anställning som jordbruksarbetare resp. lantjungfrur. När männen sedan i något högre ålder övertaga fädernegården eller bli självständiga företagare på annan gård, hänföras de i yrkesstatistiken åter till företagarbefolkningen. För kvinnor-

Tab. 8. Relativ fördelning på socialklass av den totala jordbruksbefolkningen i olika åldrar år 1940.

Ålder	M ä n			K v i n n o r		
	Företagare	Förvaltningspersonal	Arbetarpersonal	Företagare	Förvaltningspersonal	Arbetarpersonal
0—5	64·6	3·5	31·9	64·3	3·5	32·2
5—10	70·7	3·2	26·1	70·5	3·3	26·2
10—15	74·6	2·8	22·6	74·4	3·0	22·6
15—20	58·6	1·3	40·1	72·6	2·1	25·3
20—25	53·1	1·8	45·1	66·7	2·1	31·2
25—30	52·6	3·2	44·2	64·0	3·1	32·9
30—35	57·7	3·9	38·4	67·4	3·7	28·9
35—40	63·8	3·8	32·4	71·2	3·7	25·1
40—45	69·7	3·8	26·5	74·9	3·4	21·7
45—50	73·3	4·1	22·6	76·9	3·3	19·8
50—55	75·2	3·5	21·3	78·2	2·8	19·0
55—60	77·3	3·0	19·7	79·8	2·0	18·2
60—65	78·9	2·1	19·0	81·8	1·4	16·8
65—70	82·3	1·1	16·6	83·6	1·0	15·4
70— ω	91·1	0·6	8·3	87·7	0·6	11·7
0— ω	67·1	2·9	30·0	72·8	2·8	24·4

nas del sker återgången främst genom giftermål. Härtill kommer givetvis också den omständigheten, att en del av de egentliga jordbruksarbetarna så småningom bli egna företagare på småbruk. Den omständigheten, att den kvinnliga arbetarbefolkningen i skilda åldrar utgör en mindre andel av den totala jordbruksbefolkningen än den manliga torde företrädesvis kunna direkt återföras på graden av yrkesverksamhet och på att avflyttningen till andra näringsgrenar varit starkare hos kvinnkönet samt indirekt på att förskjutningarna i könsproportionen tendera att öka övergång av kvinnor från arbetarbefolkningen till företagarbefolkningen i samband med giftermål.

På grund av skillnaden i åldersstruktur mellan den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen kan det vara av intresse att undersöka jordbruksbefolkningens relativa andel av totalbefolkningen i olika åldrar. Tab. 9 belyser den saken för åren 1930 och 1940. För erhållande av en bättre jämförbarhet med i det följande givna uppgifter för senare tider har till grund för procenttalen icke använts den totala i tab. B redovisade jordbruksbefolkningen utan endast jordbruksbefolkningen å landsbygden. Utelämnandet av den ringa jordbruksbefolkningen i städerna får endast till effekt, att procentsiffrorna genomgående bli ungefär en enhet för låga.

Procenttalens variation med åldern beror uppenbarligen dels på olikheter i nativitetutveckling mellan den jordbrukande och den övriga befolkningen och dels på flyttningsströmmen från den förra till den senare. Då denna börjar bli av betydelse först i åldrar över 15 år, följer därav även, att pro-

Tab. 9. Jordbruksbefolkningens procentuella andel av rikets hela befolkning inom olika åldersklasser åren 1930 och 1940.

Ålder	Procent jordbruksbefolkning			
	1930		1940	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
0—5.....	41.4	40.9	32.6	33.4
5—10.....	41.1	40.6	36.8	37.7
10—15.....	40.8	40.4	39.6	39.8
15—20.....	43.6	36.7	37.6	31.0
20—25.....	36.8	27.7	31.6	23.1
25—30.....	32.8	26.4	28.0	21.7
30—35.....	32.0	28.2	27.1	22.5
35—40.....	32.5	29.3	28.8	24.7
40—45.....	33.7	30.4	30.6	27.1
45—50.....	35.2	31.4	31.8	28.3
50—55.....	39.0	33.8	33.6	29.2
55—60.....	40.7	34.9	35.2	30.1
60—65.....	44.5	36.2	38.2	31.6
65— ω	49.1	37.6	44.4	34.3
0—15.....	41.1	40.6	36.3	36.9
15—30.....	37.9	30.3	32.3	25.2
30—50.....	33.2	29.7	29.4	25.5
50—65.....	41.0	34.9	35.5	30.2
65— ω	49.1	37.6	44.4	34.3
15—65.....	36.7	31.0	31.7	26.4
0— ω	38.8	34.0	33.8	29.3

centtalen bli tämligen lika för de båda könen i de tre yngsta åldersklasserna, medan däremot stora skillnader föreligga i högre åldrar.

Procenttalen ha sina lägsta värden i åldrarna 25—40 år, där den senaste tidens avflyttningstendenser verkat eller alltjämt göra sig gällande. I yngre åldrar äro relationstalen högre, till följd av att avflyttningen där ännu icke börjat, medan i högre åldrar förklaringen ligger däri att avflyttningen förr var något lägre.

En detalj, som förtjänar uppmärksammas är att år 1930 de tre yngsta åldersklasserna uppvisa likstora procenttal men att år 1940 talen äro märkbart lägre i den yngsta åldersgruppen. Siffrorna för år 1930 äro delvis beroende på vissa nödtvungna approximativa åldersklassklyvningar och böra därför icke pressas. Man torde dock kunna hävda att jordbruksbefolkningens födelsetal under åren före 1930 höll sig i en ungefär oförändrad relation till den övriga befolkningens. Av 1940 års siffror kan man emellertid utläsa en viss förändring i relationen. Nedgången i procenttalen synes ha varit något kraftigare i de tre yngsta åldersklasserna än i de fruktsamma åldrarna, varav den slutsatsen torde kunna dragas, att olikheterna i frukt-samhet mellan den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen under 1930-talet visat en tendens till utjämning.

För fullständigande av den ovan givna redogörelsen över jordbruksbefolkningens fördelning i olika avseenden må här även givas några data rörande civilståndsfördelningen, vilken indirekt är av stor betydelse för nativitet, befolkningstillväxt och åldersstruktur.

I tab. D meddelas för den totala jordbruksbefolkningen (inkl. Statistiska Centralbyråns utproportionering av husligt arbete och diverse yrkesgrupper) en fördelning på kön och civilstånd inom vissa större åldersgrupper. I tab. 10 angivas relativa fördelningar på civilstånd inom den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen, varjämte tab. 11 ger procentuella antalet ogifta män i olika 5-års åldersklasser.

Man finner, att jordbruksbefolkningen uppvisar en betydligt ogynnsammare civilståndsfördelning än den övriga befolkningen. Förhållandena

Tab. 10. Relativ fördelning på civilstånd inom större åldersgrupper av jordbruksbefolkningen och den icke jordbrukande befolkningen år 1940.

	Ålder	M ä n				K v i n n o r			
		Ogifta	Gifta	Förut gifta	Samtliga	Ogifta	Gifta	Förut gifta	Samtliga
Jordbruksbefolkning	15—30	90.1	9.8	0.1	100.0	87.9	12.0	0.1	100.0
	30—50	35.4	62.7	1.9	100.0	23.9	72.1	4.0	100.0
	50—65	18.8	72.5	8.7	100.0	17.4	66.1	16.5	100.0
	65— ω	13.0	55.4	31.6	100.0	13.6	38.3	48.1	100.0
	15— ω	45.8	47.0	7.2	100.0	49.9	39.9	10.2	100.0
Icke jordbrukande befolkning	15—30	79.7	20.1	0.2	100.0	43.4	55.8	0.8	100.0
	30—50	20.5	77.0	2.5	100.0	24.7	70.4	4.9	100.0
	50—65	12.3	78.7	9.0	100.0	24.1	57.8	18.1	100.0
	65— ω	11.8	57.2	31.0	100.0	25.0	30.6	44.4	100.0
	15— ω	37.9	56.7	5.4	100.0	28.6	59.8	11.6	100.0

Tab. 11. Relativa antalet ogifta män i olika åldrar inom den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen år 1940.

Ålder	Relativa antalet ogifta män	
	Jordbrukande befolkning	Icke jordbrukande befolkning
15—20	1 000	999
20—25	949	898
25—30	723	535
30—35	492	297
35—40	373	200
40—45	290	156
45—50	238	131
50—55	208	124
55—60	186	123
60—65	166	120
20—50	535	391

kunna i koncentrerad form angivas genom procenten ogifta män i åldrarna 20—50 år. För jordbruksbefolkningen gäller siffran 53·5 % men för den övriga befolkningen 39·1.

Den här ovan givna redogörelsen över jordbruksbefolkningens sammansättning i olika avseenden har avsett förhållandena inom hela riket. Som en komplettering må även givas en bild av jordbruksbefolkningens fördelning på detaljgrupper inom skilda regioner. I tab. E meddelas för olika län och riksområden en fördelning på detaljyrkesgrupper av yrkesutövare och medhjälpare familjemedlemmar år 1940. Några utförligare kommentarer torde icke erfordras. Här må blott noteras det välkända förhållandet, att de stora gårdarna äro av störst betydelse, såväl absolut som relativt, i Skåne, Östergötland, Uppland och Södermanland. Skogsbruket å andra sidan utgör en betydande del av den totala jordbruksbefolkningen i Norrland, Dalarna och Värmland. Fiskarbefolkningen redovisas huvudsakligen inom Göteborgs och Bohus län samt i Blekinge och Stockholms skärgårdsområden. Trädgårdsskötseln har sin tyngdpunkt i Stockholms län, i Skåne och i Östergötland.

KAPITEL 3.

Förändringarna inom jordbruksbefolkningen under senare tid.

Den ovan skildrade utvecklingen av jordbruksbefolkningens numerär ger anledning till en granskning av det sätt, på vilket folkminskningen skett. Av särskild vikt blir detta med hänsyn till bedömandet av den framtida utvecklingen.

Om man önskar belysa de demografiska elementen, d. v. s. giftermålsförhållanden, nativitet, dödlighet och omflyttning, inom olika yrkesgrupper, så gäller, att härför erforderliga statistiska data delvis saknas eller att de, i den mån de föreligga, ofta äro behäftade med osäkerhet, framförallt på grund av ändringar i yrkesklassificering, bristande korrespondens mellan folkräkningarna och statistiken över löpande förändringar etc. Detta har medfört, att man i undersökningar och litteratur på detta område ofta skildrat jordbruksbefolkningens tillbakagång förmedelst uppgifter om landsbygdens avfolkning. För den administrativa landsbygden kan nämligen befolkningsrörelsen studeras tämligen väl. Analysen vinner givetvis i hög grad, om man begränsar sig till den egentliga, ej agglomererade landsbygden och däribland särskilt till de kommuner, där jordbruksbefolkningen omfattar huvudparten av befolkningen (exempelvis minst $\frac{2}{3}$ eller $\frac{3}{4}$).

I 1935 års Befolkningskommissions betänkande, framför allt i det om landsbygdens avfolkning¹, framlägges ett rikhaltigt siffermaterial till belysande av landsbygdens och jordbrukets befolkningsförhållanden och därvid speciellt omflyttningen mellan landsbygd och städer. I övrigt föreligga ett flertal större och mindre undersökningar rörande olika demografiska problem, varav en del i det följande omnämnas.

Dödlighet. Den ständiga nedgång av dödstalet, som sedan 1800-talets början kännetecknat riksbefolkningen, gäller i huvudsak också för olika landsdelar och skilda befolkningsgrupper. Därvid har likväl en påtaglig utjämning skett av olikheter mellan dessa. Mera påtagliga avvikelser från riksgenomsnittet föreligga numera endast inom vissa yrkesgrupper och åldersklasser därav samt i rikets båda nordligaste län.

Om man, i avsaknad av aktuella uppgifter om dödsfallens fördelning efter yrke, beräknar allmänna dödstal för kommuner av olika näringstyp², erhåller man för perioden 1936—40 nedan angivna dödstal.

Kommuntyp	Dödstal 1936—40	Dödlighets- indextal 1936—40
A-kommuner.....	12·83	94
B-kommuner.....	12·76	95
C-kommuner.....	11·77	98
D-kommuner.....	10·42	99
Städer.....	10·74	110
Samtliga.....	11·69	100

Den föreliggande skillnaden till jordbrukskommunernas nackdel är skenbar till följd av de olika delpopulationernas olika fördelning på kön och ålder. Om man genom en indexberäkning eliminerar dessa strukturella olikheter, erhållas de i tablån återgivna dödlighetsindextal. Man finner därav, att dödligheten inom jordbrukskommunerna är något lägre än riksgenomsnittet. Av undersökningar för tidigare år framgår, att jordbruksbefolkningens underdödlighet för männens del ligger i de högre arbetsföra åldrarna. Sammanfattningsvis torde man kunna hävda, att jordbruksbefolkningens dödlighet relativt litet avviker från riksdödligheten, och att man därför utan nämnvärt fel kan använda denna vid kalkyler rörande jordbruksbefolkningen.

Giftermålsfrekvens. Jordbruksbefolkningens särställning ifråga om giftermålsfrekvens har redan antytts av de i tab. 10 och 11 givna relativtalen.

¹ S. O. U. 1938: 15.

² Under senare år ha landsbygdskommunerna i den officiella statistiken brukat indelas i fyra olika typer alltefter jordbruksnäringens relativa betydelse samt agglomerationsgraden. A-kommunerna ha över 75 % av befolkningen inom jordbruk med binäringar och B-kommunerna 50—75 %. I C- och D-kommunerna understiger jordbruksbefolkningens andel 50 %, varvid i D-kommunerna minst 2/3 av befolkningen är bosatt i tätorter.

Om man sammanfattar åldrarna 20—50 år, finner man för åren 1930 och 1940 följande:

	Procent ogifta män i åldrarna 20—50 år	
	1930	1940
Jordbruksbefolkning.....	54·8	53·5
Övrig landsbygdsbefolkning....	44·4	40·4
Stadsbefolkning.....	44·8	38·0
Total befolkning.....	48·3	43·6

Differenserna i procentalen utvisa dels, att jordbruksbefolkningen sedan länge haft en förhållandevis låg giftermålsfrekvens, och dels, att skillnaden mot den icke jordbrukande befolkningen förstärkts rätt avsevärt under 1930-talet.

De angivna procentalen giva ej full klarhet i de rådande olikheterna. Enär flykten från jordbruket i huvudsak omfattar ogifta personer, kommer relativa antalet ogifta inom jordbruksbefolkningen att framstå som lägre och civilståndsfördelningen som gynnsammare, än vad den rådande nuptialiteten skulle ge anledning till. Inom den icke jordbrukande befolkningen å andra sidan blir förhållandet det omvända, och resultatet är, att skillnaden mellan procentalen skenbart är för liten.

Uppgifter om antalet giftermål inom olika yrken föreligga icke längre fram än till år 1937, varför förändringarna under de senaste åren icke kunna helt klarläggas. Om man för perioden 1931—35 beräknar antalet vigda per 1 000 av folkmängden, erhålles

Giftermålstal 1931—35	
Jordbruksbefolkning.....	5·2 ‰
Övrig landsbygdsbefolkning.....	8·1 ‰
Stadsbefolkning.....	9·0 ‰
Total befolkning.....	7·3 ‰

De givna relativtalen påverkas av olikheter i ålders- och civilståndsfördelning, vilka dock kunna elimineras genom beräkning av giftermålsindex-tal. För åren 1930—31 ha därvid erhållits följande i tab. 12 återgivna index-tal.¹

Tab. 12. Giftermålsindex-tal för män inom olika yrkeshuvudgrupper åren 1930—1931.

Yrkeshuvudgrupp	Giftermålsindex-tal		
	Landsbygd	Städer	Hela riket
Jordbruk med binärningar.....	70	86	71
Industri och hantverk.....	108	135	120
Handel och samfärdsel.....	102	123	115
Allmän tjänst och fria yrken.....	131	135	134
Samtliga.....	87	126	100

¹ Jfr C.-E. Quensel, Giftermålsfrekvensen i Sverige inom skilda områden och yrkesgrupper. Ekonomisk Tidskrift 1943 nr 2.

För hela den icke jordbrukande befolkningen erhålles en genomsnittlig indexsiffra av 119, vilken ligger jämnt $\frac{2}{3}$ högre än det för jordbruksbefolkningen givna talet 71.

I ovan nämnda uppsats angivas indextal för en följd av år, varav klart framgår, att jordbruksbefolkningen länge haft en relativt låg giftermålsfrekvens. Jämförelsen kan visserligen icke föras längre fram i tiden än till år 1937, men intill denna tid visar sig familjebildningen hos jordbruksbefolkningen ha hållit sig tämligen oförändrad. Inom den övriga befolkningen har den däremot ökats avsevärt under senare år (jfr bl. a. fig. 1), vadan skillnaderna i giftermålsintensitet och civilståndsfördelning mellan den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningen undergått en betydande ökning.

Fruksamhet. Rörande jordbruksbefolkningens fruktsamhet och barnantal föreligga ett flertal undersökningar såväl i den officiella statistiken som i enskilda arbeten, och förhållandena kunna därigenom sägas bli klarlagda i stora drag. Reservation måste dock göras beträffande de senaste åren, främst på grund av att befolkningsrörelsens yrkesuppgifter icke arbetats sedan år 1937.

Om årliga antalet födda inom äktenskapet i olika större yrkeshuvudgrupper 1931—35 sättes i relation till motsvarande approximativt beräknade folkmängd, erhålles följande äktenskapliga födelsetal:

	Äktenskapliga födelsetal 1931—35
Jordbruksbefolkning.....	13.0 ‰
Övrig landsbygdsbefolkning.....	12.6 ‰
Stadsbefolkning.....	9.9 ‰
Total befolkning.....	11.9 ‰

Analoga uppgifter rörande de utom äktenskap föddas fördelning på jordbrukande resp. icke jordbrukande befolkning föreligga icke, men då deras antal blott utgör en relativt ringa del av totala antalet födda, är det redan av ovanstående siffror uppenbart, att jordbruksbefolkningen har en högre nativitet och fruktsamhet.

Genom att sätta årliga genomsnittliga antalet äktenskapliga barnaföderskor 1930—31 i relation till antalet gifta kvinnor i åldrarna 15—45 år erhåller man ett totalt äktenskapligt fruktsamhetstal för hela riket av 127 nedkomster per 1 000 gifta kvinnor. För städerna blir talet 92 och för landsbygden 147. Om sistnämnda tal uppdelas i ett för jordbruksbefolkningen och ett för den övriga landsbygdsbefolkningen får man 173 resp. 123. För jordbruksbefolkningen kan man slutligen genom en ytterligare klyvning få fram siffran 158 för företagarbefolkningen och 205 för arbetarbefolkningen.

De här återgivna fruktsamhetstalen giva emellertid icke en riktig bild av förhållandena till följd av skiftande ålderssammansättning hos de olika delbefolkningarnas gifta kvinnor, något som i sin tur sammanhänger med de olika giftermålsförhållandena, enkannerligen den genomsnittliga vigselåldern. Om man på grund härav gör en närmare uppdelning på ålder och därefter gör en sammanvägning medelst en och samma åldersfördelning, i föreliggande fall den för hela riket rådande, erhållas nedan angivna vägda äktenskapliga fruktsamhetstal:

	Äktenskapliga fruktsamhetstal 1930—31	
	Observerade	Vägda
Jordbruksbefolkning.....	173	179
därav företagarbefolkning.....	158	179
arbetarbefolkning.....	205	179
Övrig landsbygdsbefolkning.....	123	118
Stadsbefolkning.....	92	93
Total landsbygdsbefolkning.....	147	146
Icke jordbrukande befolkning.....	107	105
Total befolkning.....	127	127

Jordbruksbefolkningen visar sig ha en avsevärt högre äktenskaplig fruktsamhet än den övriga befolkningen — i genomsnitt ungefär 70 %. Man konstaterar därjämte, att den av de observerade fruktsamhetstalen antydda betydande skillnaden mellan jordbrukets företagar- och arbetarbefolkning helt och hållet är en följd av den sistnämndas lägre giftermålsålder.

Genom beräkning av fruktsamhetstal av ovan angivet slag har i en av Kungl. Lantbruksakademien föranstaltad undersökning¹ studerats landsbygdsbefolkningens och speciellt jordbruksbefolkningens fruktsamhet inom olika landsdelar och inom skilda typer av kommuner.

Beträffande de regionala olikheterna må anföras följande åldersvägda tal för olika riksområdets landsbygd.²

Landsbygden inom	Äktenskapliga vägda fruktsamhetstal 1930—31	
	Jordbruks- befolkning	Övrig lands- bygdsbefolk- ning
Mälardalen.....	139	95
Östra Götaland.....	178	128
Skåne, Halland och Blekinge.....	182	130
Bohuslän och Vänerlän.....	185	126
Dalarne och Norrland.....	202	121

¹ I. Uhnbon, Fruktsamheten å landsbygden och särskilt inom jordbruksbefolkningen. Kungl. Lantbruksakademiens tidskrift 1939, nr 4½.

² Vid 1930 års folkräkning indelades rikets landsbygd i 5 större riksområden, varjämte städerna efter storlek fördelades i tre grupper. De olika landsbygdsområdena voro: 1) Mälardalen, omfattande Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro och Västmanlands län. 2) Östra Götaland, omfattande Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län. 3) Skåne, Halland och Blekinge. 4) Bohuslän och Vänerlän, omfattande Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län, samt 5) Dalarne och Norrland.

Inom båda befolkningsgrupperna gäller, att Mälardalen ha en mycket låg fruktsamhet. Jordbruksbefolkningen i det nordligaste området har å andra sidan en relativt hög fruktsamhet. En vidare regional uppdelning skulle tydligare ha klarlagt de nordligaste länens särställning härvidlag.

En uppdelning på kommuntyper¹ ger följande åldersvägda tal:

Äktenskapliga vägda fruktsamhetstal 1930—31

Kommuntyp	Jordbruks- befolkning	Övrig landsbygds- befolkning
A	180	155
B	179	130
C	179	114
D	177	97

Jordbruksbefolkningens fruktsamhet är sålunda oberoende av kommunens näringstyp, under det att den övriga landsbygdsbefolkningen uppvisar en med stigande urbanisering avtagande fruktsamhet.

För senare år kunna fruktsamhetstal av ovanstående slag icke erhållas på grund av att som nämnt bearbetningen av befolkningsrörelsens yrkesuppgifter inställts från och med år 1938. Vissa möjligheter till jämförelse har man dock genom 1940 års yrkesräkning.

Om man för olika yrkesgrupper sätter det redovisade antalet barn i åldrarna 0—1 och 1—2 år i relation till antalet gifta kvinnor i fruktsam ålder, erhåller man en sorts fruktsamhetstal avseende åren 1939—40. Talen äro emellertid påverkade av flera omständigheter, som skilja dem från de äktenskapliga fruktsamhetstal, som ovan givits för tiden 1930—31. För det första inkluderas de utom äktenskap födda, varvid moderns yrkestillhörighet vid folkräkningstillfället och ej vid nedkomsten blir avgörande. Vidare tillkommer spädbarnsdödlighetens reducerande inverkan och slutligen också förskjutningar i antalet gifta kvinnor. Alla dessa tre omständigheter äro av olika styrka inom jordbruksbefolkningen, den övriga landsbygdsbefolkningen och stadsbefolkningen. Man har icke möjlighet att närmare beräkna dessa olikheter, men man kan göra en viss uppskattning därav medelst antagandet, att den icke jordbrukande landsbygdsbefolkningen intager en mellanställning mellan jordbruksbefolkningen och stadsbefolkningen. Man kommer då fram till nedan angivna »observerade» äktenskapliga fruktsamhetstal för tiden 1939—40:

Äktenskapliga fruktsamhetstal 1939—40

	Observerade	Korrigerade
Jordbruksbefolkning	146	(162)
Övrig landsbygdsbefolkning	113	(113)
Stadsbefolkning	97	88
Total landsbygdsbefolkning	127	134
Icke jordbrukande befolkning	104	(99)
Total befolkning	114	114

¹ Jfr sid. 37.

De framräknade fruktsamhetstalen förlora emellertid i värde på grund av att divergenserna i giftermålsfrekvensen mellan de olika delbefolkningarna under 1930-talet medfört olikheter i äktenskapens durationsfördelning. För landsbygd och städer kan man medelst de sedan en följd av år beräknade fruktsamhetstalen för hela riket efter ålder och duration¹ kvantifiera effekten av dessa struktursskillnader genom en modifierad form av den s. k. beräknade fallens metod². Med samma fördelning av de gifta kvinnorna på kön och duration som inom hela riket skulle landsbygdens fruktsamhet bli 134 i stället för 127 och städernas 88 i stället för 97. För erhållande av motsvarande tal för jordbruksbefolkningen saknas direkta data, men man kan approximativt hjälpa sig fram med det ovan gjorda antagandet, att den icke jordbrukande landsbygdsbefolkningen intager en mellanställning mellan jordbruksbefolkningen och stadsbefolkningen. Man erhåller då de i ovanstående tablå inom parentes angivna, korrigerade fruktsamhetstalen.

Med reservation för den osäkerhet, som vidlåder de här framräknade siffrorna, kan man säga, att relationen mellan de olika delbefolkningarnas fruktsamhet ändrats relativt litet. Man torde likväl kunna notera en tendens till utjämning av olikheterna i så måtto, att jordbruksbefolkningens fruktsamhet synes ha nedgått något mera än den övriga befolkningens. Dock synes den allttjämt ligga ungefär 60 % högre.

Ett sammanfattande uttryck för den äktenskapliga fruktsamheten under en följd av år har man i medelantalet barn per äktenskap. Som exempel härpå må anföras vissa uppgifter från 1936 års partiella folkräkning.

De i nedanstående tablå angivna observerade medelbarnantalen uttrycka medelantalet levande födda inom bestående äktenskap ingångna efter år

	Medelbarnantal per äktenskap 1936	
	Observerat	Standardiserat
Jordbruksbefolkning.....	3.08	2.86
därav företagare och funktionärer.....	3.14	2.83
arbetare.....	2.81	2.98
Övrig landsbygdsbefolkning.....	2.26	2.32
därav företagare och funktionärer.....	2.22	2.21
arbetare.....	2.28	2.37
Stadsbefolkning.....	1.77	1.86
därav företagare och funktionärer.....	1.74	1.76
arbetare.....	1.79	1.91
Total befolkning.....	2.28	2.28
därav företagare och funktionärer.....	2.49	2.35
arbetare.....	2.10	2.24

¹ Jfr S. Wicksell och C.-E. Quensel, Den äktenskapliga fruktsamheten i Sverige efter hustruns ålder och äktenskapets varaktighetstid. S. O. U. 1938: 24 kap. 1. För senare år se Befolkningsrörelsen (S. O. S.) fr. o. m. år 1937.

² Om man dividerar upp hela rikets fruktsamhetstal inom olika grupper av nedkomstålder och duration i det för landsbygd resp. städer observerade antalet nedkomster inom skilda

1900. För att eliminera föreliggande skillnader i äktenskapens fördelning efter varaktighet och hustruns ålder har en standardisering verkställts på basis av den för hela riket gällande fördelningen.

Det må anmärkas, att yrkes- och socialklassfördelningen avser folkräkningstillfället och ej förhållandena vid barnens födelse. På grund av yrkesväxling och omflyttning framstå för den skull skillnaderna i medelbarnantalet mellan jordbruksbefolkningen och den övriga befolkningen skenbart som lägre än vad som motsvarar olikheterna i fruktsamhet mellan de olika delbefolkningarna. På analogt sätt influeras medelbarnantalen för olika socialklasser.

De direkt observerade medelbarnantalen äro avsevärt högre hos jordbruksbefolkningen än hos övriga befolkningsgrupper, men skillnaden reduceras åtskilligt vid en omvägning. Samtidigt finner man, att företagare och arbetare inom jordbruksgruppen uppvisa en relativt liten skillnad. Förhållandena överensstämna i huvudsak med vad som ovan visats medelst de äktenskapliga fruktsamhetstalen.

Reproduktionsförhållanden. De ovan givna uppgifterna om fruktsamhet och barnantal låta förmoda, att jordbruksbefolkningens födelseöverskott och naturliga befolkningstillväxt är betydande eller att den i varje fall är avsevärt gynnsammare än den övriga befolkningens. Genom beräkning av reproduktionstal kan man närmare undersöka, hur det verkligen förhåller sig härvidlag.¹

Under vissa schematiska antaganden rörande den utomäktenskapliga fruktsamhetens storlek erhåller man för åren 1930—1931 följande nettoproduktionstal:

	Nettoproduktionsantal 1930—31
Jordbruksbefolkning.....	0.93
Icke jordbrukande befolkning.....	0.79
Total befolkning.....	0.84

Jordbruksbefolkningens låga familjebildning visar sig motverka den höga äktenskapliga fruktsamheten i så hög grad, att reproduktionen blott med 18 % överstiger den för den icke jordbrukande befolkningen beräknade. Det är vidare av intresse att kunna konstatera, att jordbruksbefolkningens reproduktion redan omkring år 1930 nått ned under den nivå, som på lång sikt erfordras för full generationsväxling.

För senaste år kunna reproduktionstal visserligen icke härledas, men man kan av det tidigare anförda draga vissa slutsatser. Olikheterna i giftermålsintensitet ha ökats icke obetydligt, och samtidigt synes skillnaden

grupper, ger en jämförelse av det sålunda beräknade totala antalet gifta kvinnor i fruktsam ålder med det verkligen förekommande ett uttryck för olikheter i fruktsamhet (»invers indexmetod»).

¹ Jfr H. Hyrenius, Jordbruksbefolkningens reproduktionsförhållanden, Kungl. Lantbruksakademiens tidskrift 1943, nr 4.

i fruktsamhet ha något minskats. Båda dessa omständigheter äro ägnade att reducera differensen i reproduktionstalen. Man torde därför kunna räkna med, att jordbruksbefolkningens reproduktion nu högst obetydligt överstiger den övriga befolkningens.

Omflyttning. Den löpande officiella statistiken över den inrikes omflyttningen är skäligen knapphändig. En del enkla data sammanställas medelst de uppgifter om de enskilda församlingarnas in- och utflyttade, som årligen tillställas Statistiska Centralbyrån i de summariska folkmängdsredogörelserna. Någon utförligare statistik över de flyttandes fördelning på kön, ålder, yrke och in- och utflyttningkommun finnes likväl icke och ännu mindre några uppgifter om den sorts omflyttning, som utgöres av yrkesväxlingarna. Om man önskar klarlägga dessa förhållanden, har man att gå till vissa statistiska källor, som belysa förhållandena retrospektivt, samt till utförda specialundersökningar.

En första källa till omflyttningssstatistik har man i folkräkningarnas uppgifter om födelseort i kombination med bostadsort, varigenom man bl. a. erhåller en intressant bild av flyttningsrörelserna mellan olika län. Ett flertal tabeller hämtade från de senaste folkräkningarnas födelseortsstatistik finnas publicerade i 1935 års befolkningskommissions ovan nämnda betänkande.¹

Nettoresultatet av omflyttningen under en given tidsperiod kan lätt bestämmas, om man känner befolkningens storlek vid periodens början och slut samt har uppgift om antalet under mellantiden inträffade födelser och dödsfall. Detta sätt har ofta kommit till användning vid studiet av omflyttningen. Bl. a. har vid Statistiska Institutionen i Lund gjorts en kartläggning av förhållandena inom olika härader, tingslag, städer och bygder² under olika tidsperioder.³

Vid Stockholms Högskolas Socialvetenskapliga Institut har företagits en omfattande bearbetning av de direkta, förut nämnda uppgifterna om flyttningen till och från varje enskild kommun. Härigenom har man erhållit kännedom om flyttningsrörelsernas omfattning och karaktär alltsedan år 1895 inom kommuner av olika näringstyp samt om sambandet mellan omflyttningen och samhällets industrialisering.⁴

¹ S. O. U. 1938: 15 kap. 2.

² Beträffande rikets indelning i bygder hänvisas till 1930 års folkräkning, del II, tab. 1. En bygd omfattar i allmänhet några få härader och tingslag eller delar därav.

³ Se bl. a. S. D. Wicksell, *Befolkningsrörelsen i Sveriges härader, tingslag och städer 1911—25* samt i Sveriges bygder 1901—25. Skrifter utgivna av Fahlbeckska stiftelsen, nr XX. Lund 1934.

Ytterligare uppgifter föreligga i Befolkningskommissionens Betänkande angående landsbygdens avfolkning». S. O. U. 1938: 15 sid. 41 ff.

⁴ *Social and Economic Studies of Swedish Population movements 1750—1933.* By Dorothy Swaine Thomas. Institute for Social Sciences, Stockholm University, and Institute of Human Relations, Yale University, New York 1941.

Population movements and Industrialization. Stockholm Economic Studies nr 10, Stockholm 1941.

Tab. 13. Befolkningsrörelsen 1895—1933 inom jordbrukskommuner enligt Socialvetenskapliga institutets undersökning.

Å r	Per 1000 av medelfolk mängden					
	Födelse- överskott	I n r i k e s			Utrikes nettoflyttning	Total folkökning
		inflyttning	utflyttning	nettoflyttning		
1895	11·32	50·01	57·44	— 7·43	— 2·05	+ 1·84
1896	10·64	49·29	58·56	— 9·27	— 2·70	— 1·33
1897	9·96	47·94	57·99	— 10·05	— 1·65	— 1·74
1898	10·74	47·25	58·42	— 11·17	— 1·42	— 1·85
1899	6·93	49·27	62·13	— 12·86	— 2·17	— 8·10
1900	7·74	50·66	60·78	— 10·12	— 3·10	— 5·48
1901	8·84	50·67	58·16	— 7·49	— 3·79	— 2·44
1902	8·69	49·70	56·95	— 7·25	— 5·91	— 4·47
1903	7·79	50·09	58·27	— 8·18	— 6·03	— 6·42
1904	7·80	50·28	60·21	— 9·93	— 3·01	— 5·14
1905	7·08	50·06	59·36	— 9·30	— 3·58	— 5·80
1906	8·50	49·91	60·89	— 10·98	— 3·27	— 5·75
1907	7·55	48·08	58·94	— 10·86	— 2·97	— 6·28
1908	7·50	53·25	59·11	— 5·86	— 0·51	+ 1·13
1909	9·07	54·69	57·17	— 2·48	— 2·26	+ 4·33
1910	8·33	59·26	64·99	— 5·73	— 3·02	— 0·42
1911	7·80	54·80	61·51	— 6·71	— 1·91	— 0·82
1912	7·56	54·36	60·25	— 5·89	— 1·95	— 0·28
1913	7·72	55·94	65·31	— 9·37	— 2·31	— 3·96
1914	7·66	55·66	62·76	— 7·10	— 0·98	— 0·42
1915	5·38	52·78	59·59	— 6·81	— 0·23	— 1·66
1916	6·61	58·98	67·22	— 8·24	— 0·73	— 2·36
1917	6·29	64·01	67·64	— 3·63	+ 0·04	+ 2·70
1918	2·57	72·45	70·98	+ 1·47	+ 0·19	+ 4·23
1919	5·12	67·45	73·83	— 6·38	+ 0·05	— 1·21
1920	9·44	71·51	81·36	— 9·85	— 0·14	— 0·55
1921	8·65	59·78	62·60	— 2·82	— 0·04	+ 5·79
1922	6·74	57·01	61·33	— 4·32	— 0·92	+ 1·50
1923	7·96	58·95	66·77	— 7·82	— 3·27	— 3·13
1924	6·34	59·89	69·40	— 9·51	— 0·78	— 3·95
1925	6·17	59·02	66·56	— 7·54	— 1·10	— 2·47
1926	5·71	55·88	63·24	— 7·36	— 1·17	— 2·82
1927	4·00	55·65	62·30	— 6·65	— 1·17	— 3·82
1928	4·93	55·10	63·48	— 8·38	— 1·41	— 4·86
1929	3·91	55·60	66·43	— 10·83	— 1·21	— 8·13
1930	4·65	61·93	72·58	— 10·65	+ 0·20	— 6·80
1931	2·90	54·78	62·53	— 7·75	+ 0·75	— 4·10
1932	4·11	52·79	58·18	— 5·39	+ 0·94	— 0·34
1933	3·48	50·30	55·41	— 5·11	+ 0·74	— 0·89

I tab. 13 gives på grundval av från sistnämnda undersökning hämtade siffror en översikt över befolkningsrörelsen inom rena jordbrukskommuner från och med år 1895 till och med år 1933. Med rena jordbrukskommuner förstås härvid kommuner, där taxeringsvärdet uppgår till minst 85 % av det samlade taxeringsvärdet. Ur näringsgrenssynpunkt kan sägas, att jordbruksbefolkningen i dessa kommuner i genomsnitt uppgår till minst 65 à 70 %. Rörande de meddelade siffrorna må påpekas, att vissa ändringar företogs i kommuntypindelningen vid övergången från 1904 till 1905 samt

från 1914 till 1915, vilka dock för jordbrukskommunerna äro av ringa betydelse.

För de senaste åren, som ej behandlas i institutets undersökning, gives en med den föregående analog tabell, tab. 14, varvid uppgifterna emellertid avse A-kommunerna, d. v. s. kommuner med minst 75 % jordbruksbefolkning enligt förhållanden vid 1930 års folkräkning.

Tab. 14. Befolkningsrörelsen inom A-kommuner 1931—1942.

Å r	P e r 1 0 0 0 a v m e d e l f o l k m ä n g d e n					
	Födelse- överskott	I n r i k e s			Utrikes nettoflyttning	Total folkökning
		inflyttning	utflyttning	nettoflyttning		
1931	3·15	52·55	60·53	— 7·98	+ 0·89	— 3·94
1932	4·33	50·69	56·10	— 5·41	+ 1·09	+ 0·01
1933	3·56	48·02	53·04	— 5·02	+ 0·82	— 0·64
1934	3·97	48·73	56·31	— 7·58	+ 0·63	— 2·98
1935	3·37	52·13	63·55	— 11·42	+ 0·42	— 7·63
1936	2·92	55·30	68·88	— 13·58	+ 0·41	— 10·25
1937	2·53	55·29	70·95	— 15·66	+ 0·31	— 12·82
1938	3·98	54·96	69·05	— 14·09	+ 0·44	— 9·67
1939	3·98	54·59	68·63	— 14·04	+ 0·55	— 9·51
1940	3·35	55·94	62·34	— 6·40	+ 0·63	— 2·42
1941	3·20	52·92	59·83	— 6·91	+ 0·81	— 2·90
1942	6·91	51·98	62·69	— 10·71	+ 0·25	— 3·55

Uppgifterna om den inrikes in- och utflyttningen ha i fig. 4 sammanförts i ett diagram, i vilket även inritats en konjunkturkurva, för perioden 1895—1913 angivande investeringen i industrien och för tiden 1920—42 den industriella produktionsvolymen; siffrorna ange relativa avvikelserna från på visst sätt beräknade trendvärden, mätta i standardavvikelsen som enhet.

Det relativa nettoresultatet av omflyttningen uppvisar ett visst samband med konjunkturerna, i det att jordbrukskommunerna förlora mera folk genom avflyttning under goda tider än under dåliga. Särskilt märkbart har detta blivit under senare tid. Om man för tiden 1920—42 korrelerar de relativa variationerna i utflyttningen med konjunkturvariationerna, erhålles koefficienten 0·67 under det att motsvarande tal för inflyttningen blir 0·39. Inflyttningen visar sig sålunda icke vara så starkt konjunkturbetingad. Om man slutligen mäter sambandet mellan omflyttningarnas nettoresultat och konjunkturerna, kan detta angivas genom korrelationskoefficienten 0·80.

För att ytterligare belysa flykten från jordbrukskommunerna gives i tab. 15 vissa data rörande omflyttningsrörelsen under perioden 1931—35 och 1936—40 inom olika kommuntyper.

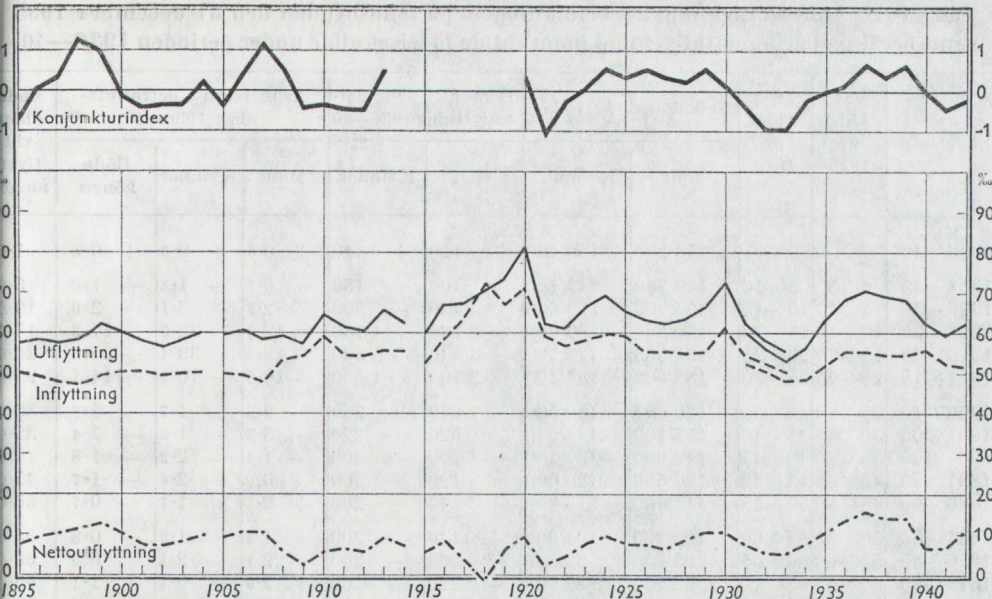

Fig. 4. In- och utflyttning inom jordbrukskommuner samt konjunkturindex 1895—1942.

De här ovan återgivna talen utvisa endast huvuddragen i omflyttningen. För en närmare analys därav kräves, att man tager hänsyn till ålderssammansättningen.

Direkta uppgifter om de flyttandes åldersfördelning föreligga endast för ett par kommuner, varibland i första hand Stockholm. Då förhållandena synas vara tämligen likartade inom olika befolkningsgrupper, kan det vara tillfyllest att studera åldersfördelningen hos omflyttningarnas nettoresultat.

Tab. 15. Befolkningsrörelsen inom olika kommuntyper 1931—35 och 1936—40.

Kommuntyp	Per 1 000 av medelfolkmängden					
	Födelse- överskott	I n r i k e s			Utrikes nettoflyttning	Total folkökning
		inflyttning	utflyttning	nettoflyttning		
A-kommuner ..						
1931—35....	3·67	50·41	57·90	— 7·49	+ 0·77	— 3·05
1936—40....	3·35	55·22	67·99	— 12·78	+ 0·47	— 8·96
B-kommuner ..						
1931—35....	2·63	51·76	56·97	— 5·21	+ 0·79	— 1·79
1936—40....	2·58	59·24	68·75	— 9·51	+ 0·43	— 6·50
C-kommuner ..						
1931—35....	3·20	51·96	53·18	— 1·22	+ 0·81	+ 2·79
1936—40....	3·14	60·59	64·79	— 4·20	+ 0·42	— 0·64
D-kommuner						
1931—35....	3·29	68·65	66·95	+ 1·70	+ 0·89	+ 5·88
1936—40....	3·92	84·13	75·84	+ 8·29	+ 0·63	+ 12·84

Tab. 16. Åldersfördelning av befolkningen på landsbygden den 31 december 1935 samt beräknad årlig nettoflyttning inom skilda födelsekullar under perioden 1936—40.

Födelseår	Ålder år 1935	Ålder år 1940	Folkmängd år 1935 ¹		Beräknad årlig net- toflyttning 1936—40		Årlig relativ nettoflytt- ning 1936—40			Med ålder vid flytt- ning
			Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Båda könen	
1936—40		0—5	² 158 200	² 150 200	+ 120	+ 40	+ 0·8	+ 0·3	+ 0·5	1·
1931—35	0—5	5—10	149 700	143 100	— 100	— 180	— 0·7	— 1·3	— 1·0	5·
1926—30	5—10	10—15	164 900	159 600	— 440	— 500	— 2·7	— 3·1	— 2·9	10·
1921—25	10—15	15—20	190 200	182 600	— 2 280	— 4 180	— 12·0	— 22·9	— 17·3	15·
1916—20	15—20	20—25	191 500	173 700	— 3 540	— 5 800	— 18·5	— 33·4	— 25·6	20·
1911—15	20—25	25—30	185 000	153 400	— 3 100	— 1 660	— 16·8	— 10·8	— 14·1	25·
1906—10	25—30	30—35	176 000	150 500	— 1 640	— 260	— 9·3	— 1·7	— 5·8	30·
1901—05	30—35	35—40	158 100	144 900	— 520	— 220	— 3·3	— 1·5	— 2·4	35·
1896—1900	35—40	40—45	142 900	137 100	— 200	— 300	— 1·4	— 2·2	— 1·8	40·
1891—95	40—45	45—50	126 500	126 000	— 120	— 300	— 0·9	— 2·4	— 1·7	45·
1886—90	45—50	50—55	114 400	116 900	+ 40	— 200	+ 0·3	— 1·7	— 0·7	50·
1881—85	50—55	55—60	103 300	104 600	+ 140	— 200	+ 1·4	— 1·9	— 0·3	55·
1876—80	55—60	60—65	95 800	95 800	+ 200	— 200	+ 2·1	— 2·1	0·0	60·
1871—75	60—65	65—70	82 700	82 900	+ 240	— 60	+ 2·9	— 0·7	+ 1·1	65·
1866—70	65—70	70—75	64 700	67 700	+ 200	0	+ 3·1	0·0	+ 1·5	70·
—1865	70— <i>ω</i>	75— <i>ω</i>	128 000	143 200	+ 380	+ 140	+ 3·0	+ 1·0	+ 1·9	
—1935	0— <i>ω</i>	5— <i>ω</i>	2 231 900	2 132 200	— 10 620	— 13 880	— 4·76	— 6·51	— 5·61	

¹ De administrativa förändringarna under perioden 1936—40 ha samtliga antagits förlagda till årsskiftet 1935—36.

² Avser antalet levande födda 1936—40.

tat, vilken lätt kan bestämmas genom en jämförelse mellan tvenne folk-räkningars folkmängdsuppgifter.¹

I tab. 16 anges för olika födelsekullar folkmängden på landsbygden den 31 december 1935 samt det beräknade absoluta och relativa nettoflytt-ningsresultatet under perioden 1936—40. Vid härledning av detta har ut-gått från hela rikets dödlighet 1936—40, varjämte korrekationer verkställt med hänsyn till de under denna tid skedda förändringarna i den admi-nistrativa indelningen.

Nettoflyttningens koncentration till de yngre arbetsföra åldrarna är på-taglig och gör sig mest märkbar för kvinnöknet. I de allra yngsta åldrarna (födda 1936—40) konstaterar man en om ock ringa nettovinst för lands-bygden, sammanhängande med flyttning av stadsfamiljer till städernas för-orter. I de båda följande födelsekullarna råder en relativt begränsad netto-utflyttning från landsbygden, vilken möjligen kan sättas i samband med omflyttningen i städernas ytterområden med hänsyn till barnens skolgång. Den största flyttning förlusten kommer sedan i de två, tre följande 5-års-grupperna. För kvinnöknet synes därefter råda en begränsad nettoutflytt-

¹ Jfr bl. a. C.-E. Quensel, Landsbygdens avfolkning och flykten från jordbruket. Ekono-misk Tidskrift 1940 nr 3.

ning ända upp till de allra högsta åldrarna, under det att för mankötet flyttningsförlusten efter 50 års åldern förbytes i flyttningsvinst. Nettoresultatet är likväl i dessa åldrar av så begränsad storlek, att det helt kan bero på olikheter mellan landsbygdsbefolkningens dödlighet och den här använda riksdödligheten. Sett i absoluta tal har denna osäkerhet en tämligen ringa betydelse.

De uppgifter om nettoflyttningens variation med kön och ålder, som här ovan givits för hela landsbygden kunna för senare perioder även erhållas för olika kommuntyper.¹ Av dylika skola här endast anföras vissa siffror, som framkommit i samband med de i kap. 7 refererade prognoserna för jordbrukskommunerna.

I tab. 17 anges den procentuella minskningen under 1930-talet av folkmängden i födelsekullarna 1901—20 inom A-kommunerna i skilda län och riksområden.^{2, 3} Ifrågavarande befolkning var år 1930 i åldrarna 10—30 år och år 1940 i åldrarna 20—40 år, varför den svarat för större delen av den under 1930-talet skedda nettoavflyttningen. Uppgifterna giva i det stora hela samma regionala olikheter, som tidigare visats råda för hela landsbygden. Tilläggas må blott, att uppgifterna för Blekinge avse en mycket liten folkmängd och därför sakna värde.

Uppgifter om jordbruksbefolkningens nettoflyttningsrörelse, d. v. s. dess nettoresultat av yrkesväxling, kunna erhållas genom en jämförelse av folkräkningarnas yrkesfördelning inom olika födelsekullar. Vissa svårigheter uppkomma därvid, sammanhängande med den ofta otillräckliga åldersuppdelningen vid tidigare folkräkningar samt med olikheter i yrkesfördelningsschemata. Först för senare tid har man möjlighet att helt belysa avflyttningen från jordbruksbefolkningen i skilda födelsekullar eller åldersgrupper.

I tab. 18 anges den totala jordbruksbefolkningen — inklusive de f. d. yrkesutövarna och de i husligt arbete sysselsatta samt diverse ospecificerade grupper enligt av Statistiska Centralbyrån verkställd utproportionering — inom skilda födelsekullar den 31 december år 1930. Om det under den följande tioårsperioden inträffade antalet dödsfall beräknas medelst hela riksbefolkningens dödlighet 1931—40, erhålles det i tabellen angivna nettoresultatet av omflyttningen, d. v. s. huvudsakligen yrkesväxling samt en mindre utrikes omflyttning. Den beräknade absoluta nettoflyttningen har satts i relation till folkmängden vid periodens början.

Den sammanlagda årliga flyttningsförlusten för jordbruksbefolkningen uppgick enligt dessa beräkningar till 11 000 män och 14 100 kvinnor eller iallas 25 100. Antalet är givetvis ingalunda exakt framför allt på grund

¹ Jfr t. ex. C.-E. Quensel, a. a. i Ekonomisk tidskrift 1940, nr 3.

² Angående riksområdena, se not sid. 40. Det tidigare området Dalarna och Norrland har här, i anslutning till vad som skett vid 1940 års folkräkning, uppdelats på två områden, nämligen Dalarna och Nedre Norrland, omfattande Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län, samt Övre Norrland, omfattande Västerbottens och Norrbottens län.

³ Jfr även kap. 7.

Tab. 17. Procentuell minskning under tiden 1931—40 av folkmängden i åldersgruppen 10—30 år 1930 inom A-kommunerna i skilda län och riksområden.

L ä n R i k s o m r å d e		Procentuell minskning	
		Män	Kvinnor
Stockholms	län.....	27·0	27·1
Uppsala	»	24·3	30·7
Södermanlands	»	28·1	31·4
Östergötlands	»	25·4	28·5
Jönköpings	»	21·6	27·6
Kronobergs	»	17·2	28·1
Kalmar	»	17·8	26·3
Gotlands	»	12·2	19·2
Blekinge	»	(30·0)	(41·4)
Kristianstads	»	20·0	28·3
Malmöhus	»	23·2	28·4
Hallands	»	10·1	21·5
Göteborgs o. Bohus	»	15·1	22·0
Älvsborgs	»	18·3	24·9
Skaraborgs	»	17·0	23·5
Värmlands	»	17·7	26·4
Örebro	»	26·9	30·0
Västmanlands	»	32·0	33·8
Kopparbergs	»	12·1	23·4
Gävleborgs	»	13·9	23·0
Västernorrlands	»	16·7	24·4
Jämtlands	»	7·3	19·6
Västerbottens	»	6·1	16·9
Norrbottnens	»	6·1	13·7
Mälarlänen.....		27·3	30·8
Östra Götaland.....		20·4	26·8
Skåne, Halland och Blekinge.....		18·4	26·4
Bohuslän och Värmlänen.....		17·4	24·6
Dalarna och Nedre Norrland.....		12·3	22·2
Övre Norrland.....		6·1	16·2
Hela landsbygden.....		17·0	24·4

av det approximativa sätt, på vilket dödsfallens antal beräknats. Vidare är att märka, att här inkluderas en nettoimmigration till jordbruksbefolkningen under 1930-talet, som kan uppskattas till ungefär 2 000 personer. Nettoavflyttningen utgör per år och 1 000 av folkmängden — 8·9 ‰ bland männen och —12·0 ‰ bland kvinnorna eller tillsammans — 10·4 ‰.

En jämförelse med tab. 16 visar, att jordbruksbefolkningens nettoavflyttning varit starkare än den för jordbrukskommunernas totalbefolkning gällande, något som också kunde väntas bl. a. med hänsyn till att yrkesväxlingen icke nödvändigtvis behöver medföra en lokal omflyttning. Man finner vidare, att avflyttningen är starkast för kvinnkönet och att ålderskoncentrationen är tämligen stark. Den angivna nettoflyttningen i högre åldrar torde, såsom tidigare påpekats, huvudsakligen bero på avvikelser mel-

Tab. 18. Åldersfördelning av den totala jordbruksbefolkningen år 1930 samt beräknad årlig nettoflyttning inom olika födelsekullar under perioden 1931—40.

Födelseår	Ålder år 1930	Ålder år 1940	Folkmängd år 1930		Beräknad årlig nettoflyttning 1931—40		Årlig relativ nettoflyttning 1931—40			Medelålder vid flyttningen
			Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Båda könen	
1926—30	0—5	10—15	100 100	95 600	— 170	— 240	— 1·7	— 2·5	— 2·1	7·5
1921—25	5—10	15—20	115 300	110 200	— 1 000	— 2 410	— 8·7	— 21·9	— 15·1	12·5
1916—20	10—15	20—25	119 500	114 200	— 2 600	— 4 410	— 21·8	— 38·6	— 30·0	17·5
1911—15	15—20	25—30	129 600	112 000	— 4 360	— 4 520	— 33·6	— 40·4	— 36·8	22·5
1906—10	20—25	30—35	109 100	87 500	— 2 700	— 1 930	— 24·7	— 22·1	— 23·6	27·5
1901—05	25—30	35—40	86 900	75 500	— 880	— 650	— 10·1	— 8·6	— 9·4	32·5
1896—1900	30—35	40—45	76 800	72 800	— 180	— 310	— 2·3	— 4·3	— 3·3	37·5
1891—95	35—40	45—50	69 600	69 400	+ 10	+ 220	+ 0·1	— 3·2	— 1·5	42·5
1886—90	40—45	50—55	66 100	67 300	+ 110	— 210	+ 1·7	— 3·1	— 0·7	47·5
1881—85	45—50	55—60	62 600	62 800	+ 110	— 120	+ 1·8	— 1·9	— 0·1	52·5
1876—86	50—55	60—65	62 700	61 600	+ 110	— 120	+ 1·8	— 1·9	— 0·1	57·5
1871—75	55—60	65—70	56 500	55 500	+ 280	+ 30	+ 5·0	+ 0·5	+ 2·2	62·5
1866—70	60—65	70—75	49 300	49 700						
1861—65	65—70	75—80	48 200	49 500	+ 270	+ 10	+ 1·5	+ 0·1	+ 0·7	
—1860	70— ω	80— ω	87 500	93 900						
—1930	0— ω	10— ω	1 239 800	1 177 600	— 11 000	— 14 100	— 8·9	— 12·0	— 10·4	

lan den verkliga rådande dödligheten och den här beräknade. Det kan under sådana förhållanden vara berättigat att bortse från nettoflyttningen i åldrar över exempelvis 50 år. Om man desslikes gör en sammanslagning till 10-årsklasser¹, kan den relativa nettoflyttningens variation med åldern i koncentrerad form angivas så som i nedanstående tablå. De däri meddelade nettoflyttningstalen ange jordbruksbefolkningens beräknade nettominusning genom yrkesväxling (och utrikes omflyttning) under perioden 1931—40 i promille av folkmängden år 1930. Talen avvika något litet från dem i tab. 18 till följd av att de endast avse den å landsbygden boende jordbruksbefolkningen jämte dess i husligt arbete anställda, däremot icke de olika diversegrupper, som inkluderats i siffrorna i tab. 18.

Födelsekull	Ålder år 1930	Medelålder vid omflyttningen	Relativ nettoflyttning 1931—40		
			Män	Kvinnor	Båda könen
1921—30.....	0—10	10	— 49	— 126	— 86
1911—20.....	10—20	20	— 291	— 413	— 348
1901—10.....	20—30	30	— 187	— 121	— 158
1891—1900.....	30—40	40	— 15	— 26	— 21

Om man, med bortseende från nettoflyttningen i högre åldrar, från de ovan givna relativtalen samt 1930-talets dödlighet härleder en stabil ålders-

¹ Jfr Bilagan.

fördelning samt ett allmänt nettoflyttningstal inom denna, erhåller man — 9·7 ‰ för män och — 13·9 ‰ för kvinnor samt för båda könen tillsammans — 11·6 ‰.

Analogt renodlade omflyttningstal kunna till följd av den officiella statistikens uppläggning endast erhållas för fem större riksområden. Genom en för 1942 års jordbrukskommittés räkning utförd bearbetning av primärmaterial till 1940 års folkräkning har likväl ett tabellmaterial framkommit, medelst vilket man under vissa förutsättningar kan få fram acceptabla nettoflyttningstal även för mindre områden, i första hand bygder (enligt 1930 års definition) och län samt naturliga jordbruksområden och produktionsområden.¹

Den härvid använda metodiken är närmare beskriven i Bilagan. Här må blott i korthet anföras, att ett allmänt nettoflyttningstal härledes genom en jämförelse av den totala jordbruksbefolkningen 1930 och 1940 under antagande av att dödstalet är lika med det för hela rikets jordbruksbefolkning uppskattade, och att födelsetalet bestämmes av relationen mellan åldersklassen 0—10 år och den totala folkmängden år 1940. För hela landsbygdens jordbruksbefolkning erhålles därvid ett allmänt nettoflyttningstal av — 10·6 ‰ för män, — 14·2 ‰ för kvinnor och — 12·3 ‰ för båda könen. De erhållna nettoflyttningstalen för de enskilda bygderna och för länen återfinnas i tab. I, medan de vid en sammanslagning till produktionsområden framkomna talen givas i tab. J. En sammanfattning givas här i en karta, fig. 5, som illustrerar nettoavflyttningen från jordbruket inom naturliga jordbruksområden.

Den geografiska bilden utvisar en hög avflyttning inom Norra och Södra Bergslagen ävensom inom Mälars- och Hjälmarsbygden, fransett Stockholms län, samt i norra Östergötland. Låg har avflyttningen i gengäld varit inom vissa delar av Kristianstads län, på Kalmar-slätten och Öland, utefter västkusten, i Västsvenska dalsjöområdet samt inom de norrländska länen. Särskilt låg har den varit i Västernorrlands och Västerbottens kustland. Inom Västerbottens och Norrbottens inland slutligen noteras en om ock obetydlig nettoinflyttning.

Ytterligare en sida av jordbruksbefolkningens förändringar må här beröras. Om man vid en jämförelse mellan 1930 och 1940 gör en uppdelning på socialklass, finner man en påtaglig skillnad mellan företagarbefolkningen och arbetarebefolkningen, i det att den senare har en betydligt större nettoförlust. Härtill är att säga, att olikheterna icke endast bero på en olika stark övergång till andra näringsgrenar; en störande inverkan utövas också av socialklassväxlingen.

Om man på det förenklade sätt, som tidigare antytts, beräknar allmänna nettoflyttningstal för perioden 1931—40, erhålles följande tab. 19. Vid

¹ Jfr kap. 9 och 10.

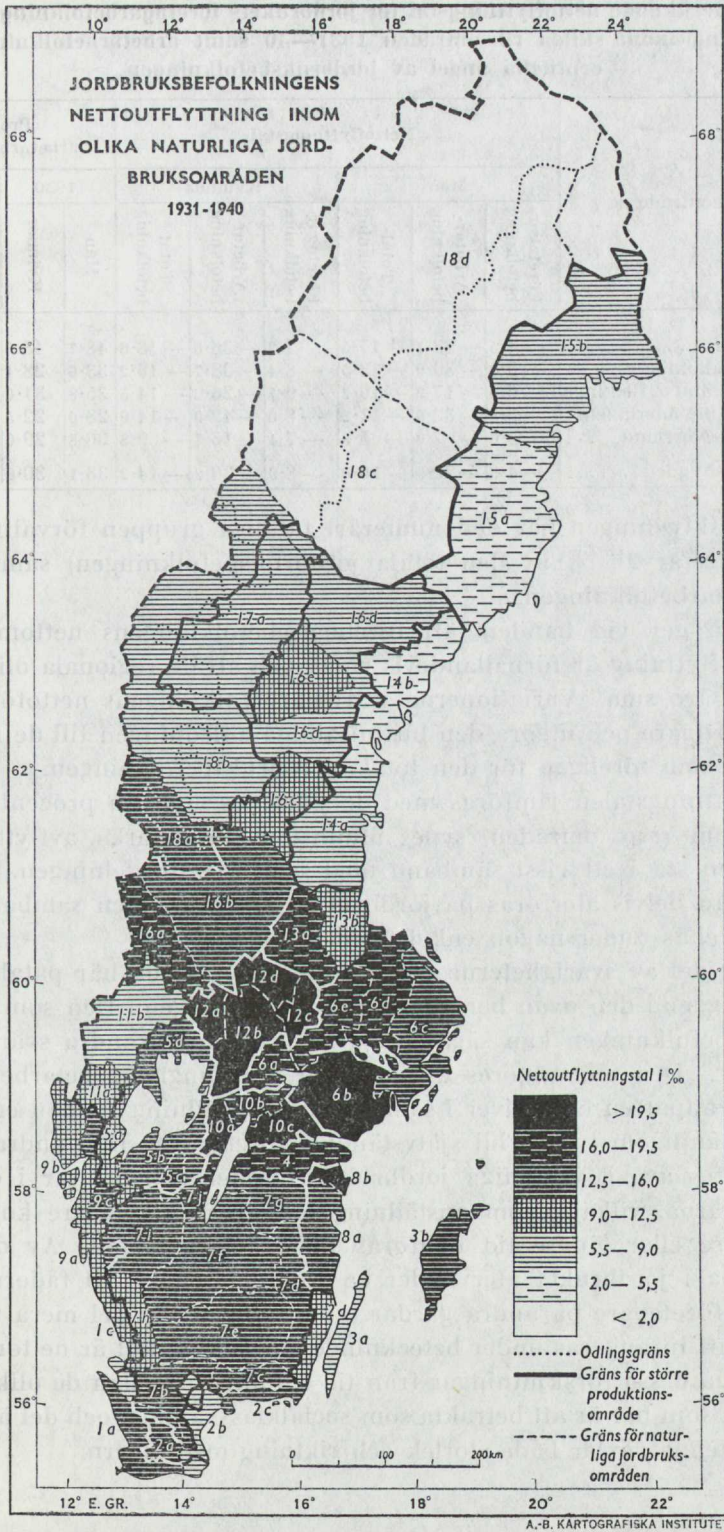

Fig. 5.

Tab. 19. Beräknade nettoflyttningstal för jordbrukets företagarbefolkning och arbetarbefolkning inom skilda riksområden 1931—40 samt arbetarbefolkningens procentuella andel av jordbruksbefolkningen.

Riksområde	Nettoflyttningstal						Procent arbetarbefolkning			
	Män			Kvinnor			1930		1940	
	Företagar- befolkning	Arbetar- befolkning	Total- befolkning	Företagar- befolkning	Arbetar- befolkning	Total- befolkning	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
	Mälardalen	— 4·5	— 33·1	— 17·5	— 7·2	— 36·6	— 18·6	48·7	43·3	41·8
Östra Götaland	— 5·0	— 30·9	— 13·0	— 8·4	— 38·7	— 16·2	33·6	28·4	27·9	23·1
Skåne, Halland o. Blekinge	— 6·1	— 17·9	— 10·2	— 9·7	— 26·2	— 14·5	35·8	31·0	33·3	28·4
Bohuslän o. Vänerlän	— 3·8	— 32·9	— 11·2	— 8·0	— 42·9	— 14·9	28·0	22·5	22·3	17·4
Dalarna o. Norrland	— 3·0	— 7·9	— 5·3	— 7·1	— 16·7	— 9·8	36·8	29·0	34·8	27·7
Hela landsbygden	— 4·3	— 22·9	— 10·6	— 8·0	— 30·2	— 14·2	36·1	30·0	31·8	26·3

socialklassklyvningen har den numerärt fåtaliga gruppen förvaltningspersonal (ungefär $2\frac{1}{2}$ % av den totala jordbruksbefolkningen) sammanförts med arbetarbefolkningen.

Tabellen ger vid handen, att företagarebefolkningens nettominskning genom avflyttning är förhållandevis ringa och att de regionala olikheterna därvidlag äro små. Variationerna i arbetarbefolkningens nettoförlust äro desto kraftigare och utgöra den huvudsakliga anledningen till de regionala olikheter, som föreligga för den totala jordbruksbefolkningen.

Om flyttningstalen jämföras med de jämsides angivna procenttalen arbetare inom resp. områden, synes åtminstone den starka avflyttningen i Mälardalen stå i ett visst samband med socialklassfördelningen. Denna i sin tur kan delvis återföras på jordbrukets struktur, men sambandet kan icke uttryckas under någon enkel formel.

En stor del av svårigheterna för bedömningen av de här påtalade olikheterna ligger i den ovan berörda socialklassväxlingen. Den som arbetare räknade befolkningen kan sägas bestå av två från varandra svårskiljbara kategorier. Den ena utgöres av en mera ursprunglig arbetarbefolkning, varav huvudparten kvarbliver i samma sociala ställning, medan en mindre del så småningom lyckas bli självständiga företagare. Den andra kategorien utgöres av självständiga jordbrukares söner och döttrar i de yngre arbetsåldrarna, vilka genom anställning hos andra företagare kommit att för kortare eller längre tid hänföras till arbetarpersonal. Av dem som kvarstanna i jordbruket återvänder en stor del senare till fädernegården eller blir företagare på andra gårdar, under det att en del mera varaktigt kommer att inrangeras under beteckningen arbetare. Det är nettoresultatet av samtliga dessa förskjutningar från tid till annan mellan de olika socialklasserna, som här är att betrakta som socialklassväxling, och det är uppenbart, att denna växlar både storlek och riktning med åldern.

Då någon direkt yrkesstatistik över de flyttande icke föreligger, kan socialklassväxlingens förlopp icke närmare klarläggas. De vid 1936 års partiella folkräkning införskaffade uppgifterna över yrkes- och socialklassväxlingarna 1930—1936 ge föga upplysning. Undersökningen avser nämligen den yrkesverksamma befolkningen samt hustrur, och i yrkes- och socialklassväxlingarna inkluderas därvid de i förvärvsåldrarna inträdda utan att dessa samtidigt fördelas på socialklass vid båda tidpunkterna.

En jämförelse mellan 1930 och 1940 års folkräkningssiffror för olika socialklasser ger för jordbrukets företagare- och arbetarbefolkning följande tal över den relativa nettominskningen på grund av yrkes- och socialklassväxling.

Födelsekull	Ålder år 1930	Medel- ålder vid flytt- ningen	Relativ nettoflyttning 1931—40					
			Män			Kvinnor		
			Före- tagare	Arbetare	Samtliga	Före- tagare	Arbetare	Samtliga
1921—30.....	0—10	10	— 55	— 35	— 49	— 57	— 271	— 126
1911—20.....	10—20	20	— 370	— 169	— 291	— 427	— 383	— 413
1901—10.....	20—30	30	+ 100	— 426	— 187	+ 14	— 301	— 121
1891—1900....	30—40	40	+ 191	— 316	— 15	+ 99	— 291	— 26
1881—90.....	40—50	50	+ 101	— 197	+ 11	+ 49	— 239	— 28

För den manliga företagarbefolkningen finner man i de båda yngsta åldersgrupperna — i huvudsak åldrar upp till 25 år — en betydande avgång, medan i gengäld en återflyttning sker i de högre åldersgrupperna. För arbetarbefolkningen råder nettoavgång i samtliga åldersklasser, varvid dock socialklassförskjutningarna verka dämpande i de yngre åldrarna.

För den kvinnliga företagarbefolkningen är nettoavgången i yngre åldrar ungefär densamma som för männen. I de högre åldrarna blir vinsten av socialklassväxlingen däremot ej lika stark. För den kvinnliga arbetarbefolkningen noterar man för samtliga åldrar en betydande nettoavflyttning.

Även om man icke kan statistiskt frilägga socialklassväxlingen, kan man likväl erhålla en uppfattning om dess med åldern varierande styrka

Födelseår	Ålder år 1930	Socialklassväxling i ‰ per år under antagande av att totalresultatet för samtliga åldrar är = 0			
		Män		Kvinnor	
		Företagar- befolkning	Arbetar- befolkning	Företagar- befolkning	Arbetar- befolkning
1921—30.....	0—10	— 3	+ 6	+ 3	— 8
1911—20.....	10—20	— 31	+ 58	— 24	+ 71
1901—10.....	20—30	+ 19	— 14	+ 7	— 13
1891—1900....	30—40	+ 18	— 35	+ 11	— 30
1881—90.....	40—50	+ 9	— 24	+ 7	— 22

genom det förenklande men icke helt riktiga antagandet, att nettoresultatet av socialklassväxlingen, summerat över alla åldrar, blir lika med noll. Man erhåller då de i ovanstående tablå angivna relativtalen över den årliga genomsnittliga socialklassväxlingen inom skilda födelsekullar.

Att det uppställda antagandet icke är med verkligheten helt överensstämmande framgår bl. a. därav, att den kvinnliga företagarbefolkningen uppvisar en vinst i den yngsta åldersklassen, under det att man liksom för maskönet skulle ha väntat en nettoförlust.

KAPITEL 4.

Använda prognosmetoder och tillgängligt statistiskt material.

I Bilagan gives inledningsvis en sammanfattning av de metoder, som i allmänhet användas vid beräkning av en befolknings framtida storlek. Då det i föreliggande fall gällt att utföra prognoser för ett relativt stort antal populationer, och då det därvid varit önskvärt att relativt fritt kunna laborera med olika antaganden rörande omflyttningen, har en särskild metod utarbetats, vilken snabbt och med ringa arbete ger möjlighet att beräkna den arbetsföra befolkningens framtida förändring under olika antaganden om nettoflyttningens storlek. Samtidigt har härvid framkommit en ovan å sid. 27 redan utnyttjad metod att enkelt karakterisera en befolknings åldersstruktur i förhållande till en viss »normal» fördelning.

Beräklandet av en slutna befolknings framtida storlek tillgår så, att man, med utgångspunkt från åldersfördelningen vid en viss tidpunkt, för varje särskilt angiven födelsekull eller åldersgrupp beräknar, hur den samma enligt gjorda dödlighetsantaganden decimeras i antal med stigande ålder. Om man använder en 5-års åldersindelning, kan man således från åldersklasserna 0—5, 5—10 år etc. vid exempelvis folkräkningen 1940 räkna fram storleken av åldersklasserna 5—10, 10—15 år etc. år 1945, och på liknande sätt kan man gå vidare till år 1950 o. s. v. För fyllande av den lägsta åldersgruppen år 1945 bildas medelfolkmängden kvinnor i fruktsam ålder 1941—45 och på densamma appliceras hypotetiska fruktsamhetstal. Från det därigenom härledda antalet födda kan man lätt med uppdelning på kön beräkna antalet personer i åldersklassen 0—5 år 1945. Denna folkmängdssiffra kan sedan framskrivas till 1950 etc., och på liknande sätt härledas och framräknas födelsekullarna 1946—50 o. s. v.

Om den studerade befolkningen antages vara utsatt för in- och utflytt-

ning, har man att vid framskrivningen av de olika åldersklasserna i reduktionsfaktorn inkludera en relativ nettoflyttning av viss storlek. Som tidigare nämnts kunna uppgifter om nettoflyttningen i olika åldrar svårigen erhållas annat än genom jämförelser av olika folkräkningar, och det ställer sig då naturligt att som en av flera hypoteser rörande omflyttningen uppställa en från senaste jämförelseperiod oförändrad relativ nettoflyttning. Om man dessutom utför prognoser under antagande av att befolkningen är sluten eller med andra ord att nettoflyttningen i varje enskild ålder är lika med noll, kan man utan större svårigheter få fram de ytterligare hypoteser rörande nettoflyttningen som kunna anses erforderliga.

Antagandet om, att ingen nettoflyttning råder, må kallas *alternativ 0* och antagandet, att den relativa nettoflyttningen i olika åldrar förblir av samma storlek som under tiden mellan de båda sista folkräkningarna (i föreliggande fall tiden 1931—1940), må betecknas *alternativ 1*.

Om den för en viss kommande tidpunkt enligt alternativ 0 beräknade folkmängden i en viss åldersklass betecknas $P^{(0)}$ och motsvarande folkmängdssiffra enligt alternativ 1 skrives $P^{(1)}$ kan man med tillräcklig noggrannhet beräkna analoga folkmängdstal för omflyttningalternativ, som stå i en enkel matematisk relation till alternativ 1. Sålunda erhållas speciellt vid »halv nettoflyttning»

$$P^{(1/2)} = \sqrt{P^{(1)} \cdot P^{(0)}}$$

En nettoflyttning, som utgör tre fjärdedelar av jämförelseperiodens — ett alternativ $3/4$ — erhålles enligt relationen

$$P^{(3/4)} = \overline{P^{(1)}}^{3/4} \cdot \overline{P^{(0)}}^{1/4}$$

Alternativen $5/4$, $3/2$ och 2 framkomma på analogt sätt enligt formlerna

$$P^{(5/4)} = \overline{P^{(1)}}^{5/4} \cdot \overline{P^{(0)}}^{-1/4}$$

$$P^{(3/2)} = \overline{P^{(1)}}^{3/2} \cdot \overline{P^{(0)}}^{-1/2}$$

$$P^{(2)} = \overline{P^{(1)}}^2 \cdot \overline{P^{(0)}}^{-1}$$

Förutsättningen för det ovan skildrade förfarings sättet är, att det föreligger åldersfördelningar för två olika tidpunkter, varigenom man kan härleda nettoflyttningstal. Då för mindre delbefolkningar så ofta icke är fallet, kan man ge avkall på kravet om två åldersfördelningar. Genom att antaga, att nettoflyttningensintensiteten uppvisar en någorlunda oförändrad variation med åldern, kan man utifrån riksförhållandena framkonstruera en serie »reducerade stationära åldersfördelningar», som i sig inkludera såväl dödlighet som nettoflyttning av viss storlek. Om man så för de studerade delbefolkningarna härleder ett allmänt nettoflyttningstal, kan man

få fram den mot detta svarande teoretiska (stabila) åldersfördelningen. En jämförelse slutligen mellan denna och den aktuella åldersfördelningen ger ett likvärdigt resultat med en på sedvanligt sätt utförd framskrivning.

Då det ur flera synpunkter kan vara lämpligt att endast laborera med ett mindre antal åldersklasser, har vid kalkyler av ovan nämnt slag använts en indelning i 4 klasser, nämligen 0—20, 20—40, 40—60 och över 60 år. För det studium av den arbetsföra befolkningens numerär, som här närmast kommer i fråga, kunna åldersgränsen 20 och 60 anses tillfredsställande, i all synnerhet som det gäller att bestämma icke så mycket arbetsbefolkningens absoluta storlek som framför allt dess förändringar. Att man då utelämnar de arbetande i åldrar under 20 och över 60 år inverkar här högst obetydligt.

Av det ovan anförda framgår, att grundvillkoret för att man skall kunna utföra befolkningsprognoser i första hand är, att man har tillgång till en fördelning på kön och ålder samt att man därjämte har möjlighet att någorlunda bedöma ändringsfaktorerna, i främsta hand nettoflyttningen.

Vid en administrativ uppdelning av riksbefolkningen har man i allmänhet möjlighet att erhålla de erforderliga uppgifterna för tämligen små områden — vid de båda sista folkräkningarna ända ned till kommuner. Om man särskiljer kommuner av olika näringstyp, kan man alltså för dessas totalbefolkning utföra beräkningar över den framtida folkmängdsutvecklingen. I föreliggande fall är det av intresse att notera, att man sålunda kan belysa förhållanden inom de rena jordbrukskommunerna.

Vid en uppdelning i yrkes- och socialgrupper ställer det sig i allmänhet svårare att erhålla fullständiga uppgifter om åldersfördelningar, fruktsamhet och nettoflyttning, något som framgått av den tidigare framställningen. En försvårande omständighet är, att ett studium av en yrkesgrupps utveckling bör ske med uppdelning i olika regioner. Vid de båda folkräkningarna 1930 och 1940 framräknades olika yrkesgruppers åldersfördelningar endast för större riksområden. För mindre områden har man i allmänhet endast klumpsiffror över folkmängden i skilda yrkesgrupper.

För att vid de här utförda undersökningarna kunna belysa jordbruksbefolkningens utveckling har det framstått som önskvärt att göra en regional uppdelning på naturliga jordbruksområden eller län. För att få fram de erforderliga åldersfördelningarna har 1942 års jordbrukskommitté erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att i samarbete med Statistiska Centralbyrån företaga en speciell bearbetning av kortmaterialet till 1940 års folkräkning. Då indelningen i naturliga jordbruksområden icke instansades å räknekorten, blev det nödvändigt att använda någon annan regional indelning, varifrån man genom en sammanslagning skulle kunna få fram uppgifter för olika jordbruksområden. En närmare redogörelse härför gives i kap. 9.

De erhållna primärtabellerna ge en fördelning på kön, civilstånd och ålder av den yrkesverksamma och den självständiga yrkeslösa befolkningen i kombination med en uppdelning på familjeställning samt på detaljyrke och socialklass. Medelst de sålunda framräknade åldersfördelningarna för år 1940 samt uppgift om den totala motsvarande folkmängden år 1930 är det möjligt att tillräckligt noggrant bestämma de olika delpopulationernas nettoflyttning under 1930-talet samt att i anknytning därill verkställa prognoser över den arbetsföra befolkningens utveckling under 20-årsperioden 1940—60.

Utöver de ovan berörda uppgifterna från folkräkningarna 1930 och 1940 må nämnas, att man vid den partiella folkräkning, som i mars 1936 utfördes för ungefär $\frac{1}{5}$ av befolkningen, erhöll viss kännedom om yrkesförhållanden och yrkesväxling. Värdet därav synes emellertid vid en jämförelse med de båda kringliggande yrkesräkningarna vara diskutabelt.

Det ovan refererade, från folkräkningar och övrig befolkningsstatistik hämtade statistiska materialet är praktiskt taget det enda, som kan tjäna som underlag för framtidsberäkningar avseende jordbruksbefolkningen. I jordbruksstatistiken, enkannerligen jordbruksräkningarna skulle man vänta att finna uppgifter ej endast om åkerjordens användning och kreatursstockens sammansättning utan jämväl om den befolkning, som genom sin arbetskraft driver jordbruket och i främsta hand är beroende därav. Man har emellertid vid jordbruksstatistikens uppläggning förbisett — eller på grund av de tekniska svårigheterna förbigått — önskvärdheten av att närmare belysa relationerna mellan jordbruksbefolkningen och själva jordbruksnäringen. Endast vid 1932 års allmänna jordbruksräkning verkställdes en undersökning av den vid jordbruket varaktigt sysselsatta arbetskraften. Ehuru de därvid framkomna uppgifterna icke äro utan intresse, är det likväl på grund av deras avgränsning och egenskaper svårt för att icke säga ogörligt att med desamma verkställa sådana jämförelser med exempelvis 1940 års folkräkningssiffror, som skulle kunna bli av betydelse för prognoserna.

Bland övrigt statistiskt material vid sidan av befolkningsstatistiken må ytterligare nämnas en av 1938 års jordbruksutredning föranställd undersökning angående jordbrukets drift m. m.¹, varvid man bl. a. införskaffade en del uppgifter om arbetsförhållandena å olika brukningsdelar. Det gäller emellertid även här, att det framkomna siffermaterialet i föreliggande fall icke kan utnyttjas.

De uppgifter rörande jordbrukets arbetskraftsförhållanden, som sedan ett antal år erhållas i samband med Socialstyrelsens statistik över lantarbetarnas arbetstids- och löneförhållanden ha i föreliggande fall föga värde, enär de endast avse den anställda arbetskraften. Härtill kommer.

¹ Icke publicerad.

att representativiteten med hänsyn till gårdarnas storlek är otillfredsställande och det absoluta antalet uppgifter därtill för ringa för en regional uppdelning.

Om Lantbruksstyrelsens sedan en lång följd av år utförda driftsekonomiska undersökningar (»Räkenskapsresultat från svenska jordbruk») gäller likaledes, att antalet representerade gårdar är för ringa och materialet för otillfredsställande för att man därur skall kunna ha möjlighet att bedöma utvecklingen av arbetskraftsätgången vid jordbruket.

KAPITEL 5.

Prognoser avseende Sveriges totala befolkning.

För att få en yttre ram till de i följande kapitel refererade beräkningarna rörande jordbruksbefolkningens framtida storlek har det varit erforderligt företaga vissa kalkyler beträffande hela rikets befolkning, och en kortfattad redogörelse skall nedan givas däröver.

Som utgångspunkter har tagits hela rikets befolkning den 31 december 1940 och beträffande befolkningsrörelsen har gjorts följande antagande:

1. Dödligheten har antagits förbli vid den nivå, som gällde för hela riket under perioden 1936—40.

2. Nettoresultatet av emigration och immigration har antagits i varje åldersklass vara av negligeabel storlek.

3. Rörande giftermåls- och civilståndsförhållanden har förutsatts, att männens civilståndsfördelning från förhållandena år 1940 successivt ändras så, att den fr. o. m. år 1955 blir lika med den, som motsvarar den för perioden 1939—42 noterade giftermålsintensiteten. Härifrån kan då härledas de gifta och de icke gifta kvinnornas åldersfördelning medelst de inbördes åldersrelationerna inom bestående äktenskap år 1930. Man kan ävenledes få fram ett approximativt uttryck för giftermålstalets förändringar.

4. Beträffande den utomäktenskapliga fruktsamheten, beräknad i relation till antalet icke gifta kvinnor i olika åldrar, har antagits, att den kommer att förbli på den nivå, som rådde under perioden 1939—42.

5. I fråga om den äktenskapliga fruktsamheten har uppställts olika alternativ.

Som *alternativ 1* har antagits, att den äktenskapliga fruktsamheten, på sedvanligt sätt uttryckt i förhållande till antalet gifta kvinnor i skilda åldrar, kommer att förbli vid den nivå, som för perioden 1941—45 resulterar i ett årligt antal i äktenskap födda av 105 000, vilket är detsamma som ett totalt födelsetal av 115 000.

Alternativ 2 innebär samma antagande om konstans men med den skillnaden, att den äktenskapliga fruktsamheten mätes genom antalet nedkomster inom olika durationsklasser i förhållande till motsvarande antal ingångna äktenskap.

Alternativ 3 slutligen förutsätter, att den äktenskapliga fruktsamheten, mätt på detta senare sätt, kommer att fram till perioden 1956—60 öka med 1 % per år.

De för prognoserna använda relativtalen återgivas nedan i koncentrerad form. Tab. 20 ger relativa antalet ogifta män i skilda åldrar dels enligt folkräkningen 1940 och dels i enlighet med giftermålsintensiteten 1939—42.

Den äktenskapliga och utomäktenskapliga fruktsamheten inom olika åldersgrupper för perioden 1941—45 resp. 1939—42 framgår av tab. 21 och i tab. 22 återgivas de beräknade fruktsamhetstalen inom skilda durationsklasser.

Det må om de äktenskapliga fruktsamhetstalen nämnas, att de härletts på basis av de sista år, för vilka uppgifter föreligga, genom en proportionell

Tab. 20. Relativa antalet ogifta män i olika åldrar den 31 december 1940 samt motsvarande beräknade tal enligt giftermålsintensiteten 1939—42.

Ålder	Relativa antalet ogifta män	
	Enligt folkräkningen 1940	Enligt giftermålsintensiteten 1939—42
15—20	999·4	998·1
20—25	915·1	876·8
25—30	590·8	573·3
30—35	353·0	301·6
35—40	252·6	180·5
40—45	199·0	132·0
45—50	166·9	110·5
50—55	153·8	101·2
55—60	146·6	96·8
60—65	138·9	94·6
65—70	133·9	93·6

Tab. 21. Beräknad äktenskaplig fruktsamhet 1941—45 samt utomäktenskaplig fruktsamhet 1939—42 i skilda åldrar.

Ålder	Beräknad äktenskaplig fruktsamhet 1941—45	Utomäktenskaplig fruktsamhet 1939—42
15—20	580	12
20—25	292	23
25—30	197	16
30—35	138	10
35—40	85	7
40—45	34	3
45—50	3	.

Tab. 22. Beräknad äktenskaplig fruktsamhet 1941—45 inom olika durationsklasser.

Duration	Äktenskaplig fruktsamhet
0—5.....	224
5—10.....	97
10—15.....	48
15—20.....	23
20—25.....	7

höjning upp till en nivå, motsvarande det genomsnittliga födelsetal för perioden 1941—45, som vid tiden för räkningarnas utförande syntes troligt.

De enligt de tre fruktsamhetsalternativen härledda absoluta födelsetalen framgå av tab. 23. Det visar sig, att de båda metoderna att mäta den äktenskapliga fruktsamheten resultera i tämligen divergerande talserier. Om man hade haft möjlighet att differentiera fruktsamheten efter såväl ålder som duration — något som visserligen låter sig göra men är förenat med omfattande räknearbete — skulle man ha erhållit en ytterligare talserie, och intetdera av alternativen 1 och 2 kan därför sägas helt ge uttryck för antagandet om en oförändrad fruktsamhet. Den kraftiga uppgången i giftermålstalet under senare år kommer på grund av ålders- och civilståndsförskjutningar att även vid oförändrad intensitet förbytas i en nedgång. Den för närvarande ur nativitetssynpunkt gynnsamma durationsfördelningen av de bestående äktenskapen kommer därigenom att försämraras, och en differentiering av fruktsamheten enbart efter ålder i enlighet med alternativ 1 kommer för den skull att resultera i en överskattning av det framtida antalet födda. Vad den i alternativ 2 och 3 använda metoden beträffar, så är den visserligen skäligen grov, men den torde dock ge ett betydligt riktigare uttryck för fruktsamheten, alldenstund åldersförskjutningarna inom de fruktsamma åldersklasserna ingalunda blir av samma omfattning som durationsförskjutningarna.

I tab. 24 gives en sammanfattning på tre större åldersklasser av de enligt de tre alternativen framräknade åldersfördelningarna fram till år 1970,

Tab. 23. Beräknat årligt antal födda enligt olika fruktsamhetsalternativ.

Period	Beräknat årligt antal födda		
	Alternativ 1	Alternativ 2	Alternativ 3
1941—45.....	115 000	115 000	115 000
1946—50.....	118 000	116 000	122 000
1951—55.....	116 000	111 000	122 000
1956—60.....	112 000	103 000	120 000
1961—65.....	107 000	98 000	119 000
1966—70.....	107 000	97 000	123 000

Tab. 24. Fördelning på kön och större åldersgrupper av den enligt olika alternativ beräknade folkmängden 1940—1970.

	Folkmängd i 100-tal						
	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Alternativ 1							
<i>Män</i>							
0—15.....	6 630	7 124	7 874	8 434	8 352	8 085	7 857
15—65.....	22 227	22 541	22 562	22 601	23 030	23 342	23 457
65— ω	2 746	2 954	3 170	3 412	3 666	3 973	4 311
0— ω	31 603	32 619	33 606	34 447	35 048	35 400	35 625
<i>Kvinnor</i>							
0—15.....	6 382	6 831	7 498	8 056	7 979	7 718	7 496
15—65.....	22 486	22 705	22 599	22 486	22 740	22 912	22 902
65— ω	3 246	3 442	3 686	3 984	4 281	4 596	4 930
0— ω	32 114	32 978	33 783	34 526	35 000	35 226	35 328
<i>Båda könen</i>							
0— ω	63 717	65 597	67 389	68 973	70 048	70 626	70 953
Alternativ 2							
<i>Män</i>							
0—15.....	6 630	7 124	7 822	8 246	7 962	7 526	7 185
15—65.....	22 227	22 541	22 562	22 601	23 030	23 292	23 276
65— ω	2 746	2 954	3 170	3 412	3 666	3 973	4 311
0— ω	31 603	32 619	33 554	34 259	34 658	34 791	34 772
<i>Kvinnor</i>							
0—15.....	6 382	6 831	7 493	7 879	7 607	7 185	6 859
15—65.....	22 486	22 705	22 599	22 486	22 740	22 866	22 730
65— ω	3 246	3 442	3 686	3 984	4 281	4 596	4 930
0— ω	32 114	32 978	33 778	34 349	34 628	34 647	34 519
<i>Båda könen</i>							
0— ω	63 717	65 597	67 332	68 608	69 286	69 438	69 291
Alternativ 3							
<i>Män</i>							
0—15.....	6 630	7 124	7 965	8 667	8 773	8 564	8 316
15—65.....	22 227	22 541	22 562	22 601	23 030	23 431	23 684
65— ω	2 746	2 954	3 170	3 412	3 666	3 973	4 311
0— ω	31 603	32 619	33 697	34 680	35 469	35 968	36 311
<i>Kvinnor</i>							
0—15.....	6 382	6 831	7 628	8 276	8 384	8 183	7 947
15—65.....	22 486	22 705	22 599	22 486	22 740	22 996	23 114
65— ω	3 246	3 442	3 686	3 984	4 281	4 596	4 930
0— ω	32 114	32 978	33 913	34 746	35 405	35 775	35 991
<i>Båda könen</i>							
0— ω	63 717	65 597	67 610	69 426	70 874	71 743	72 302

Tab. 25. Fördelning på kön och ålder av folkmängden i hela riket enligt folk-räkningen år 1940 samt enligt alternativ 2 för åren 1950, 1960 och 1970.

Ålder	Folkmängd Män i 100-tal				Folkmängd Kvinnor i 100-tal			
	1940	1950	1960	1970	1940	1950	1960	1970
0—5	2 272	2 831	2 527	2 361	2 180	2 708	2 410	2 256
5—10	2 088	2 768	2 666	2 352	2 004	2 642	2 548	2 245
10—15	2 270	2 223	2 769	2 472	2 198	2 143	2 649	2 358
15—20	2 645	2 058	2 729	2 628	2 555	1 979	2 604	2 511
20—25	2 735	2 219	2 173	2 707	2 649	2 158	2 104	2 589
25—30	2 765	2 566	1 997	2 648	2 686	2 494	1 932	2 527
30—35	2 748	2 653	2 152	2 110	2 697	2 579	2 100	2 048
35—40	2 476	2 678	2 485	1 933	2 506	2 608	2 421	1 876
40—45	2 231	2 643	2 552	2 070	2 295	2 607	2 492	2 030
45—50	1 972	2 355	2 548	2 364	2 085	2 400	2 497	2 318
50—55	1 766	2 084	2 468	2 384	1 903	2 162	2 456	2 348
55—60	1 547	1 785	2 131	2 306	1 661	1 919	2 210	2 298
60—65	1 342	1 521	1 795	2 126	1 449	1 693	1 924	2 185
65—70	1 055	1 230	1 420	1 695	1 161	1 380	1 595	1 837
70—75	735	935	1 059	1 251	866	1 059	1 237	1 407
75—80	539	584	681	786	670	681	809	936
80—85	289	277	353	399	371	358	429	502
85—90	103	112	122	142	140	154	157	186
90—95	22	28	27	34	33	45	44	52
95— ω	3	4	4	4	5	9	10	10
0—15	6 630	7 822	7 962	7 185	6 382	7 493	7 607	6 859
15—30	8 145	6 843	6 899	7 983	7 890	6 631	6 640	7 627
30—50	9 427	10 329	9 737	8 477	9 583	10 194	9 510	8 272
50—65	4 655	5 390	6 394	6 816	5 013	5 774	6 590	6 831
65— ω	2 746	3 170	3 666	4 311	3 246	3 686	4 281	4 930
0— ω	31 603	33 554	34 658	34 772	32 114	33 778	34 628	34 519

och i tab. 25 gives en fullständig fördelning på 5-årsklasser enligt alternativ 2.

Enligt alternativ 1 skulle den totala folkmängden komma att stiga från 6·37 miljoner år 1940 till 6·74 miljoner år 1950 till 7·00 miljoner år 1960 och till 7·10 miljoner år 1970. Beräkningarna ha icke förts längre fram, men man kan av åldersfördelningen år 1970 sluta sig till att folkmängden kommer att nå maximum under början av 1970-talet.

I alternativ 2 är befolkningstillväxten givetvis icke fullt så stark. Maximum uppnås år 1965 med 6·94 miljoner. Det tredje alternativet, som innebär att den äktenskapliga fruktsamheten successivt ökas med omkring 15 %, resulterar i en folkmängdssiffra av 7·09 miljoner år 1960 och 7·23 miljoner år 1970. Maximum torde enligt samma alternativ inträffa omkring år 1980.

Det största intresset knyter sig till utvecklingen av den arbetsföra befolkningen, här representerad genom åldersklasserna 15—65 år. Fram till år 1955 eller 1960 är folkmängden i dessa åldrar redan bestämd, och det visar sig, att utvecklingen såväl fram till denna tid som ytterligare intill

år 1970 kommer att uppvisa en tämligen oförändrad arbetsbefolkning av ungefär $4\frac{1}{2}$ miljoner. Från 2·22 miljoner män och 2·25 miljoner kvinnor i åldrarna 15—65 år 1940 stiger antalet till 2·30 resp. 2·27 år 1960 och kommer enligt alternativ 2 att år 1970 uppgå till 2·33 resp. 2·27 miljoner.

För att få ett sammanfattande mått på åldersstrukturens förändringar har i nedanstående tablå gjorts en omproportionering av de i tab. 24 enligt alternativ 2 givna talen så, att folkmängden i åldrarna 15—65 år satts lika med 100.

	Relativa försörjningsbördor år			
	1940	1950	1960	1970
0—15	29·1	33·9	34·0	30·5
15—65	100·0	100·0	100·0	100·0
65— ω	13·4	15·2	17·4	20·1
0— ω	142·5	149·1	151·4	150·6

På 100 personer i arbetsåldrarna komma år 1940 något över 42 personer i åldrar under 15 och över 65 år. Detta antal ökas likväl redan under 1940-talet till ungefär 50. I fråga om antalet barn resultera de i alternativ 2 gjorda fruktsamhetsantagandena först i en uppgång men senare åter i en minskning. Beträffande de gamla är antalet emellertid monotont växande, och ålderdomsförsörjningsbördan ökas under tiden fram till år 1970 med 50 %.

Den förändring eller snarare konstans hos den arbetsföra befolkningen, som utvisas av åldersklassen 15—65 år, döljer anmärkningsvärda åldersförskjutningar inom de arbetandes led. Ett studium av de i tab. 25 givna åldersfördelningarna utvisar, hurusom 1920- och 1930-talens relativt låga födelsesiffror medföra en temporär nedgång i de yngre arbetsföra åldrarna. Som ett sammanfattande uttryck för detta må nämnas, att folkmängden i åldrarna 15—30 år, som år 1940 uppgick till 1·60 miljoner, kan beräknas ha nedgått till endast 1·26 miljoner år 1955, varefter enligt de gjorda fruktsamhetsantagandena följer en uppgång till 1·56 år 1970. Inom de högre arbetsföra åldrarna, representerade av åldersklasserna 50—65 år, noterar man däremot en ständig stegring från 0·97 miljoner år 1940 via 1·20 miljoner år 1955 till 1·36 miljoner år 1970.

KAPITEL 6.

Bedömande av den framtida avflyttningen från jordbruket.

För bedömande av förutsättningarna för den framtida inrikes omflyttningen kan det vara anledning att först granska de hittills skedda förskjutningarna i folkmängden. Det synes nämligen rimligt att när näringslivet under en tidsperiod blivit inställt på en viss genomsnittsförändring i arbetskraftsvolymen, vare sig det nu som inom jordbruket är fråga om en sammankrympning eller som inom industri och handel en utvidgning, måste vid ändrade folkmängdsförutsättningar en spänning göra sig gällande, resulterande i förändringar jämväl i omflyttningsintensitetens styrka. Yrkesväxlingen från jordbruk till andra näringsgrenar kan sägas bero på olikheter i ekonomisk, social och kulturell standard, ävensom vissa värderingsnormer härvidlag, men själva volymen synes ha stått i ett ganska intimt samband med de icke jordbrukande yrkenas möjligheter till utveckling och utvidgning, något som bl. a. framgår av de å sid. 46—47 givna uppgifterna över omflyttningens variationer med konjunkturerna. Stadsnäringarna ha visat sig starkast i konkurrensen om arbetskraft, och då tillgången nu är på väg att åtstramas i de yngre arbetsåldrarna, måste man följaktligen räkna med dels, att de näringsgrenar, som hittills legat bäst till, i fortsättningen komma att göra sina anspråk på arbetskraft gällande i än högre grad än tillförne, och dels, att folkminskningen hos den övriga befolkningen kommer att innebära vissa tendenser till uppbromsning av avflyttningen, varigenom sålunda konkurrensen om arbetskraft kommer att skärpas.

Den fortsatta avflyttningen från jordbruket till övriga näringsgrenar kommer givetvis att göra sig gällande med regionala och av konjunkturer och prispolitik betingade temporära variationer och begränsningar och kan förväntas motverkas olika starkt alltefter den grad av avfolkning samt den grad av rationalisering, vari jordbruket inom skilda områden och storlekskategorier befinner sig. Inom de delar av jordbruket, där avflyttningen under de båda senaste årtiondena varit särskilt stark, kan man emotse en åtstramning av avflyttningen, under det att avgången i gengäld kan förmodas öka inom andra delar. I sista hand blir naturligtvis avflyttningens genomsnittliga storlek beroende på i vad mån och på vad sätt de standardskillnader, som förefinnas mellan jordbruk och övriga näringar, kunna utjämnas.

För att få en uppfattning om den av folkmängdsförändringarna skärpta konkurrensen om den yngre arbetskraften må till en början i följande tablå givas vissa folkmängdsuppgifter rörande totalbefolkningen åren 1930—1960. Siffrorna för åren 1950 och 1960 ha i enlighet med kap. 5 erhållits genom framskrivning medelst 1936—40 års dödlighet. Osäkerheten i de för arbetsbefolkningen givna folkmängdsuppgifterna beror därför endast på ytterligare förbättringar i dödligheten samt på eventuell in- eller utvandring.

	Folkmängd i tusental				Procentuella förändringar			
	1930	1940	1950	1960	1930—40	1940—50	1950—60	1940—60
<i>Män</i>								
15—30.....	815·0	814·5	684·3	689·9	— 0·07	— 15·97	+ 0·82	— 15·29
15—50.....	1 602·9	1 757·2	1 717·2	1 663·6	+ 9·62	— 2·27	— 3·12	— 5·32
15—65.....	1 990·4	2 222·7	2 256·2	2 303·0	+ 11·66	+ 1·52	+ 2·07	+ 3·62
<i>Kvinnor</i>								
15—30.....	805·1	789·0	663·1	664·0	— 2·00	— 15·96	+ 0·14	— 15·84
15—50.....	1 639·2	1 747·3	1 682·5	1 615·0	+ 6·59	— 3·71	— 4·01	— 7·57
15—65.....	2 060·4	2 248·6	2 259·9	2 274·0	+ 9·13	+ 0·50	+ 0·62	+ 1·13

Det visar sig, att befolkningen i de yngre arbetsåldrarna, 15—30 år, som under 1930-talet för männens del höll sig oförändrad och för kvinnorna uppvisade en obetydlig minskning, under 1940-talet kommer att till följd av nativitetsutvecklingen minskas med icke mindre än 16 %. Under 1950-talet kan man räkna med konstans. Om man sammanför de yngre och mellersta arbetsåldrarna 15—50 år, visar det sig, att antalet män, som under 1930-talet ökades med inemot 10 %, under 1940-talet kan beräknas minskas med 2 % och under 1950-talet med ytterligare 3 %. För kvinnokönet ägde under 1930-talet en ökning rum med 6½ %, men denna förbytes i nedgång med ungefär 4 % under såväl 1940- som 1950-talet. Betraktar man slutligen de totala arbetsföra åldersklasserna som en enhet, kommer för mankötets del tillväxten att från 11½ % på 1930-talet nedgå till 1 à 2 % under de båda följande decennierna. För kvinnokönet förbytes ökningen under 1930-talet på 9 % mot nära nog konstans.

Den framtida minskning av tillgången på arbetskraft i yngre åldrar, som dessa siffror ge uttryck åt, är så kraftig, att ingen näringsgren kan undgå att röna intryck därav. För det vidare resonemanget givas nedan en översikt över hur befolkningen i de arbetsföra åldrarna ändrats under 1930-talet inom dels den totala jordbrukande befolkningen på landsbygden (inklusive i husligt arbete sysselsatta samt f. d. yrkesutövare) och dels den övriga befolkningen på landsbygd och i städer.

	Folkmängd i tusental				Procentuella förändringar 1930—40	
	Jordbruksbefolkning		Icke jordbrukande befolkning		Jordbruksbefolkning	Icke jordbrukande befolkning
	1930	1940	1930	1940		
<i>Män</i>						
15—30.....	309·1	263·4	505·9	551·1	— 14·8	+ 8·9
15—50.....	570·9	540·3	1 032·0	1 216·9	— 5·4	+ 17·9
15—65.....	729·9	705·4	1 260·5	1 517·3	— 3·4	+ 20·4
<i>Kvinnor</i>						
15—30.....	244·3	199·0	560·8	590·0	— 18·5	+ 5·2
15—50.....	491·9	443·0	1 147·3	1 304·3	— 9·9	+ 13·7
15—65.....	638·7	594·3	1 421·7	1 654·3	— 6·9	+ 16·4

Den närmare innebörden av de här påvisade folkmängdsförändringarna hos den arbetande jordbruksbefolkningen må belysas med följande tablå, angivande i tusental för olika åldersklasser dels folkmängden år 1930, dels den medelst enbart dödligheten framskrivna folkmängden år 1940 samt dels den därigenom beräknade nettoflyttningsförlusten under tioårsperioden.

	Jordbruksbefolkning år 1930	Medelst dödligheten framskrivna folkmängd år 1940	Förlust genom nettoflyttning 1931—40
<i>Män</i>			
15—30.....	309·1	339·3	75·9
15—50.....	570·9	651·4	111·1
15—65.....	729·9	815·4	110·0
<i>Kvinnor</i>			
15—30.....	244·3	307·1	108·1
15—50.....	491·9	571·1	128·1
15—65.....	638·7	729·0	134·7

Det må beträffande de högre arbetsåldrarna påpekas, att osäkerheten vid användandet av riksdödligheten delvis kan anses förklara den av ovanstående siffror antydda nettoflyttningen i nämnda åldrar.

Man finner, att jordbrukets nettoflyttningsförlust i första hand tagit den naturliga folkökningen i de arbetsföra åldrarna, uppgående till 85 000 män och 90 000 kvinnor samt därutöver 25 000 män och 45 000 kvinnor. Härigenom reduceras den manliga jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—30 år med 14·8 %, varigenom motsvarande grupp inom den icke jordbrukande befolkningen samtidigt ökades med 8·9 %. För åldrarna 15—50 var det en minskning av 5·4 % resp. en ökning med 17·9 % och i de totala arbets-

åldrarna 15—65 år en minskning med 3·4 resp. en ökning med 20·4 %. För den kvinnliga jordbruksbefolkningen var folkminskningen åtskilligt större än för den manliga befolkningen, ehuru den relativa vinsten för den kvinnliga icke jordbrukande befolkningen var något lägre.

I anslutning till det här anförda må ett par omständigheter framhållas, som ge en något ändrad innebörd åt de givna talen. Den manliga arbetskraften inom jordbruket minskades enligt det föregående endast med 3¹/₂ % under 1930-talet, vilket kan synas stå i strid med de allmänt kända svårigheter att erhålla arbetskraft, som jordbruket flerstädes haft att kämpa med. Förklaringen ligger i införandet av en särskild lantarbetstidslag år 1936. Den därvid införda begränsningen av de anställdas arbetstid avsåg formellt endast brukningsdelar med minst 3 arbetare men torde i realiteten ha kommit att tillämpas i viss utsträckning också vid mindre gårdar. Effekten av de införda bestämmelserna ha givetvis blivit olika för olika stora brukningsdelar. Vid de större gårdarna torde en ökad mekanisering och rationalisering i övrigt ha blivit följd, varvid man för toppbelastning under vissa perioder sökt klara sig med extra anställd arbetskraft. Vid de medelstora och framför allt de mindre jordbruken, där möjligheterna att rationalisera under förhandenvarande förhållanden icke varit så stora och där samtidigt ägarens och hans familjs arbetsinsats spelar en stor roll, torde nedskärningen av de anställdas arbetstid i viss utsträckning ha lett till ökad arbetsbörda för företagarens familj. Särskilt torde detta ha skett i den formen, att företagaren och de medhjälpande familjemedlemmarna övertagit visst arbete, som måste eller kan utföras utanför den ordinarie arbetstiden, såsom skötsel av kreatur, reparationer m. m.

Det är svårt att beräkna, hur stor inverkan lantarbetstidslagens införande haft på den i jordbruket nedlagda arbetskraftsvolymen. Någon fullständig undersökning härav föreligger icke, men vissa bedömanden kan man dock våga göra med ledning av bl. a. Socialstyrelsens lönestatistik för lantarbetare. Denna ger i sin nya utformning alltifrån år 1936 för varje år uppgifter om den anställda arbetskraftens omfattning vid omkring 4 000 brukningsdelar av olika storlek, företrädesvis dock större gårdar.

Av en särskilt verkställd jämförelse mellan uppgifter för 1936 och 1939 framgår, att medeltalet av anställd personal utförda mansdagsverken per 100 ha åker nedgick från 2 296 till 2 030 eller med 12 %. Nedgången i antalet mansdagsverken var sålunda under dessa tre år i genomsnitt 4 % per år. Antalet av kvinnor och minderåriga utförda dagsverken minskades samtidigt från 477 till 405, d. v. s. med 15 %. Om man nu samtidigt förutsätter, att företagarna och deras familjemedlemmar nedlagt en ungefär oförändrad arbetsmängd vid jordbruket kommer man fram till en genomsnittlig minskning av 1 à 1¹/₄ % per år under tiden 1936—1939. Antagandet om en konstant arbetsmängd från företagarebefolkningens sida

torde kunna motiveras med att den om än ringa minskningen av folkmängden på de mindre brukningsdelarna motverkats genom en ökad arbetsbelastning för företagarfamiljerna på de gårdar, där man icke genom rationalisering kunnat motverka arbetstidsbegränsningen för de anställda.

De uppgifter om arbetskraftsförhållandena, som framkommit vid Socialstyrelsens löneundersökningar för åren 1940—1942, äro svåra att analysera med hänsyn till bl. a. det av det ojämna skördeutfallet minskade arbetsbehovet. Man har dock ansett sig kunna utläsa en fortsatt nedskärning av arbetskraftsåtgången per hektar ehuru i mera begränsad omfattning än under åren närmast efter lantarbetstidslagets införande. Särskilt synes det ha skett en dämpning av den kraftiga minskningen av de anställdas arbetsinsats. Den genom arbetstidsbestämmelserna förorsakade omläggningen av jordbruksarbetet torde därför vara ett passerat stadium. En annan i detta sammanhang inverkan faktor utgöres av beredskapsinkallelserna, som flerstädes medfört en ändring av arbetskraftsförhållandena, som icke kan bli bestående, bl. a. till följd av att en del arbeten blivit eftersatta.

Som en sammanfattning av det här anförda torde kunna sägas, att rationaliseringen med arbetskraft inom jordbruket under 1930-talet varit icke obetydligt större än vad folkmängdssiffrorna utvisa, i synnerhet under årtiondets senare del. Denna har emellertid till stor del varit framtvängd av exceptionella förhållanden av övergående natur. En genomsnittlig rationalisering med 1 % synes därför under nuvarande allmänna betingelser vara ett rimligt genomsnittstal. Denna siffra har tidigare framräknats av direktör A. H. Stensgård efter delvis andra utgångslinjer. Vid en i samarbete mellan Socialstyrelsen och Sveriges Lantbruksförbund gjord bearbetning av det lönestatistiska materialet har man som ett ungefärligt mått på den anställda arbetskraftens årliga minskning uppställt siffran 2 %. Med en total minskning av 1 % blir då företagarebefolkningens minskning $\frac{1}{2}$ %.

Av avgörande betydelse för jordbrukets fortsatta avfolkning är dess struktur och den större eller mindre lätthet, varmed jordbruk av olika storleksklass och inom olika jordbruksområden kan avstå arbetskraft. Möjligheterna till rationalisering av arbetskraftsåtgången ha hittills i främsta hand förelegat inom det större och medelstora jordbruket och detta av såväl tekniska som ekonomiska och i viss mån även sociala skäl. Skillnaden i nedlagd arbetsmängd per arealenhet eller produktenhet är därför avsevärd mellan olika storleksklasser och utgör i själva verket den springande punkten vid jordbrukspolitikens utformning.

För att ge en bild av olikheterna har i tab. 26 återgivits vissa från Räkenskapsresultat från svenska jordbruk för år 1939 hämtade data över bokfört manuellt arbete i manstimmar per hektar inom skilda jordbruksområden och storleksgrupper. Som ett komplement härtill anges i tab.

Tab. 26. Bokfört manuellt arbete vid jordbruk inom olika jordbruksområden och storleksgrupper år 1939.

Manstimmar per ha.

	Storleksgrupp ha åker						
	2—5	5—10	10—20	20—30	30—50	50—100	100—
Skåne—Hallands slättbygder							
Lanthushållning.....	756	521	328	320	280	254	229
Övrigt arbete.....	8	27	2	3	4	6	7
Summa	764	548	330	323	284	260	236
Sydsvenska mellanbygden							
Lanthushållning.....	550	429	368	267	238	224	
Övrigt arbete.....	12	23	17	13	15	23	
Summa	562	452	385	280	253	247	
Mellersta Sveriges slättbygder							
Lanthushållning.....	634	414	290	227	201	193	186
Övrigt arbete.....	34	38	22	16	11	22	44
Summa	668	452	312	243	212	215	230
Södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder							
Lanthushållning.....	580	450	332	253	197	206	
Övrigt arbete.....	107	74	44	24	20	37	
Summa	687	524	376	277	217	243	
Norra Sverige							
Lanthushållning.....	578	473	335	244	—	—	—
Övrigt arbete.....	186	150	67	39	—	—	—
Summa	764	623	402	283	—	—	—
Hela riket							
Lanthushållning.....	591	450	318	251	218	203	
Övrigt arbete.....	118	80	31	16	12	29	
Summa	709	530	349	267	230	232	

27 folkmängden män i åldrarna 20—60 år enligt 1940 års folkräkning per 100 ha åker enligt 1937 års jordbruksräkning inom olika län och storleksgrupper.

Om man för att få jämförbarhet sammanväger talen i tab. 26, får man för storleksgrupperna 2—10, 10—50 och över 50 ha resp. 501, 277 och 203 manstimmar per hektar för lanthushållningen, 94, 23 och 29 för övrigt arbete och inalles 595, 300 och 232. Dessa tal förhålla sig som 2·56 : 1·29 : 1·00, medan man i tab. 27 får relationstalen 2·63 : 1·33 : 1·00. Överensstämmelsen är sålunda god.

Om man vill veta storleksordningen av den arbetsbefolkning, som jordbruket skulle kunna avvara, därest all jord sköttes efter rationella grunder, kan man få ett maximivärde genom att förutsätta, att arbetskraftsåtgången

Tab. 27. Antal män i åldrarna 20—60 år per 100 ha åker inom olika storleksgrupper i skilda län och riksområden år 1940.

L ä n R i k s o m r å d e		Storleksgrupp ha åker			
		2—10	10—50	över 50	Samtliga över 2
Stockholms län	.....	12.5	7.9	7.1	8.3
Uppsala »	.....	11.7	7.1	5.8	7.1
Södermanlands »	.....	12.8	8.4	7.5	8.6
Östergötlands »	.....	16.6	8.7	6.9	9.1
Jönköpings »	.....	20.2	10.9	7.5	15.6
Kronobergs »	.....	19.9	10.6	9.3	16.7
Kalmar »	.....	17.1	10.8	7.4	11.8
Gotlands »	.....	12.6	7.8	4.1	8.3
Blekinge »	.....	20.0	12.6	9.4	15.1
Kristianstads »	.....	14.5	10.2	8.6	11.1
Malmöhus »	.....	12.9	8.9	7.0	8.9
Hallands »	.....	18.3	9.8	6.8	11.7
Göteborgs och Bohus »	.....	19.0	10.0	8.2	14.6
Älvsborgs »	.....	19.3	9.7	7.5	13.9
Skaraborgs »	.....	14.7	8.1	6.0	9.1
Värmlands »	.....	17.4	8.1	6.4	11.6
Örebro »	.....	13.1	7.4	6.5	8.5
Västmanlands »	.....	11.4	7.2	5.5	7.0
Kopparbergs »	.....	17.8	8.9	6.2	13.5
Gävleborgs »	.....	17.1	12.5	.	14.7
Västernorrlands »	.....	20.6	13.2	.	18.9
Jämtlands »	.....	23.3	12.6	.	20.3
Västerbottens »	.....	23.5	12.3	.	21.4
Norrbottnens »	.....	23.1	13.2	.	21.2
Mälardalen	.....	12.5	7.6	6.6	7.9
Östra Götaland	.....	18.4	9.6	7.0	11.9
Skåne, Halland och Blekinge	.....	15.7	9.7	7.4	10.6
Bohuslän och Vänerlän	.....	17.6	8.7	6.4	11.5
Dalarne och Norrland	.....	21.0	11.7	8.9	17.9
Hela landsbygden	.....	18.06	9.15	6.87	11.53

vore densamma på all jord som den som är på storbruk. Med 1937 års åkerareal på gårdar med minst 2 ha åker — mindre gårdar ha karaktären av stödjordbruk eller specialjordbruk och kunna här lämnas åsido — och med de från räkenskapsresultaten erhållna uppgifterna om arbetsåtgången inom lantbrukshållningen kommer man enligt 1939 års förhållanden fram till 1 196 miljoner manstimmar, vilket med 2 400 manstimmar per år motsvarar 498 000 fullgoda arbetare. Om arbetsåtgången per hektar i stället varit den vid gårdar över 50 ha gällande skulle arbetsmängden ha blivit 730 miljoner manstimmar eller 304 000 arbetare. Minskningen utgör 39 %. Nu kan man emellertid förutsätta, att rationaliseringen med arbetskraft fortskrider även vid de större jordbruken. Om man räknar med att minskningen här kan fortsätta med 1 % per år under en 20-årsperiod, och att arbetskraftåtgången på medelstora och små jordbruk på samma korta tid kunde bringas ned

till storbrukens nivå, skulle man efter de 20 åren ha nått ned till en total arbetsmängd av 596 miljoner manstimmar eller 248 000 fullgoda arbetare. Detta skulle innebära precis en halvering av den nuvarande arbetsmängden och skulle per år betyda en minskning av 3·4 % per år.

Detta konstruerade exempel är givetvis i alla avseenden att uppfatta som ett maximum för vad jordbruksbefolkningen kan avvara av arbetskraft. Många skäl tala för att folkminskningen måste bli avsevärt lägre. Den viktigaste begränsningen torde ligga däri, att en betydande del av åkerjorden förekommer på små brukningsdelar under sådana naturliga betingelser, att en omläggning till en för rationell drift lämplig brukningsstorlek icke kan ske annat än i begränsad omfattning. En rationalisering ned till lika arbetskraftsåtgång på all jord är för den skull icke möjlig med mindre än att en avsevärd del av den svenska åkerjorden får läggas igen till vall eller skog.

Det kan vara lämpligt att belysa problemet genom ett modifierat antagande rörande det sätt, varpå de mindre brukningsdelarnas högre arbetsmängd per ha reduceras. Om arbetsmängden per ha vid storgårdarna rationaliseras med 1 % i 20 år, nedgår den från f. n. 203 till 166. Den nuvarande arbetsmängden vid små och medelstora gårdar förhåller sig härtill som 3·02 resp. 1·66, och det ligger nära till hands att som nya antaganden förutsätta, att dessa två tal reduceras på visst sätt; ett sådant antagande kan vara, att överskottet över 1 reduceras till hälften, varigenom man för de tre storleksgrupperna får arbetsåtgången till resp. 334, 221 och 166. Den totala arbetsåtgången blir då på nuvarande areal 882 miljoner manstimmar, vilket innebär en minskning med 26 % eller per år 1·5 %. För gruppen 10—50 ha blir minskningen 1·1 % och på småbruken 2 %.

Som ett ytterligare exempel må förutsättas, att olikheten i arbetskraftsåtgång mellan småbruk och storbruk minskas icke med hälften utan blott med en fjärdedel. Nedgången i småbrukets arbetskraftsåtgång skulle då, om den fördelades på en tjuugoårsperiod, motsvara en minskning av 0·9 % per år, och den totala arbetsmängden vid jordbruket skulle reduceras med 1·0 % per år.

De här ovan givna siffrorna ge viss uppfattning av innebörden av olika »rationaliseringsantaganden», och äro av värde för bedömande av det nedan förda resonemanget om hur mycket olika flyttningsantaganden betyda för den icke jordbrukande befolkningen. Det må här förutskickas, att man synes kunna emotse en så stark sugning från industriens sida, att all befolkning som kan avvaras från jordbruket och mer än så lär kunna få sin utkomst inom stadsnäringarna. Det kommer då an på jordbrukspolitikens utformning och skärpa, i vad mån de icke rationellt bedrivna och ekonomiskt mindre lönande småbruken skola kunna så rationaliseras i fråga om drift och arealförhållanden, att en lämplig avvägning åstadkomes mellan å ena sidan önskemålet om en livsmedelsproduktion och där-

med en jordbruksbefolkning av viss omfattning och karaktär och å andra sidan industriens och övriga näringsgrenars expansionssträvanden. Att man på ett eller annat sätt kan åstadkomma en arealrationalisering är uppenbart; frågan är blott i vilken takt och på vad sätt detta bör ske.

Folkströmmen från jordbruket till övriga näringsgrenar bör givetvis granskas även ur den mottagande partens synpunkt, och då omflyttningsvolymer synes stå i ett tydligt beroende av stadsnäringarnas och speciellt industriens expansion och utvecklingsmöjligheter (jfr sid. 46 f.), ligger det nära till hands att undersöka innebörden av, att den icke jordbrukande arbetsbefolkningen kommer att fortsätta sin tillväxt i en takt, som står i viss proportion till expansionen under 1930-talet.

Som ett maximiantagande kan man därvid sätta en relativ folkmängdstillväxt av oförändrad storlek och som ett minimum torde man kunna räkna med en oförändrad arbetsbefolkning. Mellan dessa gränser kan man uppställa en mängd olika alternativ.

I tab. 28 och 29 göres en jämförelse av olika hypoteser rörande arbetsbefolkningens utveckling 1940—1950. I det mellersta avsnittet redovisas olika antaganden rörande den icke jordbrukande befolkningens tillväxt. Underrubriken »Relativ folkökning enligt 1930-talet» innebär därvid att den icke jordbrukande befolkningen i åldrarna 15—65 år under den närmaste tioårsperioden antagits tillväxa med resp. $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ och hela den tillväxtprocent, som noterats för 1930-talet (20·4 % för männen och 16·4 % för kvinnorna).

Då det är önskvärt att något kunna bedöma förskjutningarna inom de arbetande åldrarna, ha siffror givits för åldersgrupperna 15—30, 15—50 och 15—65 år. Den härigenom nödvändiga klyvningen av nettoflyttningen på åldersklasser har därvid gjorts schematiskt med stöd av förhållandena under 1930-talet. Nettoflyttningen har antagits helt falla på åldrarna 15—50 år, varvid för männen 65 % och för kvinnorna 75 % hänförts till åldrarna 15—30 år. Procenttalen innebära en viss sänkning i förhållande till 1930-talet (70 resp. 80 %) motiverad av förskjutningar i åldersstrukturen inom de yngre arbetsåldrarna.

För att ge möjlighet att bedöma, hur de uppställda alternativen rörande den icke jordbrukande befolkningens folkmängdsförändringar svara mot de framskrivningar, som enklast kunna göras av jordbruksbefolkningen, visas i senare hälften av de båda tabellerna innebörden av att jordbruksbefolkningens nettoavflyttning under 1940-talet dels helt upphör, dels förblir oförändrad i den relativa resp. absoluta omfattning inom olika åldrar, som rådde under 1930-talet.

Av tab. 28 framgår, att en konstant manlig arbetsbefolkning inom den icke jordbrukande befolkningen automatiskt skulle följa, om nettoflyttningen upphörde, i det att självrekryteringen ur yngre åldrar skulle upp-

Tab. 28. Folkmängdsutvecklingen 1940—1950 av den manliga arbetsbefolkningen inom jordbruk och övriga näringsgrenar under olika alternativa antaganden. Folkmängd i tusental.

	Alternativ rörande den icke jordbrukande befolkningen i åldrarna 15—65 år				Alternativ rörande jordbruksbefolkningens nettoavflyttning	
	Oförändrad folk­mängd	Relativ folkökning enligt 1930-talet med			Ingen netto­avflyttning	Relativ netto­avflyttning enligt 1930-talet
		1/4	1/2	3/4		
Icke jordbrukande befolkning	{ Folk­mängd 1940.....	551.1	551.1	551.1	551.1	551.1
	{ Folk­mängd 1950.....	418.2	518.8	569.1	619.4	481.5
	{ kvot.....	0.759	0.941	1.033	1.124	0.874
Jordbruksbe­folkning	{ Folk­mängd 1940.....	1216.9	1216.9	1216.9	1216.9	1216.9
	{ Folk­mängd 1950.....	1150.1	1304.9	1382.2	1459.6	1247.4
	{ kvot.....	0.945	1.072	1.136	1.199	1.025
Jordbruksbe­folkning	{ Folk­mängd 1940.....	1517.3	1517.3	1517.3	1517.3	1517.3
	{ Folk­mängd 1950.....	1517.3	1672.1	1749.4	1826.8	1614.6
	{ kvot.....	1.000	1.102	1.153	1.204	1.064
Jordbruksbe­folkning	{ Folk­mängd 1940.....	263.4	263.4	263.4	263.4	263.4
	{ Folk­mängd 1950.....	266.1	165.5	115.2	64.9	202.8
	{ kvot.....	1.010	0.628	0.437	0.246	0.987
Jordbruksbe­folkning	{ Folk­mängd 1940.....	540.3	540.3	540.3	540.3	540.3
	{ Folk­mängd 1950.....	567.1	412.3	335.0	257.6	469.8
	{ kvot.....	1.050	0.906	0.620	0.477	0.870
Jordbruksbe­folkningens nettoavflyttning 1940—50	{ Folk­mängd 1940.....	705.4	705.4	705.4	705.4	705.4
	{ Folk­mängd 1950.....	738.9	584.1	506.8	429.4	641.6
	{ kvot.....	1.047	0.938	0.718	0.609	0.910
Relativ förändring i % per år av jordbruks­befolkningen i åldrarna 15—65 år.....	Absoluta tal.....	—9.2	145.6	222.9	300.3	88.1
	Index.....	—0.10	0.77	2.53	3.41	1.00
		+ 0.46	—0.64	—1.87	—3.26	—0.94
						+ 0.33
						—4.84
						—1.28

väga och t. o. m. något överskrida avgången genom dödsfall eller upp-nåendet av icke arbetsför ålder. En icke obetydlig förskjutning skulle dock komma att äga rum inom de arbetsföra åldrarna, i det att de yngre åldersgrupperna skulle minska avsevärt, under det att folkmängden i de äldre åldrarna skulle tillväxa. Sålunda skulle folkmängden i åldrarna 15—30 år reduceras med $\frac{1}{4}$, medan den i åldrarna 50—65 år skulle ökas i nästan samma proportion. För jordbruksbefolkningen skulle detta alternativ komma att innebära en ökning av den arbetande manliga befolkningen med ungefär 5 %.

Det motsatta extremfallet, en relativ tillväxt av den icke jordbrukande arbetsbefolkningen i enligt 1930-talet oförändrad takt (»hel expansion» = 20·4 % på en tioårsperiod) skulle i absoluta tal innebära en ökning (här även lika med flyttningsvinst) med ungefär 300 000. En dylik folkström från jordbruket kan givetvis icke komma i fråga. Det skulle innebära en minskning av den manliga arbetande jordbruksbefolkningen med närmare 40 % på en tioårsperiod. Man har starka skäl att anse, att även alternativet av $\frac{3}{4}$ expansion hos den icke jordbrukande arbetsbefolkningen skulle möta oöverstigligen hinder och att det alltså kan räknas som en övre gräns för avflyttningen. Det skulle nämligen innebära en reduktion av den jordbrukande arbetsbefolkningen med 28 % på en tioårsperiod. Den avflyttning från jordbruket som skulle krävas för förverkligande av detta alternativ, skulle i absoluta tal bli dubbelt så stor som på 1930-talet, och folkminskningen i de yngre arbetsåldrarna skulle bli kort sagt katastrofal. Även om man räknar med en höjning av de flyttandes genomsnittsålder, skulle det bli fråga om en minskning ned till eller under hälften på en tioårsperiod. Det må tillfogas, att alternativet $\frac{3}{4}$ expansion motsvarar det nederst å sid. 72 och överst å sid. 73 diskuterade exemplet på hur den höga arbetskraftsåtgången vid småbruk kan tänkas reducerad.

De båda återstående här medtagna alternativen $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{2}$ av 1930-talets expansion — lika med 5 resp. 10 % ökning av den icke jordbrukande manliga arbetsbefolkningen — skulle för jordbrukets vidkommande betyda en minskning i förra fallet med 6 % och i det senare med 17 % (mot 1930-talets $3\frac{1}{2}$ %).¹ Särskilt märkbar skulle förändringen bli i de yngre åldrarna, i det att åldersklassen 15—30 år skulle minska med 18 resp. 37 %. Om den härför erforderliga nettoavflyttningen sättes i relation till den, som motsvarar en från 1930-talet oförändrad relativ avflyttning i olika åldrar, erhålles 0·77 resp. 1·65. Om den framtida expansionen skulle komma att uppgå till mellan $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{2}$ av den som rådde under 1930-talet, skulle man följaktligen ha att räkna med en avflyttningsprocent inom den manliga jordbruksbefolkningen i olika åldrar på mellan $\frac{3}{4}$ och $1\frac{2}{3}$ av vad som gällde under den gångna tioårsperioden.

¹ Jfr dock sid. 69 f.

Då som tidigare anförts prognoserna för jordbruksbefolkningen med fördel utföras med en oförändrad relativ avflyttning som riktlinje (i kombination med ett alternativ om ingen nettoavflyttning), kan det vara av intresse att veta, vilken grad av expansion för de icke jordbrukande näringsgrenarna, som detta skulle innebära. Det visar sig, att detta »flyttningsoption 1» betyder en ökning av den totala manliga icke jordbrukande arbetsbefolkningen med 6·4 % mot vid »hel expansion» 20·4 %. Detta vill m. a. o. säga, att om jordbrukets relativa avflyttning fortsätter med oförändrad styrka, kan folkmängden inom övriga näringsgrenar sammantagna endast tillväxa med $\frac{1}{3}$ av den takt, som rådde på 1930-talet. För jordbruksbefolkningens del betyder det samtidigt en reduktion av den totala arbetskraften med 9 %, varvid må noteras, att folkminskningen i åldrarna 15—30 år uppgår till 23 %. Flyttningsoption 1 överensstämmer nära med det å sid. 73 st. 4 diskuterade antagandet, att skillnaden i arbetskraftsåtgång mellan småbruk och storbruk reduceras med en fjärdedel.

De anställda jämförelserna ha baserats på antagandet, att arbetskraften i åldrarna 15—65 år är homogen och likvärdig oavsett ålder. Så är ju dock icke fallet.

En utvidgning av de icke jordbrukande näringarnas arbetskraftsvolym genom nyrekrytering är i främsta hand knuten till de yngre arbetsåldrarna med hänsyn dels till de primära yrkesutbildningsförhållandena och dels till den omständigheten, att den lokala bundenheten i samband med bl. a. familjebildning ävensom ekonomiska och tekniska förhållanden samt icke minst personliga omskolningssvårigheter utgöra ett med stigande ålder växande hinder för yrkesväxling. En annan fråga är arbetskraftens med åldern varierande kvalitet.

Förekomsten av helt eller partiellt arbetsoförmögna ökar med stigande ålder, och om man som här studerar arbetskraftens förändringar medelst den totala folkmängden i arbetsåldrarna, betyda sålunda de pågående åldersförskjutningarna inom desamma hän mot högre medelålder, att totalbelastningen av arbetsföra ökar. Om, för att taga ett exempel, den icke jordbrukande arbetsbefolkningen i åldrarna 15—65 år förblir oförändrad, betyder detta i realiteten en viss minskning av den totala tillgängliga arbetskraften. Ett annat problem är i vad mån kvaliteten hos de verkligen sysselsatta ävenledes ändras med åldern. Närmare undersökningar på denna punkt föreligga visserligen icke, men man kan förutsätta, att förhållandena äro högst varierande mellan olika branscher. För i tungt arbete sysselsatta torde man kunna räkna med att kvaliteten relativt tidigt, ofta kanske redan i 25-årsåldern, når sitt maximala värde för att därefter sjunka. Inom mera kvalificerat eller kroppsligt mindre krävande arbete torde maximum ligga högre, kanske i 40—50-årsåldern eller högre, men för ett betydande antal sysselsättningar lär prestationsförmågan i åldrar över 50 år vara stadd i

minskning. Som ett sammanfattande resultat av dessa omständigheter kan man därför ha anledning räkna med, att åldersförskjutningarna inom de arbetsföra åldrarna, enkannerligen den relativa ökningen av åldersklassen 50—65 år, även innebär någon tendens till minskning av den samsatta befolkningens totala arbetseffekt. Av antydda skäl är det för närvarande icke möjligt att närmare kvantifiera effekten av kvalitetsförskjutningarna.

Såväl med hänsyn till nyrekrytering som arbetseffektivitet kan det vara befogat att i här förda resonemang lägga tyngdpunkten icke så mycket på de totala arbetsåldrarna som på arbetskraften i de yngre och centrala åldrarna, exempelvis 15—50 år, i all synnerhet som yrkesväxlingen och omflyttningen äro begränsade till dessa åldrar.

Om man för den manliga icke jordbrukande befolkningen i åldrarna 15—50 år i likhet med det föregående räknar med dels en oförändrad folkmängd och dels en relativ ökning med en fjärdedel resp. hälften av 1930-talets expansion, får man följande nettoavflyttning från jordbruket:

Jordbruksbefolkningens nettoavflyttning 1940—50	Alternativ rörande den icke jordbrukande manliga befolkningen i åldrarna 15—50 år		
	Oförändrad folkmängd	Relativ folkökning i förhållande till 1930-talets	
		1/4	1/2
Absoluta tal.....	57·6	112·4	167·1
Index.....	0·65	1·28	1·90

De i tablån givna absoluta talen ange den nettoavflyttning från jordbruket som skulle erfordras, för att den icke jordbrukande manliga befolkningen i åldrarna 15—50 år skulle förbli konstant resp. ökas med $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{2}$ av den för 1930-talet noterade tillväxtprocenten (17·9 %). Indextalen uttrycka på samma sätt som i tab. 28 de nämnda absoluta flyttningstalen i relation till den totala flyttningssiffran, som skulle erhållas, om jordbruksbefolkningens relativa nettoavflyttning i olika åldrar skulle hålla sig oförändrad lika med 1930-talets (»alternativ 1»).

En oförändrad folkmängd icke jordbrukande i åldrarna 15—50 år visar sig ligga ganska nära alternativet $\frac{1}{4}$ expansion i tab. 33, under det att en tillväxt av nämnda åldrar med $\frac{1}{4}$ av 1930-talets relativa ökning motsvarar 36 % av den tidigare expansionen i de totala arbetsåldrarna. Denna ökas enligt de här ovan givna alternativen med i runt tal resp. 4 %, 8 % och 12 %.

Det framgår av här återgivna siffror, att arbetskraftsproblemet avsevärt skärpes, i den mån man förskjuter huvudvikten från den totala icke jordbrukande arbetsbefolkningen till åldrarna 15—50 år. Man har härav ett

kraftigt belägg för nödvändigheten av en ökad rationalisering över huvud taget.

Den ovan givna skildringen av konkurrensen om manlig arbetskraft gäller i stora drag även den kvinnliga. Av tab. 29 framgår närmare, hur de olika alternativen beträffande den icke jordbrukande kvinnliga arbetsbefolkningens utveckling ställa sig inbördes och i relation till ett antagande om att den kvinnliga jordbruksbefolkningen utsättes för en från 1930-talet oförändrad relativ nettoavflyttning.

Den kvinnliga icke jordbrukande befolkningens excessivitet i arbetsåldrarna medför, att antagandet om en oförändrad total arbetsbefolkning ej kan uppfyllas genom självrekrytering utan erfordrar ett visst tillskott utifrån. Resultatet blir likafullt en reduktion med $\frac{1}{4}$ i åldrarna 15—30 år. För den jordbrukande kvinnliga arbetsbefolkningen ger alternativet plats för en obetydlig folkökning.

Det extrema antagandet om en oförändrad relativ expansion (16·4 % på tio år) skulle innebära den orimligheten, att den kvinnliga jordbruksbefolkningen i de arbetande åldrarna nära nog halverades på en tioårsperiod och att folkmängden i de yngre arbetsåldrarna nästan helt försvunne. Även alternativet $\frac{3}{4}$ expansion enligt 1930-talet (12·3 %) måste anses som en klar övre gräns för jordbruksbefolkningens avflyttning. Det betyder drygt dubbelt så stark relativ avflyttning, som på 1930-talet och skulle resultera i en minskning av den totala kvinnliga arbetsbefolkningen med $\frac{1}{3}$ på 10 år, och av folkmängden i åldrarna 15—30 år med drygt $\frac{2}{3}$.

Alternativet $\frac{1}{2}$ expansion enligt 1930-talet (8·2 %) skulle erfordra hälften högre relativ avflyttning än under 1930-talet och synes även det vara i överkant i beaktande av att folkminskningen också här blir betydande. För åldrarna 15—65 år blir den 21 % (mot under 1930-talet 7 %) och för åldrarna 15—30 år 43 %. Vad så slutligen folkökningens alternativet $\frac{1}{4}$ (= 4·1 %) beträffar, kräver det en något lägre avflyttning från jordbruket än tidigare. Den totala folkminskningen skulle bli 9·5 % och i åldrarna 15—30 och 30—50 år skulle den uppgå till 17 resp. 14 %. En folkminskning av den omfattningen skulle uppkomma jämväl inom den icke jordbrukande kvinnliga befolkningen i åldrarna 15—30 år.

Om man uppställer antagandet om, att den kvinnliga jordbruksbefolkningen fortsätter att avfolkas i oförändrad relativ omfattning (flyttningsalternativ 1), visar sig detta betyda en total minskning med 12 %, medan den icke jordbrukande arbetsbefolkningen tillväxer i antal med 5 %. Sättes denna siffra i förhållande till 1930-talets relativa folkökning, 16·4 %, finner man, att flyttningsalternativ 1 ger möjlighet till 30 % av den expansion, som rådde på 1930-talet eller m. a. o. samma resultat som tidigare visats för männen.

Därest man lägger särskild vikt vid förändringarna hos den icke jord-

Tab. 29. Folkmängdsutvecklingen 1940—1950 av den kvinnliga arbetsbefolkningen inom jordbruk och övriga näringsgrenar under olika alternativa antaganden. Folkmängd i tusental.

	Alternativ rörande den icke jordbrukande befolkningen i åldrarna 15—65 år				Alternativ rörande jordbruksbefolkningens nettoavflyttning			
	Oförändrad folk­mängd	Relativ folkökning enligt 1930-talet med			Ingen netto­avflyttning	Relativ netto­Absolut netto­avflyttning en­ligt 1930-talet		
		1/4	1/2	3/4			1	
Icke jordbrukande befolkning	Folk­mängd 15—30 år	{ 1940.....	590.0	590.0	590.0	590.0	590.0	
		{ 1950.....	447.0	548.8	599.6	650.5	425.0	496.5
	Folk­mängd 15—50 år	{ kvot.....	0.758	0.930	1.016	1.103	0.720	0.842
		{ 1940.....	1 304.3	1 304.3	1 304.3	1 304.3	1 304.3	1 304.3
	Folk­mängd 15—65 år	{ 1950.....	1 239.3	1 375.0	1 442.8	1 510.6	1 210.0	1 320.0
		{ kvot.....	0.950	1.054	1.106	1.158	0.928	1.012
Jordbruksbe­folkning	Folk­mängd 15—30 år	{ 1940.....	1 654.3	1 654.3	1 654.3	1 654.3	1 654.3	
		{ 1950.....	1 654.3	1 790.0	1 857.8	1 925.6	1 625.0	1 735.0
	Folk­mängd 15—50 år	{ kvot.....	1.000	1.082	1.123	1.164	0.982	1.049
		{ 1940.....	199.0	199.0	199.0	199.0	199.0	199.0
	Folk­mängd 15—65 år	{ 1950.....	216.1	114.3	63.5	12.6	238.1	166.6
		{ kvot.....	1.086	0.574	0.319	0.063	1.196	0.837
Jordbruksbefolkningens nettoavflyttning 1940—50)	Folk­mängd 15—30 år	{ 1940.....	443.0	443.0	443.0	443.0	443.0	
		{ 1950.....	443.2	307.5	239.7	171.9	472.5	362.5
	Folk­mängd 15—50 år	{ kvot.....	1.000	0.694	0.541	0.388	1.067	0.818
		{ 1940.....	594.3	594.3	594.3	594.3	594.3	594.3
	Folk­mängd 15—65 år	{ 1950.....	605.6	469.9	402.1	334.3	634.9	500.2
		{ kvot.....	1.019	0.791	0.677	0.563	1.068	0.883
Absoluta tal... Index.....	Relativ förändring i % per år av jordbruks­befolkningen i åldrarna 15—65 år.....	29.3	165.0	232.8	300.6	—	110.0	
		0.27	1.50	2.12	2.73	—	1.00	
		+ 0.19	— 2.32	— 3.82	— 5.58	+ 0.66	— 1.24	
							— 1.71	

brukande befolkningen i de yngre och centrala arbetsåldrarna, något som speciellt för kvinnkönet torde vara befogat, kan man på analogt sätt som ovan för mankönet uppställa följande tablå:

Jordbruksbefolkningens nettoavflyttning 1940—50	Alternativ rörande den icke jordbrukande kvinnliga befolkningen i åldrarna 15—50 år		
	Oförändrad folkmängd	Relativ folkökning enligt 1930-talet med	
		1/4	1/2
Absoluta tal.....	94·3	138·6	184·3
Index.....	0·86	1·26	1·68

En oförändrad folkmängd icke jordbrukande i åldrarna 15—50 år visar sig helt motsvara alternativet $\frac{1}{4}$ expansion enligt 1930-talet i tab. 29. En relativ tillväxt i åldrarna 15—50 år med $\frac{1}{4}$ av tidigare folkökning motsvaras i tab. 29 av en expansion i åldrarna 15—65 år med 40 % av den under 1930-talet rådande. Den relativa folkökningen blir i de tre här angivna fallen resp. 4, $6\frac{1}{2}$ och $9\frac{1}{2}$ %.

De här ovan gjorda jämförelserna ha formellt avsett perioden 1940—1950. Då en del av denna period redan passerats, betyder detta icke, att under givna förutsättningar de för år 1950 uppställda folkmängdssiffrorna skulle komma att råda. Huvudvikten i jämförelsen bör läggas vid de relativa förskjutningarna, vilka utan större fel kunna sägas avse den nu närmast följande tioårsperioden. Då det här förda resonemanget icke så mycket lägger vikt vid de i samband med en fredskris eventuellt inträffande rubbningarna i näringslivet och sysselsättningsvolymen utan främst ser till genomsnittsförändringarna under en relativt lång tidsföljd, synes det även vara befogat att göra en direkt sammanställning av folkmängdsförhållandena år 1940 med siffror för år 1960.

De i tab. 30 redovisade alternativen rörande den icke jordbrukande arbetsbefolkningens utveckling 1940—1960, nämligen dels oförändrad folkmängd och dels en relativ ökning med $\frac{1}{4}$ resp. $\frac{1}{2}$ av den takt, som rådde på 1930-talet, visa sig vara av samma innebörd visavi jordbruksbefolkningens relativa nettoavflyttning som ovan visats för perioden 1940—50. De olikheter, som föreligga på en del håll, förklaras av förskjutningar i åldersstrukturen.

Kravet på hälften så hög expansion som på 1930-talet skulle erfordra en höjning av jordbruksbefolkningens nettoavflyttning med för männen 65 och för kvinnorna 57 %, och det skulle resultera i att jordbrukets arbetsbefolkning från 1940 till 1960 nedginge med 35 % för männen och 43 % för kvinnorna (mot enligt 1930-talets till motsvarande tidslängd ompro-

Tab. 30. Folkmängdsutvecklingen 1940—1960 av den manliga och den kvinnliga arbetsbefolkningen inom jordbruk och övriga näringsgrenar under olika alternativa antaganden.

Folkmängd i tusental.

	Alternativ rörande den icke jordbrukande befolkningen i åldrarna 15—65 år			Alternativ rörande jordbruksbefolkningens nettoavflyttning		
	Oförändrad folk-mängd	Relativ folkökning enligt 1930-talet med		Ingen nettoavflyttning	Relativ nettoavflyttning enligt 1930-talet	Absolut nettoavflyttning enligt 1930-talet
		1/4	1/2			
<i>Män</i>						
Icke jordbrukande be-folkning 15—65 år	1940	1 517·3	1 517·3	1 517·3	1 517·3	1 517·3
	1960	1 517·3	1 676·6	1 842·0	1 565·1	1 732·8
	Kvot	1·000	1·105	1·214	1·032	1·142
Jordbruksbefolkning 15—65 år	1940	705·4	705·4	705·4	705·4	705·4
	1960	786·3	627·0	461·6	738·5	570·8
	Kvot	1·115	0·889	0·654	1·047	0·809
Jordbruksbefolkningens net-toavflyttning 1940—1960						
Absoluta tal	— 47·8	111·5	276·9	—	167·7	220·0
Index	— 0·29	0·66	1·65	—	1·00	1·31
Relativ förändring i % per år av jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—65 år....	+ 0·54	— 0·58	— 2·10	+ 0·23	— 1·05	— 1·53
<i>Kvinnor</i>						
Icke jordbrukande be-folkning 15—65 år	1940	1 654·3	1 654·3	1 654·3	1 654·3	1 654·3
	1960	1 654·3	1 793·3	1 937·2	1 620·7	1 822·6
	Kvot	1·000	1·084	1·171	0·980	1·102
Jordbruksbefolkning 15—65 år	1940	594·3	594·3	594·3	594·3	594·3
	1960	619·7	480·7	336·8	653·3	451·4
	Kvot	1·043	0·809	0·567	1·099	0·760
Jordbruksbefolkningens net-toavflyttning 1940—1960						
Absoluta tal.....	33·6	172·6	316·5	—	201·9	269·4
Index.....	0·17	0·85	1·57	—	1·00	1·33
Relativ förändring i % per år av jordbruksbefolkning-en i åldrarna 15—65 år ..	+ 0·21	— 1·05	— 2·80	+ 0·47	— 1·36	— 2·16

portionerade tal 7 resp. 13 %).¹ En oförändrad relativ nettoavflyttning skulle å andra sidan innebära, att den totala icke jordbrukande arbetsbefolkningen kunde expandera med 30 % av 1930-talets takt. Ökningen från 1940 till 1960 skulle då för mankötet uppgå till 14 och för kvinnkötet till 10 %. Samtidigt skulle den jordbrukande arbetsbefolkningen reduceras med 19 resp. 24 %. För de yngre arbetsåldrarna skulle en dylik utveckling bli särskilt kännbar.

¹ Jfr sid. 69 f.

De här ovan anställda jämförelserna visa på en till följd av åldersförskjutningar inom arbetsbefolkningen skärpt konkurrens om arbetskraft i de yngre och centrala arbetsåldrarna. Resultatet av denna blir givetvis direkt beroende av näringslivets allmänna utveckling. Den nu pågående diskussionen om våra möjligheter att icke blott bemästra en eventuell arbetsmarknadskris i samband med ett fredsslut utan att överhuvud taget dämpa konjunkturvågorna och att främja ett fortsatt ekonomiskt framåtskridande präglas visserligen av en osäkerhet, som inför ovissheten om de framtida internationella politiska och ekonomiska betingelserna är helt naturlig. Man torde dock kunna utläsa en optimistisk grundton. Här är icke platsen att avge ett sammanfattande omdöme om olika framlagda konjunkturprognoser, men det kan för de utförda kalkylerna över jordbrukets framtida arbetskraft vara anledning taga viss ställning i frågan.

Näringslivets utveckling och expansion blir givetvis i sista hand beroende på samspelet mellan inhemska och internationella ekonomiska förhållanden och på förskjutningarna härvidlag i förhållande till förkrigsutvecklingen. Det torde icke från något håll ha mera allvarligt ifrågasatts, att ej det svenska näringslivet, enkannerligen industrin och handeln, skulle ha förutsättningar för en betydande expansion, sett på en något längre sikt än den för tillfället aktuella. Utifrån enbart dessa förhållanden torde ett alternativ om hälften så stark utvidgning som på 1930-talet snarast kunna anses som ett minimum.

Den uppkommande knappheten på arbetskraft till följd av nativitetsminskningen och befolkningsreservoaren-jordbrukets utsinande bringar de inhemska arbetsmarknadsproblemen i förgrunden. Det må här helt allmänt framhållas, att då folkströmmen från jordbruk till övriga näringar i främsta hand är en följd av olika ekonomiska, sociala och kulturella betingelser — av vilka de senare i stor utsträckning kunna återföras på de förstnämnda — synes flyttningsvolymen, ju mera arbetskraftsbehovet inom samhället skärpes, bli alltmera påverkbar genom åtgärder, som syfta till en utjämning mellan den jordbrukande och den icke jordbrukande befolkningens levnadsförhållanden.

Vid behandlingen av den framtida avflyttningen från jordbruket är det särskilt två omständigheter, som förtjäna att ytterligare framhållas. Den ena är den, att jordbrukets avflyttning för sina framtida variationer i tid och rum i hög grad beror på avfolkningens och rationaliseringens hittillsvarande utveckling. Med hänsyn till att den övervägande delen av den svenska jordbruksbefolkningen utgöres av självständiga företagare och deras familjemedlemmar, kommer vid minskande barnantal den för övertagande av fädernejorden erforderliga ungdomen att utgöra en stigande andel av den samlade jordbrukarungdomen. För avflyttning till övriga näringar kvarstår då en minskande andel av en sjunkande folk-mängd. Möjligheter att närmare belysa avflyttningens beroende av barn-

antalet i familjerna saknas visserligen, men sambandet torde vara tämligen klart. Framhållas må, att i en del fall en avflyttning av jordbrukarungdomen kan ske hundraprocentigt, utan att för den skull jordbrukets omfattning behöver närmare påverkas. I första hand gäller detta den icke jordägande delen av jordbruksbefolkningen, arbetarna. I andra hand komma de mindre gårdar, som kunna komma i fråga för sammanslagning. Slutligen gäller, att i skogsbygder befolkningen på småbruk och speciellt på ofullständiga jordbruk via skogsbruket kan lämna jordbruksgruppen genom en successiv övergång.

Ett annat beaktansvärt förhållande är den snedvridning av könsproportionen, som uppstått därigenom att kvinnorna i högre grad än männen sökt sig från jordbruket till andra näringsgrenar. Denna olikhet mellan könen sammanhänger med att jordbrukarkvinnornas lott i stor utsträckning är hårdare och mer bunden än männens sett i relation till arbetsvillkoren inom övriga näringsgrenar. På denna punkt är det icke endast ett jordbrukspolitiskt utan ett allmänt befolkningspolitiskt och socialt intresse att åstadkomma en utjämning i könsfördelningen på landsbygd och i städer och samhällen.

För att vid de i det följande redovisade prognoserna anknyta till, vad i det föregående anförts rörande den emotsedda framtida spänningen på arbetsmarknaden på grund av förskjutningarna i åldersstrukturen, ha uppställts följande riktlinjer, vars närmare innebörd och tillämpning framgå av de följande kapitlen.

1. För den totala jordbruksbefolkningen inom fem större riksområden har prognoser utförts under antagande av att den relativa nettoavflyttningen utgör alternativt $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, 1, $\frac{5}{4}$ och $\frac{3}{2}$ av 1930-talets förhållanden.

Av tab. 28 och 29 framgår, att alternativ 1 för män och kvinnor motsvaras av en årlig genomsnittlig folkminskning i åldrarna 15—65 år av resp. 0.94 och 1.24 %. För övriga flyttningalternativ kunna motsvarande folkminskningstal lätt härledas. Dessa bli förutom av avflyttningens storlek även beroende av den använda dödligheten. I det föregående har räknats med 1936—40 års riksdödlighet, vilket ger ett något gynnsammare resultat än vad som i kap. 8 framkommer vid prognoser för de olika riksområdena, där resp. riksområdets dödlighet 1931—40 användes. Ytterligare en serie folkminskningstal erhålles, om man använder en extrapolerad dödlighet för hela prognosperioden 1941—60. Om man med hänsyn till de i kap. 10—12 använda prognosmetoderna (jfr Bilagan) begränsar sig till åldrarna 20—60 år, får man då följande relationer mellan olika nettoflyttningssantaganden och motsvarande folkminskning i arbetsåldrarna.

Ur tablån kan utöver vad tidigare anförts bl. a. utläsas, att en årlig folkminskning i arbetsåldrarna med 1 % motsvarar en nettoavflyttning, som

Flyttningalternativ i förhållande till 1930-talet	Årlig procentuell förändring 1941—60 av folkmängden i åldrarna 20—60 år	
	Män	Kvinnor
0·00	+ 0·51	+ 0·59
0·25	+ 0·16	+ 0·14
0·50	— 0·20	— 0·32
0·75	— 0·57	— 0·80
1·00	— 0·96	— 1·31
1·25	— 1·37	— 1·85
1·50	— 1·79	— 2·42

för mankönet utgör 1·02 av 1930-talets avflyttning och för kvinnkönet 0·85. En folkminskning med 1·25 % per år motsvarar på samma sätt en relativ avflyttning av 1·18 resp. 0·97 av 1930-talets.

Vid studiet av jordbruksbefolkningens utveckling inom olika undergrupper ha i första hand gjorts prognoser under antagande av att avflyttningen är ingen resp. lika med 1930-talets (alternativ 0 resp. 1). Därjämte har det även ansetts lämpligt att belysa den regionala effekten av att den totala jordbruksbefolkningen i arbetsåldrarna undergår en viss årlig förändring. De uppställda antagandena ha härvid varit följande:

2. Rörande utvecklingen av jordbruksbefolkningen inom olika jordbruksområden har för det första förutsatts, att de regionala olikheterna i avflyttning komma att undergå en viss utjämning, i det att avflyttningen i förhållande till riksgenomsnittet minskas inom områden, där den varit särskilt stark, t. ex. i Bergslagen och övriga Mälardalen, under det att den ökas inom områden med tidigare låg avflyttning, d. v. s. framför allt i Norrland. Prognoser har så utförts dels enligt flyttningalternativ 0 och 1 och dels under förutsättning att den totala arbetsbefolkningen minskas med resp. 0·75, 1·00, 1·25, 1·50 och 1·75 % per år.

3. Utvecklingen av jordbruksbefolkningen inom olika socialklasser i skilda län har med ovan nämnda regionala utjämning av avflyttningens olikheter belysts dels medelst flyttningalternativ 0 och dels genom alternativ 1 för den totala jordbruksbefolkningen i arbetsåldrarna i kombination med antaganden om att arbetarbefolkningens avflyttningstendenser följa alternativen $\frac{1}{2}$ och 1.

4. Utvecklingen av jordbruksbefolkningen inom olika detaljyrkesgrupper länsvis har först belysts genom ett alternativ 0. Något alternativ 1 kan icke erhållas, enär detaljyrkesfördelningen för år 1930 icke är känd. Prognoserna ha för den skull måst begränsas till antaganden om att de olika detaljyrkesgruppernas avflyttningstendenser inom varje län stå i vissa relationer inbördes och i förhållande till totalbefolkningens förändringar under 1930-talet.

KAPITEL 7.

Den framtida utvecklingen av totalbefolkningen inom rena jordbrukskommuner länsvis.

Som förut framhållits ställer det sig relativt enkelt att utföra prognoser för administrativt avgränsade befolkningsgrupper. Den alltsedan folkräkningen 1930 i befolkningsstatistiken genomförda kommuntypindelningen har därvid sitt värde, emedan man för skilda typer och med långtgående regional indelning framräknat såväl folkmängd — vid folkräkningarna jämväl åldersfördelningar — som uppgifter om befolkningsrörelsen. Vissa tekniska svårigheter äro ofrånkomliga och måste delvis avklaras genom approximationer.

Om man önskar skildra jordbruksbefolkningens status och utveckling medelst totalbefolkningen i A-kommuner, har man att aktge på vissa omständigheter.

Den första är av principiell karaktär och gäller, i vad mån A-kommunerna äro att anse som lämpligt definierade »rena jordbrukskommuner». Av de många förslag till kommuntypsindelningar, som intill helt nyligen framlagts och använts i Sverige¹ torde den av Statistiska centralbyrån praktiserade kategoriklyvningen vara den, som mest tager hänsyn till befolkningens fördelning på yrkeshuvudgrupper, under det att tidigare indelningar i väsentlig grad gått efter jordbruksfastigheternas taxeringsvärde i relation till kommunens samlade taxeringsvärde. När jordbrukskommunerna definieras som kommuner med minst 75 % av befolkningen hemmahörande inom jordbruk med binärningar, komma emellertid Norrlands skogskommuner att föras till samma kategori som de rena jordbruksområdena i Sydsverige. Med tanke på, att det i föreliggande fall närmast gäller att studera det egentliga jordbrukets arbetskraftsförhållanden är detta en olägenhet, som försämrar möjligheterna att medelst A-kommunbefolkningen skildra den egentliga jordbruksbefolkningens utveckling inom landets mera skogrika landsdelar, framför allt i norra Sverige. Ett försök att skilja på kommuner, inom vilka det egentliga jordbruket dominerar, och kommuner, där jordbrukets binärningar och jordbruket såsom binärning

¹ E. Høijer, Sveriges uppdelning på naturliga jordbruksområden. Statsvetenskaplig Tidskrift 1921.

Dens., Olika näringsgrenars ställning till fattigvården. Nordisk Statistisk Tidskrift 1927. Sociala meddelanden 1920: 9, 1925: 5 och 1930: 6.

Folkräkningen 1930 del III tab. 1 och 1940 del III tab. 9.

(stödjordbruk) dominera, har nyligen framlagts¹, men bortsett från bris-
terna i den framkomna indelningen kan denna givetvis icke användas för
prognoser med mindre än att den i mer eller mindre modifierad och för-
enkla form införes i den officiella statistiken.

Vilken metod man än väljer för avgränsande av »rena jordbrukskom-
muner», framkommer spörsmålet, i vilken utsträckning dessa jordbruks-
kommuners totalbefolkning uppvisar samma demografiska egenskaper som
den jordbruksbefolkning, man genom densamma vill ha representerad.

Beträffande omflyttningen må först framhållas, att en yrkesväxling icke
nödvändigtvis medför en lokal förflyttning och att, om detta likväl sker,
flyttningen icke alltid behöver gå ut över kommunernas gränser. De av-
flyttningstendenser, som förekomma inom jordbrukskommunernas icke
jordbrukande minoritet, torde i allmänhet verka sänkande på hela kom-
munens flyttningstal och resultatet blir, att totalbefolkningen inom jord-
brukskommunerna uppvisar en mindre nettoavflyttning än vad som är
fallet med jordbruksbefolkningen inom samma större område (exempelvis
län). Om blott nödig hänsyn tages härtil torde detta förhållande likväl
icke behöva vålla alltför stora olägenheter.

Vid sidan av omflyttningen är det även av vikt att klargöra, i vad mån
åldersfördelningen inom jordbrukskommunernas totalbefolkning kan anses
vara representativ även för jordbruksbefolkningen. För denna sistnämnda
erhålles för hela riket år 1940 ett åldersfördelningsindex av utseendet
 $\bar{H} = 0a12$ vilket kan sägas motsvara en svagt regressiv fördelningstyp.
För totalbefolkningen inom samtliga A-kommuner år 1940 blir indextalet
 $\bar{H} = 0000$. Emellertid få härvid de norrländska kommunerna med deras
progressiva åldersfördelning en något för hög andel i förhållande till vad
deras jordbruksbefolkning skulle berättiga dem till. Om man för den skull
undantager de båda riksområdena Dalarne och Nedre Norrland samt Övre
Norrland, erhåller man för totalbefolkningen i södra och mellersta Sveriges
A-kommuner ett åldersfördelningsindex av $aa12$, vilket väl överensstämmer
med det för den totala jordbruksbefolkningen, $aa13$. Man finner sålunda,
att A-kommunernas totalbefolkning ur åldersfördelningssynpunkt tämligen
väl kan representera jordbruksbefolkningen inom hela Sverige utom Norr-
land. Man får dock icke bortse från att vissa avvikelser från denna regel
kunna föreligga inom enskilda regioner.

Avgränsningen av A-kommunerna skedde något olika vid de båda folk-
räkningarna 1930 och 1940, i det att i förra fallet endast den yrkesverk-
samma befolkningen men i det senare även den yrkeslösa befolkningen sat-

¹ Gerd Eneqvist, Yrkesförhållandena inom Sveriges landsbygdskommuner, Geographica nr 8.
Uppsala 1943. — Uppdelningen av jordbruksbefolkningen bygger på 1930 års folkräkning och
1932 års jordbruksräkning och är på grund av nödvändiga approximationer samt bristande
konformitet mellan olika uppgiftskällor behäftad med en viss grad av osäkerhet, vilket dock
icke alltför mycket torde påverka huvudresultaten.

tes i relation till motsvarande folkmängd inom samtliga yrkeshuvudgrupper (utom husligt arbete och gruppen ospecificerad verksamhet). Den därigenom uppkommande systematiska olikheten visar sig likväl vara av ringa betydelse.

Genom de under 1930-talet skedda förskjutningarna i de skilda kommunernas näringsliv har ett betydande antal kommuner ändrat typbeteckning från den ena folkräkningen till den andra. För jordbrukskommunernas del är att märka, att av 1 136 A-kommuner enligt 1930 års indelning fördes år 1940 286 till typ B (här kallade AB-kommuner), 1 till typ C (AC-kommun) och 1 till typ D (AD-kommun). Å andra sidan överflyttades 43 kommuner från B till A (BA-kommuner). De kommuner, som fördes till typ A vid båda folkräkningarna (AA-kommuner), uppgå sålunda till ett antal av 848 eller 35 % av samtliga landskommuner och hade år 1940 en sammanlagd folkmängd av 788 000.

Vid utförandet av prognoserna uppstår frågan, om man skall studera förskjutningarna inom samtliga de kommuner, som år 1930 betecknades som A-kommuner eller om man bör begränsa sig till AA-kommunerna. Inom de sistnämnda nedgick folkmängden mellan de båda folkräkningarna med 5.4 % under det att minskningen i AB-kommunerna samtidigt var 6.0 %. Skillnaden, som inom skilda landsdelar är av varierande storlek, och omväxlande tecken, kan inom vissa områden företrädesvis tillskrivas en minskning av jordbruksbefolkningen, under det att inom andra områden ökningen av den icke jordbrukande befolkningen varit utslagsgivande. Med hänsyn till de små skillnaderna mellan A-kommunerna enligt 1930 års indelning och AA-kommunerna spelar det för prognoserna föga roll, vilkendera avgränsningen man väljer, och det har då ansetts lämpligast att välja det senare alternativet.

I tab. 31 gives för skilda län och riksområden en sammanställning över AA-kommunernas antal och folkmängd i jämförelse med hela befolkningen inom den icke agglomererade landsbygden, varjämte även angives den procentuella folkmängdsförändringen under 1930-talet.

AA-kommunernas befolkning utgör 28 % av hela befolkningen inom egentlig landsbygd, men förhållandena äro regionalt mycket växlande. Bortsett från Blekinge och Kopparbergs län varierar procenttalet från 13 % i Stockholms län till nära 61 % i Västerbottens län. Inom 10 län utgör AA-kommunbefolkningen mer än $\frac{1}{3}$.

Av den sista kolumnen finner man, att avfolkningen under 1930-talet var störst inom Mälarlänen, medan den inom Östra Götaland, Bohuslän och Vänerlänen samt Skåne var något lägre. I Dalarne och Nedre Norrland var folkminskningen obetydlig, och i Övre Norrland uppvisade AA-kommunerna en icke ringa folkökning.

De länsvis verkställda kalkylerna över AA-kommunbefolkningens framtida storlek ha utförts dels enligt ett *flyttningsalternativ 0*, varvid använts

Tab. 31. Antal AA-kommuner och folkmängden inom dessa i skilda län och riksområden år 1940.

L ä n R i k s o m r å d e	Antal lands- kommuner	Antal AA- kommuner	Folkmängden i AA- kommuner		Procen- tuell folk- mängds- förändring 1931—40
			I absoluta tal	I % av folkmäng- den inom egentlig landsbygd	
Stockholms län.....	112	20	13 350	13·1	— 11·7
Uppsala ».....	86	40	24 467	36·1	— 11·0
Södermanlands ».....	88	38	34 743	38·2	— 13·5
Östergötlands ».....	145	59	43 493	31·7	— 12·1
Jönköpings ».....	128	46	32 178	28·8	— 10·1
Kronobergs ».....	86	33	30 757	30·9	— 7·8
Kalmar ».....	106	22	19 619	14·6	— 8·4
Gotlands ».....	91	44	17 775	44·5	— 2·7
Blekinge ».....	37	1	586	0·8	— 14·7
Kristianstads ».....	146	34	23 344	15·6	— 7·7
Malmöhus ».....	236	58	37 976	24·3	— 7·9
Hallands ».....	86	36	29 791	34·1	+ 1·3
Göteborgs och Bohus ».....	87	14	17 565	17·9	— 5·6
Älvsborgs ».....	217	102	60 888	35·9	— 9·1
Skaraborgs ».....	258	146	72 416	47·3	— 8·0
Värmlands ».....	89	36	52 164	34·2	— 8·0
Örebro ».....	59	13	15 901	17·0	— 14·5
Västmanlands ».....	65	16	11 037	15·2	— 16·8
Kopparbergs ».....	52	5	7 107	5·5	— 6·1
Gävleborgs ».....	53	10	21 134	15·7	— 3·3
Västernorrlands ».....	63	19	50 028	34·1	— 2·4
Jämtlands ».....	61	33	54 697	52·7	+ 0·1
Västerbottens ».....	30	16	89 557	60·7	+ 7·6
Norrbottnens ».....	25	7	27 400	19·6	+ 16·8
Mälarlän.....	410	127	99 498	23·3	— 13·2
Östra Götaland.....	556	204	143 822	27·5	— 9·2
Skåne, Halland och Blekinge.....	505	129	91 697	19·7	— 5·1
Bohuslän och Vänerlän.....	651	298	203 033	35·4	— 8·1
Dalarne och Nedre Norrland.....	229	67	132 966	25·9	— 1·7
Övre Norrland.....	55	23	116 957	40·7	+ 9·6
Hela landsbygden.....	2 406	848	787 973	28·2	— 5·4

dödligheten i hela riket 1936—40, och dels *alternativ 1*, motsvarande 1930-talets dödlighet och relativa nettoflyttning inom resp. läns AA-kommunbefolkning (se bl. a. tab. 17). För utfyllande av de yngre åldersklasserna ha i båda fallen använts fruktsamhetstal, angivande antalet födda i relation till folkmängden kvinnor i åldrarna 20—40 år och baserade på förhållandena under 1930-talet (med vissa nivellerande modifikationer). Prognoserna ha förts fram till år 1960, och följaktligen spela de gjorda frukt-

samhetsantagandena praktiskt taget ingen roll för den arbetande befolkningens storlek under denna tid.

En jämförelse mellan uppgifterna rörande avflyttningstendenserna i AA-kommunerna med motsvarande data för jordbruksbefolkningen ger vid handen, att denna har en något högre avflyttning; det har därför ansetts önskvärt att hos AA-kommunbefolkningen jämväl studera effekten av ett *flyttningsalternativ 3,2*, vilket på tidigare antytt sätt lätt kunnat ske med hjälp av de båda huvudalternativen.

I tab. F gives med en sammanslagning i riksområden AA-kommunbefolkningens fördelning på kön och större åldersgrupper år 1940 samt motsvarande enligt alternativ 0, 1 och 3,2 framräknade fördelningar för åren 1950 och 1960.

Ett sammanfattande uttryck för åldersfördelningarna och förskjutningarna däri gives i nedanstående tab. 32 över åldersfördelningsindex för år 1940 samt för år 1960 enligt alternativ 1. Som förut antytt är AA-kom-

Tab. 32. Åldersfördelningsindex för AA-kommunernas totalbefolkning inom skilda riksområden för år 1940 samt för år 1960 enligt alternativ 1.

R i k s o m r å d e	Åldersfördelningsindex $\bar{H}$	
	1940	1960
Mälardalen.....	aa12	bd38
Östra Götaland.....	a012	bd36
Skåne, Halland och Blekinge.....	0a00	ac24
Bohuslän och Vänerlän.....	ba23	cd38
Dalarna och Nedre Norrland.....	11ab	0c21
Övre Norrland.....	51dg	40af
Hela landsbygden.....	0000	ac23

munbefolkningen i södra och mellersta Sverige svagt regressiv. I Dalarna och södra Norrland är fördelningen i gengäld svagt progressiv och i övre Norrland är progressiviteten påtaglig. Denna bild av åldersstrukturen kommer vid oförändrad avflyttning och fruktsamhet att undergå en markant förändring. I södra och mellersta Sverige skärpes regressiviteten, i nedre Norrland uppstår en i stort sett normal åldersfördelning dock med märkbara förskjutningar inom de arbetsföra åldrarna; i övre Norrland slutligen blir progressiviteten något dämpad.

De antydda förskjutningarna innebära ur försörjningssynpunkt på flera sätt en försämring. För det första belastas den arbetsföra AA-kommunbefolkningen av ett ökande antal åldringar. För det andra uppstår en ogynnsam förskjutning inom de arbetsförens leder, som icke enbart är av direkt arbetskvantitativ betydelse utan som också genom sina psykologiska verkningar kan väntas influera på landsbygdens framtida befolkningsut-

veckling. Till detta kommer så effekten av den absoluta minskningen av den arbetande befolkningen. För att ge en överskådlig bild av denna har i tab. 33 gjorts en sammanställning av folkmängden i åldrarna 15—65 inom skilda riksområden åren 1940, 1950 och 1960 enligt de tre alternativen 0, 1 och 3/2.

Tab. 33. Folkmängden i åldrarna 15—65 år inom AA-kommunerna i skilda riksområden år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 1 och 3/2.

Riksområde	Folkmängd i åldrarna 15—65 år						
	1940	Alternativ 0		Alternativ 1		Alternativ 3/2	
		1950	1960	1950	1960	1950	1960
<i>Män</i>							
Mälardalen	34 000	36 000	36 000	30 000	26 000	28 000	22 000
Östra Götaland	49 000	51 000	52 000	46 000	42 000	43 000	37 000
Skåne, Halland o. Blekinge	32 000	33 000	34 000	31 000	29 000	30 000	27 000
Bohuslän o. Vänerlän	70 000	72 000	71 000	66 000	61 000	64 000	56 000
Dalarne o. Nedre Norrland	47 000	50 000	53 000	48 000	47 000	46 000	45 000
Övre Norrland	40 000	46 000	52 000	44 000	49 000	44 000	48 000
Hela landsbygden	272 000	288 000	298 000	265 000	254 000	255 000	235 000
<i>Kvinnor</i>							
Mälardalen	30 000	32 000	32 000	26 000	21 000	23 000	17 000
Östra Götaland	44 000	46 000	47 000	39 000	34 000	36 000	28 000
Skåne, Halland o. Blekinge	28 000	30 000	31 000	25 000	23 000	24 000	20 000
Bohuslän o. Vänerlän	63 000	65 000	64 000	56 000	48 000	53 000	43 000
Dalarne o. Nedre Norrland	40 000	45 000	50 000	38 000	36 000	35 000	30 000
Övre Norrland	33 000	40 000	46 000	35 000	38 000	34 000	34 000
Hela landsbygden	238 000	258 000	270 000	219 000	200 000	205 000	172 000

Den manliga befolkningen i arbetsåldrarna uppgick år 1940 till 272 000 och skulle, därest ingen avflyttning ägde rum på grund av förskjutningar i åldersfördelningen ökas till 298 000 år 1960. Huvudparten av denna ökning skulle emellertid komma på Norrland, medan i södra och mellersta Sverige folkmängden skulle förbli tämligen oförändrad. Om i enlighet med alternativ 1 en avflyttning förutsättes äga rum i samma utsträckning som under 1930-talet, medför detta en minskning av den totala arbetsbefolkningen ned till 254 000 år 1960, d. v. s. med 7 % på 20 år eller 0,34 % per år. Härvid finner man i södra och mellersta Sverige en minskning av 15 %, i Dalarne och södra Norrland konstans och i övre Norrland en mindre ökning. Alternativ 3/2 ger för sistnämnda områden ungefär samma resultat men betyder för södra och mellersta Sveriges jordbrukskommuner en reduktion av den arbetande manliga befolkningen med 23 %. För hela riket blir minskningen 0,73 % per år.

Tab. 34. Folkmängden i åldrarna 15—65 år inom AA-kommunerna i skilda län år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativ 1.

L ä n	Män			Kvinnor		
	1940	1950	1960	1940	1950	1960
Stockholms län	4 500	4 000	3 500	4 000	3 500	3 000
Uppsala »	8 400	7 500	6 600	7 400	6 400	5 300
Södermanlands »	12 200	10 600	9 000	10 600	9 000	7 300
Östergötlands »	15 000	13 300	11 500	13 100	11 300	9 500
Jönköpings »	11 200	10 200	9 000	10 100	8 800	7 400
Kronobergs »	10 800	10 400	9 800	9 000	8 100	7 100
Kalmar »	6 600	6 200	5 700	5 900	5 300	4 700
Gotlands »	5 800	5 800	5 700	5 500	5 200	4 900
Blekinge »	(200)	(200)	(100)	(200)	(100)	(100)
Kristianstads »	8 000	7 700	7 100	7 100	6 400	5 700
Malmöhus »	12 900	12 100	11 100	11 300	10 100	8 800
Hallands »	10 400	10 800	11 000	8 900	8 800	8 500
Göteborgs och Bohus »	5 900	5 800	5 500	5 300	4 900	4 500
Älvsborgs »	20 700	19 500	18 000	18 900	16 700	14 400
Skaraborgs »	25 200	23 800	21 700	22 500	20 200	17 400
Värmlands »	18 300	17 300	15 700	16 100	14 300	12 300
Örebro »	5 500	4 700	3 900	4 900	4 000	3 300
Västmanlands »	3 800	3 100	2 600	3 400	2 800	2 200
Kopparbergs »	2 600	2 500	2 400	2 100	1 900	1 600
Gävleborgs »	7 500	7 400	7 200	6 500	6 000	5 500
Västernorrlands »	17 600	17 400	16 900	15 100	14 300	13 500
Jämtlands »	19 700	20 200	20 700	16 300	15 600	15 000
Västerbottens »	30 900	34 000	36 800	26 100	27 200	28 100
Norrbottnens »	8 700	10 400	12 100	7 300	8 400	9 600
Hela landsbygden	272 400	264 900	253 600	237 600	219 300	199 700

För kvinnokönet kunna de relativa förändringarna i den arbetande befolkningen beräknas bli likartade med dem för mankönet ehuru med en något starkare folkminskning. Antalet kvinnor i åldrarna 15—65 år inom samtliga AA-kommuner var år 1940 238 000 och skulle vid avflyttningsstopp ytterligare ökas till 270 000 år 1960, huvudsakligen på grund av den relativt gynnsamma åldersstrukturen i Norrland. Under antagande av samma avflyttning som under 1930-talet minskar folkmängden med 16 % eller 0·87 % per år. Inom södra och mellersta Sverige blir minskningen 23 % och i Dalarna och nedre Norrland 10 %, medan det i övre Norrland uppstår en mindre ökning.

För de olika länen gives i tab. 34 en översikt över folkmängden i åldrarna 15—65 år enligt alternativ 1. Några närmare kommentarer torde icke erfordras, enär utvecklingen i länen icke alltför mycket avviker från den inom respektive riksområden.

KAPITEL 8.

Den framtida utvecklingen av jordbruksbefolkningen riksområdesvis.

Vid prognoser rörande jordbruksbefolkningens utveckling uppkomma, såsom tidigare antytts, vissa svårigheter av principiell och teknisk karaktär. Särskilt må nämnas förändringarna i yrkesklassificering från 1930 till 1940, vilka verka störande på de härledda nettoflyttningstalen. Genom verkställda omräkningar och justeringar torde dock jämförbarheten vara fullt tillfredsställande för sitt ändamål.

De för jordbruksbefolkningen utförda prognoserna verkställdes till en början med den regionala uppdelning i fem riksområden (endast landsbygden), vilken möjliggjordes av vid folkräkningarna framkomna data. Då det av olika skäl är önskvärt att vidtaga en utförligare geografisk uppdelning, företogs som redan nämnts en omarbetning av 1940 års folkräkningsmaterial, vilken resulterat i de i följande avsnitt framlagda prognoserna. De för riksområden verkställda beräkningarna utfördes enligt sedvanliga prognosmetoder och få ett eget värde genom de därvid framkomna fullständiga åldersfördelningarna. Prognoserna för mindre delgrupper av jordbruksbefolkningen ha utförts medelst i Bilagan beskrivna metoder och illustrera närmast de regionala förändringarna inom vissa större åldersklasser.

Vid prognoserna för olika riksområden laborerades i första hand med två hypoteser i fråga om avflyttning, ett *alternativ 0*, angivande att nettoflyttningen i olika åldersklasser var obefintlig, och ett *alternativ 1*, motsvarande samma relativa nettoflyttning som under 1930-talet. Om den framtida fruktsamheten, vilken är av föga eller ingen betydelse för bestämmande av den arbetsföra befolkningens storlek under de närmaste tjugo åren, förutsattes, att den skulle bli av ungefär samma storlek som ovan antagits beträffande jordbrukskommunernas totalbefolkning inom de olika riksområdena. Antagandet innebär, att fruktsamheten, mätt genom antalet födda per 1 000 kvinnor i åldrarna 20—40 år, kommer att med vissa nivellerande modifieringar förbli tämligen oförändrad vid 1930-talets nivå.

Kalkylerna ha utförts för hela den till jordbruk med binärningar räknade landsbygdsbefolkningen med inkluderande av såväl den självständiga yrkeslösa befolkningen som av de under husligt arbete inom jordbruk redovisade. En viss differens föreligger dock i jämförelse med de officiella siffror, som publicerats över jordbruksbefolkningen inklusive utproportionerade delar av yrkeshuvudgrupperna husligt arbete samt f. d. yrkesutövare och övriga, vilket företrädesvis beror på att en del diverse yrkesgrupper av obestämd karaktär här icke medtagits. Det förtjänar framhållas, att det ringa fel, som

härigenom kan uppstå vid prognoserna endast är av den karaktären, att nettoavflyttningen från jordbruket blir något underskattad.

Under hänvisning till vad i kap. 6 anförts rörande den troliga omfattningen av den framtida avflyttningen från jordbruket synes alternativ 1 vara att uppfatta som ett huvudalternativ. Även om detta alternativ må ägnas huvudintresset i den följande framställningen, är det likväl även av vikt att medtaga ytterligare ett par hypoteser, nämligen alternativen $\frac{3}{4}$, $\frac{5}{4}$ och $\frac{3}{2}$.

I tab. G gives en fördelning av hela landsbygdens jordbruksbefolkning på kön och 5-års åldersklasser för år 1940 samt för åren 1950 och 1960 under antagande, att alternativen 0, $\frac{3}{4}$, 1, $\frac{5}{4}$ och $\frac{3}{2}$ komma att gälla för varje riksområde för sig. I tab. H redovisas med en sammanslagning i vissa större åldersklasser motsvarande fördelningar för de olika riksområdena.

Den totala jordbruksbefolkningens förändringar från 1930 och fram till 1960 enligt olika flyttningalternativ framgår av följande tablå:

	År	Total jordbruksbefolkning		
		Män	Kvinnor	Båda könen
	1930	1 173 000	1 061 000	2 234 000
	1940	1 068 000	941 000	2 009 000
Alternativ 0.....	1950	1 096 000	989 000	2 085 000
	1960	1 139 000	1 048 000	2 187 000
Alternativ $\frac{3}{4}$	1950	994 000	864 000	1 858 000
	1960	917 000	785 000	1 702 000
Alternativ 1.....	1950	966 000	829 000	1 795 000
	1960	860 000	720 000	1 580 000
Alternativ $\frac{5}{4}$	1950	939 000	798 000	1 737 000
	1960	809 000	663 000	1 472 000
Alternativ $\frac{3}{2}$	1950	915 000	768 000	1 683 000
	1960	765 000	610 000	1 375 000

Antalet män uppgick år 1940 till 1 068 000 och skulle, därest avflyttningen upphörde, komma att under de närmaste 20 åren tillväxa med några få procent till 1 139 000 år 1960. Om däremot avflyttningen antages ske med samma relativa styrka inom de olika riksområdena som under 1930-talet, kommer den manliga folkmängden inom jordbruket att ha decimerats till 860 000 år 1960, d. v. s. med i det närmaste 20 %. Räknat per år blir detta 1·1 %, vilket är en något kraftigare minskning än under 1930-talet, då den var 0·9 % per år. Skillnaden är uppenbarligen ett resultat av förskjutningar i åldersfördelningen. Om man förutsätter en relativ avflyttning, som med $\frac{1}{4}$ understiger resp. med $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ överstiger 1930-talets förhållanden, kommer den årliga genomsnittliga folkminskningen att bli resp. 0·8, 1·4 och 1·7 %.

Den kvinnliga jordbruksbefolkningen, som år 1940 beräknades till 941 000,

skulle vid avflyttningsstopp komma att tillväxa med drygt en tiondedel fram till år 1960. Om däremot en avflyttning skulle komma att äga rum på samma sätt som hittills, bleve det i stället en minskning med drygt 23 % ned till 720 000 år 1960. I genomsnitt per år gör detta 1·3 %, under det att nedgången under 1930-talet var 1·2 %. Räknar man med flyttningsalternativen $\frac{3}{4}$, $\frac{5}{4}$ och $\frac{3}{2}$, blir minskningen av den kvinnliga jordbruksbefolkningen resp. 0·9, 1·7 och 2·1 per år.

De regionala likheterna framgå i korthet av följande tablå.

	1930	1940	1960				
			Alt. 0	Alt. 3/4	Alt. 1	Alt. 5/4	Alt. 3/2
<i>Män</i>							
Mälardalen.....	185 000	155 000	157 000	115 000	105 000	96 000	88 000
Östra Götaland.....	224 000	199 000	204 000	162 000	151 000	141 000	133 000
Skåne, Halland och Blekinge.....	193 000	178 000	186 000	152 000	143 000	135 000	128 000
Bohuslän och Vänerlän	240 000	214 000	216 000	174 000	163 000	154 000	146 000
Dalarna och Norrland...	330 000	322 000	376 000	314 000	298 000	283 000	270 000
<i>Kvinnor</i>							
Mälardalen.....	164 000	137 000	147 000	104 000	94 000	85 000	77 000
Östra Götaland.....	202 000	175 000	189 000	139 000	127 000	116 000	104 000
Skåne, Halland och Blekinge.....	176 000	156 000	169 000	128 000	118 000	109 000	102 000
Bohuslän och Vänerlän	221 000	192 000	199 000	150 000	138 000	127 000	118 000
Dalarna och Norrland..	298 000	281 000	345 000	264 000	244 000	225 000	209 000

För den manliga jordbruksbefolkningen ger alternativet 0 en nämnvärd folkökning endast för Dalarna och Norrland (med ungefär $\frac{1}{6}$). Inom övriga delar av landet blir folkmängden under flyttningsstopp oförändrad eller endast obetydligt större. Om avflyttningen antages fortsätta inom de olika riksområdena enligt de här medtagna alternativen $\frac{3}{4}$ t. o. m. $\frac{3}{2}$, kommer därför jordbruksfolkmängden att i södra och mellersta Sverige reduceras relativt kraftigt, under det att nedgången i det nordligaste området blir mera begränsad. Vid oförändrad relativ avflyttning skulle tillbakagången bli mycket stark i Mälardalen, nämligen från 155 000 år 1940 till 105 000 år 1960; detta motsvarar 32 % eller per år räknat drygt 1·9 % och är föga mer än på 1930-talet (1·8 %). För Östra Götaland blir nedgången 24 % resp. 1·4 % (mot på 1930-talet 1·2 %) liksom även för Bohuslän och Vänerlän. För Skåne, Halland och Blekinge blir minskningen 20 % resp. 1·1 % (mot 0·8 % på 1930-talet) samt för Dalarna och Norrland 7·5 resp. 0·4 % (mot tidigare 0·2 %).

Bland de övriga flyttningsalternativen kan det ha sitt intresse att konstatera, att alternativet $\frac{3}{2}$ för de tre sydligaste riksområdena ger samma resultat som alternativet 1 för Mälardalen, d. v. s. en minskning med i det närmaste $\frac{1}{3}$ på tjugo år. För det nordligaste området skulle en ökning av

Tab. 35. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—65 år inom olika riksområden
relativa folkmängdsförändringarna

	Folkmängd i åldrarna 15—65 år						
	1930	1940	1960				
			Alt. 0	Alt. 3/4	Alt. 1	Alt. 5/4	Alt. 3/2
<i>Män</i>							
Mälardlänen.....	117 000	103 000	103 000	75 000	68 000	61 000	56 000
Östra Götaland.....	141 000	131 000	134 000	107 000	99 000	93 000	87 000
Skåne, Halland och Blekinge.	120 000	116 000	122 000	100 000	95 000	89 000	85 000
Bohuslän och Vänerlänen....	150 000	142 000	141 000	115 000	109 000	103 000	98 000
Dalarne och Norrland.....	202 000	213 000	238 000	209 000	200 000	193 000	185 000
Hela landsbygden.....	730 000	705 000	738 000	606 000	571 000	539 000	511 000
<i>Kvinnor</i>							
Mälardlänen.....	100 000	87 000	92 000	65 000	59 000	54 000	49 000
Östra Götaland.....	122 000	111 000	119 000	88 000	80 000	73 000	65 000
Skåne, Halland och Blekinge.	105 000	97 000	106 000	80 000	73 000	67 000	63 000
Bohuslän och Vänerlänen....	134 000	123 000	125 000	95 000	87 000	81 000	75 000
Dalarne och Norrland.....	177 000	176 000	211 000	164 000	152 000	141 000	132 000
Hela landsbygden.....	638 000	594 000	653 000	492 000	451 000	416 000	384 000

avflyttningen till $\frac{3}{2}$ endast innebära en hälften så stark minskning av själva den manliga befolkningen.

För den kvinnliga jordbruksbefolkningen inom de olika riksområdena skulle ett upphörande av avflyttningen resultera i en för södra och mellersta Sverige begränsad folkmängdstillväxt av något mer än 5 % under de närmaste 20 åren. I Dalarne och Norrland skulle folkökningen bli drygt 20 %. Om däremot avflyttningen antages fortsätta som under 1930-talet kommer en icke obetydlig folkminskning att bli följden. Inom Mälardlänen reduceras då antalet kvinnor med 31 % från 1940 till 1960, d. v. s. med 1.9 % per år (under 1930-talet 1.8 %). Inom Östra Götaland samt Bohuslän och Vänerlänen skulle motsvarande reduktionstal bli 28 resp. 1.6 % (på 1930-talet 1.4 %), i Skåne, Halland och Blekinge 24 % resp. 1.4 % (1.2 %) och i Dalarne och Norrland 13 resp. 0.7 % (0.6 %).

Av större intresse och betydelse än den totala jordbruksbefolkningens förändring är utvecklingen av de arbetsföra åldrarna. I tab. 35 här ovan redovisas för skilda riksområden folkmängden i åldrarna 15—65 åren 1930 och 1940 samt år 1960 enligt olika antaganden rörande den relativa avflyttningen; därjämte angivas de procentuella förändringarna under perioderna 1931—40 och 1941—60.

Den totala manliga arbetsbefolkningen uppgick år 1930 till 730 000 och

åren 1930 och 1940 samt år 1960 enligt olika flyttningsalternativ ävensom de under mellanperioderna.

P r o c e n t u e l l m i n s k n i n g								
1931—40	1941—60							
Per år	Alt. 3/4		Alt. 1		Alt. 5/4		Alt. 3/2	
	Totalt	Per år	Totalt	Per år	Totalt	Per år	Totalt	Per år
1·4	27·2	1·6	34·0	2·1	40·8	2·6	45·6	3·0
0·7	18·3	1·0	24·4	1·4	29·0	1·7	33·6	2·0
0·3	13·8	0·7	18·1	1·0	23·3	1·3	26·7	1·5
0·5	19·0	1·0	23·2	1·3	27·5	1·6	31·0	1·8
+ 0·5 ¹	1·9	0·1	6·1	0·3	9·4	0·5	13·1	0·7
0·35	14·0	0·75	19·0	1·05	23·5	1·33	27·5	1·59
1·3	25·3	1·4	32·2	1·9	37·9	2·4	43·7	2·8
0·9	20·7	1·2	27·9	1·6	34·2	2·1	41·4	2·6
0·8	17·5	1·0	24·7	1·4	30·9	1·8	35·1	2·1
0·9	22·8	1·3	29·3	1·7	34·1	2·1	39·0	2·4
0·0	6·8	0·4	13·6	0·7	19·9	1·1	25·0	1·4
0·71	17·2	0·94	24·1	1·37	30·0	1·77	35·4	2·16

¹ Ökning.

undergick en begränsad minskning fram till år 1940, då den beräknades till 705 000. Därest avflyttningen upphörde, skulle folkmängdssiffran sakta stiga till 738 000 år 1960, d. v. s. med närmare 5 %. Ökningen skulle emellertid nästan helt bero på Dalarne och Norrland, där den manliga arbetsbefolkningen skulle tillväxa med 12 %, under det att den i södra och mellersta Sverige skulle ökas högst obetydligt.

Om den manliga jordbruksbefolkningen antages bli utsatt för en oförändrad avflyttning av 1930-talets styrka, kommer befolkningen i arbetsåldrararna att undergå en påtaglig minskning. För hela landsbygden blir denna under perioden 1940—60 19 % eller per år räknat 1·05 %. Som jämförelse må anföras, att minskningen under 1930-talet uppgick till 0·35 % per år.¹ Att en oförändrad relativ avflyttning i de enskilda åldersklasserna likafullt kommer att medföra en sådan skärpning av folkminskningen sammanhänger givetvis med förändringar i åldersfördelningen.

Inom de olika riksområdena finner man avsevärda variationer. För Mälardalen innebär alternativ 1 en total minskning med $\frac{1}{3}$ på 20 år, motsvarande 2·1 % per år (under 1930-talet 1·4). Inom Östra Götaland skulle tillbakagången under samma tid i genomsnitt bli 24 % eller per år ungefär 1·4 % (mot 0·7 % på 1930-talet). Av ungefär samma omfattning skulle

¹ Jfr sid. 69 f.

minskningen bli i Bohuslän och Vänerlän, medan den däremot skulle bli något mindre i det sydligaste riksområdet, nämligen 18 % resp. 1·0 (mot under 1930-talet 0·3 %). I Dalarne och Norrland slutligen skulle minskningen blott uppgå till 6 % eller 0·3 % per år (mot under 1930-talet en ökning av 0·5 % per år).

Därest jordbruksbefolkningens avflyttning antages fortgå enligt alternativen $\frac{5}{4}$, blir minskningen i de arbetande åldrarna avsevärt skärpt. För Mälarlän skulle detta betyda en nedgång med 41 % eller 2·6 % per år, vilket helt visst kan uppfattas som en övre gräns för hur mycket jordbrukets arbetsbefolkning kan minskas. Inom övriga södra och mellersta Sverige skulle man få en minskning med drygt $\frac{1}{4}$ motsvarande ungefär 1·6 % per år (något lägre för Skåne, Halland och Blekinge) eller lika mycket som alternativ $\frac{3}{4}$ innebär för Mälarlän.

För Dalarne och Norrland innebär alternativet $\frac{5}{4}$ visserligen en icke otydlig skärpning av folkminskningen men skillnaden mot det övriga landet är så pass betydande, att det kan vara anledning undersöka innebörden jämväl av alternativen $\frac{3}{2}$ och 2. Man erhåller därvid för år 1960 en manlig jordbruksbefolkning i åldrarna 15—65 år av 185 000 resp. 171 000. Nedgången i förhållande till 1940 års siffra blir 13 resp. 20 %, vilket per år räknat ger 0·7 resp. 1·0 %. Alternativ 2 för Norrland synes sålunda ur folkmängds-synpunkt närmast motsvara alternativ $\frac{3}{4}$ för södra och mellersta Sverige.

Den kvinnliga jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—65 år uppgick år 1930 till 638 000 och år 1940 till 594 000, innebärande en genomsnittlig minskning med 0·71 % per år. Vid avflyttningsstopp skulle fram till år 1960 uppstå en ökning med 10 % till 653 000. Inom Mälarlän samt Bohuslän och Vänerlän skulle folkmängden likväl förbli tämligen oförändrad, medan den i södra och östra Götaland skulle ökas med c:a 8 % samt i Dalarne och Norrland med 20 %.

Vid en avflyttning enligt 1930-talets förhållanden skulle hela den kvinnliga befolkningen i arbetsför ålder reduceras med $\frac{1}{4}$ eller per år räknat 1·37 %. Då motsvarande tal under 1930-talet var 0·71 % ha sålunda åldersförskjutningarna även här en avsevärd inverkan. Minskningen är som synes något starkare för den kvinnliga arbetsbefolkningen än för den manliga, och detta är även förhållandet inom samtliga riksområden med undantag av Mälarlän. Den jämförelsevis höga avflyttningen synes där ha fört fram till ett stadium, där motverkande krafter göra sig gällande i större utsträckning än annorstädes. I Dalarne och Norrland, där avflyttningen är relativt låg, är skillnaden mellan könen i avfolkning störst.

Den enligt 1930-talets avflyttning beräknade folkminskningen 1941—60 inom den kvinnliga arbetsbefolkningen kan för Mälarlän beräknas till 32 %, vilket per år gör 1·9 % mot under 1930-talet 1·3 %. För Östra Götaland samt Bohuslän och Vänerlän blir nedgången ungefär 29 % resp.

1·7 per år (mot 0·9 % under 1930-talet) samt för Skåne, Halland och Blekinge 25 resp. 1·4 % (mot 0·8). Inom Dalarna och Norrland slutligen blir folkminskningen 14 % eller 0·7 % per år (mot praktiskt taget konstans under 1930-talet).

En eventuell höjning av avflyttningsintensiteten med en fjärdedel inom södra och mellersta Sverige resulterar i en minskning av den kvinnliga arbetsbefolkningen med 38 % för Mälardalen, 31 % för södra Götaland och ungefär 34 % för återstoden. För Dalarna och Norrland ger alternativ $\frac{5}{4}$ en minskning av 20 % eller per år 1·1 %. Alternativen $\frac{3}{2}$ och 2 skulle resultera i en total minskning med resp. 25 och 32 % motsvarande ungefär 1·4 och 1·9 % per år.

Den här skildrade utvecklingen illustreras i följande diagram 6 A och B, vilka ange antalet män resp. kvinnor i åldrarna 15—65 år inom skilda riksområden enligt alternativen 1 och $\frac{5}{4}$. (samt för Dalarna och Norrland jämväl alternativ $\frac{3}{2}$).

De ovan givna uppgifterna om förändringarna av den totala resp. den arbetande folkmängden inom jordbruket utsäga icke hela sanningen om vad en avflyttning av viss storlek kommer att medföra. I utvecklingen ingår en icke oviktig förskjutning av åldersstrukturen inom de arbetandes leder, och vidare bör uppmärksammas förändringarna i de arbetandes försörjningsbörda såväl totalt som speciellt i förhållande till de äldre, icke producerande åldersgrupperna.

Den förstnämnda förskjutningen tar sig uttryck genom en minskande folkmängd i de yngre arbetsföra åldrarna och en växande befolkning i de högre arbetsåldrarna. Utvecklingen, som närmare framgår av tab. G och H, och som även illustreras av ett åldersfördelningsdiagram (fig. 7; jfr fig. 3 A), kan i korthet skildras medelst följande data: år 1940 uppgick den manliga jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—30 år till 263 000, men med oförändrad relativ avflyttning skulle den år 1960 endast bli 161 000. För kvinnkönet äro motsvarande tal 199 000 resp. 122 000. Inom de centrala arbetsåldrarna blir folkminskningen något mindre, och i åldrarna 50—65 år blir det för mankönet en ökning från 165 000 till 181 000 och för kvinnkönet praktiskt taget konstans. Innebörden härav framgår ytterligare av de i tab. 36 givna relativa fördelningarna av arbetsbefolkningen på de nämnda större åldersgrupperna, dels år 1940 och dels åren 1950 och 1960 enligt alternativen 1 och $\frac{5}{4}$.

Effekten av åldersförskjutningarna i arbetsåldrarna blir flerfaldig. Ur arbetskraftssynpunkt får man för det första räkna med, att en ökad andel av befolkningen i åldrarna 15—65 år kommer att utgöras av helt eller delvis arbetsoförmögna. Därjämte komma de som arbetsföra räknade att undergå

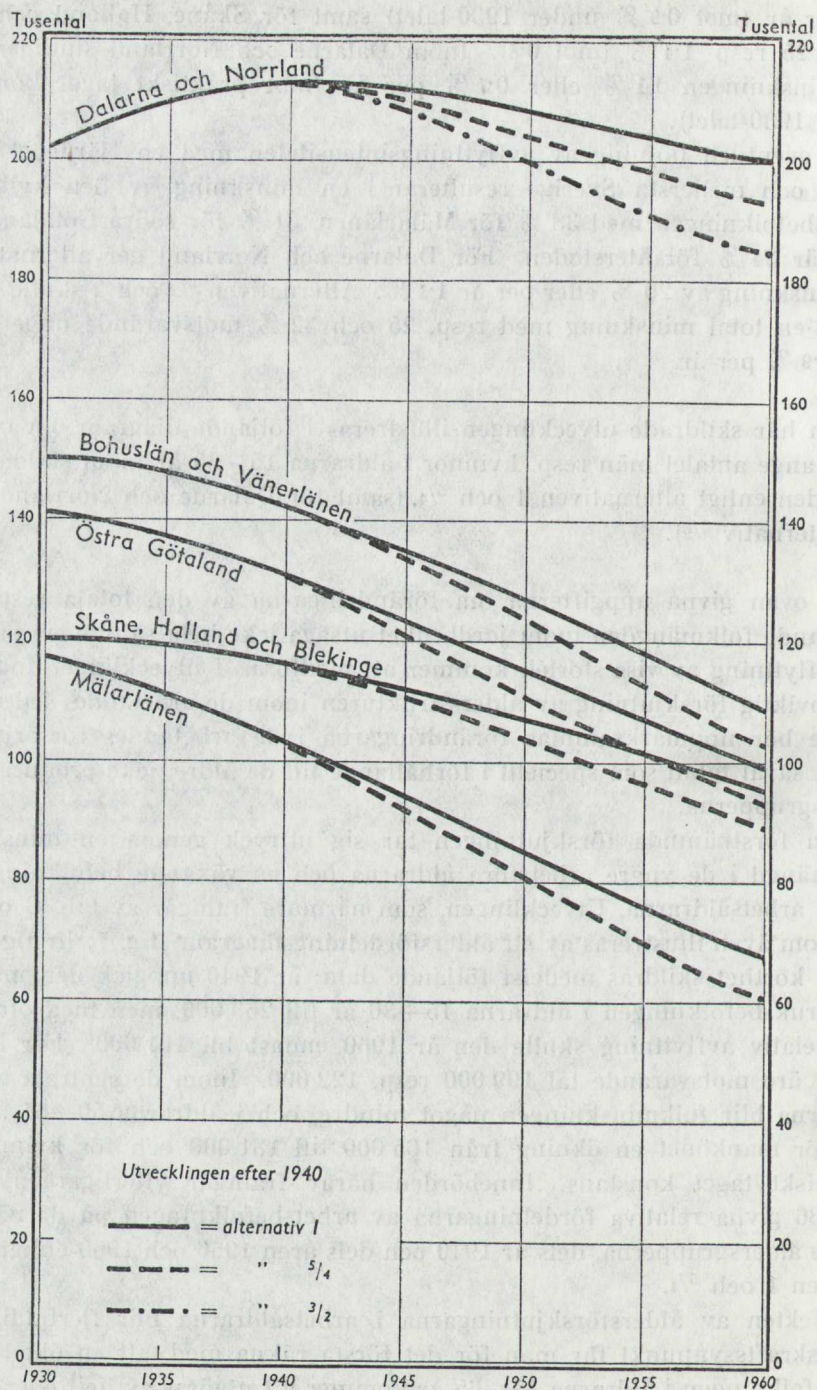

Fig. 6. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—65 år inom skilda riksområden 1930—1960 enligt flyttningalternativen 1, $\frac{5}{4}$ och $\frac{3}{2}$. A. Män.

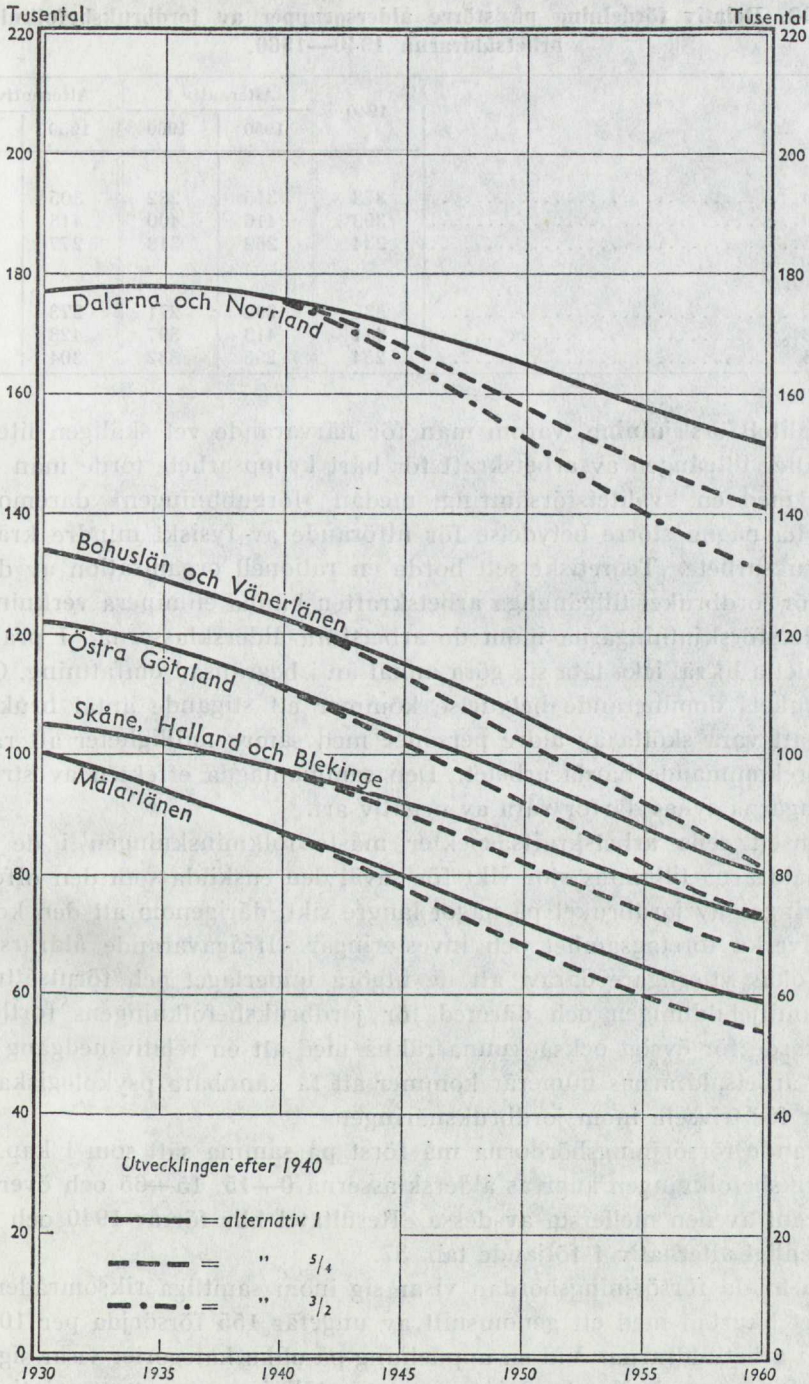

Fig. 6. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—65 år inom skilda riksområden 1930—1960 enligt flyttningsalternativen 1, $\frac{5}{4}$ och $\frac{3}{2}$. B. Kvinnor.

Tab. 36. Relativ fördelning på större åldersgrupper av jordbruksbefolkningen i arbetsåldrarna 1940—1960.

	1940	Alternativ 1		Alternativ 5/4	
		1950	1960	1950	1960
<i>Män</i>					
15—30.....	373	315	282	305	276
30—50.....	393	416	400	418	388
50—65.....	234	269	318	277	336
<i>Kvinnor</i>					
15—30.....	335	292	271	273	255
30—50.....	411	413	397	423	392
50—65.....	254	295	332	304	353

en kvalitetsförskjutning, varom man för närvarande vet skäligen litet.¹ Då det gäller tillgången av arbetskraft för hårt kroppsarbete torde man kunna räkna med en kvalitetsförsämring, medan »förgubbningen» däremot icke torde ha någon större betydelse för utförande av fysiskt mindre krävande jordbruksarbete. Teoretiskt sett borde en rationell organisation av den totala, för jordbruket tillgängliga arbetskraften kunna eliminera verkningarna av åldersförskjutningarna inom de arbetsföra åldersklasserna. I praktiken lär det likväl icke låta sig göra annat än i begränsad omfattning. Genom småbrukets dominerande betydelse kommer ett stigande antal brukningsdelar att vara skötta av äldre personer med sämre möjligheter att rå med det förekommande hårda arbetet. Den sammanlagda effekten av strukturändringarna synes därför vara av negativ art.

Frånsett rena arbetskraftsaspekter måste folkminskningen i de yngre arbetsåldrarna tillmätas stor vikt för såväl den enskilda som den offentliga planeringen av jordbruket på något längre sikt, därigenom att den kommer att påverka företagsamhet och investeringar. Ifrågavarande åldrars betydelse ökas ytterligare därav, att de utgöra underlaget och förutsättningen för familjebildningen och därmed för jordbruksbefolkningens fortlevnad. Man torde för övrigt också kunna räkna med att en relativ nedgång av de yngre arbetsåldrarnas numerär kommer att få kännbara psykologiska verkningar för trivseln inom jordbruksnäringen.

Rörande försörjningsbördorna må först på samma sätt som i kap. 5 för hela riksbefolkningen angivas åldersklasserna 0—15, 15—65 och över 65 år i procent av den mellersta av dessa. Resultatet blir för år 1940 och för år 1960 enligt alternativ 1 följande tab. 37.

Den totala försörjningsbördan visar sig inom samtliga riksområden vara mycket likartad med ett genomsnitt av ungefär 155 försörjda per 100 personer i arbetsåldrarna. Vid en uppdelning på olika kategorier visar sig emellertid Dalarne och Norrland intaga en särställning genom ett relativt högt

¹ Jfr sid. 77.

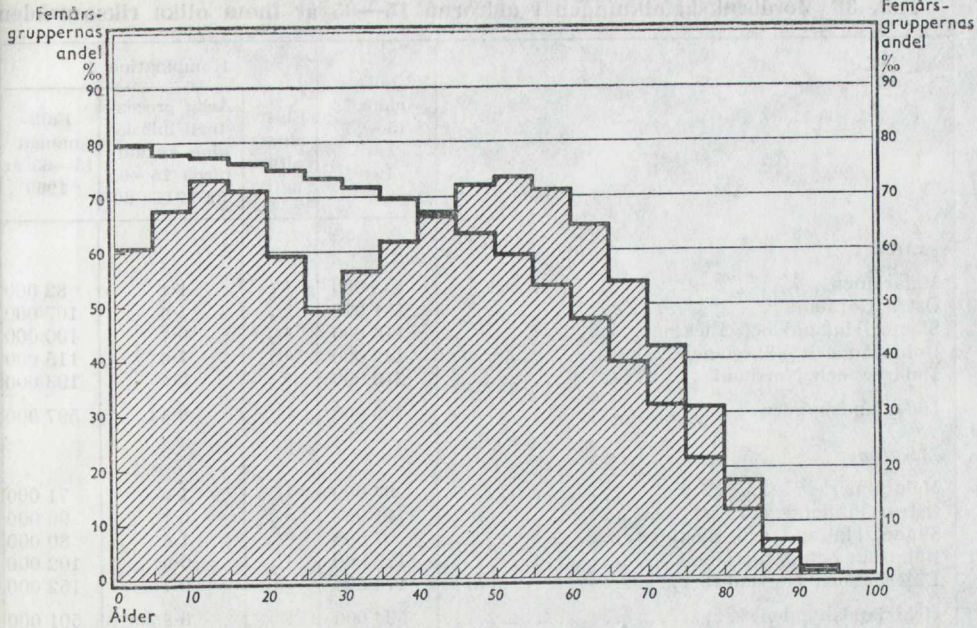

Fig. 7. Beräknad relativ åldersfördelning för jordbruksbefolkningen år 1960 enligt flyttnings alternativ 1.

Streckad yta = beräknad fördelning. Infälld kurva = »normal» fördelning enligt 1960 års aggregatgenerationsdödlighet.

barnantal samtidigt med ett lågt antal gamla. Vid en framräkning till år 1960 med oförändrad nettoflyttning och fruktsamhet förblir den totala försörjningsbördan också tämligen oförändrad. Antalet barn kommer på grund av förskjutningarna i de fruktsamma åldrarna att undergå en minskning, som likväl är tämligen obestämd på grund av det ofullständiga sätt, varpå fruktsamheten mätts. Relativt säker är däremot ökningen av ålderdomsförsörjningsbördan. I genomsnitt för hela jordbruksbefolkningen blir det en uppgång från 18·0 till 23·4 gamla per 100 personer i arbetsåldrarna, d. v. s. en ökning med 30 %. Förändringarna äro störst inom Mälarlänen med 49 % och lägst inom Dalarne och Norrland med 26 %.

Av den å sid. 26 ff gjorda jämförelsen framgår, att jordbruksbefolkningen

Tab. 37. Relativa försörjningsbördor inom jordbruksbefolkningen år 1940 samt år 1960 enligt alternativ 1.

	1940				1960			
	0—15	15—65	65— ω	0— ω	0—15	15—65	65— ω	0— ω
Mälarlänen.....	34·8	100·0	18·7	153·5	29·0	100·0	27·8	156·8
Östra Götaland.....	35·4	100·0	19·3	154·7	29·5	100·0	25·4	154·9
Skåne, Halland och Blekinge....	37·6	100·0	18·5	156·8	31·4	100·0	24·2	155·6
Bohuslän och Vänerlänen.....	33·0	100·0	20·2	153·2	26·9	100·0	26·4	153·3
Dalarne och Norrland.....	40·3	100·0	14·9	155·2	35·1	100·0	18·8	153·9
Hela landsbygden.....	36·6	100·0	18·0	154·6	31·2	100·0	23·4	154·6

Tab. 38. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 15—65 år inom olika riksområden

	Folk- mängd 15—65 år 1940	Kombination 1		
		Flytt- nings- alter- nativ	Årlig procen- tuell minsk- ning av åld- rarna 15—65 år 1941—60	Folk- mängd 15—65 år 1960
<i>Män</i>				
Mälardalen.....	103 000	$\frac{1}{2}$	1·1	82 000
Östra Götaland.....	131 000	$\frac{3}{4}$	1·0	107 000
Skåne, Halland och Blekinge.....	116 000	$\frac{3}{4}$	0·7	100 000
Bohuslän och Vänerlän.....	142 000	$\frac{3}{4}$	1·0	115 000
Dalarne och Norrland.....	213 000	$\frac{5}{4}$	0·5	193 000
Hela landsbygden.....	705 000		0·83	597 000
<i>Kvinnor</i>				
Mälardalen.....	87 000	$\frac{1}{2}$	1·0	71 000
Östra Götaland.....	111 000	$\frac{1}{2}$	0·7	96 000
Skåne, Halland och Blekinge.....	97 000	$\frac{3}{4}$	1·0	80 000
Bohuslän och Vänerlän.....	123 000	$\frac{1}{2}$	0·9	102 000
Dalarne och Norrland.....	176 000	1	0·7	152 000
Hela landsbygden.....	594 000		0·85	501 000

för närvarande har en högre försörjningsbörda såväl i fråga om barn som gamla. Beträffande ålderdomsförsörjningsbördan kommer denna olikhet att förbli bestående under de båda närmaste årtiondena (jfr tablan sid. 65). I fråga om barnförsörjningsbördan gäller, att antagandena om konstant frukt-samhet icke äro utformade på exakt samma sätt för jordbruksbefolkningen och för riksbefolkningen, vilket i viss mån verkar störande på jämförbar-heten. Den främsta orsaken till skillnaderna ligger i de rådande olikhe-terna i ålders- och civilståndsstrukturen inom åldrarna 15—65 år.

I det föregående har rörande den totala jordbruksbefolkningen förutsatts, att ett visst diskuterat flyttningalternativ samtidigt skulle bli gällande inom samtliga riksområden i direkt proportion till dessas olika avflyttning under 1930-talet. Som i kap. 6 närmare berörts, torde i allmänhet så icke komma att bli fallet, utan man får i stället räkna med en viss nivellering därhän, att avflyttningen dämpas i områden med under 1930-talet stark avflyttning, d. v. s. i föreliggande fall Mälardalen, under det att den avsevärt ökas i om-råden som tidigare haft en låg avflyttning, enkannerligen Norrland. En dy-lik utjämning kan givetvis ske på flerfaldiga sätt, och det torde vara ogör-ligt att få något bestämt begrepp om hur densamma kommer att försiggå.

Som riktlinje synes man dock, under hänvisning till vad i kap. 6 anförts, kunna uppställa en förändring av den totala arbetsbefolkningen med 1 % per år, alternativt med ett något lägre och ett något högre tal. Vad beträffar problemet om utjämningen av de regionala olikheterna kan man för de

år 1940 samt år 1960 enligt regionala kombinationer av flyttningsalternativen.

Kombination 2			Kombination 3			Kombination 4		
Flytt- nings- alter- nativ	Årlig procen- tuell mins- kning av äld- rarna 15—65 år 1941—60	Folk- mängd 15—65 år 1960	Flytt- nings- alter- nativ	Årlig procen- tuell mins- kning av äld- rarna 15—65 år 1941—60	Folk- mängd 15—65 år 1960	Flytt- nings- alter- nativ	Årlig procen- tuell mins- kning av äld- rarna 15—65 år 1941—60	Folk- mängd 16—65 år 1960
$\frac{1}{2}$	1.1	82 000	$\frac{3}{4}$	1.6	75 000	1	2.1	68 000
$\frac{3}{4}$	1.0	107 000	1	1.4	99 000	$\frac{5}{4}$	1.7	93 000
1	1.0	95 000	$\frac{5}{4}$	1.3	89 000	$\frac{5}{4}$	1.3	89 000
$\frac{3}{4}$	1.0	115 000	1	1.3	109 000	$\frac{5}{4}$	1.6	103 000
$\frac{7}{4}$	0.9	177 000	$\frac{7}{4}$	0.9	177 000	2	1.1	170 000
	1.00	576 000		1.24	549 000		1.48	523 000
$\frac{1}{2}$	1.0	71 000	$\frac{3}{4}$	1.5	65 000	$\frac{3}{4}$	1.5	65 000
$\frac{3}{4}$	1.2	88 000	$\frac{3}{4}$	1.2	88 000	1	1.7	80 000
$\frac{3}{4}$	1.0	80 000	1	1.4	73 000	1	1.4	73 000
$\frac{1}{2}$	0.9	102 000	$\frac{3}{4}$	1.3	95 000	1	1.7	87 000
$\frac{5}{4}$	1.1	141 000	$\frac{5}{4}$	1.1	141 000	$\frac{3}{2}$	1.4	132 000
	1.04	482 000		1.25	462 000		1.52	437 000

enskilda områdena genom specialstudier över bl. a. jordbrukets struktur och rationaliseringsmöjligheter och -tendenser få vissa hållpunkter för bedömningen därav. En annan metod är att helt enkelt förutsätta en utjämning mot ett visst genomsnitt på sådant sätt, att spridningen reduceras på något angivet sätt, t. ex. till hälften. Detta förfaringssätt kan visserligen synas vara skäligen mekaniskt och schematiskt men torde vid avsaknad av fastare bedömningspunkter vara av visst värde.

I föreliggande avsnitt, där endast ett fåtal alternativ äro för handen, har frågan om utjämning av de regionala olikheterna i avflyttning behandlats så, att det helt enkelt gjorts ett antal olika kombinationer under beaktande av att avflyttningen skall minskas i Mälardalen och ökas i Dalarna och Norrland i förhållande till riksgenomsnittet. Att på detta sätt få fram kombinationer, som för den totala arbetsbefolkningen resultera i vissa jämna genomsnittliga folkminskningstal är givetvis ej möjligt, men såsom av tab. 38 här ovan framgår har på ett acceptabelt sätt erhållits kombinationer, som motsvara en årlig genomsnittlig minskning av arbetsbefolkningen med $\frac{5}{6}$, 1, $1\frac{1}{4}$ och $1\frac{1}{2}$ %. Uttryckta i förhållande till olika utifrån 1930-talets förhållanden uppställda flyttningsalternativen motsvara dessa förändringar flyttningsalternativ av den ungefärliga storleken 0.8, 1.0, 1.2 och 1.4 för mankönet samt 0.7, 0.8, 0.9 och 1.1 för kvinnokönet.

De här gjorda sammanställningarna äro givetvis blott att fatta som exempel på hur en regional utjämning kan tänkas kombinerad med en viss genomsnittlig nettominskning av den totala arbetsbefolkningen. Några kom-

Tab. 39. Jordbruksbefolkningens procentuella andel av rikets hela befolkning inom olika åldersklasser åren 1950 och 1960 enligt flyttningsalternativ 1.

Ålder	Procent jordbruksbefolkning			
	1950		1960	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
0—5	21·9	21·9	19·3	19·6
5—10	24·2	24·3	20·4	20·7
10—15	31·4	32·7	21·1	21·6
15—20	34·0	29·0	23·4	18·8
20—25	30·9	23·0	24·6	19·0
25—30	24·7	18·5	22·1	17·3
30—35	23·6	18·9	23·1	18·8
35—40	25·2	20·5	22·3	17·5
40—45	26·4	21·8	23·1	19·1
45—50	28·6	24·0	25·2	20·0
50—55	31·0	26·1	26·2	21·1
55—60	32·1	27·4	28·9	23·2
60—65	33·4	27·2	30·8	24·4
65— ω	39·4	30·0	34·8	26·1
0—15	25·4	25·8	20·3	20·7
15—30	29·5	23·1	23·4	18·4
30—50	25·9	21·2	23·4	18·8
50—65	32·0	26·9	28·4	22·7
65— ω	39·4	30·0	34·8	26·1
15—65	28·4	23·2	24·8	19·9
0— ω	28·8	24·5	24·8	20·8

mentarer skola här icke givas, enär innebörden för de skilda riksområdena redan framgått av det tidigare och frågan närmare behandlas i följande avsnitt.

Det kan vara av intresse att medelst de i tab. G givna åldersfördelningarna beräkna jordbruksbefolkningens procentuella andel i skilda åldrar åren 1950 och 1960 för jämförelse med tab. 9. Beräkningar ha utförts enligt alternativ 1 och resultaten redovisas i tab. 39. Det bör framhållas, att relationstalen för de yngsta åldrarna icke få anses helt rättvisande med hänsyn till att de schematiska fruktsamhetsantagandena för jordbruksbefolkningen äro av en lägre valör än de för totalbefolkningen använda talen. Därjämte kan nämnas, att om man i anslutning till det ovan anförda ersatte alternativ 1 med en viss regionutjämnande kombination av samma totaleffekt, skulle de i tab. 39 givna procenttalen förete en något avvikande förändring med åldern.

Jordbruksbefolkningens andel av rikets befolkning i samtliga åldrar resp. de arbetande åldrarna 15—65 år vid skilda tidpunkter framgår av följande tablå:

		Procent jordbruksbefolkning			
		1930	1940	Alternativ 1	
				1950	1960
Samtliga åldrar ...	Män	38·8	33·8	28·8	24·8
	Kvinnor	34·0	29·3	24·5	20·8
	Båda könen	36·4	31·5	26·7	22·8
Åldrarna 15—65 år	Män	36·7	31·7	28·4	24·8
	Kvinnor	31·0	26·4	23·2	19·9
	Båda könen	33·8	29·1	25·8	22·3

Den totala jordbruksbefolkningen, så som den här definierats, utgjorde år 1930 36·4 % av riksbefolkningen och år 1940 31·5 %. En avflyttning i oförändrad takt skulle resultera i en nedgång till 26·7 % år 1950 och 22·8 % år 1960. Ett gynnsammare fruktsamhetsantagande torde likväl kunna hejda minskningen med en eller annan enhet. Den arbetande befolkningen, vars numerär icke påverkas av nativitetshypoteserna, uppvisar en nedgång från 33·8 % år 1930 och 29·1 % år 1940 till 25·8 % år 1950 resp. 22·3 % år 1960.

Som en sammanfattning av vad i detta avsnitt anförts rörande förskjutningar i åldersstrukturen och som en övergång till den i följande kapitel givna skildringen av utvecklingen inom mindre delpopulationer må här återgivnas några åldersfördelningsindextal för år 1940 ävensom för år 1960 enligt alternativ 1.¹

	Åldersfördelningsindex $\bar{H}$		Åldersfördelningsindex H_1
	1940	1960	1940
Mälardalen.....	aa23	df5·12	h610·7
Östra Götaland.....	aa23	ce4·10	f465
Skåne, Halland och Blekinge.....	0a12	ce48	e342
Bohuslän och Vänerlän.....	bb24	ee5·11	f365
Dalarna och Norrland.....	20ab	0c22	a30c
Hela landsbygden.....	0a12	bd47	e442

Inom Dalarna och Norrland har jordbruksbefolkningen alltjämt en något progressiv åldersfördelning, men inom övriga delar av landet är strukturen mer eller mindre regressiv. Om avflyttningen och fruktsamheten tänkas förbli vid 1930-talets nivå, kommer emellertid följderna att bli en avsevärd skärpning av regressiviteten. Härvid är att märka dels, att försörjningsbördan gentemot gamla ökas, och dels, att de yngre arbetsåldrarna 20—40 år komma att bli relativt starkt underrepresenterade med de därav följande ekonomiska och sociala verkningar, som ovan berörts.

¹ Då avvikelserna i vissa fall uppgå till 50 % eller mera, ha de motsvarande index-siffrorna för tydlighets skull avgränsats på särskilt sätt. Jfr Bilagan.

KAPITEL 9.

Jordbruksbefolkningens storlek och sammansättning inom olika bygder.

För erhållande av uppgifter om jordbruksbefolkningen inom olika naturliga jordbruksområden har, som tidigare framhållits, en omarbetning verkställd av kortmaterialet till 1940 års folkräkning. Då någon code för jordbruksområden ej instansats å korten, framstod som enda möjlighet att framräkna de önskade uppgifterna — d. v. s. i främsta hand åldersfördelningar — för mindre områden, varefter man genom sammanslagning skulle kunna erhålla data jämväl för de naturliga jordbruksområdena. Att därvid gå ned till kommuner kunde givetvis icke komma i fråga såväl av tids- som kostnadsskäl. Vid valet mellan de båda övriga å korten instansade regionala indelningsgrunderna, härader samt bygder, valdes bygdeindelningen, enär den skulle medföra den minsta bearbetningskostnaden och tidsutdräkten samtidigt som den ansågs tillräckligt utförlig för den efterföljande omräkningen till naturliga jordbruksområden.

Någon särskild undersökning över den framtida arbetskraftsutvecklingen hos jordbruksbefolkningen inom de olika bygderna har icke utförts. Då det emellertid ansetts vara av värde att offentliggöra vissa data med en tämligen vittgående regional indelning, gives i tab. I en förteckning över de skilda bygderna med angivande av en del data rörande jordbruksbefolkningen inom bygdernas landsbygd.

För år 1930 redovisas den sammanlagda yrkesverksamma och självständiga yrkeslösa jordbruksbefolkningen samt totalbefolkningen och den förras procentuella andel därav. Beträffande de yrkeslösa må framhållas, att deras antal icke direkt framräknats vid folkräkningen utan att det måst härledas med hjälp av uppgifter för de olika länen år 1930 under samtidigt hänsynstagande till olikheter mellan de enskilda bygderna inom resp. län år 1940. En viss osäkerhet blir härigenom ofrånkomlig men torde med tanke på jämförbarheten med 1940 års folkräkning vara att föredraga framför ett användande av enbart den yrkesverksamma befolkningen, alldenstund uppdelningen i yrkesverksamma och självständiga yrkeslösa skett något olikartat vid de båda folkräkningarna.

För år 1940 angivas motsvarande från folkräkningen direkt erhållna siffror. Vidare redovisas den arbetande folkmängden inom jordbruket, representerad av antalet män och antalet kvinnor i åldrarna 20—60 år, ävensom könsproportionen inom åldersgruppen 20—40 år.

Rörande flyttningstendenserna återgives ett nettoflyttningstal för perioden 1931—40, vilket erhållits genom en jämförelse mellan folkräkningssiffrorna 1930 och 1940 och med utnyttjande av de å sid. 52 omnämnda approximationerna för bestämning av födelseöverskottet.

Åldersfördelningen år 1940 beskrives med de två åldersfördelningsindex-talen $\bar{H}$ och H_0 , av vilka det förstnämnda anger åldersfördelningens avvikelser från vad som kan anses vara normalt, under det att det senare ger möjlighet att bedöma den folkmängdsförändring, som skulle uppstå enbart på grund av dödlighet och förskjutningar i åldersstrukturen.¹

Rörande jordbruksdriftens omfattning angives i tab. I den sammanlagda redovisade åkerarealen inom de olika bygderna enligt 1937 års jordbruksräkning. Då det ur arbetskraftssynpunkt kan vara av värde att studera de regionala variationerna i arbetskraftsåtgången per arealsenhet, har ett uttryck härför angivits i tabellens sista kolumn. Som mått har därvid valts antalet män plus halva antalet kvinnor i åldrarna 20—60 år per 100 hektar åker.

¹ Jfr Bilagan.

KAPITEL 10.

Den framtida utvecklingen av jordbruksbefolkningen inom olika produktionsområden.

Som förut anförts har jordbruksbefolkningens storlek samt fördelning på kön och ålder år 1940 inom olika naturliga jordbruksområden erhållits genom en omräkning av för bygderna framräknade data. För år 1930 har för ifrågavarande områden endast den totala folkmängden yrkesverksamma jämte familjemedlemmar stått att erhålla och detta utan uppdelning på kön. Den självständiga yrkeslösa befolkningen har därför härletts från de framräknade bygdeuppgifterna efter enahanda metoder, som använts för år 1940.

Det har icke ansetts erforderligt att företaga prognoser för de 60 olika naturliga jordbruksområdena, utan ett sammanförande har skett till 18 större produktionsområden i enlighet med den officiella jordbruksstatistiken. För dessa givas i tab. J en översikt av befolkningsförhållandena inom jordbruksbefolkningen i analogi med vad som tidigare skett för bygderna. I tab. K meddelas jordbruksbefolkningens fördelning på kön och 20-års åldersgrupper inom skilda produktionsområden år 1940.

Då folkmängdsuppgifterna för bygderna och därmed för produktionsområdena år 1930 icke äro uppdelade på kön, kan man ej härleda nettoflyttningstal för vardera könet. Detta är däremot möjligt för de olika länen och man kan därigenom nöjaktigt ange de båda könen nettoflyttning som en funktion av den för båda könen tillsammans beräknade.

Om nettoflyttningsindex för män, kvinnor och båda könen betecknas δ_M , δ_K och δ_T , visar sig korrelationen mellan δ_M och δ_T vara 0.99 och mellan δ_K och δ_T 0.98. Då spridningen i δ motsvarar en variationskoefficient av 20 %, betyder detta, att man utifrån δ_T kan beräkna δ_M och δ_K med en osäkerhet, som i 2 fall av 3 icke överstiger $3\frac{1}{2}$ % å 4 %. Vid en eventuell reduktion av den totala regionala spridningen minskas givetvis osäkerheten i motsvarande grad.

Relationerna mellan δ_M och δ_K samt δ_T bli följande:

$$\delta_M = 1.31\delta_T - 0.31$$

$$\delta_K = 0.74\delta_T + 0.26$$

Vid prognoserna har först studerats flyttningalternativen 0 och 1, d. v. s. ingen resp. 1930-talets nettoflyttning. Kalkyler ha vidare utförts för att belysa den regionala innebörden av att rikets totala jordbruksbefolkning i arbetsåldrarna reduceras med en viss procent per år, vilket med den i detta och följande kapitel använda metodiken lätt låter sig göra. Därvid har folkmängden antagits minska med alternativt 0.75 %, 1.00, 1.25, 1.50 och 1.75 %

Tab. 40. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom skilda produktionsområden år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativen 0 och 1. A. Män.

Produktionsområde	Folk- mängd 20—60 år 1940	Alternativ 0				Alternativ 1		
		Folk- mängd 20—60 år 1960	Absolut för- ändring	Relativ förändring		Folk- mängd 20—60 år 1960	Absolut för- ändring	Rel. för- ändring
				Totalt	% per år			
1. Skåne—Hallands slättbygd..	38 800	43 100	+ 4 300	1·112	+ 0·5	32 100	— 6 700	0·828
2. Sydsvenska mellanbygden...	29 400	33 600	+ 4 200	1·144	+ 0·7	24 500	— 4 900	0·834
3. Öland och Gotland.....	11 400	12 800	+ 1 400	1·126	+ 0·6	9 400	— 2 000	0·821
4. Östgötaslätten.....	13 500	15 100	+ 1 600	1·115	+ 0·5	10 400	— 3 100	0·772
5. Vänerslätten	41 900	43 800	+ 1 900	1·045	+ 0·2	32 000	— 9 900	0·763
6. Mälar- och Hjälmabygden..	71 100	75 700	+ 4 600	1·064	+ 0·3	52 500	— 18 600	0·739
7. Sydsvenska höglandet.....	99 600	107 300	+ 7 700	1·077	+ 0·3	77 800	— 21 800	0·781
8. Östsvenska dalbygden.....	9 400	10 500	+ 1 100	1·117	+ 0·5	7 500	— 1 900	0·800
9. Västsvenska dalbygden.....	29 300	30 900	+ 1 600	1·055	+ 0·2	22 900	— 6 400	0·781
10. Södra Bergslagen.....	10 800	11 100	+ 300	1·030	+ 0·1	7 500	— 3 300	0·696
11. Västsvenska dalsjöområdet..	18 900	19 400	+ 500	1·023	+ 0·1	15 300	— 3 600	0·810
12. Norra Bergslagen.....	11 300	11 100	— 200	0·982	— 0·1	7 200	— 4 100	0·640
13. Östra Dalarna—Gästrikland.	14 500	14 800	+ 300	1·021	+ 0·1	10 700	— 3 800	0·736
14. Kustlandet i nedre Norrland	32 300	36 800	+ 4 500	1·138	+ 0·6	28 900	— 3 400	0·896
15. Kustlandet i övre Norrland..	38 400	49 700	+ 11 300	1·295	+ 1·3	39 100	+ 700	1·018
16. Nordsvenska mellanbygden..	40 100	44 100	+ 4 000	1·099	+ 0·5	33 100	— 7 000	0·826
17. Jämtländska siluområdet....	11 600	13 200	+ 1 600	1·141	+ 0·7	10 400	— 1 200	0·895
18. Fjäll- och moränbygden....	31 900	42 000	+ 10 100	1·316	+ 1·4	35 700	+ 3 800	1·120
A. Södra och mellersta Sveriges skogs- och slättbygder.....	206 100	224 100	+ 18 000	1·037	+ 0·4	160 900	— 45 200	0·781
B. Södra och mellersta Sveriges dalbygder.....	193 800	205 100	+ 11 300	1·058	+ 0·3	148 900	— 44 900	0·768
C. Norra Sverige.....	154 300	185 800	+ 31 500	1·204	+ 0·9	147 200	— 7 100	0·954
Hela landsbygden.....	554 200	615 000	+ 60 800	1·109	+ 0·51	457 000	— 97 200	0·825

för vardera könet för sig. Sambandet mellan dessa alternativ och 1930-talets nettoflyttning framgår bl. a. av tablå sid. 85. Ur beteckningssynpunkt må den distinktionen göras, att de olika folkmängdsalternativen förses med %-tecken, så att exempelvis alternativ 1·25 % betyder en årlig folkminskning med 1·25 %, under det att 1·25 eller $\frac{5}{4}$ anger en avflyttningsintensitet, som med $\frac{1}{4}$ överstiger 1930-talets.

Om dylika hypoteser rörande den årliga folkminskningen uppställas för hela rikets jordbruksbefolkning, kvarstår frågan, vad detta kommer att innebära för olika mindre områden, eller med andra ord hur de regionala variationerna i nettoavflyttning skola anpassas till olika givna riksgenomsnitt. Det är därvid naturligt att anknyta till de tidigare konstaterade olikheterna, vilka likväl, som tidigare framhållits, näppeligen komma att kvarstå oförändrade under den närmaste framtiden. Ett försök att erhålla ett underlag för bedömande av de framtida regionala olikheterna i avflyttning har gjorts medelst de för jordbrukets blockorganisation upprättade mobiliseringspla-

Tab. 40. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom skilda produktionsområden år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativen 0 och 1. B. Kvinnor.

Produktionsområde	Folkmängd 20—60 år 1940	Alternativ 0				Alternativ 1			
		Folkmängd 20—60 år 1960	Absolut för- ändring	Relativ förändring		Folkmängd 20—60 år 1960	Absolut för- ändring	Relativ förändring	
				Totalt	% per år			Totalt	% per år
Kåne—Hallands slättbygd..	32 600	36 300	+ 3 700	1·114	+ 0·5	24 700	— 7 900	0·759	— 1·4
Östsvenska mellanbygden...	25 200	28 500	+ 3 300	1·130	+ 0·6	19 300	— 5 900	0·765	— 1·3
Östland och Gotland.....	10 300	11 600	+ 1 300	1·123	+ 0·6	7 900	— 2 400	0·768	— 1·3
Östgötaslätten.....	11 300	12 700	+ 1 400	1·124	+ 0·6	8 300	— 3 000	0·734	— 1·5
Östnerslätten.....	36 500	38 300	+ 1 800	1·048	+ 0·2	25 900	— 10 600	0·710	— 1·7
Östlän och Hjälmbygd...	60 400	65 100	+ 4 700	1·077	+ 0·4	42 500	— 17 900	0·704	— 1·7
Östsvenska höglandet.....	85 000	91 900	+ 6 900	1·081	+ 0·4	61 800	— 23 200	0·727	— 1·6
Östsvenska dalbygden.....	8 000	9 000	+ 1 000	1·128	+ 0·6	6 000	— 2 000	0·751	— 1·4
Östsvenska dalbygden.....	25 300	26 300	+ 11 000	1·041	+ 0·2	17 900	— 7 400	0·708	— 1·7
Östra Bergslagen.....	9 300	9 700	+ 400	1·038	+ 0·2	6 300	— 3 000	0·673	— 2·0
Östsvenska dalsjöområdet..	16 600	17 200	+ 600	1·039	+ 0·2	12 300	— 4 300	0·740	— 1·5
Östra Bergslagen.....	10 000	10 000	+ 0	1·001	+ 0·0	6 500	— 3 500	0·652	— 2·1
Östra Dalarna—Gästrikland.	13 000	13 100	+ 100	1·006	+ 0·0	8 800	— 4 200	0·680	— 1·9
Östlandet i nedre Norrland	28 000	31 900	+ 3 900	1·138	+ 0·6	22 700	— 5 300	0·812	— 1·0
Östlandet i övre Norrland..	31 800	43 100	+ 11 300	1·355	+ 1·6	30 500	— 1 300	0·958	— 0·2
Östsvenska mellanbygden..	33 300	37 400	+ 4 100	1·124	+ 0·6	25 700	— 7 600	0·772	— 1·3
Östländska siluområdet...	9 500	11 400	+ 1 900	1·201	+ 0·9	8 000	— 1 500	0·847	— 0·8
Östlän och moränbygden....	24 200	34 700	+ 10 500	1·435	+ 2·0	25 900	+ 1 700	1·072	+ 0·3
Östra och mellersta Sveriges slättbygder.....	176 300	192 500	+ 16 200	1·092	+ 0·4	128 600	— 47 700	0·730	— 1·6
Östra och mellersta Sveriges kogs- och dalbygder.....	167 200	177 200	+ 10 000	1·060	+ 0·3	119 600	— 47 600	0·715	— 1·7
Norra Sverige.....	126 800	158 500	+ 31 700	1·250	+ 1·1	112 800	— 14 000	0·890	— 0·6
Norrländska landsbygden.....	470 300	528 200	+ 57 900	1·123	+ 0·59	361 000	— 109 300	0·768	— 1·31

nera, varvid en jämförelse anställdes mellan den redovisade, vid blocken normalt sysselsatta arbetskraften med det enligt vissa normer beräknade minimibehovet i händelse av mobilisering. Utan att närmare ingå på detaljer må här endast framhållas, att materialet icke är användbart för ifrågasvarande syfte, främst på grund av de skiftande principer, efter vilka minimibehovet av arbetskraft beräknats inom olika län.

Med hänsyn till vad tidigare anförts synes det vara försvarligt att tänka sig en utjämning av de regionala avflyttningsolikhetera enligt ett enkelt schema. Ju högre den totala avgången från jordbruksbefolkningen blir utöver nuvarande nivå, desto osäkrare blir det givetvis att bedöma de regionala variationerna. Om man likafullt vill ha anknytning till de tidigare förhållandena, synes man då böra räkna med en ytterligare skärpt nivellering. Hur kraftig utjämningen skall bli är givetvis vanskligt att avgöra. Här har för såväl flyttningsalternativ 1 som folkmängdsalternativen 0·75 %, 1·00 %

Tabell 41. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom skilda produktionsområden den totala folkmängden i 1940 och 1960

Produktionsområde	Folk- mängd 20—60 år 1940	Alternativ 0.75 %				Alternativ 1.00 %		
		Folk- mängd 20—60 år 1960	Absolut förändring	Relativ förändring		Folk- mängd 20—60 år 1960	Absolut förändring	Re- förän- ing
				Totalt	% per år			
1. Skåne—Hallands slättbygd .	38 800	33 400	— 5 400	0.862	—0.7	31 900	— 6 900	0.823
2. Sydsvenska mellanbygden . . .	29 400	25 900	— 3 500	0.880	—0.6	24 400	— 5 000	0.829
3. Öland och Gotland	11 400	9 800	— 1 600	0.860	—0.7	9 300	— 2 100	0.816
4. Östgötaslätten	13 500	10 900	— 2 600	0.806	—1.1	10 400	— 3 100	0.767
5. Vänerslätten	41 900	33 300	— 8 600	0.794	—1.1	31 800	—10 100	0.758
6. Mälardalen och Hjälmarsbygden .	71 100	54 800	—16 300	0.771	—1.3	52 300	—18 800	0.735
7. Sydsvenska höglandet	99 600	81 000	—18 600	0.813	—1.0	77 300	—22 300	0.776
8. Östsvenska dalbygden	9 400	7 800	— 1 600	0.833	—0.9	7 500	— 1 900	0.795
9. Västsvenska dalbygden	29 300	23 900	— 5 400	0.814	—1.0	22 700	— 6 600	0.776
10. Södra Bergslagen	10 800	7 900	— 2 900	0.727	—1.6	7 500	— 3 300	0.692
11. Västsvenska dalsjöområdet . . .	18 900	15 700	— 3 200	0.830	—0.9	15 200	— 3 700	0.805
12. Norra Bergslagen	11 300	7 600	— 3 700	0.670	—2.0	7 200	— 4 100	0.636
13. Östra Dalarna—Gästrikland	14 500	11 100	— 3 400	0.767	—1.3	10 600	— 3 900	0.732
14. Kustlandet i nedre Norrland	32 300	30 400	— 1 900	0.940	—0.3	28 800	— 3 500	0.891
15. Kustlandet i övre Norrland	38 400	41 300	+ 2 900	1.075	+ 0.4	38 900	+ 500	1.012
16. Nordsvenska mellanbygden . . .	40 100	34 400	— 5 700	0.859	—0.8	32 900	— 7 200	0.821
17. Jämtländska siluområdet	11 600	11 100	— 500	0.960	—0.2	10 300	— 1 300	0.890
18. Fjäll- och moränbygden	31 900	37 300	+ 5 400	1.169	+ 0.8	35 500	+ 3 600	1.113
A. Södra och mellersta Sveriges skogs- och slättbygder	206 100	168 100	—38 000	0.816	—1.0	160 100	—46 000	0.777
B. Södra och mellersta Sveriges dalbygder	193 800	155 000	—38 800	0.800	—1.1	148 000	—45 800	0.764
C. Norra Sverige	154 300	154 500	+ 200	1.001	+ 0.0	146 400	— 7 900	0.949
Hela landsbygden	554 200	477 600	—76 600	0.862	—0.75	454 500	—99 700	0.820

och 1.25 % räknats med en halvering, varjämte för alternativet 1.25 % ytterligare gjorts någon nedskärning av vissa höga tal samt motsvarande höjning av några låga värden. För alternativerna 1.50 % och 1.75 % har en utjämning förutsatts ske ned till en fjärdedel, även här i sista fallet med några kompletterande justeringar. På grund av det sätt, på vilket utjämningen av de regionala olikheterna i nettoavflyttning sålunda skett, kan det förtjäna understrykas, att för de enskilda delområdena gången från lägre till högre alternativ icke sker fullt likformigt och att sålunda viss försiktighet bör iakttagas vid jämförelser. De ibland ojämna skillnaderna mellan olika alternativ för delområdena kunna därvid lätt överbyggas genom interpolering.

I tab. 40 givas huvudresultaten av de utförda prognoserna för olika produktionsområden enligt alternativerna 0 och 1, och i tab. 41 redovisas motsvarande data enligt antagandena att den totala arbetsbefolkningen årligen minskas med resp. 0.75 %, 1.00 % etc. Förutom folkmängden i åldrarna 20—60 år 1940 och 1960 angives dels den absoluta folkökningen eller -minsk-

nråden år 1940 samt år 1960 enligt olika alternativ rörande utvecklingen av
 rande åldrar. A. Män.

Alternativ 1·25 %				Alternativ 1·50 %				Alternativ 1·75 %			
Folk- mängd 20—60 år 1960	Absolut förändring	Relativ förändring		Folk- mängd 20—60 år 1960	Absolut förändring	Relativ förändring		Folk- mängd 20—60 år 1960	Absolut förändring	Relativ förändring	
		Totalt	% per år			Totalt	% per år			Totalt	% per år
30 300	— 8 500	0·782	— 1·2	28 800	— 10 000	0·743	— 1·5	27 400	— 11 400	0·705	— 1·7
23 400	— 6 000	0·797	— 1·1	22 300	— 7 100	0·759	— 1·4	21 100	— 8 300	0·719	— 1·6
9 100	— 2 300	0·794	— 1·1	8 500	— 2 900	0·747	— 1·4	8 100	— 3 300	0·707	— 1·7
10 000	— 3 500	0·739	— 1·5	10 000	— 3 500	0·724	— 1·6	9 300	— 4 200	0·687	— 1·9
30 200	— 11 700	0·720	— 1·6	29 100	— 12 800	0·694	— 1·8	27 500	— 14 400	0·657	— 2·1
51 500	— 19 600	0·724	— 1·6	49 200	— 21 900	0·692	— 1·8	46 600	— 24 500	0·655	— 2·1
73 300	— 26 300	0·736	— 1·5	70 800	— 28 800	0·711	— 1·7	67 000	— 32 600	0·673	— 2·0
7 100	— 2 300	0·754	— 1·4	6 900	— 2 500	0·731	— 1·6	6 500	— 2 900	0·694	— 1·8
21 600	— 7 700	0·737	— 1·5	20 600	— 8 700	0·703	— 1·7	19 500	— 9 800	0·667	— 2·0
7 300	— 3 500	0·673	— 2·0	7 200	— 3 600	0·664	— 2·0	6 800	— 4 000	0·628	— 2·3
14 500	— 4 400	0·766	— 1·3	13 500	— 5 400	0·713	— 1·7	12 800	— 6 100	0·678	— 1·9
7 100	— 4 200	0·632	— 2·3	7 000	— 4 300	0·620	— 2·4	6 800	— 4 500	0·598	— 2·5
10 100	— 4 400	0·696	— 1·8	9 800	— 4 700	0·674	— 2·0	9 300	— 5 200	0·640	— 2·2
27 000	— 5 300	0·836	— 0·9	24 800	— 7 500	0·767	— 1·3	24 200	— 8 100	0·748	— 1·4
36 300	— 2 100	0·945	— 0·3	33 200	— 5 200	0·865	— 0·7	31 900	— 6 500	0·830	— 0·9
31 300	— 8 800	0·780	— 1·2	29 600	— 10 500	0·738	— 1·5	28 100	— 12 000	0·700	— 1·8
9 800	— 1 800	0·841	— 0·9	9 200	— 2 400	0·791	— 1·2	8 700	— 2 900	0·751	— 1·4
32 100	+ 200	1·007	+ 0·0	29 500	— 2 400	0·926	— 0·4	28 000	— 3 900	0·879	— 0·6
54 500	— 51 600	0·750	— 1·4	147 900	— 58 200	0·718	— 1·6	140 000	— 66 100	0·679	— 1·9
41 000	— 52 800	0·728	— 1·6	135 800	— 58 000	0·701	— 1·8	128 700	— 65 100	0·664	— 2·0
36 500	— 17 800	0·885	— 0·6	126 300	— 28 000	0·819	— 1·0	120 900	— 33 400	0·784	— 1·2
32 000	— 122 200	0·780	— 1·25	410 000	— 144 200	0·740	— 1·50	389 600	— 164 600	0·703	— 1·75

ningen och dels den relativa förändringen totalt under 20-årsperioden samt
 i % per år.

Tab. 40 ger en uppfattning om den naturliga tillväxten av jordbrukets
 arbetskraft, därest jordbruksbefolkningen vore helt hänvisad till sig själv.
 Antalet män i åldrarna 20—60 år skulle då från 1940 till 1960 öka med
 61 000 eller med 11 %. Av denna ökning kommer drygt hälften på norra
 Sverige och speciellt Övre Norrlands kustland samt Fjäll- och moränbygden.
 Inom de egentliga jordbruksområdena blir folkökningen lägre men med
 vissa ojämnheter. Inom Skåne—Hallands slättbygd, Sydsvenska mellanbyg-
 den, Öland och Gotland samt Östgötaslätten skulle överskottet sålunda
 uppgå till resp. 11, 14, 13 och 12 % men inom Vänerslätten samt Mälar- och
 Hjälmabygderna blott till 5 à 6 %.

För den kvinnliga jordbruksbefolkningen i arbetsåldrarna är den natur-
 ligen tillväxten av ungefär samma regionala variation och absoluta storlek
 som för männen, men den relativa ökningen blir något större.

Tabell 41. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom skilda produktionsområden i frågavara folk-mängden i ifrågavara

Produktionsområde	Folk-mängd 20—60 år 1940	Alternativ 0.75 %				Alternativ 1.00 %		
		Folk-mängd 20—60 år 1960	Absolut förändring	Relativ förändring		Folk-mängd 20—60 år 1960	Absolut förändring	Relativ förändring
				Totalt	% per år			
1. Skåne—Hallands slättbygd..	32 600	27 600	— 5 000	0.848	— 0.8	26 300	— 6 300	0.808
2. Sydsvenska mellanbygden..	25 200	21 500	— 3 700	0.855	— 0.8	20 500	— 4 700	0.815
3. Öland och Gotland.....	10 300	8 800	— 1 500	0.859	— 0.8	8 400	— 1 900	0.818
4. Östgötaslätten.....	11 300	9 400	— 1 900	0.833	— 0.9	8 800	— 2 500	0.782
5. Vänerslätten.....	36 500	28 900	— 7 600	0.791	— 1.2	27 600	— 8 900	0.755
6. Mälar- och Hjälmbygd..	60 400	47 600	— 12 800	0.788	— 1.2	45 300	— 15 100	0.750
7. Sydsvenska höglandet.....	85 000	68 900	— 16 100	0.811	— 1.0	65 700	— 19 300	0.773
8. Östsvenska dalbygden.....	8 000	6 700	— 1 300	0.839	— 0.9	6 400	— 1 600	0.800
9. Västsvenska dalbygden....	25 300	20 000	— 5 300	0.790	— 1.2	19 100	— 6 200	0.754
10. Södra Bergslagen.....	9 300	7 000	— 2 300	0.748	— 1.4	6 600	— 2 700	0.712
11. Västsvenska dalsjöområdet..	16 600	13 700	— 2 900	0.823	— 1.0	13 100	— 3 500	0.787
12. Norra Bergslagen.....	10 000	7 100	— 2 900	0.710	— 1.7	6 800	— 3 200	0.677
13. Östra Dalarna—Gästrikland	13 000	9 900	— 3 100	0.758	— 1.4	9 400	— 3 600	0.723
14. Kustlandet i nedre Norrland	28 000	25 500	— 2 500	0.909	— 0.5	24 300	— 3 700	0.868
15. Kustlandet i övre Norrland..	31 800	34 500	+ 2 700	1.085	+ 0.4	32 800	+ 1 000	1.031
16. Nordsvenska mellanbygden .	33 300	28 700	— 4 600	0.861	— 0.7	27 400	— 5 900	0.822
17. Jämtländska siluområdet..	9 500	9 100	— 400	0.955	— 0.2	8 600	— 900	0.910
18. Fjäll- och moränbygden....	24 200	29 300	+ 5 100	1.211	+ 1.0	27 800	+ 3 600	1.149
A. Södra och mellersta Sveriges slättbygder.....	176 300	143 800	— 32 500	0.816	— 1.0	136 900	— 39 400	0.777
B. Södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder.....	167 200	133 300	— 33 900	0.797	— 1.1	127 100	— 40 100	0.760
C. Norra Sverige.....	126 800	127 100	+ 300	1.002	+ 0.0	120 900	— 5 900	0.953
Hela landsbygden.....	470 300	404 200	— 66 100	0.859	— 0.75	384 900	— 85 400	0.818

För att få ett mera påtagligt uttryck för de regionala olikheterna i avfolkningen vid viss avflyttning ha de relativa årliga ändringstalen för den manliga befolkningen enligt flyttningsalternativ 1 sammanförts på en karta, fig. 8 sid. 118.

Med den angivna regionala utjämnningen av nettoavflyttningen visar sig avsevärda olikheter mellan de olika produktionsområdena bli följden. Om avflyttningen för mankötet antages följa alternativ 1, blir den totala folkminskningen 1.0 % för riket i sin helhet, medan den för olika områden växlar från mer än 2 % i Bergslagen till en om än svag folkökning i Övre Norrlands kust- och inland. I övrigt ha de mellansvenska områdena att emotse en starkare avfolkning än totalbefolkningen, medan de sydligaste områdena däremot ligga i nivå med riksgenomsnittet. I Nedre Norrland är avfolkningen mera dämpad.

För att ytterligare belysa innebörden av de här givna siffrorna må påpekas, att alternativet 1 % folkminskning av jordbruksbefolkningen i arbets-

1940 samt år 1960 enligt olika alternativ rörande utvecklingen av den totala
 drar. B. Kvinnor.

Alternativ 1.25 %				Alternativ 1.50 %				Alternativ 1.75 %			
Folk- mängd 20—60 år 1960	Absolut förändring	Relativ förändring		Folk- mängd 20—60 år 1960	Absolut förändring	Relativ förändring		Folk- mängd 20—60 år 1960	Absolut förändring	Relativ förändring	
		Totalt	% per år			Totalt	% per år			Totalt	% per år
25 100	— 7 500	0.770	— 1.3	23 900	— 8 700	0.732	— 1.5	22 600	— 10 000	0.694	— 1.8
19 600	— 5 600	0.776	— 1.3	18 600	— 6 600	0.740	— 1.5	17 700	— 7 500	0.702	— 1.8
8 000	— 2 300	0.779	— 1.2	7 600	— 2 700	0.738	— 1.5	7 200	— 3 100	0.700	— 1.8
8 400	— 2 900	0.744	— 1.5	8 200	— 3 100	0.725	— 1.6	7 800	— 3 500	0.688	— 1.9
26 300	— 10 200	0.720	— 1.6	25 200	— 11 300	0.691	— 1.8	24 000	— 12 500	0.657	— 2.1
43 100	— 17 300	0.714	— 1.7	42 000	— 18 400	0.696	— 1.8	39 900	— 20 500	0.660	— 2.1
62 600	— 22 400	0.737	— 1.5	60 100	— 24 900	0.707	— 1.7	57 000	— 28 000	0.670	— 2.0
6 100	— 1 900	0.762	— 1.4	5 900	— 2 100	0.736	— 1.5	5 600	— 2 400	0.699	— 1.8
18 200	— 7 100	0.718	— 1.6	17 400	— 7 900	0.686	— 1.9	16 500	— 8 800	0.651	— 2.1
6 400	— 2 900	0.683	— 1.9	6 200	— 3 100	0.669	— 2.0	5 900	— 3 400	0.637	— 2.2
12 500	— 4 100	0.751	— 1.4	11 700	— 4 900	0.705	— 1.7	11 100	— 5 500	0.671	— 2.0
6 600	— 3 400	0.661	— 2.0	6 500	— 3 500	0.649	— 2.1	6 200	— 3 800	0.623	— 2.3
9 000	— 4 000	0.690	— 1.8	8 700	— 4 300	0.666	— 2.0	8 200	— 4 800	0.630	— 2.3
23 100	— 4 900	0.824	— 1.0	21 400	— 6 600	0.765	— 1.3	20 400	— 7 600	0.727	— 1.6
30 900	— 900	0.972	— 0.1	28 500	— 3 300	0.896	— 0.5	27 000	— 4 800	0.848	— 0.8
26 100	— 7 200	0.783	— 1.2	24 700	— 8 600	0.742	— 1.5	23 500	— 9 800	0.705	— 1.7
8 200	— 1 300	0.859	— 0.8	7 600	— 1 900	0.800	— 1.1	7 200	— 2 300	0.759	— 1.4
26 300	+ 2 100	1.087	+ 0.4	23 600	— 600	0.975	— 0.1	21 900	— 2 300	0.905	— 0.5
30 500	— 45 800	0.740	— 1.5	125 500	— 50 800	0.712	— 1.7	119 200	— 57 100	0.676	— 1.9
21 400	— 45 800	0.726	— 1.6	116 500	— 50 700	0.697	— 1.8	110 500	— 56 700	0.661	— 2.0
14 600	— 12 200	0.904	— 0.5	105 800	— 21 000	0.834	— 0.9	100 000	— 26 800	0.789	— 1.2
366 500	— 103 800	0.779	— 1.25	347 800	— 122 500	0.739	— 1.50	329 700	— 140 600	0.701	— 1.75

åldrarna betyder, att jordbruket per år kan lämna de övriga näringsgre-
 narna 8 000 män och 7 000 kvinnor i åldrarna 20—60 år. Om man går ned
 till 15 års ålder ökas antalet något. Detta torde likväl i hög grad motverkas
 av att det kommer att ske betydande förskjutningar inom de arbetsföra
 åldrarna. Rörande dessa frågor må i övrigt hänvisas till kap. 6 och 8.

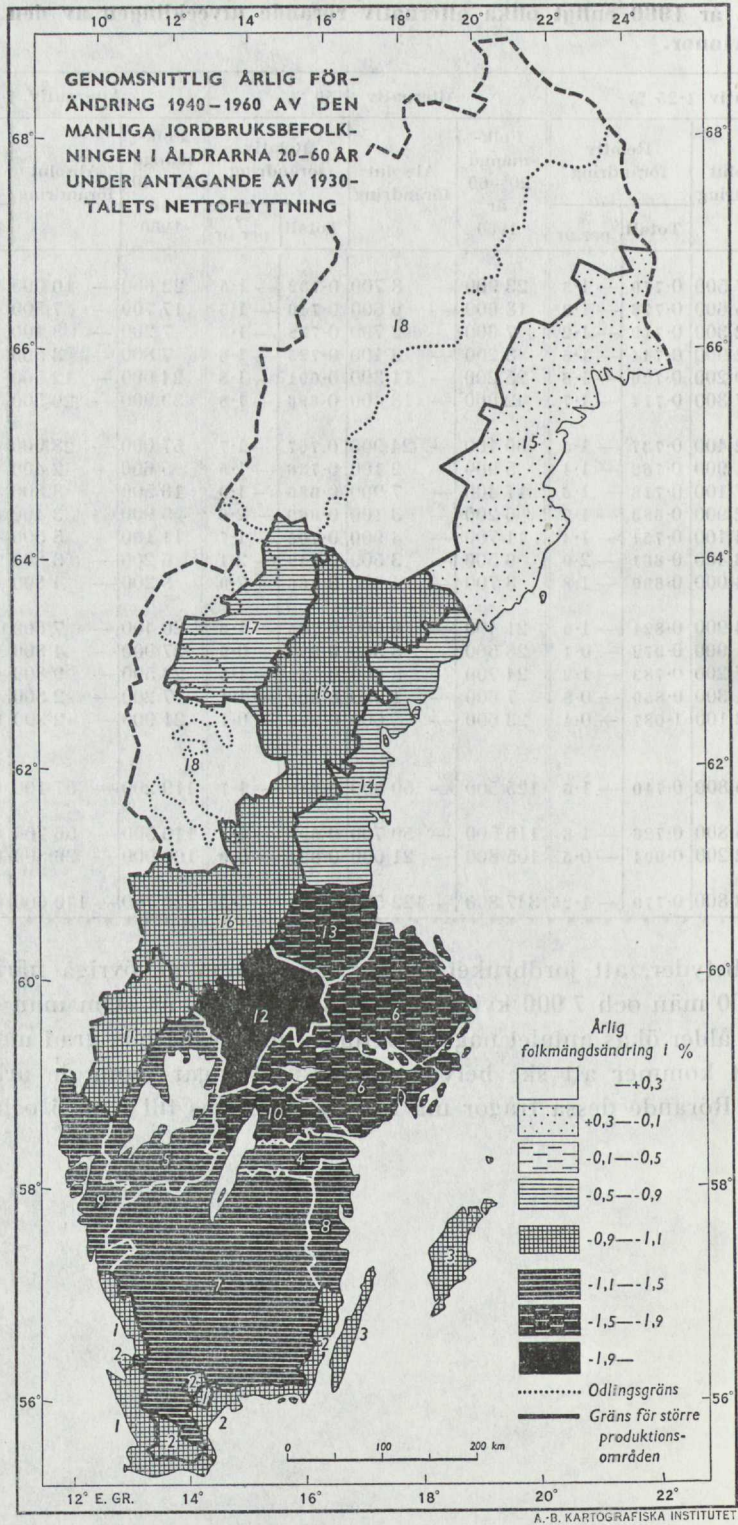

Fig. 8.

KAPITEL 11.

Den framtida utvecklingen av jordbruksbefolkningen inom olika socialklasser länsvis.

I det föregående har jordbrukets avflyttning och folkmängdsutveckling antagits ske inom en någorlunda homogen population med hänsynstagande blott till vissa regionala olikheter i åldersfördelning och i avflyttningens storlek. Bakom dessa olikheter ligga emellertid betydande variationer i jordbrukets och dess befolknings struktur. Inom vissa områden finnes ett betydande antal stora eller medelstora gårdar, och en relativt stor del av de i jordbruket arbetande är då att hänföra till den icke jordägande, mera rörliga arbetarbefolkningen. Inom områden med företrädesvis familj jordbruk av större eller mindre omfattning utgör den egentliga arbetarbefolkningen en något mindre andel. Till en annan kategori åter höra de områden, där jordbrukets binäringar, d. v. s. i första hand skogsbruket, utöva ett om än icke dominerande så dock betydande inflytande, varvid en stor del av befolkningen på de i allmänhet små gårdarna i viss utsträckning finner sin utkomst jämväl i skogsarbete. En dylik indelning är visserligen i hög grad schematisk, därigenom att få områden helt kunna föras till endera gruppen, men ger i koncentrerad form bakgrunden till flyttningarnas varierande storlek. Det har tidigare visats, hurusom avflyttningen från jordbruket är högst olika inom företagar- och arbetarbefolkningen. Om skiljaktigheterna mellan jordbruk av olika storlek saknar man uppgifter för en generell bedömning (jfr kap. 12).

När i det föregående räknats med den totala jordbruksbefolkningen inom skilda områden, har detta skett i medvetandet om att de regionala olikheterna i avflyttningens storlek utgöra den samlade effekten av de nämnda strukturella olikheterna samt jordbrukets olika produktionsbetingelser inom skilda jordbruksområden, och eftersom dessa ändras relativt långsamt, innebär förfarandet i själva verket, att man — med viss nivellering — räknat med de under 1930-talet bestående olikheterna i avflyttning mellan skilda storleksgrupper och socialklasser. Tilläggas må, att det ansetts lämpligt att i första steget inkludera den till skogsbruk räknade befolkningen i den totala jordbruksbefolkningen, eftersom skogsbruket i stor utsträckning bedrivs med arbetskraft, som under vissa tider av året är sysselsatt vid egentligt jordbruk, och gränsen härigenom blir mycket vanskelig att draga såväl mellan egentligt jordbruk och skogsbruk som mellan olika socialgrupper (småbrukare och skogsarbetare).

Det är emellertid önskvärt att, i den mån så ske kan, belysa utvecklingen inom olika delgrupper av jordbruksbefolkningen. Beträffande de kalkyler rörande utvecklingen av olika socialklasser som i föreliggande avsnitt framläggas, må följande förutskickas.

Som tidigare framhållits är folkräkningarnas socialklassklyvning verk-

Tab. 42. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom olika socialklasser länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ 0. A. Män.

L ä n	Total jordbruksbefolkning				Arbetarbefolkning				Företagarbefolkning			
	Folkmängd 20—60 år		Förändring		Folkmängd 20—60 år		Förändring		Folkmängd 20—60 år		Förändring	
	1940	1960	Absolut	Relativ	1940	1960	Absolut	Relativ	1940	1960	Absolut	Relativ
Stockholms län.....	18 900	19 700	+ 800	+ 4.2	9 000	9 700	+ 700	+ 7.3	9 900	10 000	+ 100	+ 1.0
»	14 100	15 400	+ 1 300	+ 9.1	6 100	6 900	+ 800	+ 13.9	8 000	8 500	+ 500	+ 6.3
Södermanlands »	18 500	19 800	+ 1 300	+ 7.0	9 300	10 500	+ 1 200	+ 13.1	9 200	9 300	+ 100	+ 1.1
Östergötlands »	27 500	30 200	+ 2 700	+ 9.8	12 600	14 800	+ 2 200	+ 17.5	14 900	15 400	+ 500	+ 3.4
Jönköpings »	22 900	24 000	+ 1 100	+ 4.9	4 200	4 700	+ 500	+ 10.8	18 700	19 300	+ 600	+ 3.2
Kronobergs »	19 300	20 600	+ 1 300	+ 6.8	3 700	4 000	+ 300	+ 8.0	15 600	16 600	+ 1 000	+ 6.4
Kalmar »	26 000	28 800	+ 2 800	+ 10.8	9 400	10 900	+ 1 500	+ 16.4	16 600	17 900	+ 1 300	+ 7.8
Gotlands »	7 300	8 200	+ 900	+ 12.4	1 600	2 000	+ 400	+ 27.2	5 700	6 200	+ 500	+ 8.8
Blekinge »	11 400	13 400	+ 2 000	+ 17.2	3 400	4 300	+ 900	+ 26.2	8 000	9 100	+ 1 100	+ 13.8
Kristianstads »	29 100	32 900	+ 3 800	+ 13.0	10 000	12 500	+ 2 500	+ 24.9	19 100	20 400	+ 1 300	+ 6.8
Malmöhus »	32 400	36 200	+ 3 800	+ 11.7	14 600	18 500	+ 3 900	+ 26.9	17 800	17 700	- 100	- 0.6
Hallands »	18 500	19 900	+ 1 400	+ 7.3	4 500	5 200	+ 700	+ 14.8	14 000	14 700	+ 700	+ 5.0
Göteborgs och Bohus »	19 000	20 100	+ 1 100	+ 6.0	3 200	3 700	+ 500	+ 14.8	15 800	16 400	+ 600	+ 3.8
Älvsborgs »	31 300	32 100	+ 800	+ 2.4	5 400	5 600	+ 200	+ 4.6	25 900	26 500	+ 600	+ 2.3
Skaraborgs »	30 800	32 200	+ 1 400	+ 4.4	7 200	8 600	+ 1 400	+ 20.0	23 600	23 600	0	0.0
Värmlands »	30 900	32 200	+ 1 300	+ 4.1	12 200	13 500	+ 1 300	+ 10.6	18 700	18 700	0	0.0
Örebro »	16 800	16 600	- 200	- 0.9	6 500	6 900	+ 400	+ 6.3	10 300	9 700	- 600	- 5.8
Västmanlands »	13 600	14 500	+ 900	+ 6.5	5 700	6 300	+ 600	+ 10.4	7 900	8 200	+ 300	+ 3.8
Kopparbergs »	24 800	24 500	- 300	- 1.1	11 100	11 800	+ 700	+ 5.9	13 700	12 700	- 1 000	- 7.3
Gävleborgs »	27 600	30 300	+ 2 700	+ 9.9	13 500	15 400	+ 1 900	+ 13.8	14 100	14 900	+ 800	+ 5.7
Västernorrlands »	30 100	35 400	+ 5 300	+ 17.5	12 500	15 000	+ 2 500	+ 20.2	17 600	20 400	+ 2 800	+ 15.9
Jämtlands »	22 800	25 500	+ 2 700	+ 11.9	9 900	10 900	+ 1 000	+ 10.0	12 900	14 600	+ 1 700	+ 13.2
Västerbottens »	34 500	44 400	+ 9 900	+ 28.8	9 300	11 300	+ 2 000	+ 21.2	25 200	33 100	+ 7 900	+ 31.3
Norrbottnens »	26 100	37 800	+ 11 700	+ 44.8	10 400	14 700	+ 4 300	+ 41.5	15 700	23 100	+ 7 400	+ 47.1
Hela landsbygden.....	554 200	614 700	+ 60 500	+ 10.9	195 300	227 900	+ 32 600	+ 16.7	358 900	386 800	+ 27 900	+ 7.8

Tab. 42. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom olika socialklasser länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ 0. B. Kvinnor.

L ä n	Total jordbruksbefolkning						Arbetarbefolkning						Företagarbefolkning						
	Folk­mängd 20—60 år			Förändring			Folk­mängd 20—60 år			Förändring			Folk­mängd 20—60 år			Förändring			
	1940	1960	Relativ	Absolut	Relativ	1940	1960	Relativ	Absolut	Relativ	1940	1960	Relativ	Absolut	Relativ	1940	1960	Relativ	
Stockholms län.....	15 700	16 800	+ 1 100	+ 7.1	7 600	+ 1 100	+ 17.2	9 200	+ 0	9 200	+ 0	9 200	+ 0	9 200	+ 0	9 200	+ 0	9 200	+ 0
»	12 000	13 300	+ 1 300	+ 10.7	4 500	+ 1 000	+ 21.2	7 500	+ 300	7 500	+ 300	7 500	+ 300	7 800	+ 4.0	7 800	+ 4.0	7 800	+ 4.0
Södermanlands »	15 700	16 800	+ 1 100	+ 7.3	7 000	+ 1 200	+ 17.1	8 700	+ 100	8 700	+ 100	8 700	+ 100	8 600	+ 1.1	8 600	+ 1.1	8 600	+ 1.1
Östergötlands »	23 200	25 800	+ 2 600	+ 11.4	9 000	+ 1 100	+ 23.3	14 200	+ 500	14 200	+ 500	14 200	+ 500	14 700	+ 3.5	14 700	+ 3.5	14 700	+ 3.5
Jönköpings »	20 100	21 100	+ 1 000	+ 5.1	2 400	+ 3 000	+ 24.3	17 700	+ 400	17 700	+ 400	17 700	+ 400	18 100	+ 2.3	18 100	+ 2.3	18 100	+ 2.3
Kronobergs »	16 100	17 300	+ 1 200	+ 7.4	1 800	+ 2 100	+ 19.0	14 300	+ 900	14 300	+ 900	14 300	+ 900	15 200	+ 6.3	15 200	+ 6.3	15 200	+ 6.3
Kalmar »	22 000	24 700	+ 2 700	+ 12.3	6 400	+ 7 900	+ 23.7	15 600	+ 1 000	15 600	+ 1 000	15 600	+ 1 000	16 600	+ 6.4	16 600	+ 6.4	16 600	+ 6.4
Gotlands »	6 800	7 400	+ 600	+ 9.0	1 100	+ 1 400	+ 30.0	5 700	+ 300	5 700	+ 300	5 700	+ 300	6 000	+ 5.3	6 000	+ 5.3	6 000	+ 5.3
Blekinge »	9 700	11 100	+ 1 400	+ 14.6	2 300	+ 2 800	+ 21.1	7 400	+ 500	7 400	+ 500	7 400	+ 500	8 300	+ 12.2	8 300	+ 12.2	8 300	+ 12.2
Kristianstads »	25 300	28 000	+ 2 700	+ 10.5	6 700	+ 8 500	+ 27.3	18 600	+ 900	18 600	+ 900	18 600	+ 900	19 500	+ 4.8	19 500	+ 4.8	19 500	+ 4.8
Malmöhus »	27 600	30 900	+ 3 300	+ 11.9	10 500	+ 13 900	+ 32.1	17 100	+ 100	17 100	+ 100	17 100	+ 100	17 000	+ 0.6	17 000	+ 0.6	17 000	+ 0.6
Hallands »	14 900	16 500	+ 1 600	+ 10.6	2 600	+ 3 300	+ 27.3	12 300	+ 700	12 300	+ 700	12 300	+ 700	13 200	+ 7.3	13 200	+ 7.3	13 200	+ 7.3
Göteborgs och Bohus »	16 300	17 100	+ 800	+ 4.8	1 900	+ 2 300	+ 18.8	14 400	+ 400	14 400	+ 400	14 400	+ 400	14 800	+ 2.8	14 800	+ 2.8	14 800	+ 2.8
Älvsborgs »	27 200	27 500	+ 300	+ 1.0	2 900	+ 3 500	+ 21.0	24 300	+ 600	24 300	+ 600	24 300	+ 600	24 000	+ 1.2	24 000	+ 1.2	24 000	+ 1.2
Skaraborgs »	26 700	28 000	+ 1 300	+ 5.0	4 800	+ 6 000	+ 24.8	21 900	+ 1 200	21 900	+ 1 200	21 900	+ 1 200	22 000	+ 0.5	22 000	+ 0.5	22 000	+ 0.5
Värmlands »	26 900	28 300	+ 1 400	+ 5.2	7 800	+ 9 700	+ 23.8	19 100	+ 1 900	19 100	+ 1 900	19 100	+ 1 900	18 600	+ 2.6	18 600	+ 2.6	18 600	+ 2.6
Örebro »	15 100	14 900	- 200	+ 1.1	4 500	+ 5 200	+ 14.6	10 600	+ 700	10 600	+ 700	10 600	+ 700	9 700	+ 8.5	9 700	+ 8.5	9 700	+ 8.5
Västmanlands »	11 700	12 700	+ 1 000	+ 8.8	4 200	+ 5 000	+ 18.0	7 500	+ 800	7 500	+ 800	7 500	+ 800	7 700	+ 2.7	7 700	+ 2.7	7 700	+ 2.7
Kopparbergs »	22 200	21 700	- 500	+ 2.3	7 100	+ 8 400	+ 18.4	15 100	+ 1 300	15 100	+ 1 300	15 100	+ 1 300	13 300	+ 11.9	13 300	+ 11.9	13 300	+ 11.9
Gävleborgs »	23 000	25 900	+ 2 900	+ 12.8	9 200	+ 11 500	+ 24.6	13 800	+ 2 300	13 800	+ 2 300	13 800	+ 2 300	14 400	+ 4.3	14 400	+ 4.3	14 400	+ 4.3
Västernorrlands »	25 700	30 400	+ 4 700	+ 18.2	7 600	+ 10 000	+ 31.0	18 100	+ 2 400	18 100	+ 2 400	18 100	+ 2 400	20 400	+ 12.7	20 400	+ 12.7	20 400	+ 12.7
Jämtlands »	17 900	21 500	+ 3 600	+ 19.9	5 700	+ 7 500	+ 31.2	12 200	+ 1 800	12 200	+ 1 800	12 200	+ 1 800	14 000	+ 14.8	14 000	+ 14.8	14 000	+ 14.8
Västerbottens »	28 000	38 000	+ 10 000	+ 36.7	5 200	+ 7 100	+ 37.0	22 800	+ 1 900	22 800	+ 1 900	22 800	+ 1 900	30 900	+ 35.5	30 900	+ 35.5	30 900	+ 35.5
Norrbottnens »	20 500	32 000	+ 11 500	+ 56.1	5 800	+ 9 600	+ 64.8	14 700	+ 3 800	14 700	+ 3 800	14 700	+ 3 800	22 400	+ 52.4	22 400	+ 52.4	22 400	+ 52.4
Hela landsbygden.....	470 300	527 700	+ 57 400	+ 12.3	127 500	+ 161 100	+ 26.1	342 800	+ 33 300	342 800	+ 33 300	342 800	+ 33 300	366 600	+ 6.9	366 600	+ 6.9	366 600	+ 6.9

ställd efter sådana principer, att prognoser för olika socialklasser i icke ringa grad påverkas av dessa. En annan omständighet av vikt är svårigheten att bestämma nettoflyttningens storlek. Tillvägagångssättet måste därvid delvis bli beroende av subjektiva faktorer, och det må understrykas, att de här redovisade resultaten mera äro att uppfatta som ett exempel på, hur förskjutningen mellan socialklasserna kan tänkas försiggå, än som en prognos.

Det har för det första framstått som lämpligt att sammanföra kategorien förvaltningspersonal med arbetsbefolkningen, dels emedan den i likhet med denna senare är anställd och icke jordägande, och dels emedan den till icke ringa del utgöres av kategorien rättare. Det har vidare icke ansetts erforderligt att verkställa prognoser för såväl företagarbefolkningen som för arbetarbefolkningen (inkl. förvaltningspersonal), och av tekniska skäl har då valts att göra beräkningarna för arbetarbefolkningen.

De regionala variationerna i nettoavflyttningen ha på samma sätt som tidigare antagits bli dämpade ned till hälften, varjämte vissa extrema avvikelser ytterligare justerats. Medelst de å sid. 55 givna nettoflyttningstalen har på sätt, analogt med vad i Bilagan skildras för den totala jordbruksbefolkningen härletts de reducerade stationära åldersfördelningar, som svara mot den för varje län uppställda nettoavflyttningen hos arbetarbefolkningen. Härigenom ha så framkommit de reduktionstal, som ange förhållandet mellan folkmängden i åldrarna 20—60 år 1960 och 1940. Utifrån folkmängdssiffrorna för år 1940 kunna därigenom 1960 års siffror beräknas. Om man drager dessa tal för arbetarbefolkningen från de för hela jordbruksbefolkningen gällande, framkommer som en rest företagarbefolkningen i åldrarna 20—60 år 1940 och 1960.

I tab. 42 redovisas utvecklingen av befolkningen i åldrarna 20—60 år under antagandena, att nettoavflyttningen är lika med noll såväl inom den totala jordbruksbefolkningen som inom de båda socialklasserna.

Den manliga företagarbefolkningen i arbetsåldrarna under tiden 1940—1960 har att emotse en naturlig tillväxt med 28 000 eller 7·8 %. För arbetarbefolkningen blir tillväxten 33 000 eller 16·7 %. För den kvinnliga företagarbefolkningen blir vinsten vid flyttningsstopp 24 000 eller 6·9 %, under det att den för den kvinnliga arbetarbefolkningen uppgår till 33 000 eller icke mindre än 26·1 %. Olikheterna mellan de båda socialklasserna äro en följd av skillnader i åldersstruktur (jfr tab. C), vilka göra sig särskilt märkbara för den kvinnliga befolkningen. Det förtjänar framhållas, att befolknings-tillväxten till mycket stor del beror på förhållandena i Norrland. Inom de fyra nordligaste länen återfinnas drygt 75 % av företagarbefolkningens naturliga folkmängdstillväxt och 30 % av arbetarbefolkningens.

I tab. 43 illustreras innebörden av att avflyttningen fortsätter i oförändrad takt från 1930-talet. Därvid har dels antagits, att avflyttningen jämväl inom arbetarbefolkningen förblir lika med 1930-talets, och dels har räknats med

blott hälften så stark avflyttning (alternativ $1/2$). De här givna siffrorna äro som förut påpekats endast att uppfatta som ett exempel på hur utvecklingen under vissa förenklande antaganden kan komma att ställa sig. Företagarbefolkningens och arbetarbefolkningens avflyttning och folkminskning kunna nämligen inom den i det föregående uppställda ramen tänkas försiggå på ett nära nog obegränsat antal sätt, vilket än ytterligare ökas, om man tager hänsyn till att totalprognosernas utformning ingalunda är given utan vid spänning mellan de båda delbefolkningarna lätt ändras på det ena eller andra sättet. Med hänsyn härtill synes det icke vara erforderligt att företaga några ytterligare modifikationer i de här gjorda antagandena.

Det är, med iakttagande av ovan gjorda reservationer, av intresse att konstatera att de utförda kalkylerna enligt alternativ 1 för arbetarbefolkningens avflyttning stämma väl överens med vad i kap. 6 nämnts angående de senaste årens tendenser till minskning av arbetskraften vid jordbruket. För den manliga företagarbefolkningen i arbetsåldrarna får man en minskning med 8 % på en 20-årsperiod, d. v. s. i genomsnitt 0.41 % per år. För arbetarbefolkningen blir minskningen 35 % eller 2.14 % per år. För den kvinnliga företagarbefolkningen blir den totala minskningen i det närmaste 18 % eller 0.96 % per år, medan den för den kvinnliga arbetarbefolkningen blir 38 % eller 2.39 %.

Inom de enskilda länen blir förändringarna enligt de uppställda antagandena av varierande storlek. Flerstädes noterar man folkminskningstal av mindre trolig storlek såsom exempelvis i Bergslagen och i Älvsborgs län. Frånsett att vissa egenskaper hos det statistiska materialet verka störande, måste detta förhållande ses i samband med att minskningen av arbetskraft vid jordbruket under 1930-talet till största delen gått ut över arbetarbefolkningen. Härvid inverkar bl. a. den efter lantarbetstidslagens införande skärpta rationaliseringen med anställd arbetskraft vid det större och medelstora jordbruket (jfr sid. 69 f.). Då denna process icke kan tänkas fortgå i samma takt och icke heller kan bli av någon betydelse vid det mindre jordbruket, följer härav, att man i fortsättningen torde böra räkna med en minskad avflyttning från jordbrukets arbetarbefolkning. Det i tab. 43 angivna alternativet med hälften så stark nettoavflyttning från arbetarbefolkningen som under 1930-talet tjänar att illustrera detta. Enligt detta alternativ $1/2$ blir för männen den årliga minskningen av företagarbefolkningen 1.10 och för arbetarbefolkningen 0.73, medan motsvarande tal för den kvinnliga befolkningen blir 1.58 resp. 0.64. Det vill synas, som om reduktionen av arbetarbefolkningens nettoavflyttning till hälften i någon mån skjuter över målet. Måhända skulle ett alternativ $3/4$ vara lämpligare. Det erhålles lätt genom en jämförelse i tab. 43 mellan alternativen 1 och $1/2$.

Några ytterligare kommentarer skola här icke göras. Det må endast tilläggas, att inom landets nordliga län en relativt stor del av jordbruksbefolkningen i större eller mindre utsträckning finner sin utkomst genom skogsarbete, vilket gör gränsdragningen och prognoserna vanskliga.

Tab. 43. Jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom olika socialklasser samt flyttningsalternativen

L ä n	Total jordbruksbefolkning					Arbetarbefolkningens nettoflytt				
	Folkmängd 20—60 år		Absolut förändring	Relativ förändring		Folkmängd 20—60 år		Absolut förändring	Relativ förändring	
	1940	1960		Totalt	% per år	1940	1960		Totalt	% per år
<i>Män</i>										
Stockholms län	18 900	13 900	— 5 000	0.737	— 1.5	9 000	6 600	— 2 400	0.731	— 1.6
Uppsala »	14 100	10 700	— 3 400	0.761	— 1.4	6 100	4 700	— 1 400	0.777	— 1.3
Södermanlands »	18 500	13 400	— 5 100	0.723	— 1.6	9 300	7 100	— 2 200	0.763	— 1.3
Östergötlands »	27 500	20 800	— 6 700	0.755	— 1.4	12 600	9 700	— 2 900	0.773	— 1.3
Jönköpings »	22 900	17 500	— 5 400	0.764	— 1.3	4 200	3 000	— 1 200	0.712	— 1.7
Kronobergs »	19 300	15 000	— 4 300	0.778	— 1.2	3 700	2 800	— 900	0.765	— 1.3
Kalmar »	26 000	21 500	— 4 500	0.825	— 1.0	9 400	8 000	— 1 400	0.854	— 0.8
Gotlands »	7 300	6 000	— 1 300	0.826	— 1.0	1 600	1 400	— 200	0.901	— 0.5
Blekinge »	11 400	9 600	— 1 800	0.842	— 0.9	3 400	3 100	— 300	0.907	— 0.5
Kristianstads »	29 100	24 400	— 4 700	0.840	— 0.9	10 000	10 100	+ 100	1.010	+ 0.1
Malmöhus »	32 400	26 200	— 6 200	0.809	— 1.1	14 600	14 100	— 500	0.963	— 0.2
Hallands »	18 500	15 200	— 3 300	0.821	— 1.0	4 500	3 800	— 700	0.844	— 0.8
Göteb. och Bohus »	19 000	15 100	— 3 900	0.795	— 1.1	3 200	2 500	— 700	0.780	— 1.2
Älvsborgs »	31 300	23 600	— 7 700	0.753	— 1.4	5 400	3 500	— 1 900	0.643	— 2.2
Skaraborgs »	30 800	23 000	— 7 800	0.747	— 1.4	7 200	5 500	— 1 700	0.757	— 1.4
Värmlands »	30 900	23 900	— 7 000	0.773	— 1.3	12 200	10 200	— 2 000	0.839	— 0.9
Örebro »	16 800	11 300	— 5 500	0.672	— 2.0	6 500	4 300	— 2 200	0.660	— 2.1
Västmanlands »	13 600	9 800	— 3 800	0.724	— 1.6	5 700	4 900	— 800	0.762	— 1.4
Kopparbergs »	24 800	17 500	— 7 300	0.706	— 1.7	11 100	9 300	— 1 800	0.837	— 0.9
Gävleborgs »	27 600	23 200	— 4 400	0.841	— 0.9	13 500	12 600	— 900	0.933	— 0.3
Västernorrlands »	30 100	28 100	— 2 000	0.932	— 0.4	12 500	12 300	— 200	0.987	— 0.1
Jämtlands »	22 800	20 400	— 2 400	0.896	— 0.5	9 900	8 700	— 1 200	0.877	— 0.7
Västerbottens »	34 500	36 800	+ 2 300	1.066	+ 0.3	9 300	8 700	— 600	0.934	— 0.3
Norrbottens »	26 100	30 300	+ 4 200	1.162	+ 0.8	10 400	12 600	+ 2 200	1.213	+ 1.0
Hela landsbygden...	554 200	457 200	— 97 000	0.825	— 0.96	195 300	169 500	— 25 800	0.868	— 0.73
<i>Kvinnor</i>										
Stockholms län	15 700	11 300	— 4 400	0.720	— 1.6	6 500	5 200	— 1 300	0.807	— 1.1
Uppsala »	12 000	8 700	— 3 300	0.727	— 1.6	4 500	3 700	— 800	0.814	— 1.0
Södermanlands »	15 700	10 900	— 4 800	0.694	— 1.8	7 000	5 400	— 1 600	0.770	— 1.3
Östergötlands »	23 200	16 900	— 6 300	0.729	— 1.6	9 000	7 100	— 1 900	0.790	— 1.2
Jönköpings »	20 100	14 500	— 5 600	0.721	— 1.6	2 400	1 900	— 500	0.779	— 1.2
Kronobergs »	16 100	11 400	— 4 700	0.711	— 1.7	1 800	1 300	— 500	0.746	— 1.5
Kalmar »	22 000	16 900	— 5 100	0.767	— 1.3	6 400	5 400	— 1 000	0.839	— 0.9
Gotlands »	6 800	5 000	— 1 800	0.738	— 1.5	1 100	900	— 200	0.836	— 0.9
Blekinge »	9 700	7 200	— 2 500	0.742	— 1.5	2 300	1 900	— 400	0.810	— 1.0
Kristianstads »	25 300	19 300	— 6 000	0.764	— 1.3	6 700	6 300	— 400	0.943	— 0.3
Malmöhus »	27 600	20 800	— 6 800	0.753	— 1.4	10 500	9 900	— 600	0.939	— 0.3
Hallands »	14 900	11 200	— 3 700	0.750	— 1.4	2 600	2 100	— 500	0.811	— 1.0
Göteb. och Bohus »	16 300	11 500	— 4 800	0.703	— 1.7	1 900	1 400	— 500	0.743	— 1.5
Älvsborgs »	27 200	19 000	— 8 200	0.699	— 1.8	2 900	2 100	— 800	0.719	— 1.6
Skaraborgs »	26 700	18 600	— 8 100	0.698	— 1.8	4 800	3 600	— 1 200	0.742	— 1.5
Värmlands »	26 900	19 500	— 7 400	0.726	— 1.6	7 800	7 000	— 800	0.894	— 0.6
Örebro »	15 100	9 900	— 5 200	0.656	— 2.1	4 500	3 200	— 1 300	0.719	— 1.6
Västmanlands »	11 700	8 300	— 3 400	0.708	— 1.7	4 200	3 300	— 900	0.789	— 1.2
Kopparbergs »	22 200	14 800	— 7 400	0.665	— 2.0	7 100	6 500	— 600	0.915	— 0.4
Gävleborgs »	23 000	18 300	— 4 700	0.797	— 1.1	9 200	8 900	— 300	0.971	— 0.1
Västernorrlands »	25 700	21 900	— 3 800	0.854	— 0.8	7 600	7 600	0	0.995	— 0.0
Jämtlands »	17 900	15 400	— 2 500	0.859	— 0.8	5 700	5 400	— 300	0.956	— 0.2
Västerbottens »	28 000	27 500	— 500	0.981	— 0.1	5 200	5 000	— 200	0.952	— 0.2
Norrbottens »	20 500	22 600	+ 2 100	1.103	+ 0.5	5 800	7 100	+ 1 300	1.221	+ 0.6
Hela landsbygden...	470 300	361 400	— 108 900	0.768	— 1.31	127 500	112 200	— 15 300	0.880	— 0.64

vis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ 1 för totalbefolkning och 1 för arbetarbefolkningen.

Alternativ 1/2				Arbetarbefolkningens nettoflyttning enligt alternativ 1									
Företagarbefolkning				Arbetarbefolkning						Företagarbefolkning			
År	Absolut förändring	Relativ förändring		Folkmängd 20—60 år		Absolut förändring	Relativ förändring		Folkmängd 20—60 år		Absolut förändring	Relativ förändring	
		Totalt	% per år	1940	1960		Totalt	% per år	1940	1960		Totalt	% per år
300	- 2 600	0.737	- 1.5	9 000	4 600	- 4 400	0.512	- 3.3	9 900	9 300	- 600	0.939	- 0.3
400	- 2 000	0.750	- 1.4	6 100	3 200	- 2 900	0.530	- 3.1	8 000	7 500	- 500	0.938	- 0.3
500	- 2 900	0.685	- 1.9	9 300	4 800	- 4 500	0.515	- 3.3	9 200	8 600	- 600	0.935	- 0.3
600	- 3 800	0.745	- 1.5	12 600	6 400	- 6 200	0.508	- 3.3	14 900	14 400	- 500	0.966	- 0.2
700	- 4 200	0.775	- 1.3	4 200	1 900	- 2 300	0.457	- 3.8	18 700	15 600	- 3 100	0.834	- 0.9
800	- 3 400	0.782	- 1.2	3 700	2 000	- 1 700	0.542	- 3.0	15 600	13 000	- 2 600	0.833	- 0.9
900	- 3 100	0.813	- 1.0	9 400	5 900	- 3 500	0.626	- 2.3	16 600	16 600	0	1.000	- 0.0
1000	- 1 100	0.807	- 1.1	1 600	1 000	- 600	0.652	- 2.1	5 700	5 000	- 700	0.877	- 0.7
1100	- 1 500	0.813	- 1.0	3 400	2 200	- 1 200	0.652	- 2.1	8 000	7 400	- 600	0.925	- 0.4
1200	- 4 800	0.749	- 1.4	10 000	8 200	- 1 800	0.821	- 1.0	19 100	16 200	- 2 900	0.848	- 0.8
1300	- 5 700	0.680	- 1.9	14 600	10 700	- 3 900	0.731	- 1.6	17 800	15 500	- 2 300	0.871	- 0.7
1400	- 2 600	0.814	- 1.0	4 500	2 800	- 1 700	0.620	- 2.4	14 000	12 400	- 1 600	0.886	- 0.6
1500	- 3 200	0.797	- 1.1	3 200	1 700	- 1 500	0.530	- 3.1	15 800	13 400	- 2 400	0.848	- 0.8
1600	- 5 800	0.776	- 1.3	5 400	2 100	- 3 300	0.395	- 4.5	25 900	21 500	- 4 400	0.830	- 0.9
1700	- 6 100	0.742	- 1.5	7 200	3 400	- 3 800	0.477	- 3.6	23 600	19 600	- 4 000	0.831	- 0.9
1800	- 5 000	0.733	- 1.5	12 200	7 800	- 4 400	0.637	- 2.2	18 700	16 100	- 2 600	0.861	- 0.7
1900	- 3 300	0.680	- 1.9	6 500	2 700	- 3 800	0.410	- 4.4	10 300	8 600	- 1 700	0.835	- 0.9
2000	- 3 000	0.620	- 2.4	5 700	3 000	- 2 700	0.526	- 3.2	7 900	6 800	- 1 100	0.861	- 0.7
2100	- 5 500	0.599	- 2.5	11 100	7 300	- 3 800	0.662	- 2.0	13 700	10 200	- 3 500	0.745	- 1.5
2200	- 3 500	0.752	- 1.4	13 500	10 300	- 3 200	0.765	- 1.3	14 100	12 900	- 1 200	0.915	- 0.4
2300	- 1 800	0.898	- 0.5	12 500	10 100	- 2 400	0.810	- 1.0	17 600	17 000	- 600	0.966	- 0.2
2400	- 1 200	0.907	- 0.5	9 900	6 900	- 3 000	0.700	- 1.8	12 900	13 500	+ 600	1.047	+ 0.2
2500	+ 2 900	1.115	+ 0.5	9 300	6 700	- 2 600	0.720	- 1.6	25 200	30 100	+ 4 900	1.194	+ 0.9
2600	+ 2 000	1.127	+ 0.6	10 400	10 900	+ 500	1.044	+ 0.2	15 700	19 400	+ 3 700	1.236	+ 1.1
2700	- 71 200	0.802	- 1.10	195 300	126 600	- 68 700	0.648	- 2.14	358 900	330 600	- 28 300	0.921	- 0.41
2800	- 3 100	0.663	- 2.0	6 500	3 600	- 2 900	0.555	- 2.9	9 200	7 700	- 1 500	0.837	- 0.9
2900	- 2 500	0.667	- 2.0	4 500	2 500	- 2 000	0.546	- 3.0	7 500	6 200	- 1 300	0.827	- 0.9
3000	- 3 200	0.632	- 2.3	7 000	3 500	- 3 500	0.506	- 3.4	8 700	7 400	- 1 300	0.851	- 0.8
3100	- 4 400	0.690	- 1.8	9 000	4 600	- 4 400	0.506	- 3.4	14 200	12 300	- 1 900	0.866	- 0.7
3200	- 5 100	0.712	- 1.7	2 400	1 200	- 1 200	0.488	- 3.5	17 700	13 300	- 4 400	0.751	- 1.4
3300	- 4 200	0.706	- 1.7	1 800	800	- 1 000	0.468	- 3.7	14 300	10 600	- 3 700	0.741	- 1.5
3400	- 4 100	0.737	- 1.5	6 400	3 600	- 2 800	0.569	- 2.8	15 600	13 300	- 2 300	0.853	- 0.8
3500	- 1 600	0.719	- 1.6	1 100	600	- 500	0.537	- 3.1	5 700	4 400	- 1 300	0.772	- 1.3
3600	- 2 100	0.716	- 1.7	2 300	1 200	- 1 100	0.542	- 3.0	7 400	6 000	- 1 400	0.811	- 1.0
3700	- 5 600	0.699	- 1.8	6 700	4 700	- 2 000	0.698	- 1.8	18 600	14 600	- 4 000	0.785	- 1.2
3800	- 6 200	0.637	- 2.2	10 500	7 000	- 3 500	0.668	- 2.0	17 100	13 800	- 3 300	0.807	- 1.1
3900	- 3 200	0.740	- 1.5	2 600	1 300	- 1 300	0.517	- 3.3	12 300	9 900	- 2 400	0.805	- 1.1
4000	- 4 300	0.701	- 1.8	1 900	900	- 1 000	0.465	- 3.1	14 400	10 600	- 3 800	0.736	- 1.5
4100	- 7 400	0.695	- 1.8	2 900	1 200	- 1 700	0.427	- 4.1	24 300	17 800	- 6 500	0.733	- 1.5
4200	- 6 900	0.685	- 1.9	4 800	2 100	- 2 700	0.441	- 4.0	21 900	16 500	- 5 400	0.753	- 1.4
4300	- 6 600	0.654	- 2.1	7 800	5 000	- 2 800	0.646	- 2.2	19 100	14 500	- 4 600	0.759	- 1.4
4400	- 3 900	0.632	- 2.3	4 500	2 000	- 2 500	0.451	- 3.9	10 600	7 900	- 2 700	0.745	- 1.5
4500	- 2 500	0.667	- 2.0	4 200	2 200	- 2 000	0.528	- 3.1	7 500	6 100	- 1 400	0.813	- 1.0
4600	- 6 800	0.550	- 2.9	7 100	5 000	- 2 100	0.707	- 1.7	15 100	9 800	- 5 300	0.649	- 2.1
4700	- 4 400	0.681	- 1.9	9 200	7 100	- 2 100	0.772	- 1.3	13 800	11 200	- 2 600	0.812	- 1.0
4800	- 3 800	0.790	- 1.2	7 600	5 700	- 1 900	0.756	- 1.4	18 100	16 200	- 1 900	0.895	- 0.6
4900	- 2 200	0.820	- 1.0	5 700	4 000	- 1 700	0.697	- 1.8	12 200	11 400	- 800	0.934	- 0.3
5000	- 300	0.987	- 0.1	5 200	3 400	- 1 800	0.662	- 2.0	22 800	24 100	+ 1 300	1.057	+ 0.3
5100	+ 800	1.054	+ 0.3	5 800	5 300	- 500	0.907	- 0.5	14 700	17 300	+ 2 600	1.177	+ 0.8
5200	- 93 600	0.727	- 1.58	127 500	78 500	- 49 000	0.616	- 2.39	342 800	282 900	- 59 900	0.825	- 0.96

Den framtida utvecklingen av jordbruksbefolkningen inom skilda detaljyrkesgrupper länsvis.

Som i kap. 11 framhållits är utvecklingen av den totala jordbruksbefolkningen att uppfatta som den summerade effekten av de däri ingående social- och detaljyrkesgruppernas förändringar, och om fördelningen på dessa undergrupper ej ändras alltför hastigt, ger totalprognosen en någorlunda riktig bild av förloppet. Det är likväl av vikt att få en uppfattning om de skilda delpopulationernas förändringar, särskilt om man har anledning räkna med en mera markerad strukturförskjutning. I föregående avsnitt skildras, hur utvecklingen inom olika socialklasser kan komma att ställa sig. Av större betydelse men samtidigt avsevärt vanskligare att belysa äro förskjutningarna inom olika detaljyrkesgrupper, d. v. s. i främsta hand befolkningen på brukningsdelar av olika storlek.

Fördelning på detaljyrke föreligger endast för den yrkesverksamma jordbruksbefolkningen och dennas familjemedlemmar, däremot ej för den självständiga yrkeslösa befolkningen. Ej heller förefinnes en dylik uppdelning av den i husligt arbete inom jordbruket redovisade yrkesverksamma befolkningen. Undersökningen får därigenom begränsas till att omfatta endast den yrkesverksamma jordbruksbefolkningen. Den uppdelning i specialgrupper, som här kommit till användning, är följande (jfr tab. A):

1. Större jordbruk (över 50 ha åker).
2. Medelstora jordbruk (10—50 ha åker).
3. Småbruk (2—10 ha åker).
4. Jordbrukslägenheter (under 2 ha åker), trädgårdsskötsel och diverse jordbruksverksamhet, fiske och skogsbruk.

Det har ansetts lämpligt att i grupp 4 medtaga den vid jordbruksräkningen särskilt avskilda kategorien jordbrukslägenheter (under 2 ha åker), enär befolkningen inom denna relativt fåtaliga grupp uppvisar en abnorm ålderssammansättning, antydande att en icke ringa del av familjemedlemmarna redovisas som yrkesutövare under andra rubriker, bl. a. skogsbruk. Detta är uppenbarligen endast ett uttryck för att det jordbruk, som förekommer på dessa småbrukningsdelar, har karaktären av stödjordbruk. Beträffande trädgårdsskötseln må påpekas, att den är av nämnvärd betydelse endast i ett fåtal områden, framför allt kring de större städerna. Även den under fiske redovisade befolkningen är begränsad till vissa kustområden. Skogsbruksbefolkningen kommer härigenom att dominera grupp 4, och inom landets egentliga skogsbruksområden, d. v. s. Värmlands och Kopparbergs län samt Norrlandslänen, kan åldersstrukturen och utvecklingen av grupp 4 till fullo anses skildra skogsbruksbefolkningens förhållanden.

I tab. L gives en fördelning på kön och 20-års åldersgrupper av befolkningen inom de 4 här särskilda detaljgrupperna. Avvikelserna från en »normal» åldersstruktur framgår av följande 3-ledade indextal $\bar{H}$.

Detaljyrkesgrupp	Åldersfördelningsindex $\bar{H}$
1. Större jordbruk.....	20b
2. Medelstora jordbruk.....	a01
3. Småbruk.....	1c3
4. Diverse jordbruksverksamhet; binäringar.....	02b
	Samtliga 0a1

Under det att den totala yrkesverksamma jordbruksbefolkningen är normal i den yngsta åldersklassen, något underrepresenterad i de yngre arbetsåldrarna och något överrepresenterad i de högre arbetsåldrarna, uppvisa de fyra delpopulationerna från varandra helt skilda åldersfördelningar. Befolkningen på större jordbruk är progressiv till följd av att arbetarbefolkningen här utgör huvudparten. Vid de medelstora jordbruken finner man en regressiv åldersstruktur, vilket torde kunna sättas i samband med bl. a. den låga familjebildningen. Inom gruppen småbruk om 2—10 ha åker är den yngre förvärvsåldersgruppen märkbart underrepresenterad, medan den inom grupp 4, trädgårdsskötsel, diverse jordbruksverksamhet, skogsbruk etc., har en relativt stor numerär. Här gäller vad ovan påpekats beträffande folkräkningens detaljgrupp »jordbrukslägenheter under 2 ha åker», att en icke ringa del av den på småbruk hemmahörande arbetskraften redovisas som yrkesutövare inom andra branscher, företrädesvis inom skogsbruk. Om man sammanför grupperna 3 och 4 ovan, kringgår man i viss mån detta förhållande och erhåller en åldersfördelning, som endast ringa avviker från det normala, nämligen 0a1.

Av det sist anförda framgår, att detaljyrkesuppdelningen åtminstone vad beträffar grupperna 3 och 4 är behäftad med viss osäkerhet, vilket gör, att de för delpopulationerna utförda prognoserna icke få pressas på sitt innehåll. När det gäller att förutbedöma de olika undergruppernas nettoavflyttning måste man röra sig med ganska vaga antaganden, alldenstund material saknas för att, i likhet med vad som skett för den totala jordbruksbefolkningen, studera olikheterna under en gången tidsperiod.

För de allra sista åren föreligga genom Socialstyrelsens statistik över lantarbetarlöner en del data jämväl över arbetskraften per hektar åker, men materialets begränsning och övriga egenskaper tillåta icke någon närmare undersökning av utvecklingen inom olika storleksgrupper. Detsamma gäller om primärmaterialet till »Räkenskapsresultat från svenska jordbruk». Om man här jämför arbeidskraftsåtgången per hektar åker under perioderna 1924—29, 1929—34 och 1934—39 och härleder den genomsnittliga årliga förändringen, får man för sydsvenska storbruk (över 100 ha åker) — 1.7 %. För mellansvenska storbruk blir siffran — 2.2 %, för mellansvenska bondebruk (10—25 ha åker) — 1.0 % och för mellansvenska småbruk (under

10 ha åker) — 0·3 %. För norrländska bondebruk får man — 1·4 % och för norrländska småbruk — 0·7 %. Siffrorna äro behäftade med en betydande osäkerhet till följd av tillfälligheternas spel i det ringa materialet, där ombyte av i undersökningen ingående gårdar lätt kan åstadkomma avsevärda omkastningar. Att utföra undersökningen på samma gårdar år från år är icke möjligt på grund av materialets ringa omfång.

Den enda slutsats man kan våga draga av de här ovan givna siffrorna är det redan välkända förhållandet, att under 1920- och 1930-talen arbetskraften per ha minskade kraftigare på de stora gårdarna än på de små. För bedömandet av de framtida förändringarna har man föga ledning härav, och det kan f. ö. diskuteras, i vad mån den kommande utvecklingen av avflyttning kommer att likna den tidigare. Rationalisering av arbetskraftförbrukningen har hittills i främsta hand skett inom det större och medelstora jordbruket, och därför föreligga nu avsevärda olikheter mellan olika storleksklasser, såsom bl. a. visats å sid. 70 ff.

Genom de prognoser, som utförts för den totala jordbruksbefolkningen inom skilda län, har man den yttre ram inom vilken det gäller att inpassa förändringarna inom de 4 delgrupperna. Problemet blir därigenom icke så mycket att fastställa avflyttningens storlek utan fastmera olikheterna härvidlag mellan grupperna, varefter själva nivån anpassas till överensstämmelse med totalprognosen.

Den närmast till hands liggande flyttningshypotesen är, att den relativa avflyttningen är densamma inom alla fyra delgrupperna inom varje län. Därefter får man, med hänsyn till vad ovan antytts om den tidigare utvecklingen, tänka sig, att avflyttningen vid de större gårdarna ligger något över länsgenomsnittet, medan den vid småbruket i gengäld ligger lägre. Ett tredje alternativ är, att den relativa avflyttningen tänkes ske så pass kraftigt vid de mindre brukningsdelarna, att den kommer att ligga på en högre nivå än länsgenomsnittet, medan å andra sidan avgången från storgårdarna då blir något lägre.

Det kan givetvis diskuteras, hur pass stora avvikelser från länsgenomsnittet man bör räkna med. Eftersom det endast kan bli fråga om en schematisk översikt, har här endast laborerats med avvikelser av 25 %. Om för ett visst län den totala nettoavflyttningen angives medelst reduktionstalet c blir nettoflyttningstalen för de tre storleksgrupperna 1 (över 50 ha), 2 (10—50 ha) och 3 (2—10 ha) enligt de tre nämnda alternativen följande:

Detaljyrkesgrupp	Flyttningalternativ		
	I	II	III
1. Större jordbruk.....	c	$c + 0\cdot25$	$c - 0\cdot25$
2. Medelstora jordbruk.....	c	c	c
3. Småbruk.....	c	$c - 0\cdot25$	$c + 0\cdot25$
4. Diverse jordbruksverksamhet; binäringar... c		$0\cdot25c$ à $0\cdot50c$	$0\cdot50c$ à $1\cdot00c$

För restgruppen 4 har det i alternativ II ansetts lämpligt att för de län, där skogsbruket helt dominerar grupp 4, d. v. s. Värmlands och Kopparbergs län samt Norrlandslänen, räkna med en nettoavflyttning uppgående till hälften av länsgenomsnittets storlek, medan för övriga län endast räknats med fjärdedelen därav. I alternativ III har på analogt sätt räknats med hela resp. halva länsgenomsnittet. Denna åtskillnad motiveras av att inom södra och mellersta Sverige en icke ringa del av grupp 4 utgöres av specialjordbruk, företrädesvis trädgårdsskötsel, vilka kunna väntas uppvisa en låg nettoavflyttning och flerstädes t. o. m. en nettoinflyttning. Inom landets skogrika trakter torde utvecklingen av grupp 4 bli annorlunda med hänsyn till skogsavverkningarnas omfattning. Skogsbeståndet har under senare år skattats på ett sådant sätt, att man för vissa områden har anledning räkna med en icke obetydlig begränsning av avverkningen under viss tid framåt. Då skogsbruksbefolkningen härigenom i ökad grad kommer att för sin utkomst bli hänvisad till sina i stor utsträckning alltför små jordbruk, skulle det för dess kvarstannande erfordras dels ett igångsättande av skogsvårdande arbeten och dels en nyodling och en intensifiering av jordbruksdriften i dessa landsdelar. Det sistnämnda torde väl endast till en del vara lämpligt och möjligt, och i fråga om de skogsvårdande åtgärderna kan man kanske ej heller vänta att de helt fylla arbetsbehovet, bl. a. av kostnadsskäl. Man har även att räkna med svårigheten att förflytta arbetskraften. Under dylika förhållanden synes man kunna räkna med en ökad avflyttning. Styrkan därav skulle måhända i någon mån kunna belysas genom en grundlig inventering av arbetsuppgifter inom skogsbruket. Det här anförda må emellertid vara nog för att motivera de gjorda antagandena beträffande grupp 4.

Som förut nämnts ha de uppställda hypoteserna rörande de fyra delpopulationernas avflyttning först använts fristående av varandra, varefter en omproportionering av de för år 1960 härledda folkmängdssiffrorna gjorts till en nivå, motsvarande den för den totala jordbruksbefolkningen gjorda prognosen för resp. län. På samma sätt som i kap. 11 har det ej ansetts erforderligt att göra detta för mer än ett av totalprognosernas alternativ, och härvid har för vardera könet valts det alternativ, som minskar den totala arbetskraften med 1 % per år. Det är dock att märka, att eftersom i föreliggande avsnitt endast avses den direkt redovisade yrkesverksamma jordbruksbefolkningen jämte familjemedlemmar men icke de självständiga yrkeslösa eller de till husligt arbete hänfödda, komma förskjutningarna i de arbetsföra åldrarna här icke att uppgå till exakt 1 % utan bli något lägre. För den manliga befolkningen blir skillnaden obetydlig, i det att man för den yrkesverksamma befolkningen får siffran 0.93 %. För kvinnokönet får man i stället för 1 värdet 0.86 %. Att skillnaden här är större sammanhänger med åldersstrukturen hos den borträknade gruppen husligt arbete inom jordbruket.

Tab. 44. Yrkesverksam jordbruksbefolkning i åldrarna 20—60 år inom skilda detaljyrkesgrupper länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ 0. A. Män.

L ä n	Totala jordbruksbefolkningen				1. Större jordbruk (över 50 ha åker)				2. Medelstora jordbruk (10—50 ha åker)						
	Folkmängd 20—60 år		Absolut föränd- ring	Relativ föränd- ring	Folkmängd 20—60 år		Absolut föränd- ring	Relativ föränd- ring	Folkmängd 20—60 år		Absolut föränd- ring	Relativ föränd- ring			
	1940	1960			1940	1960			1940	1960					
Stockholms län.....	18 500	19 400	+	900	1 048	4 000	4 500	+	500	1 133	5 800	6 400	+	600	1 102
Uppsala »	13 800	15 100	+	1 300	1 097	3 100	3 700	+	600	1 198	6 000	6 600	+	600	1 096
Södermanlands »	18 100	19 500	+	1 400	1 075	5 400	6 300	+	900	1 162	6 400	6 900	+	500	1 082
Östergötlands »	26 900	29 700	+	2 800	1 105	6 000	7 400	+	1 400	1 239	9 800	10 900	+	1 100	1 108
Jönköpings »	22 500	23 700	+	1 200	1 055	800	1 000	+	200	1 236	5 500	6 000	+	500	1 092
Kronobergs »	18 900	20 400	+	1 500	1 077	400	500	+	100	1 265	2 800	3 200	+	400	1 132
Kalmar »	25 400	28 300	+	2 900	1 115	2 600	3 200	+	600	1 248	10 800	12 300	+	1 500	1 135
Gotlands »	7 200	8 100	+	900	1 129	400	500	+	100	1 355	4 300	4 900	+	600	1 139
Blekinge »	11 100	13 100	+	2 000	1 180	600	700	+	100	1 238	3 700	4 400	+	700	1 179
Kristianstads »	28 500	32 400	+	3 900	1 137	3 400	4 600	+	1 200	1 342	13 100	15 000	+	1 900	1 142
Malmöhus »	31 800	35 700	+	3 900	1 123	7 000	9 200	+	2 200	1 315	15 600	17 200	+	1 600	1 100
Hallands »	18 200	19 700	+	1 500	1 080	1 400	1 700	+	300	1 229	7 800	8 600	+	800	1 103
Göteborgs och Bohus »	18 700	19 900	+	1 200	1 066	400	500	+	100	1 142	3 600	4 100	+	500	1 146
Älvsborgs »	30 800	31 700	+	900	1 029	1 100	1 300	+	200	1 176	9 000	9 600	+	600	1 066
Skaraborgs »	30 300	31 800	+	1 500	1 050	4 100	5 000	+	900	1 228	14 400	15 300	+	900	1 060
Värmlands »	30 500	31 800	+	1 300	1 043	1 800	2 100	+	300	1 150	6 000	6 300	+	300	1 051
Örebro »	16 500	16 400	—	100	0 996	2 800	2 600	+	300	1 136	5 800	6 000	+	200	1 029
Västmanlands »	13 300	14 200	+	900	1 070	2 800	3 300	+	500	1 174	6 200	6 700	+	500	1 074
Kopparbergs »	24 400	24 200	—	200	0 990	400	400	+	0	1 085	3 500	3 600	+	100	1 018
Gävleborgs »	27 200	29 900	+	2 700	1 100	600	700	+	100	1 138	6 000	6 400	+	400	1 066
Västernorrlands »	29 500	34 600	+	5 100	1 174	200	200	+	0	1 188	2 400	2 800	+	400	1 158
Jämtlands »	22 400	25 100	+	2 700	1 121	—	—	+	—	—	2 100	2 200	+	100	1 046
Västerbottens »	33 900	43 900	+	10 000	1 295	—	—	+	—	—	2 300	2 900	+	600	1 255
Norrbottnens »	25 700	37 200	+	11 500	1 449	—	—	+	—	—	1 400	1 800	+	400	1 258
Hela landsbygden.....	544 100	605 800	+	61 700	1 113	48 800	59 400	+	10 600	1 217	154 300	170 100	+	15 800	1 102

Tab. 44 (forts.). Yrkesverksam jordbruksbefolkning i åldrarna 20—60 år inom skilda detaljyrkesgrupper länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ 0, B. Kvinnor.

L ä n	Totala jordbruksbefolkningen				1. Större jordbruk (över 50 ha åker)				2. Medelstora jordbruk (10-50 ha åker)			
	Folkmängd 20—60 år		Absolut föränd- ring	Relativ föränd- ring	Folkmängd 20—60 år		Absolut föränd- ring	Relativ föränd- ring	Folkmängd 20—60 år		Absolut föränd- ring	Relativ föränd- ring
	1940	1960			1940	1960			1940	1960		
Stockholms län.....	14 700	16 100	+ 1 400	1·093	3 000	3 700	+ 700	1·226	4 400	5 000	+ 600	1·139
»	10 500	12 000	+ 1 500	1·142	2 400	3 100	+ 700	1·278	4 700	5 300	+ 600	1·131
Södermanlands »	13 600	15 000	+ 1 400	1·104	4 200	4 800	+ 600	1·142	4 700	5 100	+ 400	1·094
Östergötlands »	20 000	23 000	+ 3 000	1·148	4 600	6 000	+ 1 400	1·294	7 100	8 100	+ 1 000	1·137
Jönköpings »	18 100	19 500	+ 1 400	1·080	600	800	+ 200	1·307	4 100	4 500	+ 400	1·105
Kronobergs »	14 500	16 100	+ 1 600	1·107	300	400	+ 100	1·326	2 000	2 300	+ 300	1·154
Kalmar »	19 100	22 400	+ 3 300	1·172	2 000	2 700	+ 700	1·325	7 600	9 100	+ 1 500	1·192
Gotlands »	6 100	6 800	+ 700	1·107	300	400	+ 100	1·414	3 400	3 800	+ 400	1·117
Blekinge »	8 400	10 000	+ 1 600	1·191	500	700	+ 200	1·353	2 500	2 900	+ 400	1·168
Kristianstads »	22 200	25 400	+ 3 200	1·143	2 400	3 400	+ 1 000	1·407	9 800	11 100	+ 1 300	1·134
Malmöhus »	24 000	27 700	+ 3 700	1·155	5 300	7 400	+ 2 100	1·399	11 100	12 500	+ 1 400	1·122
Hallands »	13 600	15 400	+ 1 800	1·134	1 000	1 400	+ 400	1·373	5 500	6 400	+ 900	1·164
Göteborgs och Bohus »	14 800	15 900	+ 1 100	1·074	300	400	+ 100	1·329	2 800	3 200	+ 400	1·156
Älvsborgs »	25 200	25 900	+ 700	1·026	800	1 000	+ 200	1·295	6 700	7 100	+ 400	1·057
Skaraborgs »	24 200	25 900	+ 1 700	1·071	2 900	3 800	+ 900	1·327	10 900	11 700	+ 800	1·076
Värmlands »	24 300	25 900	+ 1 600	1·065	1 300	1 700	+ 400	1·314	4 800	5 000	+ 200	1·046
Örebro »	13 200	13 300	+ 100	1·010	1 800	2 200	+ 400	1·200	4 500	4 500	0	1·009
Västmanlands »	10 200	11 400	+ 1 200	1·118	2 200	2 800	+ 600	1·258	4 900	5 300	+ 400	1·085
Kopparbergs »	20 200	20 000	- 200	0·989	300	300	0	1·145	2 900	3 000	+ 100	1·038
Gävleborgs »	20 000	23 100	+ 3 100	1·153	400	500	+ 100	1·181	4 700	5 200	+ 500	1·111
Västernorrlands »	22 300	28 100	+ 5 800	1·262	200	200	0	0·969	1 900	2 100	+ 200	1·124
Jämtlands »	15 900	19 600	+ 3 700	1·232	—	—	—	—	1 600	1 700	+ 100	1·086
Västerbottens »	25 200	35 600	+ 10 400	1·414	—	—	—	—	1 900	2 300	+ 400	1·227
Norrbottnens »	18 800	30 300	+ 11 500	1·612	—	—	—	—	1 100	1 400	+ 300	1·279
Hela landsbygden.....	419 100	484 400	+ 65 300	1·156	36 800	47 700	+ 10 900	1·296	115 600	128 600	+ 13 000	1·112

Tab. 44 B (forts.).

L ä n	3. Småbruk (2—10 ha åker)				4. Diverse jordbruksverksamhet; binäringar			
	Folk mängd 20—60 år		Absolut förändring	Relativ förändring	Folk mängd 20—60 år		Absolut förändring	Relativ förändring
	1940	1960			1940	1960		
Stockholms län	2 500	2 400	—	0-949	4 800	5 000	200	1-042
»	1 600	1 600	0	1-008	1 800	2 000	200	1-111
»	2 900	2 900	0	0-992	1 800	2 200	400	1-222
»	5 100	5 500	400	1-069	3 200	3 400	200	1-063
»	12 000	12 800	800	1-064	1 400	1 400	0	1-000
»	10 400	11 400	1 000	1-098	1 800	2 000	200	1-111
»	7 200	7 900	700	1-099	2 300	2 700	400	1-174
»	2 000	2 100	100	1-050	400	500	100	1-250
»	3 700	4 400	700	1-187	1 700	2 000	300	1-176
»	8 200	8 900	700	1-080	1 800	2 000	200	1-111
»	5 200	5 300	100	1-023	2 400	2 500	100	1-042
»	5 800	6 200	400	1-075	1 300	1 400	100	1-077
»	7 200	7 700	500	1-074	4 500	4 600	100	1-022
»	15 200	15 300	100	1-008	2 500	2 500	0	1-000
»	9 100	9 100	0	1-000	1 300	1 300	0	1-000
»	11 900	11 900	0	0-996	6 300	7 300	1 000	1-159
»	4 600	4 400	200	0-949	2 300	2 200	100	0-957
»	1 700	1 800	100	1-037	1 400	1 500	100	1-071
»	9 500	8 600	900	0-905	7 500	8 100	600	1-080
»	8 300	8 900	600	1-078	6 600	8 500	1 900	1-288
»	13 200	15 500	2 300	1-178	7 000	10 300	3 300	1-471
»	8 800	10 300	1 500	1-175	5 500	7 600	2 100	1-382
»	17 100	24 000	6 900	1-404	6 200	9 300	3 100	1-500
»	9 800	14 900	5 100	1-516	7 900	14 000	6 100	1-772
Hela landsbygden	183 000	203 800	20 800	1-114	83 700	104 300	20 600	1-246

I syfte att belysa de olika delgruppernas naturliga folkökning i de arbetande åldrarna till följd av förskjutningar i åldersstrukturen ha prognoser först utförts under antagande av att ingen nettoflyttning äger rum. Resultatet redovisas i tab. 44.

För den totala manliga jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år skulle avflyttningens upphörande innebära en ökning med något över $\frac{1}{2}$ % per år. För befolkningen på större jordbruk skulle tillväxten bli 1 % och för övriga grupper $\frac{1}{2}$ %.

Genomsnittssiffrorna för hela riket säga likväl ej hela sanningen, beroende på att grupp 1 har sin tyngdpunkt i södra Sverige och grupp 4 i norra Sverige samtidigt med att det föreligger betydande regionala olikheter i åldersstruktur och avflyttning. En granskning av förhållanden inom skilda läner vid handen, att den naturliga befolkningstillväxten i allmänhet är avsevärt högre på storgårdarna än på de medelstora och mindre till följd av olika åldersfördelning.

För kvinnokönet skulle den naturliga tillväxten av de arbetsföra åldrarna vid flyttningsstopp bli något större än för mankötet till följd, nämligen $\frac{3}{4}$ % per år. För befolkningen på större gårdar bleve ökningen $1\frac{1}{2}$ % och på medelstora och mindre gårdar något över $\frac{1}{2}$ %. För restgruppen 4 slutligen bleve ökningen $1\frac{1}{4}$ %. Det må tillfogas, att vissa undergrupper äro tämligen små, och att nödig hänsyn bör tagas härtill.

Av den till 62 000 uppgående ökningen av den manliga arbetsbefolkningen komma något över 10 000 på de större gårdarnas befolkning, 16 000 på de medelstora och 20 000 på de små gårdarnas samt 16 000 på restgruppen diverse jordbruksverksamhet och skogsbruk. I fråga om storgårdarna kommer nära hälften av ökningen på Skåne och Östergötland, medan tillväxten i grupp 2 är tämligen jämnt fördelad på de olika länen. I såväl grupp 3 som grupp 4 kommer inemot $\frac{4}{5}$ av ökningen på de fyra nordligaste länen. För den kvinnliga befolkningen i arbetsåldrarna gäller i stort sett samma sak, i det att det naturliga överskottet på storgårdarna till drygt $\frac{2}{5}$ komma på Skåne och Östergötland, medan inom småbruk och diverse jordbruksverksamhet omkring $\frac{3}{4}$ hänför sig till befolkningen i de fyra nordligaste länen, varvid de båda nordligaste spela den största rollen.

Av prognoserna enligt alternativen I, II och III redovisas de två första i tab. 45 och tab. 46, under det att alternativ III här icke medtagits.

Det må till en början anmärkas, att de olika detaljgrupperna ingalunda äro av varandra oberoende, enär det sker en viss folkström dem emellan, vilken till en del är synonym med socialklassväxlingarna. Om omfattningen därav i olika åldrar saknas uppgift, men man kan förutsätta, att det samlade resultatet av nettoflyttningarna inom de olika delgrupperna uppvisar en från totalbefolkningen något avvikande åldersfördelning. Detta verkar där-

för i viss mån störande på de här framräknade siffrorna men spelar föga roll i förhållande till de i övrigt grova antaganden, som måst tillgripas.

Vad först beträffar alternativ I, samma relativa avflyttning inom samtliga delgrupper, ger det för den manliga arbetsbefolkningen inom de fyra detaljgrupperna en årlig genomsnittlig minskning med resp. 0·75 %, 1·09 %, 1·00 % och 0·73 %. Enligt alternativ II, högst avflyttning vid större jordbruk och lägst vid småbruk, bli motsvarande tal 1·38 %, 1·37 %, 0·97 % och 0·30 % samt enligt III, högre relativ avflyttning vid småbruk än vid storbruk, resp. 0·48 %, 1·11 %, 1·36 % och 0·34 %. — För kvinnokönet bli ändringstalen enligt alternativ I resp. 0·48 %, 1·07 %, 1·00 % och 0·44 %; enligt alternativ II blir årliga minskningen för de tre första grupperna resp. 1·24 %, 1·36 % och 0·92 %, medan grupp 4 uppvisar en obetydlig ökning; i alternativ III slutligen blir minskningen för de fyra grupperna resp. 0·05 %, 1·05 %, 1·38 % och 0·03 %.

Man torde kunna förutsätta, att alternativen I och II äro de mest rimliga, åtminstone vad beträffar förhållandet mellan folkminskningstalen för de tre första detaljgrupperna. Genom andra förutsättningar beträffande avflyttningen i grupp 4 kan givetvis själva nivån lätt ändras. Effekten därav för de tre övriga grupperna kan lätt framräknas medelst de i tab. 45 och 46 givna talen. Några ytterligare kommentarer skola här icke göras. Det må vara nog att framhålla, att de regionala olikheterna på det hela taget synas vara rimliga med hänsyn till föreliggande variationer i avflyttningsintensitet och åldersstruktur. Beträffande gruppen större jordbruk är folkmängden inom vissa län så ringa, att tillfälligheter verka störande.

De här ovan givna uppgifterna rörande folkmängdsutvecklingen inom olika detaljyrkesgrupper ha genomgående avsett den totala arbetsbefolkningen, representerad av åldrarna 20—60 år sammantagna. Det är emellertid anledning att också observera förskjutningarna inom de arbetsföra åldrarna, och detta må här ske utan någon regional uppdelning.

I kap. 8 har för den totala befolkningen inom jordbruk med binäringar påvisats, hurusom den nuvarande ålderssammansättningen i förening med olika gjorda flyttningssantaganden kommer att ge upphov till avsevärda framtida förändringar i åldersstrukturen med ty åtföljande verkningar för arbetsmarknad, försörjningsförhållanden etc. Utvecklingen kommer härvidlag att bli olika inom olika detaljyrkesgrupper, något som direkt framgår av nuvarande skillnader i åldersfördelning.

För att närmare belysa detta har i en tablå å sid. 140 sammanställts en del uppgifter rörande den manliga folkmängden i åldrarna 20—40 och 40—60 år inom de olika detaljyrkesgrupperna. Förutom folkmängdssiffror för år 1940 givas motsvarande beräknade folkmängdssiffror enligt alter-

Tab. 45. Yrkesverksam jordbruksbefolkning i åldrarna 20—60 år inom s

L ä n	Totala jordbruksbefolkningen					1. Större jordbruk (över 50 ha åker)					2.
	Folkmängd 20—60 år		Absolut föränd- ring	Relativ förändring		Folkmängd 20—60 år		Absolut föränd- ring	Relativ förändring		
	1940	1960		Totalt	% per år	1940	1960		Totalt	% per år	
<i>Män</i>											
Stockholms län	18 500	13 700	— 4 800	0·738	— 1·5	4 000	3 200	— 800	0·789	— 1·2	
Uppsala »	13 800	10 500	— 3 300	0·762	— 1·4	3 100	2 600	— 500	0·823	— 1·0	
Södermanlands »	18 100	13 100	— 5 000	0·723	— 1·6	5 400	4 200	— 1 200	0·774	— 1·3	
Östergötlands »	26 900	20 300	— 6 600	0·755	— 1·4	6 000	5 000	— 1 000	0·838	— 0·9	
Jönköpings »	22 500	17 200	— 5 300	0·764	— 1·3	800	700	— 100	0·894	— 0·6	
Kronobergs »	18 900	14 800	— 4 100	0·781	— 1·2	400	400	0	0·910	— 0·5	
Kalmar »	25 400	21 000	— 4 400	0·826	— 1·0	2 600	2 400	— 200	0·912	— 0·5	1
Gotlands »	7 200	5 900	— 1 300	0·824	— 1·0	400	400	0	0·985	— 0·1	
Blekinge »	11 100	9 400	— 1 700	0·843	— 0·8	600	500	— 100	0·892	— 0·6	
Kristianstads »	28 500	24 400	— 4 100	0·855	— 0·8	3 400	3 400	0	1·007	+ 0·0	1
Malmöhus »	31 800	25 700	— 6 100	0·809	— 1·1	7 000	6 500	— 500	0·935	— 0·3	1
Hallands »	18 200	14 900	— 3 300	0·820	— 1·0	1 400	1 300	— 100	0·929	— 0·4	
Göteb. och Bohus »	18 700	14 900	— 3 800	0·795	— 1·1	400	300	— 100	0·856	— 0·8	
Älvsborgs »	30 800	23 200	— 7 600	0·753	— 1·4	1 100	900	— 200	0·859	— 0·8	
Skaraborgs »	30 300	22 700	— 7 600	0·748	— 1·4	4 100	3 600	— 500	0·873	— 0·7	1
Värmlands »	30 500	23 500	— 7 000	0·770	— 1·3	1 800	1 500	— 300	0·844	— 0·8	
Örebro »	16 500	11 100	— 5 400	0·672	— 2·0	2 300	1 800	— 500	0·767	— 1·3	
Västmanlands »	13 300	9 600	— 3 700	0·724	— 1·6	2 800	2 200	— 600	0·788	— 1·2	
Kopparbergs »	24 400	17 200	— 7 200	0·703	— 1·7	400	300	— 100	0·761	— 1·4	
Gävleborgs »	27 200	22 800	— 4 400	0·839	— 0·9	600	500	— 100	0·869	— 0·7	
Västernorrlands »	29 500	27 400	— 2 100	0·930	— 0·4	200	200	0	0·949	— 0·3	
Jämtlands »	22 400	20 000	— 2 400	0·892	— 0·6	—	—	—	—	—	
Västerbottens »	33 900	36 800	+ 2 900	1·085	+ 0·4	—	—	—	—	—	
Norrbottnens »	25 700	31 000	+ 5 300	1·205	+ 0·9	—	—	—	—	—	
Hela landsbygden...	544 100	451 100	— 93 000	0·829	— 0·93	48 800	41 900	— 6 900	0·859	— 0·75	15
<i>Kvinnor</i>											
Stockholms län	14 700	11 600	— 3 100	0·790	— 1·2	3 000	2 600	— 400	0·871	— 0·7	
Uppsala »	10 500	8 400	— 2 100	0·797	— 1·1	2 400	2 100	— 300	0·886	— 0·6	
Södermanlands »	13 600	10 200	— 3 400	0·750	— 1·4	4 200	3 300	— 900	0·791	— 1·2	
Östergötlands »	20 000	16 000	— 4 000	0·798	— 1·1	4 600	4 100	— 500	0·895	— 0·6	
Jönköpings »	18 100	14 200	— 3 900	0·785	— 1·2	600	600	0	0·946	— 0·3	
Kronobergs »	14 500	11 200	— 3 300	0·774	— 1·3	300	300	0	0·934	— 0·3	
Kalmar »	19 100	16 200	— 2 900	0·849	— 0·8	2 000	1 900	— 100	0·951	— 0·3	
Gotlands »	6 100	4 900	— 1 200	0·796	— 1·1	300	300	0	1·010	+ 0·0	
Blekinge »	8 400	6 900	— 1 500	0·821	— 1·0	500	500	0	0·928	— 0·4	
Kristianstads »	22 200	18 600	— 3 600	0·839	— 0·9	2 400	2 400	0	1·017	+ 0·1	
Malmöhus »	24 000	19 800	— 4 200	0·826	— 1·0	5 300	5 200	— 100	0·985	— 0·1	1
Hallands »	13 600	11 100	— 2 500	0·817	— 1·0	1 000	1 000	0	0·973	— 0·1	
Göteb. och Bohus »	14 800	11 300	— 3 500	0·766	— 1·3	300	300	0	0·925	— 0·4	
Älvsborgs »	25 200	19 000	— 6 200	0·754	— 1·4	800	700	— 100	0·937	— 0·3	
Skaraborgs »	24 200	18 300	— 5 900	0·756	— 1·4	2 900	2 700	— 200	0·924	— 0·4	1
Värmlands »	24 300	19 000	— 5 300	0·780	— 1·2	1 300	1 200	— 100	0·945	— 0·3	
Örebro »	13 200	9 400	— 3 800	0·710	— 1·7	1 800	1 500	— 300	0·842	— 0·9	
Västmanlands »	10 200	7 900	— 2 300	0·773	— 1·3	2 200	1 900	— 300	0·863	— 0·7	
Kopparbergs »	20 200	14 400	— 5 800	0·713	— 1·7	300	200	— 100	0·828	— 0·9	
Gävleborgs »	20 000	17 300	— 2 700	0·865	— 0·7	400	400	0	0·882	— 0·6	
Västernorrlands »	22 300	21 600	— 700	0·967	— 0·2	200	200	0	0·769	— 1·3	
Jämtlands »	15 900	14 900	— 1 000	0·937	— 0·3	—	—	—	—	—	
Västerbottens »	25 200	27 900	+ 2 700	1·106	+ 0·5	—	—	—	—	—	
Norrbottnens »	18 800	22 800	+ 4 000	1·212	+ 1·0	—	—	—	—	—	
Hela landsbygden...	419 100	352 900	— 66 200	0·842	— 0·86	36 800	33 400	— 3 400	0·908	— 0·48	11

Ljyrkesgrupper länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningalternativ I.

jordbruk (10—50 ha åker)		3. Småbruk (2—10 ha åker)						4. Diverse jordbruksverksamhet; binärningar					
År	Absolut förändring	Relativ förändring		Folkmängd 20—60 år		Absolut förändring	Relativ förändring		Folkmängd 20—60 år		Absolut förändring	Relativ förändring	
		Totalt	% per år	1940	1960		Totalt	% per år	1940	1960		Totalt	% per år
500	- 1 300	0.768	-1.3	2 700	1 800	- 900	0.678	-1.9	6 000	4 200	- 1 800	0.701	-1.8
500	- 1 500	0.758	-1.4	1 700	1 200	- 500	0.683	-1.9	3 000	2 200	- 800	0.744	-1.5
600	- 1 800	0.726	-1.6	3 000	1 800	- 1 200	0.610	-2.4	3 300	2 500	- 800	0.757	-1.4
500	- 2 300	0.762	-1.4	5 500	3 800	- 1 700	0.691	-1.8	5 600	4 000	- 1 600	0.714	-1.7
400	- 1 100	0.795	-1.1	13 700	10 200	- 3 500	0.746	-1.5	2 500	1 900	- 600	0.753	-1.4
300	- 500	0.826	-1.0	12 400	9 500	- 2 900	0.770	-1.3	3 300	2 600	- 700	0.788	-1.2
100	- 1 700	0.844	-0.8	8 300	6 500	- 1 800	0.785	-1.2	3 700	3 000	- 700	0.806	-1.1
600	- 700	0.837	-0.9	2 000	1 500	- 500	0.767	-1.3	500	400	- 100	0.804	-1.1
200	- 500	0.857	-0.8	4 500	3 700	- 800	0.828	-0.9	2 300	2 000	- 300	0.857	-0.8
400	- 1 700	0.867	-0.7	9 000	7 500	- 1 500	0.828	-0.9	3 000	2 100	- 900	0.713	-1.7
500	- 3 100	0.799	-1.1	5 700	3 900	- 1 800	0.692	-1.8	3 500	2 800	- 700	0.789	-1.2
600	- 1 200	0.845	-0.8	7 000	5 400	- 1 600	0.778	-1.2	2 000	1 600	- 400	0.799	-1.1
100	- 500	0.856	-0.8	8 500	6 800	- 1 700	0.796	-1.1	6 200	4 700	- 1 500	0.755	-1.4
100	- 1 900	0.788	-1.2	17 300	12 700	- 4 600	0.733	-1.5	3 400	2 500	- 900	0.725	-1.6
000	- 3 400	0.761	-1.4	9 800	6 700	- 3 100	0.682	-1.9	2 000	1 400	- 600	0.718	-1.6
700	- 1 300	0.779	-1.2	12 400	9 100	- 3 300	0.730	-1.6	10 300	8 200	- 2 100	0.798	-1.1
000	- 1 800	0.696	-1.8	4 600	2 800	- 1 800	0.598	-2.5	3 800	2 500	- 1 300	0.670	-2.0
500	- 1 700	0.727	-1.6	1 800	1 200	- 600	0.651	-2.1	2 500	1 700	- 800	0.694	-1.8
500	- 1 000	0.722	-1.6	9 400	6 100	- 3 300	0.650	-2.1	11 100	8 300	- 2 800	0.745	-1.5
900	- 1 100	0.817	-1.0	8 900	7 100	- 1 800	0.803	-1.1	11 700	10 300	- 1 400	0.877	-0.7
200	- 200	0.922	-0.4	13 900	12 600	- 1 300	0.909	-0.5	13 000	12 400	- 600	0.953	-0.2
800	- 300	0.842	-0.9	10 000	8 900	- 1 100	0.887	-0.6	10 300	9 300	- 1 000	0.907	-0.5
400	+ 100	1.054	+0.3	20 100	22 000	+ 1 900	1.094	+0.4	11 500	12 400	+ 900	1.075	+0.4
500	+ 100	1.057	+0.3	11 300	13 700	+ 2 400	1.216	+1.0	13 000	15 800	+ 2 800	1.218	+1.0
900	- 30 400	0.803	-1.09	203 500	166 500	- 37 000	0.818	-1.00	137 500	118 800	- 18 700	0.864	-0.73
600	- 800	0.807	-1.1	2 500	1 700	- 800	0.678	-1.9	4 800	3 700	- 1 100	0.767	-1.3
700	- 1 000	0.790	-1.2	1 600	1 100	- 500	0.699	-2.0	1 800	1 500	- 300	0.805	-1.1
500	- 1 200	0.740	-1.5	2 900	1 900	- 1 000	0.664	-2.0	1 800	1 500	- 300	0.817	-1.0
600	- 1 500	0.793	-1.2	5 100	3 800	- 1 300	0.739	-1.5	3 200	2 500	- 700	0.767	-1.3
300	- 800	0.806	-1.1	12 000	9 300	- 2 700	0.772	-1.3	1 400	1 000	- 400	0.758	-1.4
600	- 400	0.821	-1.0	10 400	8 000	- 2 400	0.769	-1.3	1 800	1 300	- 500	0.750	-1.4
600	- 1 000	0.867	-0.7	7 200	5 700	- 1 500	0.794	-1.1	2 300	2 000	- 300	0.870	-0.7
700	- 700	0.806	-1.1	2 000	1 500	- 500	0.750	-1.4	400	400	0	0.879	-0.6
000	- 500	0.818	-1.0	3 700	3 000	- 700	0.810	-1.0	1 700	1 400	- 300	0.816	-1.0
300	- 1 500	0.849	-0.8	8 200	6 500	- 1 700	0.789	-1.2	1 800	1 400	- 400	0.753	-1.4
000	- 2 100	0.809	-1.1	5 200	3 800	- 1 400	0.724	-1.6	2 400	1 800	- 600	0.767	-1.3
600	- 900	0.842	-0.9	5 800	4 500	- 1 300	0.773	-1.3	1 300	1 000	- 300	0.789	-1.2
300	- 500	0.830	-0.9	7 200	5 500	- 1 700	0.761	-1.4	4 500	3 200	- 1 300	0.720	-1.6
300	- 1 400	0.785	-1.2	15 200	11 200	- 4 000	0.738	-1.5	2 500	1 800	- 700	0.710	-1.7
300	- 2 600	0.764	-1.3	9 100	6 400	- 2 700	0.705	-1.7	1 300	900	- 400	0.687	-1.9
700	- 1 100	0.769	-1.3	11 900	8 700	- 3 200	0.731	-1.6	6 300	5 400	- 900	0.652	-2.1
200	- 1 300	0.715	-1.7	4 600	3 000	- 1 600	0.660	-2.1	2 300	1 700	- 600	0.717	-1.6
700	- 1 200	0.754	-1.4	1 700	1 200	- 500	0.703	-1.7	1 400	1 100	- 300	0.785	-1.2
200	- 700	0.743	-1.5	9 500	6 300	- 3 200	0.658	-2.1	7 500	5 700	- 1 800	0.769	-1.3
000	- 700	0.842	-0.9	8 300	6 700	- 1 600	0.807	-1.1	6 600	6 200	- 400	0.946	-0.3
700	- 200	0.876	-0.7	13 200	12 300	- 900	0.925	-0.4	7 000	7 400	+ 400	1.039	+0.2
400	- 200	0.845	-0.8	8 800	7 800	- 1 000	0.889	-0.6	5 500	5 700	+ 200	1.041	+0.2
800	- 100	0.966	-0.2	17 100	18 700	+ 1 600	1.091	+0.4	6 200	7 400	+ 1 200	1.184	+0.8
100	0	0.983	-0.1	9 800	11 100	+ 1 300	1.134	+0.6	7 900	10 600	+ 2 700	1.336	+0.6
200	- 22 400	0.806	-1.07	183 000	149 700	- 33 300	0.818	-1.00	83 700	76 600	- 7 100	0.915	-0.44

Tab. 46. Yrkesverksam jordbruksbefolkning i åldrarna 20—60 år inom skilda

L ä n	1. Större jordbruk (över 50 ha åker)					2. Medelstora jordbruk (10—50 ha åker)		
	Folkmängd 20—60 år		Absolut för- ändring	Relativ förändring		Folkmängd 20—60 år		Absolut för- ändring
	1940	1960		Totalt	% per år	1940	1960	
<i>Män</i>								
Stockholms län	4 000	2 800	— 1 200	0.708	— 1.7	5 800	4 400	— 1 400
Uppsala »	3 100	2 200	— 900	0.720	— 1.6	6 000	4 300	— 1 700
Södermanlands »	5 400	3 700	— 1 700	0.683	— 1.9	6 400	4 400	— 2 000
Östergötlands »	6 000	4 300	— 1 700	0.724	— 1.6	9 800	7 100	— 2 700
Jönköpings »	800	700	— 100	0.765	— 1.3	5 500	4 100	— 1 400
Kronobergs »	400	300	— 100	0.767	— 1.3	2 800	2 100	— 700
Kalmar »	2 600	2 100	— 500	0.794	— 1.1	10 800	8 600	— 2 200
Gotlands »	400	400	0	0.894	— 0.6	4 300	3 400	— 900
Blekinge »	600	500	— 100	0.750	— 1.4	3 700	2 900	— 800
Kristianstads »	3 400	3 100	— 300	0.891	— 0.6	13 100	11 000	— 2 100
Malmöhus »	7 000	5 800	— 1 200	0.821	— 1.0	15 600	12 000	— 3 600
Hallands »	1 400	1 100	— 300	0.817	— 1.0	7 800	6 300	— 1 500
Göteborgs och Bohus »	400	300	— 100	0.712	— 1.7	3 600	2 800	— 800
Älvsborgs »	1 100	800	— 300	0.736	— 1.5	9 000	6 600	— 2 400
Skaraborgs »	4 100	3 200	— 900	0.779	— 1.2	14 400	10 700	— 3 700
Värmlands »	1 800	1 300	— 500	0.734	— 1.5	6 000	4 400	— 1 600
Örebro »	2 300	1 500	— 800	0.658	— 2.1	5 800	3 700	— 2 100
Västmanlands »	2 800	1 900	— 900	0.685	— 1.9	6 200	4 300	— 1 900
Kopparbergs »	400	300	— 100	0.626	— 2.3	3 500	2 200	— 1 300
Gävleborgs »	600	500	— 100	0.736	— 1.5	6 000	4 500	— 1 500
Västernorrlands »	200	200	0	0.803	— 1.1	2 400	2 000	— 400
Jämtlands »	—	—	—	—	—	2 100	1 700	— 400
Västerbottens »	—	—	—	—	—	2 300	2 200	— 100
Norrbottnens »	—	—	—	—	—	1 400	1 400	—
Hela landsbygden	48 800	37 000	— 11 800	0.758	— 1.38	154 300	117 100	— 37 200
<i>Kvinnor</i>								
Stockholms län	3 000	2 100	— 900	0.726	— 1.6	4 400	3 300	— 1 100
Uppsala »	2 400	1 900	— 500	0.774	— 1.3	4 700	3 600	— 1 100
Södermanlands »	4 200	2 900	— 1 300	0.687	— 1.9	4 700	3 400	— 1 300
Östergötlands »	4 600	3 500	— 1 100	0.767	— 1.3	7 100	5 500	— 1 600
Jönköpings »	600	500	— 100	0.785	— 1.2	4 100	3 000	— 1 100
Kronobergs »	300	300	0	0.748	— 1.4	2 000	1 400	— 600
Kalmar »	2 000	1 600	— 400	0.808	— 1.1	7 600	6 300	— 1 300
Gotlands »	300	300	0	0.871	— 0.7	3 400	2 600	— 800
Blekinge »	500	400	— 100	0.764	— 1.3	2 500	1 800	— 700
Kristianstads »	2 400	2 100	— 300	0.862	— 0.7	9 800	7 900	— 1 900
Malmöhus »	5 300	4 600	— 700	0.860	— 0.7	11 100	8 800	— 2 300
Hallands »	1 000	800	— 200	0.817	— 1.0	5 500	4 300	— 1 200
Göteborgs och Bohus »	300	200	— 100	0.727	— 1.6	2 800	2 000	— 800
Älvsborgs »	800	600	— 200	0.790	— 1.2	6 700	4 900	— 1 800
Skaraborgs »	2 900	2 300	— 600	0.797	— 1.1	10 900	8 000	— 2 900
Värmlands »	1 300	1 000	— 300	0.778	— 1.2	4 800	3 400	— 1 400
Örebro »	1 800	1 300	— 500	0.708	— 1.7	4 500	3 000	— 1 500
Västmanlands »	2 200	1 700	— 500	0.754	— 1.4	4 900	3 600	— 1 300
Kopparbergs »	300	200	— 100	0.676	— 1.9	2 900	2 000	— 900
Gävleborgs »	400	300	— 100	0.723	— 1.6	4 700	3 600	— 1 100
Västernorrlands »	200	100	— 100	0.657	— 2.1	1 900	1 600	— 300
Jämtlands »	—	—	—	—	—	1 600	1 200	— 400
Västerbottens »	—	—	—	—	—	1 900	1 600	— 300
Norrbottnens »	—	—	—	—	—	1 100	1 000	— 100
Hela landsbygden	36 800	28 700	— 8 100	0.780	— 1.24	115 600	87 800	— 27 800

detaljyrkesgrupper länsvis år 1940 samt år 1960 enligt flyttningsalternativ II.

-50 ha åker)		3. Småbruk (2-10 ha åker)					4. Diverse jordbruksverksamhet; binäringar						
Relativ förändring		Folkmängd 20-60 år		Absolut förändring	Relativ förändring		Folkmängd 20-60 år		Absolut förändring	Relativ förändring			
Totalt	% per år	1940	1960		Totalt	% per år	1940	1960		Totalt	% per år		
0.752	-1.4	2 700	1 200	-	1 500	0.724	-1.6	6 000	5 300	-	700	0.876	-0.7
0.724	-1.6	1 700	1 200	-	500	0.711	-1.7	3 000	2 800	-	200	0.924	-0.4
0.699	-1.8	3 000	1 900	-	1 100	0.645	-2.2	3 300	3 100	-	200	0.920	-0.4
0.719	-1.6	5 500	4 000	-	1 500	0.714	-1.7	5 600	4 900	-	700	0.882	-0.6
0.739	-1.5	13 700	10 300	-	3 400	0.752	-1.4	2 500	2 100	-	400	0.872	-0.7
0.759	-1.4	12 400	9 600	-	2 800	0.768	-1.3	3 300	2 800	-	500	0.873	-0.7
0.802	-1.1	8 300	6 700	-	1 600	0.809	-1.1	3 700	3 600	-	100	0.945	-0.3
0.797	-1.1	2 000	1 600	-	400	0.795	-1.1	500	500	0	0	0.976	-0.1
0.782	-1.2	4 500	3 700	-	800	0.824	-1.0	2 300	2 300	0	0	0.992	-0.0
0.833	-0.9	9 000	7 600	-	1 400	0.840	-0.9	3 000	2 700	-	300	0.922	-0.4
0.766	-1.3	5 700	4 100	-	1 600	0.723	-1.6	3 500	3 800	+	300	1.105	+0.5
0.807	-0.7	7 000	5 600	-	1 400	0.805	-1.1	2 000	1 900	-	100	0.925	-0.4
0.773	-1.3	8 500	6 600	-	1 900	0.779	-1.2	6 200	5 200	-	1 000	0.847	-0.8
0.734	-1.5	17 300	12 900	-	4 400	0.741	-1.5	3 400	2 900	-	500	0.851	-0.8
0.738	-1.5	9 800	7 100	-	2 700	0.721	-1.6	2 000	1 700	-	300	0.884	-0.6
0.735	-1.5	12 400	8 800	-	3 600	0.710	-1.7	10 300	9 000	-	1 300	0.875	-0.7
0.649	-2.1	4 600	2 800	-	1 800	0.610	-2.4	3 800	3 100	-	700	0.818	-1.0
0.691	-1.8	1 800	1 200	-	600	0.677	-1.9	2 500	2 200	-	300	0.868	-0.7
0.647	-2.2	9 400	5 900	-	3 500	0.633	-2.3	11 100	8 800	-	2 300	0.788	-1.2
0.748	-1.4	8 900	7 100	-	1 800	0.798	-1.1	11 700	10 700	-	1 000	0.915	-0.4
0.842	-0.9	13 900	12 500	-	1 400	0.901	-0.5	13 000	12 700	-	300	0.979	-0.1
0.772	-1.3	10 000	8 800	-	1 200	0.881	-0.6	10 300	9 500	-	800	0.929	-0.4
0.949	-0.3	20 100	22 600	+	2 500	1.123	+0.6	11 500	12 000	+	500	1.049	+0.2
0.972	-0.1	11 300	13 700	+	2 400	1.213	+1.0	13 000	15 900	+	2 900	1.224	+1.0
0.759	-1.37	203 500	167 500	-	36 000	0.823	-0.97	137 500	129 500	-	8 000	0.942	-0.30
0.719	-1.4	2 500	1 800	-	700	0.696	-1.8	4 800	4 400	-	400	0.907	-0.5
0.772	-1.3	1 600	1 200	-	400	0.759	-1.4	1 800	1 700	-	100	0.996	-0.0
0.712	-1.7	2 900	2 000	-	900	0.712	-1.7	1 800	1 900	+	100	1.070	+0.3
0.760	-1.4	5 100	4 000	-	1 100	0.787	-1.2	3 200	3 000	-	200	0.957	-0.2
0.743	-1.5	12 000	9 400	-	2 600	0.786	-1.2	1 400	1 300	-	100	0.902	-0.5
0.730	-1.6	10 400	7 900	-	2 500	0.757	-1.4	1 800	1 600	-	200	0.876	-0.7
0.821	-1.0	7 200	6 000	-	1 200	0.831	-0.9	2 300	2 300	0	0	1.048	+0.2
0.775	-1.3	2 000	1 600	-	400	0.800	-1.1	400	400	0	0	0.973	-0.1
0.753	-1.4	3 700	3 000	-	700	0.830	-0.9	1 700	1 700	0	0	1.000	0.0
0.806	-1.1	8 200	6 800	-	1 400	0.829	-1.0	1 800	1 800	0	0	0.981	-0.1
0.793	-1.2	5 200	4 100	-	1 100	0.789	-1.2	2 400	2 300	-	100	0.958	-0.2
0.792	-1.2	5 800	4 700	-	1 100	0.805	-1.1	1 300	1 300	0	0	0.948	-0.3
0.733	-1.5	7 200	5 400	-	1 800	0.745	-1.4	4 500	3 700	-	800	0.826	-1.0
0.724	-1.6	15 200	11 400	-	3 800	0.751	-1.4	2 500	2 100	-	400	0.829	-0.9
0.736	-1.5	9 100	6 800	-	2 300	0.748	-1.4	1 300	1 200	-	100	0.854	-0.8
0.706	-1.7	11 900	8 800	-	3 100	0.740	-1.5	6 300	5 800	-	500	0.914	-0.4
0.666	-2.0	4 600	3 200	-	1 400	0.650	-1.9	2 300	1 900	-	400	0.854	-0.8
0.735	-1.5	1 700	1 300	-	400	0.764	-1.3	1 400	1 300	-	100	1.007	+0.3
0.669	-2.0	9 500	6 100	-	3 400	0.649	-2.1	7 500	6 100	-	1 400	0.822	-1.0
0.767	-1.3	8 300	6 700	-	1 600	0.813	-1.0	6 600	6 700	+	100	1.010	+0.0
0.819	-1.0	13 200	12 200	-	1 000	0.929	-0.4	7 000	7 700	+	700	1.100	+0.5
0.754	-1.4	8 800	7 800	-	1 000	0.879	-0.6	5 500	5 900	+	400	1.069	+0.3
0.875	-0.7	17 100	18 800	+	1 700	1.095	+0.5	6 200	7 500	+	1 300	1.219	+1.0
0.872	-0.7	9 800	11 000	+	1 200	1.123	+0.5	7 900	10 800	+	2 900	1.370	+1.6
0.760	-1.36	183 000	152 000	-	31 000	0.831	-0.92	83 700	84 400	+	700	1.008	+0.04

nativen 0 och 1, d. v. s. dels ingen nettoavflyttning och dels samma relativa avflyttning som inom hela jordbruksbefolkningen på 1930-talet.

Detaljyrkesgrupp ålder	Antal män i olika undergrupper			Relativ förändring 1940—1960 enl. alt. 1 %	
	1940	1960			
		alt. 0	alt. 1		
1. Större jordbruk	20—40	29 300	32 400	19 400	— 34
	40—60	19 500	27 000	22 500	+ 15
	20—60	48 800	59 400	41 900	— 14
2. Medelstora jordbruk	20—40	89 500	87 100	53 200	— 41
	40—60	64 800	83 000	70 700	+ 9
	20—60	154 300	170 100	123 900	— 20
3. Småbruk	20—40	100 700	130 200	83 500	— 17
	40—60	102 800	93 000	83 000	— 19
	20—60	203 500	223 200	166 500	— 18
4. Diverse jordbruksverk- samhet; skogsbruk	20—40	86 900	73 100	47 100	— 46
	40—60	50 600	80 000	71 700	+ 42
	20—60	137 500	153 100	118 800	— 14
Samtliga	20—40	306 400	322 800	203 200	— 34
	40—60	237 700	283 000	247 900	+ 4
	20—60	544 100	605 800	451 100	— 17

Den totala manliga jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år skulle vid flyttningsstopp ökas från 544 000 år 1940 till 606 000 år 1960, d. v. s. med 62 000 eller drygt 11 %. Av denna ökning skulle 16 000 komma på åldersgruppen 20—40 år och återstoden eller ungefär $\frac{3}{4}$ på de högre arbetsåldrarna. Vid det större jordbruket skulle det bli en total ökning i åldrarna 20—60 år med 11 000, varav 3 000 på åldrarna 20—40 år och 8 000 på åldrarna 40—60 år. Vid det medelstora jordbruket skulle ett upphörande av avflyttningen resultera i en om än ringa minskning i de yngre arbetsåldrarna, under det att åldersgruppen 40—60 år skulle ökas med 18 000. För småbruksbefolkningen skulle samma antagande innebära en kraftig ökning av åldrarna 20—40 år med 30 000 samt en minskning i åldrarna 40—60 år med 10 000. För befolkningen inom skogsbruk etc. slutligen skulle flyttningsstopp innebära en minskning i den lägsta åldersgruppen med 14 000 och en ökning i den högre med 29 000.

Som förut nämnts hör den yngre skogsbruksbefolkningen delvis hemma inom småbruket. Ett sammanförande av detaljgrupperna 3 och 4 ger en befolkning, som vid flyttningsalternativ 0 ökar med 16 000 i åldrarna 20—40 år och med 20 000 i åldrarna 40—60 år.

Det om än schematiska antagandet om 1930-talets relativa avflyttning ger för den totala manliga arbetsbefolkningen en minskning från 544 000 år 1940 till 451 000 år 1960, d. v. s. med 93 000 eller 17 %. Bakom dessa siffror döljer sig en minskning med 103 000 eller 34 % i åldrarna 20—40 år samt en ökning med 10 000 eller 4 % i åldrarna 40—60 år.

Inom det större jordbruket skulle 1930-talets relativa avflyttning från

1940 till 1960 resultera i en minskning med 34 % i åldrarna 20—40 år och en ökning med 15 % i åldrarna 40—60 år, vilket ger en minskning med ungefär 14 % för hela den arbetsföra befolkningen. Vid det medelstora jordbruket bli motsvarande siffror för åldrarna 20—40, 40—60 och 20—60 år resp. minskning med 41 %, ökning med 9 % och minskning med 20 %. Sammanför man de båda detaljyrkesgrupperna 1 och 2, får man i åldrarna 20—40 år en minskning från 119 000 till 73 000, d. v. s. med 46 000 eller 39 %, och i åldrarna 40—60 år en ökning från 84 000 till 93 000, d. v. s. med 9 000 eller 11 %, samt för åldrarna 20—60 år tillsammans en minskning från 203 000 till 166 000, d. v. s. med 37 000 eller 18 %.

För småbruksbefolkningen ger det uppställda flyttningsalternativet 1 en minskning med 17 % i åldrarna 20—40 år men därjämte en minst lika kraftig minskning också i åldrarna 40—60 år. Detta bör likväl ses i samband med att skogsbruksbefolkningen i de båda åldersgrupperna samtidigt skulle uppvisa en minskning med 46 % resp. en ökning med 42 %. Sammanslås detaljgrupperna 3 och 4, får man en minskning i åldrarna 20—40 år med 30 %, i åldrarna 40—60 blir det konstant folkmängd och i åldrarna 20—60 sammantagna en minskning med 16 %.

Sammanförandet av grupperna 3 och 4 kan delvis motiveras av vad ovan anförts om rekryteringen av skogsbruksbefolkningen och om detaljyrkesväxlingarna. En betydande del av den till skogsbruk räknade befolkningen är därjämte deltidssysselsatt vid jordbruk av typen stödjordbruk och ofullständiga jordbruk. Den framtida utvecklingen är härvidlag mycket oklar. Det kan bl. a. hävdas, att skogsarbetet till en del är mindre lämpat för de högre arbetsåldrarna, varför man inför den här väntade folkmängdsökningen av grupp 4 skulle tänka sig en övergång till jordbruk. Förhållandena kunna väntas bli beroende på bl. a. relationen mellan skogsbruksarbetets och jordbruksarbetets löneutveckling samt på i vilken utsträckning skogsbruket kan rätt använda och ge full bärgning åt det ökande antalet äldre arbetare inom detaljgrupp 4. En del av den äldre skogsarbetarbefolkningen torde komma att liksom hittills successivt övergå till egentligt jordbruk (bl. a. på grund av arv etc.), och det blir då från jordbrukets synpunkt av betydelse, i vilken utsträckning de kunna återgå till jordbruk av tillfredsställande omfattning.

I viss mån torde man få räkna med att den äldre skogsarbetarbefolkning, som ej kan finna lämplig sysselsättning vid skogsbruket, ej kan falla tillbaka på egna småbruk, och härvidlag ävensom inom mindre skogrika småbruksbygder kommer småbruksbefolkningens uttunning alltså att icke helt kunna kompenseras av återströmning av arbetskraft från grupp 4 till grupp 3. Detta innebär i realiteten, att folkmängdsutvecklingen kommer att spela rationaliseringssträvandena i handom. Saken kan uttryckas så, att ett icke ringa antal småbruk, som nu bebos av äldre personer, successivt komma att bli utan brukare, vilket i sin tur underlättar ett sammanförande av småbruken i färre och ekonomiskt mera bärkraftiga jordbruk.

KAPITEL 13.

Sammanfattning.

De i det föregående framlagda beräkningarna över den framtida utvecklingen av jordbruksbefolkningen, enkannerligen de arbetsföra åldersgrupperna av densamma, kunna, såsom flera gånger framhållits, icke göra anspråk på att ge annat än innebörden av vissa gjorda antaganden rörande avflyttningen från jordbruket. Genom övertväganden av olika slag ha uppställt ett flertal alternativ, vilka ansetts ingränsa den troligaste utvecklingen av flyttningsrörelserna, och därmed har så erhållits en viss ram, inom vilken folkmängdsförskjutningarna kunna väntas komma att hålla sig. De variationsmöjligheter, som härigenom lämnas öppna, måste med nuvarande kännedom om avflyttningen göras relativt vida. Det må emellertid understrykas, att de kunna åtsnöras och närmare preciseras, i den mån man under prognosperiodens första år får fram nya data till belysande av befolkningsrörelsen.

I de tre första avsnitten av utredningen gives en skildring av jordbruksbefolkningens hittillsvarande utveckling; härvid har särskild uppmärksamhet ägnats förhållandena under det sista årtiondet, enär dessa i första hand utgöra bakgrunden för bedömandet av den framtida befolkningsrörelsen. Därjämte har en översikt och viss bearbetning gjorts av 1940 års folkräkningsuppgifter, vilka bilda utgångspunkten för de verkställda prognoserna.

I kap. 6 belyses ur olika aspekter den framtida konkurrens om ung arbetskraft, som är den oundvikliga konsekvensen av 1920- och 1930-talens minskade födelsekullar. Det visar sig, att den expansion av de icke jordbrukande näringsgrenarnas arbetsbefolkning, som försiggick på 1930-talet, icke rimligen kan fortsätta i samma takt. Även en blott hälften så stark utvidgning måste anses utgöra en övre gräns, enär härför skulle erfordras en så betydande skärpning av avflyttningen från jordbruket, att effekten för jordbruket skulle bli katastrofal. Med hänsyn till att svensk industri och handel kunna anses äga icke obetydliga utvecklingsmöjligheter torde man därför kunna hävda, att de icke jordbrukande näringarna i det långa loppet fullt ut äro i stånd att mottaga all den arbetskraft, jordbruket kan komma att lämna. Marknads- och arbetssvårigheter under övergångstiden efter nu pågående stormaktskrig kunna icke annat än tillfälligt tala i annan riktning. För att antyda storleksordningen av den framtida konkurrensen om arbetskraft må nämnas, att med en från 1930-talet oförändrad relativ avflyttning från jordbruket kunna under den närmaste tioårsperioden de icke jordbrukande näringarna endast expandera med $\frac{1}{3}$ vad de gjorde på 1930-talet.

De nämnda förhållandena göra, att jordbrukets rationalisering beträff-

fande arbetskraft kommit att framstå som en synnerligen viktig faktor i skeendet. Utförda undersökningar visa, att tendensen under senare år inneburit en genomsnittlig minskning av arbetskraftsåtgången per arealenhet med ungefär 1 % per år. Denna utveckling har vid de utförda prognoserna tagits som riktlinje vid valet mellan olika alternativ rörande avflyttningen.

För den manliga jordbruksbefolkningen visar sig en fortsatt relativ nettoavflyttning av 1930-talets storlek under 1940- och 1950-talen medföra en årlig minskning av befolkningen i arbetsför ålder med just 1 % per år. »Hel nettoavflyttning» eller »alternativ 1» är sålunda att uppfatta som huvudalternativet. För att överbygga hela det tänkbara variationsområdet ha ytterligare flyttningshypoteser använts, i första hand alternativen $\frac{3}{4}$ och $\frac{5}{4}$, innebärande 25 % minskning resp. ökning av 1930-talets nettoflyttning. — För den kvinnliga jordbruksbefolkningen ger alternativ 1 (hel nettoflyttning enligt 1930-talet) en något högre årlig minskning av folkmängden i arbetsåldrarna än 1 %, varför den ovan uppställda riktlinjen ingränsas av alternativen $\frac{3}{4}$ och 1. Även här ha ytterligare ett par flyttningalternativ medtagits vid kalkylerna.

Den totala jordbruksbefolkningen å landsbygden åren 1930 och 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativ 1 framgår av följande tablå, där för jämförelses skull även angivits den totala riksbefolkningen samt jordbruksbefolkningens andel därav.

År	Jordbruksbefolkning	Total befolkning	Procent jordbruksbefolkning
1930	2 234 000	6 142 000	36.4
1940	2 009 000	6 371 000	31.5
1950	1 795 000	6 733 000	26.7
1960	1 580 000	6 929 000	22.8

Från en folkmängd på något över 2 miljoner år 1940 kommer jordbruket att vid oförändrad avflyttning ha 1.8 miljoner år 1950 och icke fullt 1.6 miljoner år 1960. Detta motsvarar en genomsnittlig minskning med ungefär 20 000 per år eller 1.2 % per år. Då rikets totala befolkning samtidigt beräknas tillväxa något, blir jordbruksbefolkningens tillbakagång ännu mera påtaglig, om man ser till dess relativa andel: denna nedgår vid oförändrad avflyttning från 31.5 % år 1940 till 22.8 % år 1960.

Av större intresse är utvecklingen av de arbetsföra åldersgrupperna. Alternativet 1 resulterar här i nedan givna folkmängdssiffror.

För den manliga jordbruksbefolkningen ger en oförändrad nettoavflyttning en minskning från 705 000 personer i åldrarna 15—65 år 1940 till 571 000 år 1960, vilket per år i genomsnitt motsvarar 6 700 eller 1.0 % per år. Att minskningen var förhållandevis mycket mindre under 1930-

År	Jordbruksbefolkning i åldrarna 15—65 år		
	Män	Kvinnor	Båda könen
1930	730 000	638 000	1 338 000
1940	705 000	594 000	1 299 000
1950	642 000	525 000	1 167 000
1960	571 000	451 000	1 022 000

talet trots antagandet om samma avflyttning beror på förskjutningar i åldersstrukturen.

För den kvinnliga jordbruksbefolkningen i arbetsåldrarna resulterar alternativ 1 i en folkminskning från 594 000 år 1940 till 451 000 år 1960; per år motsvarar detta i genomsnitt 7 100 resp. icke fullt 1·4 % per år. Det kan vara lämpligt att här även granska alternativet $\frac{3}{4}$. Antalet kvinnor i åldrarna 15—65 år blir år 1950 548 000 och år 1960 492 000. Minskningen blir här per år 5 000 resp. 0·9 %.

Den här skisserade utvecklingen av den totala jordbruksbefolkningen följer avsevärda olikheter mellan skilda områden till följd av såväl olika stark nettoavflyttning som olika åldersstruktur. Sålunda ger alternativ 1 för den manliga jordbruksbefolkningen inom Mälardalen en årlig minskning 1940—1960 av 2·1 % (mot 1·0 för hela riket). För Östra Götaland erhålles 1·4 %, för Skåne, Halland och Blekinge 1·0, för Bohuslän och Vänerlän 1·3 och för Dalarne och Norrland endast 0·3 %. Med hänsyn till de uppbromsande tendenser, som uppstå i starkt avfolkade jordbruksbygder, torde man få räkna med en viss regional utjämning av flyttningsolikheterna. I föreliggande fall skulle man därför ha att räkna med något lägre minskningstal för Mälardalen, ev. också för övriga södra och mellersta Sverige, under det att folkminskningen skulle bli större i Dalarne och Norrland.

Det förtjänar framhållas, att utvecklingen av folkmängden i de arbetsföra åldrarna icke utsäger hela sanningen. Åldersstrukturen kommer nämligen att förskjutas på ett mindre gynnsamt sätt. Förhållandena kunna enklast skildras genom följande åldersfördelningar för år 1940 och för år 1960 enligt alternativ 1:

Ålder	M ä n			K v i n n o r		
	1940	1960	Förändring %	1940	1960	Förändring %
0—15	241 000	161 000	— 33	236 000	157 000	— 33
15—30	263 000	161 000	— 39	199 000	122 000	— 39
30—50	277 000	228 000	— 18	244 000	179 000	— 27
50—65	165 000	182 000	+ 10	151 000	150 000	— 1
65— ω	122 000	128 000	+ 5	111 000	112 000	+ 1
15—65	705 000	571 000	— 19	594 000	451 000	— 24
0— ω	1 068 000	860 000	— 19	941 000	720 000	— 23

Beträffande åldersklassen 0—15 år må framhållas, att siffrorna för år 1960 bero på relativt osäkra nativitetsantaganden (oförändrad fruktsamhet enligt 1930-talet), varför de här icke skola göras till föremål för några närmare kommentarer. Bland de arbetsföra åldersgrupperna noterar man en synnerligen kraftig reduktion i åldrarna 15—30 år, med i det närmaste 2/5. I åldrarna 50—65 år har man å andra sidan att för mankötet emotse en viss folkökning och för kvinnkötet en konstant folkmängd. I åldrarna över 65 år slutligen noterar man en viss ökning.

Effekten av den av siffrorna antydda »förgubbningen» är flerfaldig. De arbetsföra åldersgrupperna 15—65 år komma att undergå en förskjutning mot högre ålderstyngdpunkt, som till sin samlade innebörd får anses som en kvalitetsförsämring (jfr sid. 77). Vid sidan av arbetskraftsaspekter synes särskilt minskningen av de yngre arbets- och reproduktionsåldrarna vara en allvarlig företeelse, som är av stor betydelse för såväl allmän som enskild jordbruksplanering, och som kommer att få synnerligen påtagliga följder för jordbruksbefolkningens och jordbrukets fortbestånd. Det kan för övrigt framhållas, att den egentliga landsbygdens utarmning på ungdom även kan väntas få kännbara psykologiska verkningar, ägnade att ytterligare förvärpa föreliggande sociala olägenheter och att motverka åtgärder för dessas lösande.

Åldersförskjutningarna medföra som ett ytterligare resultat en ökning av de arbetandes försörjningsbörda gentemot de gamla. Från 18.0 personer över 65 år per 100 i åldrarna 15—65 år 1940 ökas denna med nära 1/3 till 23.4 år 1960.

Av tablån härovan framgår ytterligare ett för jordbrukets befolkningsutveckling viktigt problem, nämligen kvinnunderskottet. Inom den totala jordbruksbefolkningen år 1940 kommo 88 kvinnor på 100 män mot inom den icke jordbrukande befolkningen 109. Inom åldrarna 15—50 år var skillnaden 82 resp. 107. Vid en oförändrad nettoavflyttning skulle jordbruksbefolkningen år 1960 i åldrarna 15—50 år endast ha 77 kvinnor per 100 män.

De här ovan i korthet refererade beräkningarna äro utförligt skildrade i kap. 8, varav närmare framgår innebörden av olika flyttningsantaganden för de enskilda riksområdenas jordbruksbefolkning, och där de med strukturförskjutningarna förknippade problemen diskuteras. Vid sidan av dessa prognoser har det ansetts önskvärt att utföra beräkningar för mindre delgrupper av jordbruksbefolkningen, i första hand befolkningen inom skilda naturliga jordbruksområden, inom olika socialklasser och inom olika storleksgrupper. Härför redogöres närmare i kap. 10—12.

För de naturliga jordbruksområdena ha ett flertal alternativ undersökts, innebärande att rikets totala jordbruksbefolkning i arbetsåldrarna minskas med en viss procent per år alltifrån 0.75 % till 1.75 %. Därvid har med stigande folkminskning förutsatts en ökad utjämning av de utifrån 1930-talet

bestämda regionala olikheterna i avflyttning. Det närmare resultatet redovisas i tab. 41 A och B. Därjämte illustreras för den manliga befolkningen alternativ 1, d. v. s. samma relativa nettoflyttning som på 1930-talet, genom karta å sid. 118. Här må endast göras några korta kommentarer i anslutning till nämnda alternativ.

För den manliga arbetsbefolkningen framstår folkminskningen som mycket stark i Norra och Södra Bergslagen (omkring 2 % per år), vilket måhända är mer än vad som kan förväntas. En minskning med 1.5—1.3 % per år uppvisa Mälar- och Hjälmabygden, Östra Dalarne—Gästrikland, Vänerslätten, Östgötaslätten, Sydsvenska höglandet och Västsvenska dalbygden. Inom det övriga södra och mellersta Sverige stannar folkminskningen vid riksgenomsnittet 1 %. I Nedre Norrland blir folkminskningen tämligen ringa, och i Övre Norrland kan man enligt det uppställda alternativet förvänta en viss tillväxt i de arbetande åldrarna. Sammanfattningsvis må nämnas, att alternativet 1 % för södra och mellersta Sverige innebär en folkminskning med 1.3 % och för norra Sverige med 0.3 %. — Beträffande den kvinnliga arbetsbefolkningen är här endast att tillägga, att utvecklingen i stora drag blir densamma som för mankønet ehuru med den skillnaden, att de regionala olikheterna inom södra och mellersta Sverige äro mindre.

Den i kap. 11 givna skildringen av utvecklingen inom olika socialklasser är i främsta hand att uppfatta som ett exempel på, hur den ur tidigare avsnitt framgångna förändringen av den totala jordbruksbefolkningen kan förväntas uppdelas på olika delgrupper. Kalkylerna ha baserats på 1930-talets utveckling, och resultatet utvisar i likhet därmed en avsevärt kraftigare avgång för den som arbetarbefolkning räknade delen av jordbruksbefolkningen (se tab. 43). Med en total minskning av den manliga befolkningen enligt flyttningalternativ 1, d. v. s. med 1 % per år, finner man vid oförändrad avgång jämväl för arbetarbefolkningen, att denna kommer att undergå en minskning med 2.1 % per år, under det att minskningen för den manliga företagarbefolkningen skulle bli 0.4 %. Beträffande de regionala olikheterna i socialklassutvecklingen må här endast framhållas, att de äro ytterst vanskliga att bedöma, eftersom jordbrukets tekniska och strukturella förändringar här spela en betydande roll.

Det sistnämnda gäller i minst lika hög grad om de kalkyler rörande utvecklingen inom olika detaljyrkesgrupper, som redovisas i kap. 12. Då statistiskt material saknas för en närmare analys av den tidigare utvecklingen inom olika storleksgrupper av jordbruk, har här endast kunnat uppställas vissa schematiska antaganden rörande olikheterna i avflyttning. Speciellt må här nämnas den hypotesen, att avflyttningen inom de tre storleksgrupperna över 50 ha åker, 10—50 ha och 2—10 ha utgör en sjunkande aritmatisk serie, där skillnaden mellan storbrukens och småbrukens avflyttning uppgår till hälften av den för hela riket noterade av-

flyttningen. Om detta alternativ kombineras med ett antagande om viss begränsad avflyttning från restgruppen specialjordbruk och skogsbruk och det hela inpassas inom den yttre ram, som svarar mot 1 % minskning av den totala arbetsbefolkningen, blir folkminskningen per år för den manliga befolkningen vid större och medelstora jordbruk 1·4 % och vid småbruk 1·0 % samt vid specialjordbruk och skogsbruk 0·3 % (jfr tab. 46). För kvinnöknet blir minskningen vid större jordbruk drygt 1·2 %, vid medelstora jordbruk 1·4 % och vid småbruk 0·9 %; inom restgruppen uppstår praktiskt taget konstans. — Den här använda alternativkombinationen är blott en av många möjligheter men synes rimlig i fråga om relationen mellan de tre egentliga jordbruksgruppernas folkminskning. Genom insättande av andra antaganden rörande restgruppens avflyttning kan givetvis nivån förskjutas mer eller mindre. Effekten av dylika ändringar kan relativt lätt bestämmas med ledning av de här redovisade alternativen.

Det må avslutningsvis framhållas, att det för användandet av de framlagda prognoserna är synnerligen önskvärt, att man genom folkräkningar, jordbruksräkningar samt annan statistik i görligaste mån successivt kan följa jordbrukets aktuella ändringstendenser och därvid speciellt avflyttning och rationalisering. Om man relativt tidigt under den period, prognoserna omfatta, kan få fram nya data rörande avflyttningen, har man möjlighet att fastslå snävare gränser för bedömandet av den fortsatta utvecklingen, och man kan då också säkrare utpeka det eller de alternativ, som synes ha den största sannolikheten för sig. Som en konsekvens härav följer då bl. a., att man med ökad tillförlitlighet kan använda prognoserna för analyser rörande jordbrukets produktionsbetingelser, vårt lands förmåga till livsmedelsförsörjning m. m.

---

lyftningen. Om detta alltså icke varit en god sak, hade man
högst afseende på det som varit förklarad, och som varit en
det hade man icke varit en god sak, hade man icke varit en
den totala arbets-förhållandena, till den mån som varit en
den delaktiga, till den mån som varit en delaktiga, till den
bruk för & som till den mån som varit en delaktiga, till den
för kvinnorna till att kunna till den mån som varit en
medelst den förhållandena, till den mån som varit en delaktiga,
den delaktiga till den mån som varit en delaktiga, till den
är det en annan sak, till den mån som varit en delaktiga, till den
mellan de två delaktiga, till den mån som varit en delaktiga,
stående av andra delaktiga, till den mån som varit en delaktiga,
varit till följande, till den mån som varit en delaktiga, till den
relativ till den mån som varit en delaktiga, till den mån som
och till den mån som varit en delaktiga, till den mån som varit
laga produktionen är en delaktiga, till den mån som varit en
jordbruker, till den mån som varit en delaktiga, till den mån
följa jordbruker, till den mån som varit en delaktiga, till den
ning och rationell, till den mån som varit en delaktiga, till den
genomsnittliga, till den mån som varit en delaktiga, till den
möjligt till den mån som varit en delaktiga, till den mån som
reklam, och till den mån som varit en delaktiga, till den mån
som varit en delaktiga, till den mån som varit en delaktiga, till den
följer då till den mån som varit en delaktiga, till den mån som
för analys för den mån som varit en delaktiga, till den mån som
måga till livsmedel-förhållandena.

veck-
tann
-lyft-
de me-
en so-
-åm-
-av-
-de

Använda beräkningsmetoder.

1. En avsevärd del av de i föreliggande undersökning redovisade prognoserna ha utförts på ett från det sedvanliga förfarandet avvikande sätt, för vilket i det följande skall redogöras. Det synes emellertid därvid lämpligt att först giva en sammanfattning av de vanliga framräkningsmetoderna, vilka ävenledes här kommit till användning.

Folkmängden kvinnor i åldersklassen $x, x + a$ vid tidpunkten t må betecknas $P_{x, x+a}^{(t)}$. Den genomsnittliga dödlighet, som man anser sig kunna räkna med för den tid, prognoserna avse, må uttryckas genom överlevelsetalen l_x .

Den kvot, enligt vilken befolkningen i åldersklassen $x, x + a$ under en period av a år reduceras på grund av dödlighet, erhålles då genom uttrycket

$$k_{x, x+a} = \frac{\lambda_{x+a, x+2a}}{\lambda_{x, x+a}} = \frac{1/2 l_{x+a} + l_{x+a+1} + \dots + l_{x+2a-1} + 1/2 l_{x+2a}}{1/2 l_x + l_{x+1} + \dots + l_{x+a-1} + 1/2 l_{x+a}}$$

Det må anmärkas, att kvoten $k_{x, x+a}$ även kan skrivas i form av en serie, av vilken framgår, att man kan beräkna kvoten direkt från dödstalen i skilda åldrar. Man kan nämligen härleda den approximativa formeln

$$k_{x, x+a} = 1 - \frac{a}{2} \varkappa_{x, x+a} - \frac{a}{2} \varkappa_{x+a, x+2a} + \frac{a^2}{4} \varkappa_{x, x+a}^2 + \frac{a^2}{4} \varkappa_{x+a, x+2a}^2 + \frac{a^2}{2} \varkappa_{x, x+a} \varkappa_{x+a, x+2a} - \dots$$

där $\varkappa_{x, x+a}$ betyder centrala dödskvoten.

För yngre och centrala åldrar samt vid relativt låga värden på a ($= 1$ eller 5), kan man utan nämnvärt fel förenkla formeln till

$$k_{x, x+a} = 1 - \frac{a}{2} \varkappa_{x, x+a} - \frac{a}{2} \varkappa_{x+a, x+2a}$$

Om befolkningen är sluten, d. v. s. om ingen nettoflyttning förekommer i de olika åldersklasserna, kan man medelst de härledda k -kvoterna beräkna folkmängden i olika åldersklasser vid tidpunkterna $t + a$ o. s. v. genom relationerna

$$P_{x+a, x+2a}^{(t+a)} = P_{x, x+a}^{(t)} \cdot k_{x, x+a} \text{ etc.}$$

$$P_{x+a, x+2a}^{(t+2a)} = P_{x, x+a}^{(t+a)} \cdot k_{x, x+a} \text{ etc.}$$

Utbyggandet av de framräknade åldersfördelningarnas yngsta åldersskullar kan ske genom att man på basis av den hittillsvarande utvecklingen söker bedöma den framtida storleken av fruktsamheten, mätt exempelvis genom storheten

$$\varphi_{x, x+a}^{(t-a, t)} = \frac{F_{x, x+a}^{(t-a, t)}}{\frac{a}{2} [P_{x, x+a}^{(t-a)} + P_{x, x+a}^{(t)}]}$$

där $F_{x, x+a}^{(t-a, t)}$ anger antalet under perioden $t-a, t$ födda barn bland kvinnor i åldrarna $x, x+a$.

Antalet födda under tiden $t, t+a$ erhålles som

$$F^{(t, t+a)} = \sum_{x=0}^{\omega} a \varphi_{x, x+a}^{(t, t+a)} \cdot \frac{F_{x, x+a}^{(t)} + F_{x, x+a}^{(t+a)}}{2}$$

varefter genom uppdelning på kön och framräkning till tidpunkt $t+a$ erhålles folkmängden $P_{0, a}^{(t+a)}$.

Det här använda fruktsamhetsmättet är emellertid bristfälligt, när man icke kan taga hänsyn till ändringar i civilståndsfördelningen och äktenskapens durationsfördelning. En förbättring innebär härvidlag den klyvning på civilstånd, som användes vid för 1935 års befolkningskommissions räkning utförda prognoser, varvid fruktsamheten differentierades efter såväl civilstånd som ålder. De pågående förskjutningarna i äktenskapsbeståndets åldersstruktur göra det önskvärt att jämväl differentiera den äktenskapliga fruktsamheten efter duration, något som likväl skulle ställa sig alltför arbetskrävande. Ett relativt enkelt sätt att tillmötesgå detta önskemål är att med bortseende från åldern differentiera den äktenskapliga fruktsamheten enbart efter varaktighetstid.

Om $G^{(t-a, t)}$ betecknar antalet giftermål under tiden $t-a, t$ och $F_{(0, a)}^{(t-a, t)}$ antalet födda under samma tid i äktenskap av durationen $0, a$, härleder man fruktsamhetstal av typen

$$\psi_{(0, a)}^{(t-a, t)} = \frac{F_{(0, a)}^{(t-a, t)}}{1/2 [G^{(t-2a, t-a)} + G^{(t-a, t)}]}$$

Metodens användbarhet förutsätter givetvis, att man på något sätt anser sig kunna förutbedöma giftermålstalets storlek.

2. Vid prognoser rörande en öppen, av omflyttning påverkad befolkning tillkommer flyttningarnas nettoresultat som en betydelsefull ändringsfaktor, som det ofta vållar svårigheter att statistiskt bestämma för gångna tidsperioder, och vars framtida omfattning är mycket vanskelig att bedöma.

Bortsett från hela riksbefolkningen som enhet är statistiken över omflyttningen inom olika såväl regionalt som socialt avgränsade befolkningsgrupper så bristfällig, att man icke annat än för ett par stadssamhällen har möjlighet att direkt bestämma intensitetstal för in- och utflyttning. Man är därför i praktiken hänvisad till att genom jämförelse av två närbelägna folkräkningars åldersfördelningar bedöma nettoomflyttningen, något som kan ske på varierande sätt.

Om man i en öppen befolkning bildar kvoten mellan en viss födelsekulls numerär vid två närbelägna tidpunkter, ger denna uttryck för dels den relativa avgången genom dödlighet och dels det relativa nettoresultatet av omflyttningen.

Man har därvid relationen

$$P_{(x+a, x+2a)}^{(t+a)} = \int_x^{x+a} P^{(t)}(\xi) e^{-\int_{\xi}^{\xi+a} [\mu(\eta) + \omega(\eta)] d\eta} d\xi$$

där $P^{(t)}(\xi) d\xi$ är folkmängden i åldern $\xi, \xi + d\xi$ vid tidpunkt t samt $\mu(\xi)$ och $\omega(\xi)$ ange dödlighets- resp. nettoflyttningensintensiteterna. Om centrala nettoflyttningens-

talet i åldersintervallet $x, x + a$, betecknas $v_{x, x+a}$, kan relationen efter en del för-
enklingar skrivas som

$$P_{x+a, x+2a}^{(t+a)} = P_{x, x+a}^{(t)} \left[1 - \frac{a}{2} \varkappa_{x, x+a} - \frac{a}{2} \varkappa_{x+a, x+2a} + \dots \right] \cdot \left[1 - \frac{a}{2} \nu_{x, x+a} - \frac{a}{2} \nu_{x+a, x+2a} + \dots \right]$$

Den första av de båda serierna i högra membrum motsvarar de å sid. 149 utvecklade relationerna för framskrivning i en sluten befolkning. Denna del kan, som tidigare framgått, beräknas medelst tillgänglig dödlighetsstatistik, och följaktligen kan den återstående reduktionsfaktorn med hänsyn till omflyttningens nettoresultat ävenledes bestämmas.

Man har sålunda att medelst två folkräkningars data bilda

$$m_{x, x+a} = \frac{P_{x+a, x+2a}^{(t)}}{P_{x, x+a}^{(t-a)}}$$

varefter man eventuellt bildar

$$n_{x, x+a} = \frac{m_{x, x+a}}{k_{x, x+a}}$$

Från en eller ett par olika serier av typ $m_{x, x+a}$ — eller bättre $n_{x, x+a}$ — har man att i en sammanfattande hypotetisk $m_{x, x+a}$ -serie ge uttryck åt dels den förmodade framtida dödligheten och dels ett lämpligt antagande rörande nettoomflyttningens intensitetens storlek.

Användandet av de slutligt uppställda m -kvoterna vid framskrivning blir analogt med det för k -kvoterna. Man får sålunda

$$P_{x+a, x+2a}^{(t+a)} = P_{x, x+a}^{(t)} m_{x, x+a} \text{ etc.}$$

.....

$$P_{x+a, x+2a}^{(t+2a)} = P_{x, x+a}^{(t+a)} m_{x, x+a} \text{ etc.}$$

I stället för att ge uttryck för den förmodade nettoflyttningen genom kvoter av typen $m_{x, x+a}$ kan man gå tillväga på ett något avvikande sätt, som ibland kan erbjuda vissa fördelar.

Åldersfördelningen av den absoluta nettoflyttningen under tiden $t - a, t$ kan uppenbarligen skrivas i formen

$$\delta_{x, x+a} = P_{x, x+a}^{(t)} - P_{x-a, x}^{(t-a)} \cdot k_{x-a, x}$$

Den efter eventuella modifikationer erhållna relativa åldersfördelningen må betecknas $\varepsilon_{x, x+a}$.

Om nu den totala supponerade nettoflyttningen under perioderna $t, t+a, t+a, t+2a$ etc. betecknas N_1, N_2 etc., har man slutligen

$$P_{x, x+a}^{(t+a)} = P_{x-a, x}^{(t)} \cdot k_{x-a, x} + N_1 \varepsilon_{x, x+a}$$

.....

$$P_{x, x+a}^{(t+2a)} = P_{x-a, x}^{(t+a)} \cdot k_{x-a, x} + N_2 \varepsilon_{x, x+a} \text{ etc.}$$

3. Värdet av på ovan skildrat sätt utförda prognoser blir givetvis i sista hand beroende på de hypoteser rörande befolkningens ändringsfaktorer, som man ansett sig ha anledning uppställa.

Beträffande dödligheten gäller, att densamma i Sverige nått en synnerligen låg nivå — blott enstaka länder kunna uppvisa en lägre dödlighet. Även om dödligheten varierar regionalt och socialt, kan förbättringen av befolkningens genomsnittliga dödlighet under den närmaste framtiden blott bli av tämligen begränsad omfattning. I varje fall gäller, att verkningarna av dödlighetsförbättringarna få en mycket liten betydelse för själva folkmängdsutvecklingen. Man anser sig därför ofta icke ha anledning fästa närmare avseende därvid och nöjer sig då med att använda den senaste tillgängliga serien dödstal för olika åldrar.

Bedömandet av den framtida fruktsamheten innebär givetvis ett osäkerhetsmoment av avsevärt större mått, även om verkningarna därav blott göra sig gällande i de yngsta åldrarna hos den framräknade befolkningen. Oavsett om man bestämmer fruktsamheten med grova eller mera förfinade metoder kan man för den skull med fördel uppställa två eller flera olika fruktsamhetsantaganden, varmed man dels söker genom något alternativ gå direkt på fruktsamhetens förmodade storlek och dels genom underskattning och överskattning därav söker få fram ett rimligt variationsområde. Om man genom de olika hypoteserna när vissa gemensamma slutresultat, ha dessa uppenbarligen en betydande grad av sannolikhet för sig.

Förutbestämmandet av nettoflyttningen är måhända det vanskligaste momentet och får samtidigt stor betydelse därigenom att omflyttningen sträcker sina verkningar över en större del av åldersskalan. Här må blott sammanfattningsvis konstateras, att man får basera antagandena på kännedom om utvecklingen av omflyttningen under gångna tider och om de ekonomiska, sociala och andra förhållanden, som utgjort omflyttningarnas drivfjäder, samt på möjligheterna att bedöma de sistnämnda faktorernas framtida utveckling.

På samma sätt som ifråga om fruktsamheten är det givetvis lämpligt att uppställa olika hypoteser rörande omflyttningen för att därigenom ingränsa den verkliga framtidsutvecklingen. Det är emellertid ej nödvändigt att i detalj utföra prognoser för var och en av dessa. Man kan nämligen på ett förenklat sätt få fram åldersfördelningar, svarande mot flyttningsantaganden, som stå i vissa bestämda relationer till de hypoteser, för vilka man utfört prognoser på sätt, som ovan skildrats.

Om man verkställt beräkningar enligt dels en viss serie k -kvoter och dels en viss serie m -kvoter, ställer det sig naturligt att fråga efter verkningarna av nettoflyttningstal, som utgöra exempelvis hälften av dem, som svara mot m -kvoterna. Under förutsättning att intensitetstalen ej äro alltför höga, skulle de sökta kvoterna då kunna skrivas som

$$m'_{x, x+a} = \sqrt{m_{x, x+a} \cdot k_{x, x+a}}$$

Antagandet om en dubbelt så hög nettoförlust skulle på analogt sätt ge reduktions-tal av det ungefärliga utseendet

$$m''_{x, x+a} = \frac{m^2_{x, x+a}}{k_{x, x+a}}$$

Liknande relationer kunna även härledas för kvoter, som står i annat förhållande till de ursprungliga nettoflyttningstalen, exempelvis $\frac{3}{4}$, $1\frac{1}{4}$, $1\frac{1}{2}$ etc. Noggrannheten i alla dessa formler står i omvänd proportion till avflyttningens storlek men torde icke utöva någon större betydelse vid deras praktiska användning.

Om den till tidpunkten T framskrivna folkmängden i en viss åldersklass enligt $m_{x, x+a}$ blivit $P_{x, x+a}^{(1)}$ och enligt $k_{x, x+a}$ blivit $P_{x, x+a}^{(0)}$, kan man för den skull på

ett tillfredsställande sätt beräkna folkmängden enligt olika flyttningsantaganden till följande:

Flyttningsalternativ	$1/2$	$P_{x, x+a}^{(1/2)} = P_{x, x+a}^{(1)1/2} \cdot \overline{P}_{x, x+a}^{(0)1/2}$
»	$3/4$	$P_{x, x+a}^{(3/4)} = P_{x, x+a}^{(1)3/4} \cdot \overline{P}_{x, x+a}^{(0)1/4}$
»	$5/4$	$P_{x, x+a}^{(5/4)} = P_{x, x+a}^{(1)5/4} \cdot \overline{P}_{x, x+a}^{(0)-1/4}$
»	$3/2$	$P_{x, x+a}^{(3/2)} = P_{x, x+a}^{(1)3/2} \cdot \overline{P}_{x, x+a}^{(0)-1/2}$
»	$7/4$	$P_{x, x+a}^{(7/4)} = P_{x, x+a}^{(1)7/4} \cdot \overline{P}_{x, x+a}^{(0)-3/4}$
»	2	$P_{x, x+a}^{(2)} = P_{x, x+a}^{(1)2} \cdot \overline{P}_{x, x+a}^{(0)-1}$

4. Utformningen av prognoserna blir givetvis beroende av syftet med desamma. För det första må framhållas, att man — bortsett från av teoretiskt intresse gjorda prognoser — i allmänhet ej bör utsträcka kalkylerna längre än omkring 20 år framåt i tiden, eftersom de uppställda hypoteserna bli mindre sannolika, allteftersom tiden går, och därmed också resultaten mindre tillförlitliga och användbara.

Om avsikten med prognoserna är att allsidigt belysa utvecklingen hos befolkningen, har man uppenbarligen intresse av att få kompletta uppgifter rörande befolkningens storlek och ålderssammansättning för bedömande av arbetskraftstillgången, behovet av skolor, sjukhus och ålderdomshem, för reglering av bostadsbyggande och stadsplanering etc. När prognoserna i främsta hand syfta till att belysa arbetsmarknadsförhållandena, spela de yngsta åldersklasserna emellertid ingen eller blott föga roll, och räkningarna kunna då avsevärt förenklas därigenom att man bortser från de ännu icke födda årskullarna. Räknan man de arbetande åldrarna från 15 år och uppåt, kan man sålunda gå 15 år framåt i tiden. Ehuru just åldersgruppen 15—20 år medför sina speciella problem i form av yrkesvägledning och yrkesutbildning, kan man emellertid mycket väl utelämna densamma vid studiet av arbetskraftsförhållandena, enär man då utan att behöva fästa sig vid den framtida fruktsamheten kan föra kalkylerna 20 år framåt i tiden, exempelvis från 1940 till 1960.

5. Som förut påpekats har man ofta anledning förenkla kalkylerna till följd av att det statistiska materialet ej är tillräckligt differentierat. En första förenkling består i att man använder grövre åldersklassindelning än den i allmänhet eftersträfvade på 5 år. En klassindelning på 10 år ligger närmast till hands men möter även den vissa hinder. Om man använder sig av 20-årsklasser, erbjuda åldersfördelningarna i allmänhet föga svårigheter — de eventuellt erforderliga approximationerna bli då av relativt ringa betydelse — men i gengäld förgrovas prognoserna avsevärt. När i det följande likväl denna indelning kommer till användning, är det i tanke att främst tillämpa metoden på små populationer, för vilka under alla omständigheter kalkylerna måste bli osäkra, och där ofta nog ett tillräckligt utförligt material saknas för utförande av prognoser på ett mera strikt sätt. De större populationer, för vilka ett nöjaktigt material föreligger, böra givetvis bedömas medelst mera noggranna metoder, och man har för dessa befolkningar möjlighet att studera den här föreslagna metodikens användbarhet för att snabbt och med ringa arbete kunna bedöma befolkningsförhållandena.

Vid en åldersfördelning i 20-årsklasser får man de fem klasserna 0—20, 20—40, 40—60, 60—80 och 80— ω år. Av dessa är likväl den sista numerärt av så begränsad

betydelse, att den ofta med fördel sammanföres med närmast föregående åldersklass till en grupp 60— ω år, varigenom man blott får att göra med fyra åldersklasser.

Den yngsta gruppen inkluderar barn- och ungdomsåldrarna. Ur arbetsmarknads-synpunkt är visserligen en icke ringa del av åldersklassen 15—20 att hänföra till de arbetande, men å andra sidan befinner sig en del av åldersgrupperna 20—25 och 25—30 under utbildning. Åldersgrupperna 20—40 och 40—60 omfatta huvudparten av de arbetande, även om en stor del av åldrarna 60—70 år eller ännu högre också kunna räknas dit. Den yngre av de båda arbetsföra huvudgrupperna motsvarar tämligen väl de reproduktiva (fruktsamma) åldrarna; inom denna åldersgrupp inträffar flertalet — ungefär 90 % — av alla giftermål och nedkomster. Vad slutligen åldrarna över 60 år angår inkludera de ju visserligen en hel del arbetsföra, men den stora huvudmassan utgöres av personer, som på grund av ålder icke längre kunna räknas som producerande utan blott som konsumerande.

6. Tillämpningen av de i mom. 1 angivna metoderna på en i 20-årsklasser indelad befolkning är lätt att utföra. Det kan likväl — särskilt om det gäller att undersöka och jämföra flera olika befolkningar — vara lämpligt att förfara på ett annat, här nedan föreslaget sätt, vilket bl. a. resulterar i ett relativt lättolkat indextal för var och en av de undersökta åldersfördelningarna.

Från dödlighetstabellens överlevelsetal l_x bildas den stationära åldersfördelningen $L_{0-20} = \frac{1}{2} l_0 + l_1 + \dots + l_{19} + \frac{1}{2} l_{20}$ etc. Den härifrån härledda relativa fördelningen må kallas λ_{0-20} , λ_{20-40} etc. Den studerade populationens absoluta och relativa åldersfördelning må betecknas P_{0-20} , P_{20-40} etc. resp. p_{0-20} , p_{20-40} etc.

Om man jämför den studerade populationens relativa åldersfördelning, p_i , med den stationära, λ_i , finner man, att den förra mer eller mindre avviker från den senare. Uppfattar man de båda relativa åldersfördelningarna som fördelningar av två samtidiga befolkningar på 1 000 personer vardera, inses lätt, att om båda utsätts för lika dödlighet under 20 år, kommer relationen mellan jämngamla födelsekullar att förbli oförändrad.

Sistnämnda förhållande leder fram till att man med fördel bildar kvoterna $r_i = p_i/\lambda_i$ d. v. s.

$$r_1 = \frac{P_{0-20}}{\lambda_{0-20}}$$

$$r_2 = \frac{P_{20-40}}{\lambda_{20-40}}$$

$$r_3 = \frac{P_{40-60}}{\lambda_{40-60}}$$

$$r_4 = \frac{P_{60-80}}{\lambda_{60-80}}$$

$$r_5 = \frac{P_{80-\omega}}{\lambda_{80-\omega}}$$

Vid en sammanslagning av alla åldrarna över 60 år har man kvoten

$$r_4' = \frac{P_{60-\omega}}{\lambda_{60-\omega}}$$

7. För att i ett hanterligt och lätt tydbart uttryck sammanfatta åldersfördelningens huvudegenskaper kan det vara lämpligt att transformera de olika kvoterna

till siffror eller bokstäver. Om man därvid önskar ange r -kvoternas avvikelser från enheten med 5-procentiga klassintervall, d. v. s. tolerera en osäkerhet av högst $2\frac{1}{2}$ %, förslår icke sifferserien, varför man för de negativa avvikelserna lämpligen kan använda bokstäver. I tab. I anges, hur transformationen från relationstal r_i till index-siffror s_i utföres.

Tab. I. Transformationstabell över sambandet mellan relationstalen r_i och index-siffrorna s_i .

Relationstal r_i	Genomsnittsavvikelse i %	Index-siffra s_i	Relationstal r_i	Genomsnittsavvikelse i %	Index-siffra s_i
1.425—	+ 45 och mer	9	0.925—0.975.....	— 5	a
1.375—1.425.....	+ 40	8	0.875—0.925.....	— 10	b
1.325—1.375.....	+ 35	7	0.825—0.875.....	— 15	c
1.275—1.325.....	+ 30	6	0.765—0.825.....	— 20	d
1.225—1.275.....	+ 25	5	0.725—0.775.....	— 25	e
1.175—1.225.....	+ 20	4	0.675—0.725.....	— 30	f
1.125—1.175.....	+ 15	3	0.625—0.675.....	— 35	g
1.075—1.125.....	+ 10	2	0.575—0.625.....	— 40	h
1.025—1.075.....	+ 5	1	—0.575.....	— 45 och mer	i
0.975—1.025.....	± 0	0			

Centralvärdet är 0, och överensstämmelse mellan den studerade och den teoretiska fördelningen ger indextalet 00000 resp. 0000. Varje siffra har den lättolkade innebörden, att den utsäger, huru många gånger 5 % klassfrekvensen överstiger den »normala». En bokstav anger på samma sätt underskottet, varvid alfabetets bokstäver i tur och ordning motsvara $-1, -2, -3$ etc.

För att klarlägga indextalets utseende må ett par exempel givas därpå. $H = 42adj$ ger uttryck åt en klart *progressiv* befolkning, där åldersklassen 0—20 år är omkring 20 % talrikare än i den stationära åldersfördelningen. En svagt *regressiv* befolkningstyp å andra sidan återgives av det fyrklassiga indextalet $H = b012$, under det att indextalet $H = b23aj$ antyder en extrem folkmängdsanhopning i de arbetsföra åldrarna eller vad man med andra ord kan kalla en *excessiv* åldersfördelning.

8. För beräkning av indextalen är det av vikt att vissa förhållanden klarläggas rörande den teoretiska åldersfördelning, med vilken de olika aktuella fördelningarna skola jämföras.

Vid en på vanligt sätt utförd framskrivning brukar man ofta tillgripa den senaste kända dödlighetstabellen. Undantagsvis extrapolerar man sig till en dödlighet, svarande mot en viss tidsperiod i framtiden. Detta blir givetvis mera tillförlitligt och är för den skull att föredraga. När i föreliggande fall åldersfördelningsindex skall beräknas för en tidpunkt t , bör åldersfördelningen i enlighet härmed jämföras med den stationära åldersfördelningen enligt dödligheten under intervallet $t, t+20$.

En närmare granskning ger emellertid vid handen, att förhållandena icke äro fullt så enkla. Man torde för den skull böra följa en annan tankegång, vilken på indirekt sätt för fram till den sökta teoretiska åldersfördelningen.

Om man utan närmare avsikt att erhålla några mått på den framtida befolkningsutvecklingen vill bedöma, huru mycket den aktuella åldersfördelningen avviker från vad som kan anses vara naturligt eller »normalt», bör en jämförelse icke ske med den stationära åldersfördelning, som erhålles från den aktuella dödligheten. I

stället bör den stationära fördelningen härledas från vad man kan kalla en sammanfattad generationsdödlighetstabell eller aggregatgenerationstabell. Denna motsvarar helt enkelt den åldersfördelning som vid konstant födelsetal skulle uppstå, därest dödligheten i varje åldersklass under varje tidsintervall hade varit densamma som hos den studerade befolkningen. Beräkningen av en överlevelsetabell, avseende aggregatgenerationsdödligheten för en viss tidpunkt t kan ske på följande sätt.

Om centrala dödskvoten i åldersintervallet $\xi, \xi+a$ under tidsintervallet $\tau, \tau+a$ betecknas $z(\xi, \tau)$, erhålles aggregatgenerationsdödlighetens överlevelsetal för tidpunkten t enligt formeln

$$\bar{l}_x^{(t)} = e^{-a \sum_{\xi=0}^{x-a} z(\xi, t-x+\xi)}$$

Den mot aggregatgenerationsdödligheten svarande stationära åldersfördelningen erhålles genom att bilda

$$\bar{L}_1^{(t)} = a \left[\frac{1}{2} \bar{l}_0^{(t)} + \bar{l}_a^{(t)} + \dots + \bar{l}_{20-a}^{(t)} + \frac{1}{2} \bar{l}_{20}^{(t)} \right] \text{ etc.}$$

Motsvarande relativa åldersfördelning må betecknas $\bar{\lambda}_i^{(t)}$ och är då den teoretiska fördelning, medelst vilken man kan bedöma normaliteten hos den aktuella åldersfördelningen vid tidpunkten t .

Genom att beräkna

$$r_i = \frac{p_i^{(t)}}{\bar{\lambda}_i^{(t)}}$$

erhåller man efter transformation medelst tab. I ett åldersfördelningsindextal $\bar{H}$, vars betydelse främst är av rent deskriptiv karaktär, i det att det anger avvikelserna från en som normal betraktad åldersfördelning.

Då man genom jämförelsen även vill få uttryck för förändringarna under framtiden, något som ju är huvudsyftet med analys av åldersstrukturer, måste man likväl också taga hänsyn till den regresserande inverkan av den fortskridande nedgången i dödligheten. Man kommer då över från aggregatgenerationsdödligheten för tidpunkterna t och $t+20$ till genomsnittsdödligheten under tidsintervallet $t, t+20$ genom jämförelser mellan talserierna $\bar{L}_i^{(t)}$ och $\bar{L}_i^{(t+20)}$.

Åldersgruppen $i+1$ vid tidpunkt $t+20$ härrör från grupp i vid tiden t , och kvoten mellan de två folkmängderna kan skrivas

$$q_i = \frac{\bar{L}_{i+1}^{(t+20)}}{\bar{L}_i^{(t)}} = \frac{\bar{L}_{i+1}^{(t+20)}}{\bar{L}_{i+1}^{(t)}} \cdot \frac{\bar{L}_{i+1}^{(t)}}{\bar{L}_i^{(t)}}$$

Den sista kvoten i högra membrum är den, som framkommer vid en vanlig framskrivning medelst aggregatgenerationsdödligheten för tidpunkt t , under det att den första kvoten ger uttryck för dödlighetsförbättringarna.

Genom att sätta $m_1 = 1$, $m_2 = q_1$, $m_3 = q_1 q_2$ etc. och företaga en omproportionering till summan 1, erhåller man den relativa åldersfördelning, som inkluderar dels aggregatgenerationsdödligheten för tidpunkten t och dels den regressiva effekten av dödlighetsförbättringarna. Teoretiskt är den identisk med talserien $\bar{\lambda}_i^{(t, t+20)}$.

Genom att bilda

$$r_i = \frac{p_i^{(t)}}{\bar{\lambda}_i^{(t, t+20)}}$$

kommer man efter transformation fram till ett indextal H_0 som visserligen icke på samma sätt som $\bar{H}$ ger uttryck för avvikelser från normalitet, men som i gengäld, såsom av det följande framgår, har sitt värde däri, att det i koncentrerad form ger uttryck för förskjutningarna i åldersfördelningen under perioden $t, t+20$ under förutsättning att populationen kan betraktas som sluten.

9. Om man bildar

$$R_1 = \frac{r_1}{r_2} = \frac{p_1^{(t)}}{\lambda_1^{(t, t+20)}} : \frac{p_2^{(t)}}{\lambda_2^{(t, t+20)}}$$

kan denna kvot, om den totala folkmängden vid tidpunkt t kallas $P^{(t)}$, omskrivas som

$$R_1 = \frac{p_1^{(t)} \cdot \frac{\lambda_2^{(t, t+20)}}{\lambda_1^{(t, t+20)}}}{p_2^{(t)}} \cdot \frac{P^{(t)}}{P^{(t)}} = \frac{P_2^{(t+20)}}{P_2^{(t)}}$$

Man finner härav, att kvoten R_1 anger förändringen i de yngre arbetsåldrarna 20—40 år från tidpunkten t till $t+20$. Kvoten blir på samma gång ett mått på hur underlaget för reproduktionen ändras under den närmaste 20-årsperioden.

På analogt sätt finner man, att kvoten

$$R_2 = \frac{r_2}{r_3}$$

anger förändringarna i de högre arbetsåldrarna 40—60 år, vilka såväl ur arbetskrafts- och anställningssynpunkt som ifråga om familjeförhållanden skilja sig från de yngre åldrarna 20—40 år.

Förändringarna i åldersgrupperna 60—80 år och 80— ω framgår av kvoterna

$$R_3 = \frac{r_3}{r_4} \text{ och } R_4 = \frac{r_4}{r_5}$$

Ett sammanfattande uttryck för förskjutningarna i de arbetande åldrarna 20—60 år skulle man, därest de båda 20-årsgrupperna vore något så när likstora, kunna erhålla genom kvoten

$$R_5' = \frac{r_1 + r_2}{r_2 + r_3}$$

Lämpligare är dock att bilda ett vägt medeltal

$$R_5 = \frac{p_2^{(t)} R_1 + p_3^{(t)} R_2}{p_2^{(t)} + p_3^{(t)}}$$

där $p_2^{(t)}$ och $p_3^{(t)}$ som tidigare betyda folkmängden i de båda åldersklasserna 20—40 och 40—60 år.

Det är beträffande ovanstående kvoter att märka, att osäkerheten vid bestämmandet av de högre åldersklassernas numerär är relativt stor och att därför åtminstone kvoten R_4 blir mindre tillfredsställande. För samtliga åldrar över 60 år kan man få ett uttryck genom ett vägt medeltal av R_3 och R_4 . Enklast och tillräckligt noggrant torde likväl vara, om man bildar

$$R_6 = \frac{r_3}{r_4}$$

Förskjutningarna i försörjningsbördan gentemot åldringar skildras genom följande kvot:

$$R_7 = \frac{r_3}{r_1 + r_2} : \frac{r_4'}{r_2 + r_3} = \frac{r_3(r_2 + r_3)}{r_4'(r_1 + r_2)} = \frac{R_6}{R_5'} \text{ eller } \frac{R_6}{R_5}$$

Formeln är visserligen icke att betrakta som exakt med hänsyn till att de olika relationstalen icke vägts men torde på det hela taget vara användbar för sitt ändamål. Av övriga tänkbara kvoter må här endast nämnas

$$R_8 = \frac{r_1}{r_2} : \frac{r_2}{r_3} = \frac{R_1}{R_2}$$

vilken ger uttryck för förskjutningen i ålderssammansättningen inom de arbetande åldrarna.

10. För belysande av det här ovan anförda återgivas vissa kalkyler, som utförts för hela den svenska befolkningen från 1920 (= t) till 1940 (= $t+20$). Under denna tid har in- och utvandringen nämligen varit så ringa, att den i föreliggande fall kan negligeras. I tab. II återgivas de absoluta och relativa åldersfördelningarna av

Tabell II. Absolut och relativ åldersfördelning av Sveriges befolkning 1920 och 1940.

Ålder	Åldersfördelning år		Ålder	Åldersfördelning år	
	1920	1940		1920	1940
	$P_i(t)$	$P_i(t+20)$		$p_i(t)$	$p_i(t+20)$
0—20	2 286 580	1 821 173	0—20	387.3	285.8
20—40	1 745 854	2 126 113	20—40	295.7	333.7
40—60	1 150 382	1 545 985	40—60	194.8	242.6
60—80	640 712	781 598	60—80	108.5	122.7
80— ω	80 961	96 563	80— ω	13.7	15.2
0— ω	5 904 489	6 371 432	0— ω	1 000.0	1 000.0

riksbefolkningen, och i tab. III angivas aggregatgenerationsdödlighetens stationära fördelningar för tidpunkterna 1920 och 1940 ävensom den stationära befolkningen enligt dödligheten 1921—40.

Tabell III. Teoretiska åldersfördelningar 1920—1940.

Ålder	Stationära åldersfördelningar enligt			Ålder	Stationära åldersfördelningar enligt		
	Aggregatgenerationsdödligheten för år		Observerad dödlighet under perioden 1921—1940		Aggregatgenerationsdödligheten för år		Observerad dödlighet under perioden 1921—1940
	1920	1940			1920	1940	
	$\bar{L}_i(t)$	$\bar{L}_i(t+20)$	$L_i(t, t+20)$		$\bar{\lambda}_i(t)$	$\bar{\lambda}_i(t+20)$	$\lambda_i(t, t+20)$
0—20	175 550	186 125	186 180	0—20	345.0	332.1	292.9
20—40	143 245	162 395	173 990	20—40	281.5	289.8	273.7
40—60	112 285	126 850	156 030	40—60	220.6	226.4	245.4
60—80	68 655	75 095	104 240	60—80	134.9	134.0	164.0
80— ω	9 165	9 905	15 290	80— ω	18.0	17.7	24.0
0— ω	508 900	560 370	635 730	0— ω	1 000.0	1 000.0	1 000.0

Om det endast gällt att ge uttryck för normaliteten hos 1920 års åldersfördelning skulle man genom att jämföra serierna $p_i^{(t)}$ och $\bar{\lambda}_i^{(t)}$ ha erhållit

Åldersklass	$\bar{r}_i$	$\bar{s}_i$
0—20.....	1.123	2
20—40.....	1.050	1
40—60.....	0.883	b
60—80.....	0.804	d
80— ω	0.761	e

} 0.799   d

Indextalet $\bar{H}$ blir därigenom 21bde resp. 21bd, vilket med andra ord innebär en tydligt progressiv fördelningstyp, där den yngsta åldersgruppen är ungefär 10 % överrepresenterad.

För att kunna utnyttja indextalet för utläsande av den framtida folkmängdsutvecklingen har man att jämföra $p_i^{(t)}$ och $\lambda_i^{(t, t+20)}$, vilket ger

Åldersklass	r_i	s_i
0—20.....	1.322	6
20—40.....	1.080	2
40—60.....	0.794	d
60—80.....	0.662	g
80— ω	0.571	i

} 0.650   g

Indextalet H_0 blir sålunda med femklassig indelning 62dgi och med fykklassig 62dg.

För att belysa relationstalens — och därmed indextalens — användbarhet för skildring av folkmängdsutvecklingen 1920—1940 ha i nedanstående tab. IV sammanförts dels de direkt från folkräkningsuppgifterna erhållna och dels de genom relationstalen beräknade kvoterna mellan olika åldersklassers numerär 1940 och 1920.

Tab. IV. Folkmängdsutvecklingen 1920—1940 enligt direkt erhållna och enligt från relationstalen beräknade kvoter.

Åldersklass	Kvotens beteckning	Förändring 1920—1940	
		Direkt beräknad	Beräknad enligt relationstalen
20—40	R_1	$\frac{2\ 126\ 113}{1\ 745\ 854} = 1.218$	$\frac{1.322}{1.080} = 1.22$
40—60	R_2	$\frac{1\ 545\ 985}{1\ 150\ 382} = 1.344$	$\frac{1.080}{0.794} = 1.36$
60—80	R_3	$\frac{781\ 598}{640\ 712} = 1.220$	$\frac{0.794}{0.662} = 1.20$
80— ω	R_4	$\frac{96\ 563}{80\ 961} = 1.193$	$\frac{0.662}{0.571} = 1.16$
20—60	R_5	$\frac{3\ 672\ 098}{2\ 896\ 236} = 1.268$	$0.603 \cdot 1.22 + 0.397 : 1.36 = 1.28$
20—60	R'_5		$\frac{1.322 + 1.080}{1.080 + 0.794} = 1.28$
60— ω	R_6	$\frac{878\ 161}{721\ 673} = 1.217$	$\frac{0.794}{0.650} = 1.22$
60— ω	R_7	$\frac{878\ 161}{3\ 672\ 098} : \frac{721\ 673}{2\ 896\ 236} = 0.959$	$\frac{1.22}{1.28} = 0.95$
20—60			

Skillnaderna mellan de direkt beräknade kvoterna och de medelst relationstalen härledda äro för åldersgrupperna 20—40, 40—60 och 60—80 försvinnande små. För den högsta åldersklassen blir överensstämmelsen likväl icke fullt så god. Vid sammanslagning av alla åldrar över 60 år blir resultatet dock tillfredsställande.

11. I det givna numeriska exemplet avseende hela den svenska befolkningen 1920—1940 förutsattes, att dödligheten var känd fram till tidpunkten $t+20$ (1940). Vid den praktiska tillämpningen känner man givetvis dödligheten blott fram till tidpunkten t , och det är alltså nödvändigt att företaga en extrapolering av ett eller annat slag.

Om man utifrån de observerade dödstalen under perioden 1921—30 och 1931—40 extrapolerar fram dödstalen för 5-årsperioderna 1941—45 t. o. m. 1956—60, har man möjlighet att på sätt som förut konstruera den stationära åldersfördelning, som svarar mot 1960 års aggregatgenerationsdödlighet. Resultatet blir i 20-års-klasser följande:

Aldersklass	$\bar{L}_i(1960)$	$\bar{\lambda}_i(1960)$
0—20.....	191 815	311·0
20—40.....	178 580	289·6
40—60.....	149 245	242·0
60—80.....	85 990	139·4
80— ω	11 090	18·0
0— ω	616 720	1 000·0

Om man vidare genom extrapolering härleder den genomsnittliga dödligheten för perioden 1941—60, resulterar detta i en medellivslängd av 68.11 år och en stationär relativ åldersfördelning av utseendet

Aldersklass	$\lambda_i(1941-60)$
0—20.....	281·9
20—40.....	272·0
40—60.....	251·4
60—80.....	169·8
80— ω	24·9

12. I den ovan utvecklade teorien om åldersfördelningsindextal har hela tiden förutsatts, att populationen varit sluten eller att omflyttningens nettoresultat varit av negligeabel storlek. Ehuru något dylikt blott undantagsvis förekommer, ha de under detta antagande beräknade relationerna likafullt sitt värde redan i sig själva, enär man därigenom kan bedöma det överskott eller underskott, som automatiskt kommer att uppstå i jämförelse med de aktuella förhållandena. Av större betydelse bli relations- och indextalen likväl, om de kunna sammanställas med analoga uttryck för det fall, att viss nettoflyttning förutsättes äga rum.

Utvidgning av teorien till att även taga hänsyn till omflyttningen sker helt enkelt genom ändring av den teoretiska åldersfördelning, med vilken den studerade populationen skall jämföras. Man har med andra ord att utbyta den stationära åldersfördelningen mot en annan stabil fördelning, som jämväl inkluderar en nettoomflyttning av viss beskaffenhet.

Om genomsnittintensiteten av nettoflyttningen i åldersintervallet $x, x+a$ betecknas $v_{x,x+a}$, härledes härifrån en »dekrement»-tabell enligt formeln

$$v_y = e^{\frac{y-a}{a} \sum_0^y v_{x,x+a}}$$

där y är en multipel av a .

Därest $v_{x,x+a}$ är av konstant tecken, blir talserien v_y monotont avtagande eller växande, allteftersom det råder nettoutflyttning ($v_{x,x+a}$ negativt) eller nettoinflyttning ($v_{x,x+a}$ positivt). Enär omflyttningen i allmänhet har sin största omfattning i åldrarna 15—35 år, blir intensiteten i detta åldersavsnitt avgörande,

och eventuella teckenändringar i lägre eller högre åldersklasser spela då en relativt ringa roll.

Talen v_y kunna jämföras med regressivetsfaktorerna å sid. 156. Om man nämligen inmultipliserar dem på en dödlighetstabells överlevelsetal och därefter genom medeltalsbildning härleder en »stationär» befolkning, kommer denna att i jämförelse med den ursprungliga stationära befolkningen framstå som progressiv vid nettoutflyttningen och som regressiv vid nettoinflyttning.

13. För att den här skisserade generaliseringen skall bli av praktiskt värde måste man företaga vissa schematiseringar vid beräkningen av nettoutflyttningen.

Det statistiska materialet tillåter i allmänhet icke, att man beräknar nettovandringen i olika åldrar inom mindre befolkningsgrupper. Ofta får man nöja sig med ett allmänt relativtal för samtliga åldrar. Då som nämnt huvudparten av omflyttningstalen återfinnes inom ett begränsat åldersintervall, ligger det nära till hands att göra följande två antaganden, nämligen

dels, att nettoomflyttningen i åldrar utanför ett begränsat intervall g , G kan försummas, och

dels, att nettointensitetskurvan har samma form inom samtliga undergrupper av en befolkning.

Förfarandet blir då följande:

För en viss basperiod bestämmer man för en större befolkning nettointensiteten av omflyttningen i olika åldrar, $v_{x, x+a}$. Med bortseende från intensiteten i åldrar under g och över G beräknar man en dekrementtabell w_y . Medelst den för perioden gällande dödlighetstabellen bildar man så

$$W_{y, y+a} = a \cdot \frac{l_y w_y + l_{y+a} w_{y+a}}{2}$$

Som mått på nettovandringen i denna teoretiska population kan man bilda

$$d = \frac{G-a}{g} \frac{\sum W_{x, x+a} \cdot v_{x, x+a}}{\sum_0^{\omega} W_{x, x+a}}$$

Genom att multiplicera de ursprungliga intensitetstalen med ett antal koefficienter c_i erhåller man talserierna

$$v_{x, x+a}^{(i)} = c_i v_{x, x+a}$$

Från dessa får man på samma sätt som förut $W_{x, x+a}^{(i)}$ samt

$$d^{(i)} = \frac{G-a}{g} \frac{\sum W_{x, x+a}^{(i)} \cdot v_{x, x+a}^{(i)}}{\sum_0^{\omega} W_{x, x+a}^{(i)}}$$

Om man därefter bildar $\delta^{(i)} = \frac{d^{(i)}}{d}$, kan man härleda ett empiriskt funktionssamband mellan talen c_i och $\delta^{(i)}$.

Därest man nu för de olika studerade delbefolkningarna beräknar ett mot $d^{(i)}$ svarande nettovandringstal, $d^{(j)}$, samt därifrån ett nettoutflyttningsindex $\delta^{(j)}$, har

man att undersöka vilket värde på $\delta^{(i)}$, som närmast överensstämmer med detta. Därmed är då delbefolkningens nettoflyttningsintensitet bestämd, liksom även den teoretiska åldersfördelning, med vilken den studerade befolkningens bör jämföras.

14. I kap. 3 av föreliggande undersökning givas en del uppgifter över omflyttningens beroende av åldern, varav bl. a. framgår, att densamma har sin största omfattning i de yngre arbetsföra åldrarna och att den i åldrar över 50 år är av negligabel storlek.

Med hänsyn till att man för jordbruksbefolkningen ej kan erhålla åldersfördelningar från närmare belägna folkräkningar än 1930 och 1940 är för de fortsatta räkningarna en indelning i 10-årsklasser erforderlig. Med en dylik indelning givas i tab. V vissa framräknade reduktionstal och nettoflyttningsmätt för befolkningen inom AA-kommuner under perioden 1931—1940.

Tab. V. Nettoflyttningen inom befolkningen i jordbrukskommuner 1931—40.

Födelseår	Ålder år 1930	Medelålder vid döden resp. flytt- ningen	Total reduktion	Reduktion på grund av dödlighet	Reduktion på grund av netto- omflyttning	Relativ av- gång genom nettoom- flyttning ‰
1921—30.....	0—10	10	0·9015	0·9718	0·9276	72
1911—20.....	10—20	20	0·7330	0·9739	0·7526	247
1901—10.....	20—30	30	0·8608	0·9676	0·8896	110
1891—1900.....	30—40	40	0·9151	0·9569	0·9563	44

Från de i tabellens sista kolumn givna nettoflyttningstalen — ungefär motsvarande $v_{x, x+a}$ ovan — kan man härleda en omflyttningsdekrementtabell av i tab. VI givet utseende. Inmultiplieras denna så på den i anslutning därtill återgivna stationära åldersfördelningen enligt dödlighetsförhållandena 1931—1940, erhålles en med hänsyn till omflyttningen »reducerad stationär åldersfördelning», vilken alltså motsvarar den tidigare med $W_{x, x+a}$ betecknade fördelningen.

Tab. VI. Omflyttningsdekrementtabell och reducerad stationär åldersfördelning enligt nettoomflyttning och dödlighet hos befolkningen i rena jordbrukskommuner 1931—40.

Ålder	Omflyttningsde- krementtabell	Stationär ålders- fördelning	Reducerad stationär åldersfördelning
0—10.....	10 000	9 356	9 356
10—20.....	9 276	9 267	8 596
20—30.....	6 981	9 025	6 300
30—40.....	6 210	8 733	5 423
40—50.....	5 939	8 357	4 963
50—60.....	5 939	7 716	4 583
60— ∞	5 939	12 312	7 312
0— ∞		64 946	46 713

Om omflyttningstalen i tab. V appliceras på den reducerade stationära åldersfördelningen, erhålles en omflyttning förlust av 3 742, innebärande ett allmänt årligt omflyttningstal av $-8·01\%$, vilket motsvarar det ovan med d betecknade omflyttningmättet.

Då prognoser över befolkningen i AA-kommuner, såsom av kap. 7 framgår, utförts på sedvanligt sätt genom framräkning av 5-årsåldersklasser, har man möjlighet att undersöka användbarheten av det ovan föreslagna förfaringssättet för de fall, då man icke direkt kan beräkna nettoflyttningstal för olika åldrar.

För de enskilda länens AA-kommunbefolkning har genom jämförelse mellan åldersfördelningarna 1930 och 1940 beräknats nettoflyttningsrisker för olika åldersklasser samt därifrån reducerade stationära åldersfördelningar och allmänna nettoflyttningstal, här kallade $d^{(j)}$. Dessa sistnämnda, satta i relation till motsvarande tal för hela rikets AA-kommunbefolkning, må betecknas som nettoflyttningsindex $\delta^{(j)}$. Med reservation för de fall, då nettoflyttningen i högre åldrar icke är helt utan betydelse, äro talen $d^{(j)}$ och $\delta^{(j)}$ att anse som mera exakta mått på det samlade resultatet av nettoflyttningen i de skilda populationerna. De direkt beräknade nettoflyttningstalen $d^{(j)}$ resp. $\delta^{(j)}$ kunna uppfattas som närmevärden härför, vilka någon influeras av olikheter i åldersstrukturen. Överensstämmelsen är likväl mycket god, vilket kan utläsas av att korrelationen mellan $\delta^{(j)}$ och $\delta^{(j)}$ uppgår till 0,99.

För att utifrån ett visst nettoflyttningsindex $\delta^{(j)}$ härleda den reduktionsfaktor c_j , med vilken den totala AA-kommunbefolkningens nettoflyttningsrisker skola multipliceras för att såvitt möjligt ge samma resultat, som erhålles vid direkta kalkyler för de olika undersökningsobjekten, har förfarits på följande sätt.

Den totala AA-kommunbefolkningens nettoflyttningstal ha multiplicerats med koefficienterna $c_i = 0.1, 0.2$ etc., varigenom erhållits ett antal serier av nettoflyttningsrisker, svarande mot $v_{x, x+a}^{(i)}$. Från dessa ha beräknats tillhörande reducerade stationära åldersfördelningar $W_{x, x+a}^{(i)}$ samt allmänna nettoflyttningstal $d^{(i)}$. Om dessa sistnämnda omproportioneras i förhållande till det för totalbefolkningen gällande talet d , erhålles en indexserie $\delta^{(i)}$, vilken står i ett implicit funktionsförhållande till c_i . För det storleksintervall, som i praktiken kan komma ifråga, låter sig likväl sambandet restlöst beskrivas genom en andragradsparell av utseendet

$$c = \sqrt{4.464 \delta + 3.000} - 1.732$$

15. Granskningen av metodiken blir nu följande:

För de skilda länens AA-kommunbefolkning har från de tidigare nämnda, på sedvanligt sätt utförda prognoserna enligt flyttningsalternativ 1 (=samma relativa nettoflyttning i olika åldrar som under 1930-talet) beräknats de relativa förändringarna från 1940 till 1960 av folkmängden i åldersklasserna 20—40 år, 40—60 och 20—60 år; de erhållna kvoterna må betecknas O_1, O_2 och O_5 och angivas i tab. VII.

Medelst de för varje läns AA-kommunbefolkning härledda nettoflyttningsriskerna i skilda åldrar ha på tidigare utvecklat sätt beräknats relationstalen r_1, r_2, r_3 och r_4' . Från dessa beräknas så R_1 och R_2 samt R_5 , vilka återfinnas i senare hälften av tab. VII.

Med vissa undantag är överensstämmelsen mellan talserierna god och bör givetvis så vara, eftersom avvikelserna endast bero på att åldersfördelningen är grövre vid indexmetoden och på att begränsningen av nettoflyttningen till och med åldersklassen 30—40 år icke alltid är fullt tillfredsställande. Speciellt gör sig det sistnämnda märkbart för Västmanlands län samt i viss mån även för övriga mellansvenska län, där utflyttningen varit hög. Delvis inverkar här könsproportionen bland de flyttande. För de båda västkustlänen gäller å andra sidan, att nettoflyttningen är särskilt koncentrerad på åldersskalan, vilket medför en avvikelse i motsatt riktning. Det ligger därvid i sakens natur, att skillnaden mellan R och O i allmänhet blir av motsatt tecken i de båda 20-årsklasserna. Vid en sammanvägning till ett mått över förändringarna inom hela åldersklassen 20—60 år tendera därför skillnaderna att jämna ut varandra.

Tab. VII. Förändringar 1940—1960 i storleken av åldersklasserna 20—40, 40—60 och 20—60 år inom skilda läns AA-kommunbefolkning enligt dels vanlig framskrivning och dels indexmetoden med resp. befolkningsgrupps observerade nettoflyttningsrisker.

L ä n	Förändringar 1940—60 enligt					
	Framskrivningsmetoden			Indexmetoden med observerade risker		
	O_1	O_2	O_5	R_1	R_2	R_5
Stockholms	0.649	0.894	0.761	0.648	0.911	0.768
Uppsala	0.641	0.869	0.746	0.636	0.890	0.753
Södermanlands	0.580	0.856	0.710	0.577	0.885	0.721
Östergötlands	0.608	0.899	0.738	0.606	0.921	0.746
Jönköpings	0.634	0.914	0.763	0.639	0.911	0.765
Kronobergs	0.709	1.011	0.846	0.710	1.011	0.847
Kalmar	0.672	1.042	0.831	0.675	1.045	0.834
Gotlands	0.862	1.056	0.949	0.860	1.050	0.946
Kristianstads	0.733	0.984	0.846	0.734	0.990	0.849
Malmöhus	0.700	0.958	0.817	0.699	0.977	0.825
Hallands	0.865	1.195	1.012	0.869	1.169	1.003
Göteborgs och Bohus	0.752	1.067	0.895	0.753	1.041	0.884
Älvsborgs	0.673	0.945	0.801	0.672	0.939	0.798
Skaraborgs	0.694	0.950	0.813	0.696	0.950	0.814
Värmlands	0.698	0.938	0.810	0.700	0.934	0.809
Örebro	0.533	0.846	0.678	0.529	0.867	0.686
Västmanlands	0.537	0.793	0.654	0.539	0.840	0.677
Kopparbergs	0.706	1.030	0.848	0.690	1.041	0.844
Gävleborgs	0.743	1.134	0.909	0.741	1.143	0.911
Västernorrlands	0.794	1.142	0.938	0.792	1.136	0.935
Jämtlands	0.834	1.207	0.989	0.828	1.204	0.985
Västerbottens	1.021	1.406	1.165	1.017	1.428	1.171
Norrbottnens	1.328	1.561	1.411	1.324	1.577	1.414

Härefter gäller det att undersöka, i vad mån man kan ersätta de olika befolkningsgruppernas observerade nettoflyttningsrisker med andra tal, som härletts utifrån ett observerat allmänt nettoflyttningstal. För resp. befolkningar ha nettoflyttningstalen för tiden 1931—40 satts i relation till motsvarande tal d för hela AA-kommunbefolkningen (med undantag för Hallands och Norrbottens län, där i vissa åldrar en nettoinflyttning ägt rum med därav följande störningar i åldersfördelningen av de flyttande). Från de härav framkomna nettoflyttningsindextalerna $\delta^{(j)}$ har medelst formeln å sid. 163 härletts motsvarande reduktionsfaktorer c_j , och utifrån dessa samt totalbefolkningens nettoflyttningsrisker (jfr tab. V) ha så beräknats relativa reducerade stationära åldersfördelningar. Om de observerade relativa åldersfördelningarna jämföras med dessa, framkomma nya serier av kvoter, vilka här må betecknas $R_1^{(1)}$, $R_2^{(1)}$ och $R_3^{(1)}$. Talen återgivas i första hälften av tab. VIII som alternativ 1.

En jämförelse mellan $R^{(1)}$ och O ger vid handen vissa differenser av växlande tecken och storlek. Det må härvidlag noteras att differenserna $R_1^{(1)} - O_1$ och $R_2^{(1)} - O_2$ oftast äro av motsatt tecken, åtminstone vid större avvikelser. Slutresultatet härav blir, att prognoserna för den totala arbetsföra befolkningen bli tämligen tillfredsställande.

Den på vissa håll bristande överensstämmelsen är uppenbarligen främst beroende på variationer i nettoflyttningarnas åldersfördelning. Dessa synas vara påverkade av bl. a. nettoflyttningens totala omfång men sammanhånga även med könspro-

Tab. VIII. Förändringar 1940—60 i storleken av åldersklasserna 20—40, 40—60 och 20—60 år inom skilda läns AA-kommunbefolkning enligt indexmetoden med riskerna beräknade enligt alternativ 1 och 2.

L ä n	Förändringar 1940—60 enligt indexmetoden med riskerna beräknade enligt					
	Alternativ 1			Alternativ 2		
	$R_1^{(1)}$	$R_2^{(1)}$	$R_5^{(1)}$	$R_1^{(2)}$	$R_2^{(2)}$	$R_5^{(2)}$
Stockholms.....	0·639	0·919	0·767	0·657	0·913	0·774
Uppsala.....	0·629	0·904	0·754	0·645	0·893	0·759
Södermanlands.....	0·583	0·870	0·718	0·602	0·858	0·722
Östergötlands.....	0·569	0·950	0·739	0·586	0·935	0·742
Jönköpings.....	0·636	0·929	0·771	0·646	0·930	0·777
Kronobergs.....	0·744	0·989	0·855	0·742	0·996	0·857
Kalmar.....	0·663	1·062	0·835	0·669	1·064	0·839
Gotlands.....	0·877	1·036	0·949	0·854	1·049	0·942
Kristianstads.....	0·712	0·967	0·827	0·722	0·996	0·846
Malmöhus.....	0·704	0·959	0·819	0·735	0·966	0·839
Göteborgs och Bohus.....	0·811	1·015	0·904	0·791	1·025	0·897
Älvsborgs.....	0·657	0·908	0·775	0·662	0·912	0·780
Skaraborgs.....	0·701	0·949	0·816	0·696	0·956	0·817
Värmlands.....	0·725	0·937	0·824	0·723	0·943	0·826
Örebro.....	0·518	0·889	0·691	0·533	0·877	0·693
Västmanlands.....	0·494	0·881	0·671	0·507	0·850	0·664
Kopparbergs.....	0·667	1·047	0·834	0·665	1·055	0·836
Gävleborgs.....	0·728	1·119	0·894	0·724	1·126	0·894
Västernorrlands.....	0·802	1·159	0·950	0·796	1·167	0·950
Jämtlands.....	0·827	1·189	0·978	0·801	1·203	0·969
Västerbottens.....	1·008	1·444	1·171	0·962	1·462	1·149

portionen. Att härleda ett funktionsuttryck över intensitetskurvans beroende av dessa och andra parametrar lär icke vara möjligt, men det kan vara anledning undersöka, om man på annat sätt kan komma åt variationerna.

Den totala AA-kommunbefolkningens nettoavflyttning i åldersklasserna 0—10 t. o. m. 30—40 år betecknas v_1 , v_2 , v_3 och v_4 samt motsvarande tal för de skilda länsbefolkningarna $v_1^{(j)}$, $v_2^{(j)}$, $v_3^{(j)}$ och $v_4^{(j)}$. Om man bildar $q_1^{(j)} = \frac{v_1^{(j)}}{v_1}$ etc., kan man konstatera, att de fyra talserierna $q_1^{(j)}$, $q_2^{(j)}$, $q_3^{(j)}$ och $q_4^{(j)}$ stå i ett tydligt, tämligen rätlinjigt förhållande till $\delta^{(j)}$. Sambandet med populationens könsproportion är däremot negligabelt.

Om man beräknar regressionen av talen $q^{(j)}$ på $\delta^{(j)}$, kan man utifrån de sistnämnda härleda nya nettoflyttningsrisker och därigenom också nya talserier $R_1^{(2)}$, $R_2^{(2)}$ och $R_5^{(2)}$. Dessa angivas som alternativ 2 i senare hälften av tab. VIII. En granskning visar, att denna metod att bestämma en befolkningsgrupps nettoflyttningsrisker medelst ett allmänt relativt samt totalbefolkningens risker är någorlunda användbar. Avvikelserna och spridningen däri äro dock något större, än om man enligt alternativ 1 använder den för alla åldersklasser gemensamma reduktionsfaktorn c_j .

16. Det kan ibland vara svårt att medelst tillgängliga data bestämma en befolkningsgrupps nettoflyttning. Detta är exempelvis fallet med befolkningen i olika yrkesgrupper; folkmängden må vara känd vid folkräkningstillfällena, men uppgifter om födda och döda saknas ofta helt eller delvis. Det är under sådana omständigheter av värde att konstatera, dels att dödligheten numera är så låg, att den i praktiken kan sättas lika för alla befolkningsgrupper fränsett befolkningen i de båda

nordligaste länen, dels att omflyttningens nettoresultat är så lågt i de yngsta åldrarna, att födelsetalet någorlunda väl kan bestämmas med ledning av en folkräknings uppgifter om folkmängden i åldrarna 0—5 eller 0—10 år.

Om man för de skilda länen AA-kommunbefolkning beräknar födelsetalet medelst åldersklassen 0—10 år 1940 samt sätter dödstalet lika med riksgenomsnittet för AA-kommunerna, 12.8 ‰, erhåller man av en jämförelse mellan folkmängderna 1930 och 1940 en serie allmänna nettoflyttningstal, vilka satta i relation till motsvarande totalsiffra må betecknas $\delta''^{(j)}$. Uttryckes sambandet mellan $\delta''^{(j)}$ och $\delta^{(j)}$ genom en korrelationskoefficient, får denna värdet 0.97, vilket sålunda ger vid handen, att den föreslagna approximativa metoden att härleda en befolknings nettoflyttningstal torde fungera tämligen tillfredsställande. Någon anledning att justera den tidigare uppställda formeln över sambandet mellan c_i och $\delta^{(i)}$ för det fall, att man använder sig av $\delta''^{(i)}$, kan knappast anses föreligga.

17. Vid tillämpning av det ovan redovisade sättet att genom indexmetoden kalkylera den framtida folkmängdsutvecklingen kan man för beräkning av omflyttningensriskerna tänka sig olika vägar; man kan exempelvis vid studiet av landsbygdsbefolkningen inom skilda områden använda nettoflyttningensriskerna hos den totala landsbygdsbefolkningen. De här ovan använda nettoflyttningensriskerna för befolkningen i rena jordbrukskommuner torde med fördel kunna användas för studiet av olika regionalt avgränsade befolkningsgrupper med utflyttning, huvudsakligen då olika delar av landsbygdsbefolkningen. Ifråga om jordbruksbefolkningen kan det vara lämpligt att basera kalkylerna på de för den totala jordbruksbefolkningen härledda nettoflyttningstalen, eftersom dylika relativt lätt kunna erhållas.

Genom jämförelse av folkräkningsuppgifterna 1930 och 1940 kan man beräkna den relativa nettoavgången genom avflyttning i åldersgrupperna 0—10 t. o. m. 30—40 hos den totala jordbruksbefolkningen å den administrativa landsbygden till följande:

Födelsekull	Ålder år 1930	Medelålder vid omflytt- ningen	Relativ nettoflyttning 1931—40		
			Män	Kvinnor	Båda könen
1921—30.....	0—10	10	— 49	— 126	— 86
1911—20.....	10—20	20	— 291	— 413	— 348
1901—10.....	20—30	30	— 187	— 121	— 158
1891—1900.....	30—40	40	— 15	— 26	— 21

Användandet av dessa nettoflyttningensrisker för bestämmandet av olika undergruppers nettoflyttning må illustreras medelst de prognoser, som på sedvanligt sätt utförts för den totala jordbruksbefolkningen inom olika riksområden.

Vad först sambandet mellan reduktionskoefficienterna c och nettoflyttningensindex δ beträffar, så kan detta restlöst beskrivas medelst formlerna

$$c_m = \sqrt{4.065 \delta_m + 2.350} - 1.533$$

$$c_k = \sqrt{2.398 \delta_k + 0.489} - 0.699$$

I tab. IX angivas dels de genom vanlig framskrivning medelst 1930-talets förändringar beräknade förskjutningarna i åldersklassen 20—60 år under tiden 1940—1960 (talserien O_5) och dels motsvarande genom indexmetoden härledda kvoter (R_5). Härvidlag är att observera tvenne omständigheter, som helt förklara före-

Tab. IX. Folkmängdsförändringar 1940—60 hos den totala jordbruksbefolkningen i åldrarna 20—60 år inom skilda riksområden beräknade medelst framskrivning (O_5) och medelst indexmetoden (R_5)¹.

Riksområde	Män		Kvinnor		Båda könen	
	Framskrivningsmetoden	Indexmetoden	Framskrivningsmetoden	Indexmetoden	Framskrivningsmetoden	Indexmetoden
	O_5	R_5	O_5	R_5	O_5	R_5
Mälardalen.....	0·650	0·658	0·675	0·662	0·661	0·660
Östra Götaland.....	0·758	0·770	0·713	0·726	0·737	0·750
Skåne, Halland och Blekinge .	0·819	0·843	0·748	0·761	0·787	0·805
Bohuslän och Vänerlän.....	0·769	0·770	0·707	0·705	0·740	0·740
Dalarna och Norrland.....	0·960	1·018	0·871	0·928	0·920	0·977
Hela landsbygden.....	0·815	0·825	0·758	0·769	0·789	0·799

¹ Angående de föreliggande skillnaderna jfr anmärkningar i texten.

liggande skillnader mellan de båda talserierna. Vid indexmetoden har använts den beräknade genomsnittliga riksdödligheten 1941—60, och detta är anledningen till att talen R_5 i de flesta fall ligga något högre än motsvarande tal O_5 . För Dalarna och Norrland blir skillnaden särskilt påtaglig, vilket beror på att dödligheten här är något högre än i det övriga landet. Det härigenom uppkomna felet torde huvudsakligen kunna lokaliseras till övre Norrland, och då härtill kommer, att dödligheten tenderar att allt mera nivelleras, torde den i tabellen gjorda jämförelsen få anses utvisa, att metoden fungerar tillfredsställande inom de felgränser, som rimligen kunna tolereras. Att de angivna avvikelserna variera i fråga om både storlek och tecken får givetvis sättas i samband med att nettoutflyttningens åldersvariationer icke äro helt desamma för samtliga delpopulationer, varför även vid en sammanvägning vissa divergenser uppstå.

18. De här ovan refererade kalkylerna ha avsett den totala jordbruksbefolkningen. Om man önskar utföra liknande beräkningar endast för den yrkesverksamma befolkningen kan förfarandet ej bli exakt detsamma. Åldersfördelningen för den yrkesverksamma befolkningen inklusive dess familjemedlemmar är att betrakta som stympad till följd av att i de högre åldrarna en med åldern stigande andel av totalbefolkningen hänföres till f. d. yrkesutövare och familjemedlemmar till dylika. Denna andel uppgick år 1940 i åldrar under 50 år till 1·4 % men var i åldrarna 50—55 år 3·0 %, i åldrarna 55—60 år 5·4 %, i åldrarna 60—65 år 12·9 % och i åldrar över 65 år 46·8 %. En relativ åldersfördelning i fyra åldersklasser blir därför missvisande, och man begränsar sig då lämpligen till de tre åldersgrupperna 0—20, 20—40 och 40—60 år. Visserligen blir då värdet av kvoterna R_2 och R_5 något för högt angivet, men felet är obetydligt och kan lätt justeras (genom reduktion med ungefär 2 resp. 1 %).

19. Den föregående framställningen av, huru man för en mindre population kan bestämma omflyttningen, har utgått från förhållandena på landsbygden och för den skull skildrat förloppet inom befolkningar med nettoutflyttning. Vid nettoinflyttning, såsom fallet är beträffande flertalet städer och större orter ävensom de icke jordbrukande yrkeshuvudgrupperna, är problemet i princip detsamma. Frånsett att nettoresultatet är av motsatt tecken och »dekrementtabellen» i det stora hela växande föreliggande vissa skillnader i nettoutflyttningens ålderskurva, sammanhängande med olika åldersfördelning. Då syftet med föreliggande undersökning

främst är att skildra utvecklingen hos befolkningsgrupper med avflyttning, enkannerligen hos jordbruksbefolkningen, må här endast framhållas, att ett system, analogt med det här utarbetade, relativt lätt kan erhållas på basis av exempelvis stadsbefolkningens eller den icke jordbrukande befolkningens förändringar under 1930-talet.

Vid studium av nettoflyttningen inom befolkningar med lågt allmänt nettoflyttningstal (positivt eller negativt) finner man, att risktalen för de egentliga flyttningens-åldrarna kunna växla tecken från en åldersklass till nästa. I allmänhet blir då tecknet för åldersklasserna 10—20 och 20—30 avgörande för totalresultatet av omflyttningen. Den utjämning, som sker på grund av de övriga åldersklassernas i motsatt riktning gående nettoflyttning, får till följd, att absoluta värdet av det allmänna relativtalet sänkes. Då nu de olika risktalen bestämmas utifrån detta, kommer det absoluta värdet av de båda centrala riskerna att bli för lågt vilket emellertid kompenseras av teckenändringar hos de båda övriga riskerna. För den reducerade stationära åldersfördelningen kan detta visserligen medföra vissa förskjutningar mellan de olika åldersgrupperna, så att av de båda slutligt beräknade kvoterna R_1 och R_2 den ena erhåller ett något för högt värde och den andra ett något för lågt. För den totala arbetsföra befolkningens numerära förändring blir detta likväl av relativt begränsad betydelse ävensom för folkmängdsförskjutningarna i högre åldrar.

Det förtjänar i detta sammanhang framhållas, att den omständigheten, att man medelst ett för en befolkning konstaterat nettoflyttningstal samt en hypotetisk nettoflyttningensintensitetskurva icke fullt exakt kan få fram den för ifrågavarande befolkning specifika omflyttningen, har tämligen ringa betydelse för de prognoser, för vilka man har orsak framräkna omflyttningens storlek. Det ställer sig visserligen ganska naturligt att som ett av flera omflyttningensalternativ uppställa antagandet om en oförändrad eller en i viss proportion ändrad relativ nettointensitet, vilket bl. a. underlättar en jämförelse med tidigare skeden. Problemet kärna ligger emellertid främst däri, att man känner innebörden av de gjorda omflyttningshypoteserna, och mindre i, huruvida dessa stå i en exakt aritmetisk relation till tidigare års omflyttning.

20. För underlättande av prognoser enligt den här föreslagna och i undersökningen använda »indexmetoden» ha i följande tab. X och XI sammanförts de data, som erfordras för beräkning av den mot ett visst nettoflyttningstal svarande reducerade stationära åldersfördelningen. Den första tabellen ger sambandet mellan reduktionskvoterna c och nettoflyttningensindex δ , under det att tab. XI ger relativa åldersfördelningar för olika värden på c från 0.00 till 1.50. Med hänsyn till användning på såväl totala som stympade åldersfördelningar givas de relativa åldersfördelningarna för såväl 4 som 3 åldersklasser.

Tab. X. Transformationstabell över sambandet mellan nettoflyttningsindex δ och reduktionsfaktorn c .

$$d_m = -10.6$$

$$d_k = -14.2$$

$$c_m = \sqrt{4.065 \delta_m + 2.350} - 1.533$$

$$c_k = \sqrt{2.398 \delta_k + 0.489} - 0.699$$

δ	c		δ	c	
	Män	Kvinnor		Män	Kvinnor
0.00	0.000	0.000	1.00	1.000	1.000
0.05	0.065	0.081	1.05	1.040	1.035
0.10	0.127	0.155	1.10	1.079	1.069
0.15	0.187	0.221	1.15	1.118	1.103
0.20	0.245	0.285	1.20	1.156	1.136
0.25	0.301	0.345	1.25	1.193	1.168
0.30	0.356	0.401	1.30	1.230	1.200
0.35	0.409	0.453	1.35	1.267	1.231
0.40	0.461	0.504	1.40	1.303	1.262
0.45	0.512	0.553	1.45	1.339	1.292
0.50	0.561	0.600	1.50	1.374	1.322
0.55	0.609	0.646	1.55	1.409	1.352
0.60	0.656	0.689	1.60	1.443	1.381
0.65	0.702	0.731	1.65	1.477	1.410
0.70	0.747	0.772	1.70	1.511	1.438
0.75	0.791	0.812	1.75	1.544	1.466
0.80	0.834	0.851	1.80	1.577	1.493
0.85	0.877	0.890	1.85	1.609	1.520
0.90	0.919	0.928	1.90	1.641	1.547
0.95	0.960	0.965	1.95	1.673	1.574
1.00	1.000	1.000	2.00	1.705	1.600

TABELLBILAGA

Behovsgrupp	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Övervakningskostnader	1 136	1 201	1 073	1 226	1 510	1 001	7 301		
Öppningskostnader	51 222	1 136	1 073	1 226	1 510	1 001	7 301		
Öppningskostnader för utrustning	15 000	226	3 428	3 115	5 860	1 830	58 280	16 212	11 158
Öppningskostnader för byggnader	3 033	135	1 641	1 402	2 500	520	13 021	6 207	30 944
Öppningskostnader för inventarier	0 215	140	1 232	8 623	1 020	1 020	10 011	8 856	10 206
Öppningskostnader för övrigt	3 473	8 363	21 025	53 086	5 246	5 246	21 211	99 023	103 013
Öppningskostnader för byggnader	1 039	386	1 111	323	1 409	1 409	5 629	—	—
Öppningskostnader för inventarier	20 172	1 044	1 222	29 694	9 431	25 632	91 363	100 203	103 203
Öppningskostnader för övrigt	310 221	33 213	30 202	106 609	69 165	265 386	203 192	118 439	118 439
Öppningskostnader för byggnader	31 000	1 136	1 073	1 226	1 510	1 001	7 301	—	—
Öppningskostnader för inventarier	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för övrigt	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för byggnader	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för inventarier	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för övrigt	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för byggnader	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för inventarier	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för övrigt	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för byggnader	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för inventarier	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för övrigt	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för byggnader	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för inventarier	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Öppningskostnader för övrigt	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000

Öppningskostnader för byggnader, inventarier och övrigt

8. Annan djurskötsel.	Arbetarpersonal.....	389	3	—	23	—	158	14	470	289	1 710
	Samtliga	832	20	—	6	—	412	59	1 051	659	1 710
	Företagare.....	638	129	30	22	—	364	77	872	733	1 605
	Förvaltningspersonal..	43	9	—	—	—	19	12	53	59	112
	Arbetarpersonal.....	293	19	—	—	—	147	21	388	263	651
	Samtliga	974	157	30	22	—	554	110	1 313	1 055	2 368
9. Jordbruksverksamhet ej ovan redovisad	Företagare.....	1 806	236	461	220	—	1 625	464	3 143	2 967	6 110
	Förvaltningspersonal..	2 024	235	—	—	—	662	164	2 418	1 206	3 624
	Arbetarpersonal.....	10 762	155	—	—	—	3 813	816	12 803	5 985	18 788
	Samtliga	14 592	626	461	220	—	6 100	1 444	18 364	10 158	28 522
B. Skogsbruk	Företagare.....	410	25	77	7	—	284	56	637	427	1 064
	Förvaltningspersonal..	7 807	354	—	—	—	5 834	2 261	11 556	9 942	21 498
	Arbetarpersonal.....	91 461	72	—	—	—	47 098	9 439	116 667	62 866	179 533
	Samtliga	99 678	451	77	7	—	53 216	11 756	128 860	73 235	202 095
1. Skogsavverkning och skogsvård	Företagare.....	410	25	77	7	—	284	56	637	427	1 064
	Förvaltningspersonal..	7 214	347	—	—	—	5 293	2 057	10 633	9 055	19 688
	Arbetarpersonal.....	86 614	68	—	—	—	43 452	8 596	109 827	57 535	167 362
	Samtliga	94 238	440	77	7	—	49 029	10 709	121 097	67 017	188 114
2. Flottning	Företagare.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Förvaltningspersonal..	593	7	—	—	—	541	204	923	887	1 810
	Arbetarpersonal.....	4 847	4	—	—	—	3 646	843	6 840	5 331	12 171
	Samtliga	5 440	11	—	—	—	4 187	1 047	7 763	6 210	13 981
C. Fiske	Företagare.....	11 974	33	1 776	269	—	8 112	2 359	18 209	13 433	31 642
	Förvaltningspersonal..	58	38	—	—	—	56	6	85	74	159
	Arbetarpersonal.....	1 086	1	—	—	—	396	97	1 307	619	1 926
	Samtliga	13 118	35	1 776	269	—	8 564	2 462	19 601	14 126	33 727
1. Saltsjöfiske	Företagare.....	10 469	22	1 455	226	—	7 093	2 094	15 819	11 801	27 620
	Förvaltningspersonal..	25	13	—	—	—	27	4	38	32	70
	Arbetarpersonal.....	965	1	—	—	—	367	88	1 167	569	1 736
	Samtliga	11 459	24	1 455	226	—	7 487	2 186	17 024	12 402	29 426
2. Insjöfiske	Företagare.....	1 505	11	321	43	—	1 019	265	2 390	1 632	4 022
	Förvaltningspersonal..	33	—	—	—	—	29	2	47	42	89
	Arbetarpersonal.....	121	—	—	—	—	29	9	140	50	190
	Samtliga	1 659	11	321	43	—	1 077	276	2 577	1 724	4 301
Självständiga yrkeslösa och deras familjemedlemmar	Företagare.....	53 512	43 827	—	—	—	6 352	13 365	58 742	84 980	143 722
	Förvaltningspersonal..	2 938	1 026	—	—	—	573	861	3 452	4 271	7 723
	Arbetarpersonal.....	21 290	10 039	—	—	—	4 594	3 222	24 170	22 615	46 785
	Samtliga	77 740	55 492	—	—	—	11 519	17 448	86 364	111 866	198 230
Husligt arbete inom jordbruk	Förvaltningspersonal..	1	676	—	—	—	18	6	14	692	706
	Arbetarpersonal.....	91	42 960	—	—	—	5 550	371	2 949	46 055	49 004
	Samtliga	92	43 636	—	—	—	5 568	377	2 963	46 747	49 710

Tab. B. Fördelning på kön, ålder och familjeställning av jordbruksbefolkningen den 31 december 1940.

K ö n Å l d e r	Yrkesverksam befolkning				Självständig yrkeslös befolkning			Totala jordbruksbefolkningen
	Egentliga yrkesutövare	Medhjäl-pande familje-medlemmar	Övriga familje-medlemmar	Summa yrkesverksam befolkning	Självständiga yrkeslösa	Familje-medlemmar	Summa yrkeslös befolkning	
<i>Män</i>								
0—5	—	—	76 554	76 554	—	921	921	77 475
5—10	—	—	78 663	78 663	—	1 719	1 719	80 382
10—15	895	—	88 458	89 353	—	3 156	3 156	92 509
15—20	40 724	52 794	7 800	101 318	52	718	770	102 088
20—25	45 225	40 147	3 132	88 504	223	469	692	89 196
25—30	53 428	24 773	1 585	79 786	349	360	709	80 495
30—35	61 445	14 037	960	76 442	550	316	866	77 308
35—40	64 112	8 090	741	72 943	761	304	1 065	74 008
40—45	64 407	4 684	493	69 584	1 013	237	1 250	70 834
45—50	60 941	2 461	360	63 762	1 219	170	1 389	65 151
50—55	57 661	1 560	275	59 496	1 935	95	2 030	61 526
55—60	51 806	1 074	242	53 122	3 267	45	3 312	56 434
60—65	45 172	831	216	46 219	7 220	43	7 263	53 482
65—70	31 566	650	227	32 443	13 283	21	13 304	45 747
70— ω	32 857	727	746	34 330	47 868	50	47 918	82 248
0— ω	610 239	151 828	260 452	1 022 519	77 740	8 624	86 364	1 108 883
<i>Kvinnor</i>								
0—5	—	—	73 289	73 289	—	945	945	74 234
5—10	—	—	74 758	74 758	—	1 655	1 655	76 413
10—15	331	—	85 115	85 446	—	3 118	3 118	88 564
15—20	11 753	20 791	46 504	79 048	14	2 250	2 264	81 312
20—25	8 615	12 824	39 916	61 355	46	1 683	1 729	63 084
25—30	5 623	6 780	46 325	58 728	93	1 602	1 695	60 423
30—35	5 124	4 117	51 732	60 973	216	1 837	2 053	63 026
35—40	5 863	2 875	52 832	61 570	347	2 200	2 547	64 117
40—45	7 008	1 949	52 562	61 519	644	2 356	3 000	64 519
45—50	7 920	1 264	48 807	57 991	1 097	2 319	3 416	61 407
50—55	8 722	903	43 576	53 201	1 837	2 716	4 553	57 754
55—60	8 309	650	36 233	45 192	3 245	3 945	7 190	52 382
60—65	7 736	410	27 870	36 016	3 543	6 489	12 032	48 048
65—70	5 862	349	18 039	24 250	8 085	8 335	16 420	40 670
70— ω	9 525	369	18 570	28 464	34 325	14 924	49 249	77 713
0— ω	92 391	53 281	716 128	861 800	55 492	56 374	111 866	973 666

Tab. C. Fördelning på kön, ålder och socialklass av den yrkesverksamma jordbruksbefolkningen den 31 december 1940.

Ålder	M ä n				K v i n n o r			
	Företagare	Förvaltningspersonal	Arbetarpersonal	Samtliga	Företagare	Förvaltningspersonal	Arbetarpersonal	Samtliga
0—5	49 449	2 647	24 458	76 554	47 128	2 548	23 613	73 289
5—10	55 610	2 483	20 570	78 663	52 708	2 444	19 606	74 758
10—15	66 620	2 534	20 199	89 353	63 584	2 593	19 269	85 446
15—20	59 320	1 350	40 648	101 318	57 352	1 651	20 045	79 048
20—25	47 043	1 563	39 898	88 504	40 831	1 357	19 167	61 355
25—30	41 932	2 569	35 285	79 786	37 544	1 854	19 330	58 728
30—35	44 142	2 977	29 323	76 442	41 021	2 302	17 650	60 975
35—40	46 539	2 744	23 660	72 943	43 768	2 340	15 462	61 570
40—45	48 468	2 660	18 456	69 584	46 057	2 132	13 330	61 519
45—50	46 717	2 628	14 417	63 762	44 617	1 898	11 476	57 991
50—55	44 769	2 067	12 660	59 496	41 558	1 557	10 086	53 201
55—60	41 042	1 579	10 501	53 122	36 009	967	8 216	45 192
60—65	36 440	977	8 802	46 219	29 455	523	6 038	36 016
65—70	26 730	341	5 372	32 443	20 250	275	3 725	24 250
70— ω	31 267	204	2 859	34 330	24 946	196	3 322	28 464
0— ω	686 088	29 323	307 108	1 022 519	626 828	24 637	210 335	861 800

Tab. D. Fördelning på kön, ålder och civilstånd av den totala jordbruksbefolkningen år 1940.

Ålder	M ä n				K v i n n o r			
	Ogifta	Gifta	Förut gifta	Samtliga	Ogifta	Gifta	Förut gifta	Samtliga
0—15	253 802	—	—	253 802	242 445	—	—	242 445
15—20	103 328	30	—	103 358	83 141	1 348	2	84 491
20—25	86 074	4 573	25	90 672	49 672	17 816	118	67 606
25—30	59 246	22 548	157	81 951	27 252	35 911	493	63 656
30—35	38 614	39 382	531	78 527	19 226	45 366	1 056	65 648
35—40	28 015	46 201	932	75 148	16 552	48 189	1 848	66 589
40—45	20 878	49 449	1 621	71 948	14 557	49 373	3 111	67 041
45—50	15 748	48 083	2 353	66 184	12 509	46 904	4 616	64 029
50—55	13 006	46 106	3 538	62 650	11 419	42 929	6 782	61 130
55—60	10 746	42 200	4 772	57 718	9 695	37 673	9 077	56 445
60—65	9 155	38 976	6 926	55 057	8 478	32 245	12 355	53 078
65—70	7 217	31 738	8 835	47 790	6 837	24 399	14 783	46 019
70— ω	10 342	43 069	33 730	87 141	11 821	28 203	51 316	91 340
0— ω	656 171	412 355	63 420	1 131 946	513 604	410 356	105 557	1 029 517

Tab. E. Fördelning på detaljgrupper av yrkesutövare och medhjälpande familjemedlemmar inom jordbruk med binärningar i skilda län och riksområden år 1940.

Län Riksområde	Större jord- bruk (över 50 ha åker)	Medelstora jordbruk (10—50 ha åker)	Småbruk (2—10 ha åker)	Jordbruks- lägenheter (under 2 ha åker)	Trädgårds- skötsel och diverse jord- bruksverk- samhet	Husligt arbete i jordbruk	Fiske	Skogs- bruk	Summa jordbruk med binärningar
Stockholms stad och län	5 422	9 127	4 656	611	6 802	1 954	1 113	2 231	31 916
Uppsala	4 122	9 267	2 751	242	1 889	1 355	364	1 951	21 941
Södermanlands	6 990	10 026	4 822	352	2 166	1 941	346	2 081	28 724
Östergötlands	8 402	15 346	9 141	1 159	4 809	3 030	403	2 686	44 976
Jönköpings	1 078	8 821	22 587	1 142	1 706	1 574	40	1 320	38 268
Kronobergs	576	4 463	20 045	1 704	1 715	983	35	1 407	30 928
Kalmar	3 520	16 297	13 360	786	1 154	1 933	815	2 721	40 586
Gotlands	619	6 995	3 751	411	255	736	289	29	13 085
Blekinge	862	5 786	7 372	1 394	621	823	1 385	463	18 706
Kristianstads	4 735	20 103	14 188	1 633	1 843	2 440	421	982	46 345
Malmöhus	10 055	24 750	9 142	1 400	5 472	3 603	876	632	55 930
Hallands	2 024	12 686	11 746	1 026	1 135	1 206	616	532	30 971
Göteborgs och Bohus	550	6 233	15 165	2 656	1 850	1 123	5 575	353	33 505
Älvsborgs	1 502	15 112	30 467	3 861	1 306	1 618	44	1 211	55 121
Skaraborgs	5 447	23 899	16 999	1 382	1 306	2 176	238	926	52 373
Värmlands	2 426	10 115	22 355	4 252	1 842	2 291	163	10 067	52 511
Örebro	3 215	9 734	8 403	1 391	1 598	1 708	139	3 151	29 339
Västmanlands	3 937	10 093	3 123	229	1 725	1 356	67	1 921	22 451
Kopparbergs	600	5 767	17 540	5 017	939	1 538	16	10 947	42 364
Gävleborgs	830	9 325	14 800	1 244	1 427	2 676	901	12 447	43 650
Västernorrlands	265	3 797	22 863	3 692	990	2 698	548	12 538	47 391
Jämtlands	38	3 384	16 325	2 773	795	1 731	13	10 243	35 302
Västerbottens	55	3 808	30 957	5 313	609	1 983	225	9 080	52 030
Norrbottnens	13	2 206	18 279	5 710	1 006	1 252	566	10 294	39 326
Mälaren	23 686	48 247	23 755	2 825	14 180	8 314	2 029	11 335	134 637
Östra Götaland	14 195	51 922	68 884	5 202	9 639	8 256	1 582	8 163	167 843
Skåne, Halland och Blekinge	17 676	63 325	42 448	5 453	9 071	8 072	3 298	2 609	151 952
Vänerlänen	9 925	55 359	84 986	12 151	5 304	7 208	6 020	12 557	193 510
Dalarna och Norrland	1 801	28 287	120 764	23 749	5 766	11 878	2 269	65 549	260 063
Hela riket	67 283	247 140	340 837	49 380	43 960	43 728	15 198	100 213	907 739
Däruv Egentliga yrkesutövare	59 627	156 064	210 597	32 418	38 645	92	13 118	99 678	610 239
Män	2 853	11 771	23 312	8 303	2 030	43 636	35	451	92 391
Kvinnor									
Medhjälpande fam.medl.	8 724	59 665	70 156	6 101	2 310		1 776	1 777	151 828

Tab. F. Fördelning på kön och större åldersgrupper av totalbefolkningen i AA-kommuner inom skilda riksområden år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 1 och 3/2.

Kön Ålder	1940	Alternativ 0		Alternativ 1		Alternativ 3/2	
		1950	1960	1950	1960	1950	1960
Mälaren							
<i>Män</i>							
0—15.....	11 900	11 500	12 200	9 900	7 800	9 100	6 200
15—30.....	12 500	12 200	10 900	9 100	7 100	7 800	5 700
30—50.....	14 200	14 900	15 700	12 700	10 100	11 800	8 100
50—65.....	7 700	8 700	9 400	8 200	8 300	8 000	7 800
65— ω	5 900	5 700	6 100	5 700	5 700	5 700	5 600
0— ω	52 200	53 000	54 300	45 600	39 000	42 400	33 400
<i>Kvinnor</i>							
0—15.....	11 200	10 900	11 600	9 300	7 300	8 600	5 800
15—30.....	9 700	11 200	10 500	7 100	5 500	5 600	4 000
30—50.....	13 000	12 000	13 000	10 900	8 400	10 300	6 800
50—65.....	7 500	8 600	8 600	7 700	7 000	7 200	6 300
65— ω	5 900	5 900	6 500	5 500	5 400	5 400	4 900
0— ω	47 300	48 600	50 200	40 500	33 600	37 100	27 800
Östra Götaland							
<i>Män</i>							
0—15.....	17 000	16 900	18 200	14 800	12 300	13 500	10 100
15—30.....	18 100	17 400	16 000	14 200	11 900	12 900	10 300
30—50.....	20 100	21 700	22 600	19 500	16 900	18 500	14 600
50—65.....	11 200	12 100	13 500	12 100	12 900	12 000	12 600
65— ω	8 600	8 400	8 600	8 600	8 700	8 700	8 800
0— ω	75 000	76 500	78 900	69 200	62 700	65 600	56 400
<i>Kvinnor</i>							
0—15.....	16 300	16 100	17 200	14 100	11 700	13 200	9 700
15—30.....	14 400	16 400	15 400	11 500	9 600	9 600	6 800
30—50.....	18 300	17 800	19 200	16 100	13 100	15 400	10 800
50—65.....	10 900	11 700	12 400	11 100	11 000	10 800	10 300
65— ω	8 900	8 800	9 100	8 300	8 000	8 100	7 500
0— ω	68 800	70 800	73 300	61 100	53 400	57 100	45 100
Skåne, Halland och Blekinge							
<i>Män</i>							
0—15.....	11 500	11 500	12 900	10 600	9 200	10 100	7 800
15—30.....	11 900	12 000	10 800	10 100	8 700	9 300	7 800
30—50.....	12 700	13 900	15 100	13 100	12 100	12 700	10 800
50—65.....	7 000	7 500	8 500	7 600	8 600	7 700	8 600
65— ω	4 800	5 100	5 300	5 100	5 400	5 100	5 500
0— ω	47 900	50 000	52 600	46 500	44 000	44 900	40 500
<i>Kvinnor</i>							
0—15.....	11 300	11 000	12 200	10 200	9 100	9 900	7 800
15—30.....	9 200	11 300	10 500	7 800	6 800	6 500	5 400
30—50.....	11 500	11 000	12 600	10 500	9 000	10 100	7 600
50—65.....	6 900	7 400	7 700	7 200	7 300	7 100	7 100
65— ω	5 000	5 300	5 700	5 000	5 100	4 900	4 800
0— ω	43 900	46 000	48 700	40 700	37 300	38 500	32 700

Tab. F (forts.). Fördelning på kön och större åldersgrupper av totalbefolkningen i AA-kommuner inom skilda riksområden år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 1 och 3/2.

Kön Ålder	1940	Alternativ 0		Alternativ 1		Alternativ 3/2	
		1950	1960	1950	1960	1950	1960
Bohuslän och Vänernlän							
<i>Män</i>							
0—15.....	22 500	21 700	23 000	19 700	16 800	18 800	14 300
15—30.....	25 200	23 900	20 700	20 300	16 600	18 700	14 900
30—50.....	28 700	30 200	31 400	28 100	25 000	27 200	22 300
50—65.....	16 200	17 800	19 100	18 000	19 300	18 100	19 400
65— ω	12 700	12 200	12 600	12 700	13 200	13 000	13 500
0— ω	105 300	105 800	106 800	98 800	90 900	95 800	84 400
<i>Kvinnor</i>							
0—15.....	21 300	20 700	21 900	18 700	16 000	17 800	13 600
15—30.....	20 500	22 100	19 900	16 200	13 300	13 900	10 900
30—50.....	26 200	24 800	26 700	22 900	19 100	22 000	16 100
50—65.....	16 100	17 700	17 400	17 000	16 200	16 700	15 600
65— ω	13 500	13 000	13 600	12 700	12 400	12 500	11 900
0— ω	97 600	98 300	99 500	87 500	77 000	82 900	68 100
Dalarna och nedre Norrland							
<i>Män</i>							
0—15.....	16 800	18 800	21 200	16 800	15 600	15 900	13 300
15—30.....	19 100	17 600	16 800	15 800	14 300	15 000	13 200
30—50.....	18 500	21 800	23 300	20 800	20 300	20 300	18 900
50—65.....	9 800	10 800	12 600	11 000	12 600	11 100	12 600
65— ω	6 300	6 800	7 500	6 900	7 700	6 900	7 700
0— ω	70 500	75 800	81 400	71 300	70 500	69 200	65 700
<i>Kvinnor</i>							
0—15.....	16 200	18 100	20 100	16 000	14 700	15 000	12 500
15—30.....	15 100	16 200	16 300	12 300	11 200	10 700	9 400
30—50.....	16 100	17 400	19 600	16 000	14 600	15 400	12 500
50—65.....	8 800	11 600	13 900	9 600	9 900	8 700	8 400
65— ω	6 200	6 600	7 400	6 600	7 100	6 600	6 900
0— ω	62 400	69 900	77 300	60 500	57 500	56 400	49 700
Övre Norrland							
<i>Män</i>							
0—15.....	18 600	21 500	25 600	19 900	20 700	19 200	18 700
15—30.....	17 200	17 900	19 000	17 000	17 700	16 600	17 000
30—50.....	15 800	19 400	21 600	19 300	20 900	19 200	20 600
50—65.....	6 700	8 300	10 900	8 000	10 300	7 900	10 000
65— ω	4 000	4 500	5 300	4 600	5 400	4 700	5 400
0— ω	62 300	71 600	82 400	68 800	75 000	67 600	71 700
<i>Kvinnor</i>							
0—15.....	36 100	42 000	23 900	18 200	18 900	17 100	16 800
15—30.....	31 700	34 700	18 000	14 200	14 300	13 100	12 800
30—50.....	28 600	34 900	19 300	14 500	15 400	13 900	13 800
50—65.....	12 700	15 700	9 000	6 900	8 000	6 700	7 500
65— ω	7 800	8 800	5 100	4 200	4 800	4 200	4 600
0— ω	116 900	136 100	75 300	58 000	61 400	55 000	55 500

Tab. F (forts.). Fördelning på kön och större åldersgrupper av totalbefolkningen i AA-kommuner inom skilda riksområden år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 1 och 3/2.

Kön Ålder	1940	Alternativ 0		Alternativ 1		Alternativ 3/2	
		1950	1960	1950	1960	1950	1960
Hela landsbygden							
<i>Män</i>							
0—15.....	98 300	101 900	113 100	91 700	82 400	86 600	70 400
15—30.....	104 000	101 000	94 200	86 500	76 300	80 300	68 900
30—50.....	109 000	121 900	129 700	113 500	105 300	109 700	95 300
50—65.....	58 600	65 200	73 000	64 900	71 000	64 800	71 000
65— ω	42 300	42 700	45 400	43 600	46 100	44 100	46 500
0— ω	413 200	432 700	456 400	400 200	382 100	386 500	352 100
<i>Kvinnor</i>							
0—15.....	93 400	97 800	106 900	86 500	77 700	81 600	66 200
15—30.....	83 600	94 900	90 600	69 100	60 700	59 400	49 300
30—50.....	98 700	98 900	110 400	90 900	79 600	87 100	67 600
50—65.....	56 900	64 700	69 000	59 500	59 400	57 200	55 200
65— ω	43 300	43 400	47 400	42 300	42 800	41 700	40 600
0— ω	375 900	398 700	424 300	348 300	320 200	326 000	279 900

Tab. G. Fördelning på kön och 5-års åldersklasser av den totala jordbruksbefolkningen på landsbygden år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 3/4, 1, 5/4 och 3/2.

Kön Ålder	1940		Alternativ 0		Alternativ 3/4		Alternativ 1		Alternativ 5/4		Alternativ 3/2	
			1950	1960	1950	1960	1950	1960	1950	1960	1950	1960
<i>Män</i>												
0-5	74 000	88 900	96 600	67 800	57 700	62 000	48 700	56 700	41 100	51 800	34 800	
5-10	76 900	81 700	92 200	70 400	61 900	67 100	54 300	64 000	47 600	60 900	41 700	
10-15	89 800	72 400	87 100	70 500	64 600	69 900	58 500	69 300	52 900	68 000	48 000	
15-20	99 500	75 700	80 400	71 300	67 500	70 000	63 800	68 700	60 300	67 400	57 100	
20-25	86 400	87 900	70 800	72 900	57 300	68 500	53 400	64 400	49 900	60 700	46 700	
25-30	77 500	96 500	73 400	70 300	50 000	63 300	44 100	56 900	38 900	51 400	34 400	
30-35	74 400	83 700	85 100	67 200	56 700	62 600	49 700	58 300	43 600	54 200	38 200	
35-40	71 400	74 900	93 500	69 300	63 100	67 500	55 400	65 700	48 700	64 100	42 900	
40-45	68 300	71 400	80 700	70 000	63 700	69 700	58 900	69 400	54 500	68 900	50 400	
45-50	62 800	67 800	71 500	67 600	65 900	67 400	64 100	67 200	62 400	67 300	60 700	
50-55	59 400	63 900	66 800	64 200	65 100	64 500	64 600	64 700	64 000	64 900	63 700	
55-60	54 400	56 800	61 400	57 200	61 500	57 300	61 600	57 500	61 700	57 600	61 900	
60-65	51 300	51 100	54 900	50 900	55 100	50 800	55 200	50 600	55 400	50 800	55 400	
65- ω	122 000	122 800	124 700	124 500	126 900	124 900	127 700	125 400	128 400	126 100	129 200	
0- ω	1 068 100	1 095 500	1 139 100	994 100	917 000	965 500	860 000	938 800	809 400	914 800	765 100	
<i>Kvinnor</i>												
0-5	72 800	85 100	93 600	65 000	56 100	59 300	47 300	55 100	39 900	49 500	33 600	
5-10	75 500	78 400	89 600	67 500	60 000	64 100	52 700	61 000	46 100	58 000	40 600	
10-15	87 500	71 500	83 600	70 400	62 900	70 100	57 300	69 800	52 200	69 600	47 500	
15-20	79 300	74 500	77 300	61 200	54 800	57 400	49 000	53 700	43 800	50 500	39 100	
20-25	61 300	86 100	70 300	56 900	46 000	49 600	40 000	43 300	34 800	37 800	30 400	
25-30	58 400	77 500	72 800	52 600	40 500	46 200	33 400	40 600	27 500	35 600	22 700	
30-35	60 700	59 700	83 600	51 300	47 500	48 700	39 400	46 400	32 600	44 000	27 200	
35-40	61 900	56 700	75 200	54 300	48 700	53 500	42 300	52 700	36 500	52 000	31 700	
40-45	62 300	58 800	57 600	57 200	49 800	56 800	47 600	56 300	45 400	55 900	41 000	
45-50	59 100	59 200	54 400	58 000	50 900	57 600	49 900	57 300	48 900	56 900	47 900	
50-55	55 500	58 700	55 300	57 000	52 500	56 500	51 700	56 000	50 900	55 400	50 100	
55-60	50 000	54 300	54 500	52 900	52 100	52 500	51 200	52 000	50 400	51 700	49 400	
60-65	45 800	49 400	52 300	46 900	48 200	46 100	46 900	45 200	45 600	44 600	44 400	
65- ω	111 300	119 000	127 000	112 600	115 300	110 600	111 600	108 700	108 000	106 700	104 400	
0- ω	941 400	988 900	1 048 000	863 800	785 300	829 000	720 300	798 100	662 600	768 200	610 000	

... samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 3/4, 1, 5/4 och 3/2.

1940	Alternativ 0		Alternativ 3/4		Alternativ 1		Alternativ 5/4		Alternativ 3/2	
	1950	1960	1950	1960	1950	1960	1950	1960	1950	1960
Mälaren										
<i>Män</i>										
0-15.....	33 300	35 100	26 900	21 600	25 400	18 500	24 000	15 800	22 600	13 500
15-30.....	35 800	30 600	26 300	19 700	23 800	17 100	21 500	14 800	19 500	12 900
30-50.....	42 200	45 100	37 100	29 400	35 600	25 600	34 200	22 300	32 800	19 700
50-65.....	25 000	26 600	25 900	25 700	25 600	25 000	25 400	24 300	25 100	23 800
65- ω	18 800	18 500	18 700	18 800	18 700	18 700	18 800	18 600	18 800	18 500
0- ω	155 100	157 500	134 900	115 200	129 100	104 900	123 900	95 800	118 900	88 400
<i>Kvinnor</i>										
0-15.....	33 000	34 000	26 300	21 200	24 900	18 200	23 600	15 600	22 400	13 400
15-30.....	27 100	30 100	21 500	16 600	18 700	13 600	16 200	11 200	14 100	9 200
30-50.....	37 200	37 300	31 200	26 800	30 500	24 500	29 800	22 500	29 000	20 900
50-65.....	23 100	25 000	23 500	21 600	23 000	20 800	22 500	20 000	22 000	19 200
65- ω	16 800	18 900	17 100	17 500	16 500	16 500	16 000	15 600	15 400	14 700
0- ω	137 200	141 900	119 600	103 700	113 600	93 600	108 100	84 900	102 900	77 400
Östra Götaland										
<i>Män</i>										
0-15.....	43 600	42 000	36 300	30 800	34 700	27 000	33 100	23 600	31 800	20 800
15-30.....	47 600	46 800	37 500	39 900	34 900	27 300	32 400	25 000	30 400	23 000
30-50.....	52 000	54 900	49 800	43 600	48 200	39 200	46 800	35 300	45 400	31 900
50-65.....	31 200	32 400	31 900	33 200	31 900	32 800	31 600	32 500	31 700	32 100
65- ω	24 400	23 800	24 400	24 400	24 600	24 600	24 800	24 800	25 000	25 100
0- ω	198 800	199 900	179 900	161 900	174 300	150 900	168 700	141 200	164 300	132 900
<i>Kvinnor</i>										
0-15.....	42 000	40 500	34 900	29 600	33 300	25 900	31 700	22 700	30 400	19 900
15-30.....	36 400	42 900	30 500	24 600	27 300	21 200	24 500	18 200	22 000	15 800
30-50.....	46 400	43 900	40 800	34 800	39 900	31 300	39 100	28 200	38 000	23 100
50-65.....	28 400	30 500	28 900	28 400	28 600	27 600	28 200	26 800	27 700	25 700
65- ω	22 300	23 600	22 000	21 900	21 500	21 000	21 000	20 100	20 500	19 200
0- ω	175 500	181 400	157 100	139 300	150 600	127 000	144 500	116 000	138 600	103 700

Tab. H (forts.). Fördelning på kön och större åldersgrupper av den totala jordbruksbefolkningen inom skilda riksområden år 1940 samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 3/4, 1, 5/4 och 3/2.

Kön	1940	Alternativ 0		Alternativ 3/4		Alternativ 1		Alternativ 5/4		Alternativ 3/2	
		1950	1960	1950	1960	1950	1960	1950	1960	1950	1960
Skåne, Halland och Blekinge											
<i>Män</i>											
0-15.....	40 700	38 600	43 200	34 600	30 100	33 400	26 800	32 300	23 800	31 200	21 200
15-30.....	43 100	43 600	37 000	35 400	28 700	33 200	26 400	31 200	24 300	29 200	22 500
30-50.....	45 700	49 200	54 500	46 000	41 400	44 900	38 000	43 900	35 000	43 100	32 000
50-65.....	27 600	28 000	30 500	28 500	30 200	28 600	30 100	28 800	30 000	30 000	30 000
65- ω	20 600	21 000	20 600	21 200	21 200	21 200	21 400	21 200	21 600	21 300	21 800
0- ω	177 700	180 400	185 800	165 700	151 600	161 300	142 700	157 400	134 700	153 800	127 700
<i>Kvinnor</i>											
0-15.....	39 700	37 300	41 800	33 500	29 200	32 300	25 900	31 300	23 000	30 200	20 600
15-30.....	31 400	39 300	35 900	27 200	22 500	24 200	19 300	21 500	16 600	19 100	14 300
30-50.....	40 300	37 900	43 700	36 400	31 700	35 800	28 900	35 400	26 400	35 000	24 400
50-65.....	25 500	26 900	26 700	26 100	25 400	25 800	24 900	25 500	24 500	25 300	24 000
65- ω	19 000	19 900	20 900	19 200	19 500	19 000	19 100	18 800	18 700	18 600	18 300
0- ω	155 900	161 300	169 000	142 400	128 300	137 100	118 100	132 500	109 200	128 200	101 600
Bohuslän och Värmlän											
<i>Män</i>											
0-15.....	44 300	43 200	48 200	36 300	31 000	34 400	26 800	32 700	23 200	30 900	20 200
15-30.....	50 300	49 500	40 400	40 300	30 500	37 700	27 900	35 400	25 500	33 300	23 300
30-50.....	56 700	57 500	63 200	53 300	47 400	52 100	43 200	51 000	39 600	49 900	36 200
50-65.....	35 400	36 500	37 000	36 900	37 600	37 100	37 900	37 300	38 200	37 500	38 500
65- ω	27 800	27 000	26 800	27 400	27 300	27 500	27 500	27 600	27 700	27 800	27 800
0- ω	214 500	213 700	215 600	194 200	173 800	188 800	163 300	184 000	154 200	179 400	146 000
<i>Kvinnor</i>											
0-15.....	43 100	41 800	46 500	35 200	30 000	33 300	26 100	31 600	22 600	30 000	19 600
15-30.....	38 300	44 700	39 700	32 000	24 800	28 700	21 400	25 700	18 400	23 200	15 800
30-50.....	51 400	46 400	51 700	44 300	37 800	43 700	34 500	43 100	31 500	42 500	29 000
50-65.....	32 900	35 300	33 600	34 300	32 100	33 900	31 600	33 500	31 100	33 300	30 700
65- ω	25 800	26 000	27 500	25 000	25 100	24 700	24 400	24 400	23 700	24 100	23 000
0- ω	191 500	194 200	199 000	170 800	149 800	164 300	138 000	158 300	127 300	153 100	118 100

samt åren 1950 och 1960 enligt alternativen 0, 3/4, 1, 5/4 och 3/2.

Kön	1940	Alternativ 0		Alternativ 3/4		Alternativ 1		Alternativ 5/4		Alternativ 3/2	
		1950	1960	1950	1960	1950	1960	1950	1960	1950	1960
Dalarna och Norrland											
<i>Män</i>											
0-15.....	78 800	86 900	103 200	74 600	70 700	71 100	62 400	67 900	55 200	64 900	48 800
15-30.....	86 600	84 700	77 300	75 000	66 000	72 200	62 600	69 500	59 500	67 100	56 500
30-50.....	80 300	93 700	107 500	87 900	87 600	86 400	82 100	84 700	77 000	83 300	72 200
50-65.....	45 900	48 300	53 700	49 100	55 000	49 400	55 600	49 700	56 100	50 000	56 600
65- <i>o</i>	30 400	32 500	34 500	32 800	35 200	32 900	35 500	33 000	35 700	33 100	36 000
0- <i>o</i>	322 000	346 100	376 200	319 400	314 500	312 000	298 200	304 800	283 500	298 900	270 100
<i>Kvinnor</i>											
0-15.....	78 000	84 200	100 000	73 000	69 000	69 700	61 200	66 700	54 300	64 100	48 200
15-30.....	65 800	78 300	75 800	59 500	52 800	54 300	46 900	49 700	41 700	45 500	37 100
30-50.....	68 700	72 300	88 900	68 100	65 800	66 700	60 000	65 300	54 800	64 300	50 400
50-65.....	41 400	44 700	46 300	44 000	45 300	43 800	44 900	43 500	44 500	43 400	44 300
65- <i>o</i>	27 400	30 600	33 600	29 300	31 300	28 900	30 600	28 500	29 900	28 100	29 200
0- <i>o</i>	281 300	310 100	344 600	273 900	264 200	263 400	243 600	253 700	225 200	245 400	209 200
Hela landsbygden											
<i>Män</i>											
0-15.....	240 700	243 000	275 900	208 700	184 200	199 000	161 500	190 000	141 600	181 400	124 500
15-30.....	263 400	260 100	224 600	214 500	174 800	201 800	161 300	190 000	149 100	179 500	138 200
30-50.....	276 900	297 800	330 800	274 100	249 400	267 200	228 100	260 600	209 200	254 500	192 200
50-65.....	165 100	171 800	183 100	172 300	181 700	172 600	181 400	172 800	181 100	173 300	181 000
65- <i>o</i>	122 000	122 800	124 700	124 500	126 900	124 900	127 700	125 400	128 400	126 100	129 200
0- <i>o</i>	1 068 100	1 095 500	1 139 100	994 100	917 000	965 500	860 000	938 800	809 400	914 800	765 100
<i>Kvinnor</i>											
0-15.....	235 800	235 000	266 800	202 900	179 000	193 500	157 300	185 900	138 200	177 100	121 700
15-30.....	199 000	238 100	220 400	170 700	141 300	153 200	122 400	137 600	106 100	123 900	92 200
30-50.....	244 000	234 400	270 800	220 800	196 900	216 600	179 200	212 700	163 400	208 800	147 800
50-65.....	151 300	162 400	162 100	156 800	152 800	155 100	149 800	153 200	146 900	151 700	143 900
65- <i>o</i>	111 300	119 000	127 900	112 600	115 300	110 600	111 600	108 700	108 000	106 700	104 400
0- <i>o</i>	941 400	988 900	1 048 000	863 800	785 300	829 000	720 300	798 100	662 600	768 200	610 000

Tab. I. Folkmängdsförhållanden

L ä n B y g d	Folkmängd år 1930			F o l k m ä n g		
	Befolkning inom jordbruk med binärningar Samtliga	Total befolkning	Procent jordbruks- befolkning	Befolkning inom jordbruk med binärningar		
				Yrkes- verksam befolkning	Självs- ständiga yrkeslösa	Samtliga
1	2	3	4	5	6	7
<i>Stockholms län</i>						
1. Stockholms inre förortsområde	8 470	83 859	10·1	6 439	1 079	7 518
2. Stockholms yttre förorts- och kustområde.....	21 874	49 998	43·7	16 969	1 818	18 787
3. Roslagen.....	20 162	37 770	53·4	16 210	1 843	18 053
4. Attundaland.....	18 426	28 292	65·1	14 145	1 474	15 619
5. Södertäljeområdet.....	7 541	13 690	55·1	5 708	736	6 444
Stockholms läns landsbygd....	76 473	213 609	35·8	59 471	6 950	66 421
<i>Uppsala län</i>						
1. Mälardalen i Uppsala län....	17 028	24 027	70·9	13 524	1 129	14 653
2. Uppsalabygden.....	22 179	37 270	59·5	17 546	1 867	19 413
3. Tierp—Dannemorabygden.....	19 137	40 696	47·0	14 196	1 891	16 087
Uppsala läns landsbygd.....	58 344	101 993	57·2	45 266	4 887	50 153
<i>Södermanlands län</i>						
1. Östersjöbygden i Södermanlands län.....	24 201	36 672	66·0	17 398	2 252	19 650
2. Östra Insjöbygden i Söderman- lands län.....	12 457	23 389	53·3	9 183	1 180	10 363
3. Västra Insjöbygden i Söderman- lands län.....	18 766	31 541	59·5	14 051	1 744	15 795
4. Strängnäs—Mariefredsbygden ..	9 524	15 238	62·5	7 376	721	8 097
5. Rekarne.....	13 691	21 216	64·5	10 691	982	11 673
Södermanlands läns landsbygd	78 639	128 056	61·4	58 699	6 879	65 578
<i>Östergötlands län</i>						
1. Norrköping och kustbygden...	24 399	47 186	51·7	18 262	1 993	20 255
2. Finspånga län—Norra Aska...	19 609	41 934	46·8	14 154	1 888	16 042
3. Södra skogsbygden i Östergöt- lands län.....	29 869	48 998	61·0	23 566	2 464	26 030
4. Linköpingslättan.....	20 518	30 504	67·3	16 207	1 745	17 952
5. Skänningeslättan.....	20 772	30 515	68·1	16 914	1 292	18 206
Östergötlands läns landsbygd..	115 167	199 137	57·8	89 103	9 382	98 485
<i>Jönköpings län</i>						
1. Vedbobygden.....	17 022	29 003	58·7	14 007	1 242	15 249
2. Vätterbygden i Jönköpings län	13 193	26 847	49·1	10 597	1 128	11 725
3. Njudung.....	28 808	46 791	61·6	22 858	2 826	25 684
4. Finnveden.....	35 361	58 862	60·1	27 317	3 178	30 495
Jönköpings läns landsbygd....	94 384	161 503	58·4	74 779	8 374	83 153
<i>Kronobergs län</i>						
1. Sunnerbo.....	22 326	37 726	59·2	17 201	1 856	19 057
2. Västra Varend.....	25 041	43 861	57·1	20 184	2 459	22 643
3. Mellersta Varend.....	21 609	38 950	55·5	16 032	2 108	18 140
4. Uppvidinge.....	11 503	25 315	45·4	8 662	1 387	10 049
Kronobergs läns landsbygd....	80 479	145 852	55·2	62 079	7 810	69 889

Inom olika bygder och län.

Å r 1940		Jordbruksbefolkningens struktur år 1940					Årligt nettoflyttningstal 1931—40	Åkerareal år 1937 hektar	Arbetskraft per 100 hektar åker
Total befolkning	Procent jordbruksbefolkning	Antal män i åldrarna 20—60 år	Antal kvinnor i åldrarna 20—60 år	Kvinnor per 100 män i åldrarna 20—40 år	Åldersfördelningsindex				
8	9	10	11	12	H̄	H ₀	15	16	17
107 337	7.0	2 347	1 823	70	d135	b20g	— 12.9	9 600	33.9
51 797	36.3	5 464	4 489	77	ba32	101h	— 16.2	41 564	18.5
33 142	54.5	4 850	4 292	80	ab14	20ag	— 11.9	39 071	17.9
25 765	60.6	4 427	3 574	73	0a00	41bj	— 19.0	47 088	13.2
13 422	48.0	1 848	1 508	73	ba24	100h	— 17.7	17 175	15.1
231 463	28.7	18 936	15 686	76	ba23	200h	— 15.5	154 498	17.3
21 224	69.0	4 109	3 477	78	0a1a	40aj	— 18.1	54 769	10.7
34 875	55.7	5 424	4 623	80	0a10	40aj	— 15.5	63 656	12.2
37 239	43.2	4 587	3 892	78	a022	21ai	— 17.4	34 942	18.7
93 338	53.7	14 120	11 992	79	0a10	30aj	— 16.9	153 367	13.1
33 523	58.6	5 683	4 666	76	aa21	210i	— 22.1	51 895	15.4
23 355	44.4	2 818	2 422	82	ab13	30ah	— 19.8	24 756	16.3
28 361	55.7	4 491	3 844	78	aa22	200i	— 18.3	38 865	16.5
13 519	59.9	2 236	1 877	77	1b20	4aaj	— 19.8	23 528	13.5
18 959	61.6	3 247	2 858	85	0b30	3a1j	— 17.8	33 091	14.1
117 717	55.7	18 475	15 667	79	aa21	300i	— 19.8	172 135	15.3
39 496	51.3	5 694	4 759	76	aa12	21ai	— 20.8	51 851	15.6
44 535	36.0	4 463	3 802	76	ab23	200h	— 20.7	34 624	18.4
46 302	56.2	7 144	6 110	81	0a02	30bi	— 16.0	42 012	24.3
28 674	62.6	5 064	4 206	78	0a10	31ai	— 16.5	49 785	14.4
27 702	65.7	5 137	4 315	78	0000	41bj	— 16.2	58 406	12.5
186 709	52.7	27 502	23 192	78	aa11	30ai	— 17.9	236 678	16.5
27 331	55.8	4 381	3 667	79	aa21	210i	— 12.4	28 128	22.1
28 170	41.6	3 275	2 836	80	b013	21ah	— 13.1	25 387	18.5
45 594	56.3	6 594	5 729	82	ba24	20ah	— 11.4	39 817	23.8
58 807	51.9	8 645	7 897	85	bb25	1a0g	— 15.4	39 002	32.3
159 902	52.0	22 895	20 129	82	ba24	100h	— 13.3	132 334	24.9
31 308	60.9	5 294	4 463	78	bb25	1a0g	— 16.0	27 766	27.1
42 320	53.5	6 135	5 084	77	ab14	3aah	— 11.5	32 460	26.7
32 739	55.4	5 061	4 177	76	ba15	20ag	— 17.8	26 551	26.9
24 078	41.7	2 809	2 322	76	bb16	10ag	— 9.2	12 045	33.0
130 445	53.6	19 299	16 046	77	bb15	20ag	— 14.7	98 822	27.6

Tab. I (forts.). Folkmängdsförhållandena

L ä n B y g d	Folk mäng d år 1930			F o l k m ä n g d		
	Befolkning inom jordbruk med binärningar Samtliga	Total befolkning	Procent jordbruks- befolkning	Befolkning inom jordbruk med binärningar		
				Yrkes- verksam befolkning	Själv- ständiga yrkeslösa	Samtliga
1	2	3	4	5	6	7
<i>Kalmar län</i>						
1. Tjust.....	22 705	37 406	60·7	17 857	2 053	19 910
2. Sevede—Tunalänsområdet.....	15 712	26 143	60·1	12 886	1 591	14 477
3. Emåbygden.....	22 178	44 780	49·5	16 977	2 718	19 695
4. Möre skogsbygd.....	12 374	24 306	50·9	9 320	1 288	10 608
5. Möre slättbygd.....	15 675	26 922	58·2	12 622	1 629	14 251
6. Öland.....	16 288	25 314	64·3	13 503	1 852	15 355
Kalmar läns landsbygd.....	104 932	184 871	56·8	83 165	11 131	94 296
<i>Gottlands län</i>						
Gotlands läns landsbygd.....	31 533	46 991	67·1	26 086	2 227	28 313
<i>Blekinge län</i>						
1. Östblekinge.....	27 832	55 813	49·9	21 833	2 535	24 368
2. Västblekinge.....	21 218	46 372	45·8	16 136	2 491	18 627
Blekinge läns landsbygd.....	49 050	102 185	48·0	37 969	5 026	42 995
<i>Kristianstads län</i>						
1. Österlen.....	20 518	36 252	56·6	17 281	2 080	19 361
2. Gärd—Alboområdet.....	20 390	34 029	59·9	17 078	1 963	19 041
3. Villandsområdet.....	12 154	25 602	47·5	10 063	1 418	11 481
4. Göinge slättbygd.....	12 841	25 929	49·5	10 777	1 318	12 095
5. Göinge skogsbygd.....	21 010	38 961	53·9	16 003	2 279	18 282
6. Norra Åsbo skogsbygd.....	11 322	19 424	58·3	8 955	1 076	10 031
7. Ängelholmsbygden.....	19 218	41 203	46·6	15 932	1 999	17 931
Kristianstads läns landsbygd ..	117 453	221 400	53·1	96 089	12 133	108 222
<i>Malmöhus län</i>						
1. Luggude.....	18 334	48 218	38·0	14 789	1 731	16 520
2. Rönneberg—Onsjö—Harjager ..	21 829	40 627	53·7	17 931	1 930	19 861
3. Torna.....	9 945	19 283	51·6	7 993	882	8 875
4. Malmöområdet.....	16 808	51 180	32·8	12 952	1 301	14 253
5. Söderslätt.....	20 510	35 846	57·2	17 034	1 888	18 922
6. Ystadsbygden.....	17 568	25 760	68·2	14 870	1 582	16 452
7. Frosta—Norra Färsbygden.....	26 245	38 929	67·4	20 663	2 249	22 912
Malmöhus läns landsbygd.....	131 239	259 843	50·5	106 232	11 563	117 795
<i>Hallands län</i>						
1. Hök.....	13 444	19 083	70·5	11 341	1 217	12 558
2. Halmstadsbygden.....	14 428	26 741	54·0	11 933	1 111	13 044
3. Mellersta Halland.....	27 880	38 431	72·5	22 741	2 153	24 894
4. Norra Halland.....	15 349	23 296	65·9	12 948	954	13 902
Hallands läns landsbygd.....	71 101	107 551	66·1	58 963	5 435	64 398

om olika bygder och län.

1940		Jordbruksbefolkningens struktur år 1940					Årligt nettoflyttningstal 1931—40	Åkerareal år 1937 hektar	Arbetskraft per 100 hektar åker
Totalbefolkning	Procent jordbruksbefolkning	Antal män i åldrarna 20—60 år	Antal kvinnor i åldrarna 20—60 år	Kvinnor per 100 män i åldrarna 20—40 år	Åldersfördelningsindex				
8	9	10	11	12	H	H ₀	15	16	17
35 529	56.0	5 465	4 654	79	0a02	31bi	— 15.4	40 431	19.3
24 752	58.5	3 972	3 405	80	a003	21bh	— 9.8	23 395	24.3
43 766	45.0	5 467	4 666	78	b004	21bh	— 12.4	33 848	23.0
19 632	54.0	2 948	2 490	79	ba14	20ah	— 15.9	15 992	26.2
25 438	56.0	4 015	3 252	76	0001	41bi	— 12.4	33 684	16.7
24 859	61.8	4 164	3 555	81	0a02	30bi	— 8.3	38 823	15.3
173 976	54.2	26 031	22 022	79	aa03	31bh	— 12.4	186 173	19.9
46 012	61.5	7 258	6 759	87	ab14	3aag	— 12.7	82 538	12.9
51 074	47.7	6 502	5 391	76	1b02	40bi	— 16.1	33 600	27.4
44 313	42.0	4 860	4 257	79	ab05	30bg	— 14.2	28 459	24.6
95 387	45.1	11 362	9 648	77	0b03	4abh	— 15.3	62 059	26.1
34 631	55.9	5 219	4 713	83	0a11	30ai	— 8.3	46 809	16.2
33 136	57.5	4 819	4 277	79	0b12	40ai	— 8.6	40 389	17.2
25 957	44.2	3 292	2 870	79	0a03	30bh	— 9.0	25 714	18.4
25 714	47.0	3 180	2 768	78	0b02	40bi	— 8.4	27 292	16.7
38 939	47.0	4 778	4 214	81	ac14	3bag	— 15.4	29 644	23.2
20 373	49.2	2 757	2 252	76	ab14	3aah	— 13.6	18 521	21.0
40 365	44.4	5 048	4 239	75	a012	21ah	— 8.5	46 528	15.4
219 115	49.4	29 093	25 333	79	0b13	30ah	— 10.2	234 897	17.8
37 213	44.4	4 631	3 955	77	a011	31ai	— 12.3	48 019	13.8
37 694	52.7	5 564	4 620	76	aa12	30ai	— 12.4	58 247	13.5
18 348	48.4	2 524	2 080	74	aa13	21ah	— 13.7	27 239	13.1
36 314	39.2	3 988	3 333	77	aa12	31ai	— 19.2	40 408	14.0
33 719	56.1	5 147	4 407	78	0a01	40bi	— 11.5	49 397	14.9
24 184	68.0	4 346	3 854	84	1a01	50bi	— 10.0	43 949	14.3
36 274	63.2	6 210	5 322	78	0b12	30ai	— 16.1	57 865	15.3
223 746	52.6	32 410	27 571	78	0a12	30ai	— 13.6	325 124	14.2
18 373	68.4	3 479	2 952	80	0a10	41aj	— 8.5	30 163	16.4
24 777	52.6	3 930	2 981	68	a021	210i	— 11.5	30 706	17.7
35 889	69.4	7 218	5 708	70	aa11	31ai	— 12.7	55 728	18.1
22 484	61.8	3 822	3 300	78	bb24	200h	— 10.1	24 885	22.0
101 523	63.4	18 449	14 941	73	aa11	30ai	— 11.1	141 482	18.3

Tab. I (forts.). Folkmängdsförhållanden

L ä n B y g d	Folk mäng d år 1930			F o l k m ä n g		
	Befolkning inom jordbruk med binärningar Samtliga	Total befolkning	Procent jordbruks- befolkning	Befolkning inom jordbruk med binärningar		
				Yrkes- verksam befolkning	Självs- ständiga yrkeslösa	Samtliga
1	2	3	4	5	6	7
<i>Göteborgs och Bohus län</i>						
1. Förortsområdet till Göteborg ..	14 614	45 038	32·4	11 862	980	12 842
2. Södra Bohusläns inland.....	12 723	20 566	61·9	9 848	1 036	10 884
3. Mellersta Bohusläns inland....	14 607	23 425	62·4	11 882	1 044	12 926
4. Öarna i Bohuslän.....	15 973	25 656	62·3	12 081	1 248	13 329
5. Mellersta Bohusläns skärgård o. stenhuggeridistrikt.....	10 179	32 416	31·4	8 267	1 057	9 324
6. Norrviken.....	11 290	22 543	50·1	10 061	882	10 943
Göteborgs och Bohusläns lands- bygd.....	79 386	169 644	46·8	64 001	6 247	70 248
<i>Älvsborgs län</i>						
1. Övre Dalsland.....	15 771	28 555	55·2	13 284	962	14 246
2. Nedre Dalsland.....	20 892	32 538	64·2	17 956	1 296	19 252
3. Trollhätte—Vänersborgsbygden	10 929	24 838	44·0	8 508	1 007	9 515
4. Ale—Vättle—Bollebygd.....	13 591	30 455	44·6	10 218	1 074	11 292
5. Ätrabygden.....	25 034	38 106	65·7	19 949	1 698	21 647
6. Mark.....	16 199	34 377	47·1	13 166	1 204	14 370
7. Boråsbygden.....	26 196	42 482	61·7	21 894	1 862	23 756
Älvsborgs läns landsbygd.....	128 612	231 351	55·6	104 975	9 103	114 078
<i>Skaraborgs län</i>						
1. Västgötaslätten väster om Lidan	32 398	45 094	71·8	26 617	2 072	28 689
2. Västgötaslätten öster om Lidan	25 178	37 080	67·9	20 129	1 468	21 597
3. Övre Tidan—Hökensåsbygden..	16 512	27 537	60·0	12 904	1 248	14 152
4. Falköping—Skövdebygden.....	22 042	33 133	66·5	18 288	1 223	19 511
5. Vadsbo slättbygd.....	19 494	30 517	63·9	15 587	1 319	16 906
6. Vadsbo skogsbygd.....	12 323	21 600	57·1	8 927	998	9 925
Skaraborgs läns landsbygd....	127 947	194 961	65·6	102 452	8 328	110 780
<i>Värmlands län</i>						
1. Slättbygden kring Karlstad....	14 215	38 069	37·3	11 232	900	12 132
2. Klarälsbygden.....	25 340	45 100	56·2	19 303	1 820	21 123
3. Fryksdalen.....	27 019	40 209	67·2	23 318	1 319	24 637
4. Jösse.....	16 214	27 270	59·5	14 173	863	15 036
5. Näset—Gillbergsbygden.....	14 466	27 059	53·5	12 931	895	13 826
6. Nordmarken.....	12 756	18 797	67·9	11 619	470	12 089
7. Färnebo bergslag.....	7 821	16 839	46·4	5 304	623	5 927
8. Kristinehamnsbygden.....	7 089	10 697	66·3	5 553	388	5 941
Värmlands läns landsbygd....	124 920	224 040	55·8	103 433	7 278	110 711
<i>Örebro län</i>						
1. Karlskogabygden.....	2 089	6 622	31·5	1 521	166	1 687
2. Noraskog.....	7 850	18 808	41·7	5 272	838	6 110
3. Lindebygden.....	9 459	22 795	41·5	6 186	933	7 119
4. Fellingsbro.....	5 768	10 863	53·1	4 325	493	4 818

Inom olika bygder och län.

Å r 1940		Jordbruksbefolkningens struktur år 1940					Årligt nettoflyttningstal 1931—40	Åkerareal år 1937 hektar	Arbetskraft per 100 hektar åker
Total befolkning	Procent jordbruksbefolkning	Antal män i åldrarna 20—60 år	Antal kvinnor i åldrarna 20—60 år	Kvinnor per 100 män i åldrarna 20—40 år	Åldersfördelningsindex				
8	9	10	11	12	H̄	H ₀	15	16	17
47 365	27·1	3 742	3 131	77	ca23	010h	— 12·6	10 881	48·8
19 178	56·8	2 813	2 585	86	bc38	1b0f	— 15·4	16 568	24·8
22 197	58·2	3 441	2 982	78	0b13	3aah	— 13·8	23 557	20·9
23 457	56·8	3 424	3 020	82	bd29	1c0e	— 18·5	11 247	43·9
26 908	34·7	2 570	2 073	73	bc27	1aaf	— 7·4	11 627	31·0
19 612	55·8	3 009	2 485	72	ab15	2aag	— 2·7	17 224	24·7
158 717	44·3	18 999	16 276	78	bb26	2a0g	— 12·3	91 104	29·8
27 258	52·3	3 939	3 438	78	ca26	000f	— 9·4	22 078	25·6
31 049	62·0	5 116	4 592	81	ab14	2aah	— 9·2	50 095	14·8
25 125	37·9	2 739	2 353	81	ca45	a01g	— 13·0	23 806	16·4
32 161	35·1	3 097	2 696	82	cc38	0b1f	— 17·9	19 060	23·3
36 432	59·4	5 904	4 957	79	ac34	2b0h	— 15·6	31 838	26·3
34 766	41·3	3 922	3 340	75	bc36	1b1g	— 12·1	20 107	27·8
43 847	54·2	6 559	5 794	82	cb37	0a1f	— 9·2	39 224	24·1
230 638	49·5	31 276	27 170	80	bb36	1a0g	— 12·0	206 208	21·8
43 512	65·9	8 039	7 054	83	ba22	21ai	— 13·1	84 835	13·6
34 518	62·6	6 098	5 214	81	aa22	200i	— 16·5	66 602	13·1
27 413	51·6	3 907	3 364	83	ab23	2a0h	— 16·9	35 353	15·8
29 370	66·4	5 531	4 744	81	ba22	200i	— 13·1	60 397	13·1
28 375	59·6	4 576	3 990	81	bb25	2a0g	— 14·7	49 435	13·3
21 519	46·1	2 668	2 344	84	bc37	1b1f	— 20·0	19 726	19·5
184 707	60·0	30 819	26 710	82	ba23	200h	— 15·2	316 348	14·0
34 169	35·5	3 450	2 996	81	b012	11ah	— 16·1	34 920	14·2
43 311	48·8	6 128	4 996	75	b012	21ai	— 18·2	23 069	37·4
38 182	64·5	6 800	6 012	82	aa12	21ai	— 9·7	33 023	29·7
26 226	57·3	4 087	3 678	84	ba25	10ag	— 6·9	20 832	28·4
26 207	52·8	3 761	3 389	86	ba15	10ag	— 4·4	33 475	16·3
17 727	68·2	3 364	3 009	84	db46	aa1f	— 4·4	16 427	29·6
15 958	37·1	1 618	1 422	84	ab32	3a0i	— 28·3	7 213	32·3
9 635	61·7	1 653	1 396	82	ab23	2a0h	— 19·0	16 324	14·4
211 415	52·4	30 861	26 898	82	ba23	10ah	— 12·1	185 283	23·9
7 749	21·8	426	425	103	cc39	0b1e	— 22·3	4 174	14·3
17 712	34·5	1 631	1 478	93	cc37	1a0f	— 24·2	8 310	28·5
20 553	34·6	1 960	1 770	86	eb410	ba1e	— 25·6	12 730	22·3
9 602	50·2	1 334	1 188	82	ca25	000g	— 17·9	16 186	11·9

Tab. I (forts.). Folkmängdsförhållandena

L ä n B y g d	Folk m ä n g d 1930			F o l k m ä n g d		
	Befolkning inom jordbruk med binärningar Samtliga	Total befolkning	Procent jordbruks- befolkning	Befolkning inom jordbruk med binärningar		
				Yrkes- verksam befolkning	Själ- ständiga yrkeslösa	Samtliga
1	2	3	4	5	6	7
5. Norra Närkebygd.....	16 616	34 453	48·2	12 242	1 142	13 384
6. Södra Närke slättbygd.....	17 638	36 836	47·9	13 852	1 530	15 382
7. Södra Närke skogsbygd.....	15 309	28 038	54·6	11 271	1 427	12 698
Örebro läns landsbygd.....	74 729	158 415	47·2	54 669	6 529	61 198
<i>Västmanlands län</i>						
1. Västeråsbygd.....	19 182	36 552	52·5	13 975	1 708	15 683
2. Bergslagen.....	7 026	22 356	31·4	4 849	787	5 636
3. Åkerbo.....	8 809	16 904	52·1	6 683	718	7 401
4. Salabygd.....	22 934	36 347	63·1	18 606	1 584	20 190
Västmanlands läns landsbygd..	57 951	112 159	51·7	44 113	4 797	48 910
<i>Kopparbergs län</i>						
1. Nederdalarnes bygd.....	16 137	35 339	45·7	12 199	1 312	13 511
2. Stora Tunabygd.....	8 712	31 367	27·8	6 205	629	6 834
3. Falubygd.....	9 166	21 142	43·4	7 513	630	8 143
4. Västerbergslagen.....	9 736	29 877	32·6	6 860	867	7 727
5. Västerdalarnes bygd.....	21 525	34 498	62·4	17 006	1 089	18 095
6. Nedansiljan.....	18 606	35 023	53·1	14 414	948	15 362
7. Ovensiljan.....	20 986	32 908	63·8	17 892	1 000	18 892
Kopparbergs läns landsbygd...	104 868	220 154	47·6	82 089	6 475	88 564
<i>Gävleborgs län</i>						
1. Gästriklands inland.....	12 115	30 799	39·3	9 744	945	10 689
2. Gästriklands kustland.....	14 457	44 510	32·5	11 454	1 174	12 628
3. Söderhamnsbygd.....	9 681	26 956	35·9	8 253	983	9 236
4. Bollnäsbygd.....	19 149	36 901	51·9	17 045	1 470	18 515
5. Ljusdalsbygd.....	22 666	37 946	59·7	19 495	1 552	21 047
6. Dellenbygd.....	26 452	44 782	59·1	21 936	2 492	24 428
Gävleborgs läns landsbygd....	104 520	221 894	47·1	87 927	8 616	96 543
<i>Västernorrlands län</i>						
1. Nedre Ljungabygd.....	9 844	25 081	39·2	9 035	701	9 736
2. Nedre Indalsbygd.....	9 479	40 713	23·3	8 397	1 017	9 414
3. Medelpads inland.....	17 223	29 792	57·8	15 394	1 091	16 485
4. Nedre Ångermanbygd.....	12 337	38 748	31·8	10 380	1 337	11 717
5. Sollefteå—Nylandsbygd.....	12 416	25 182	49·3	10 159	1 233	11 392
6. Övre Ådalsbygd.....	20 732	27 259	76·1	18 442	1 513	19 955
7. Norra Ångermanlandsbygd...	31 581	54 226	58·2	28 141	2 759	30 900
Västernorrlands läns landsbygd	113 612	241 001	47·1	99 948	9 651	109 599
<i>Jämtlands län</i>						
1. Östra Jämtland.....	16 979	24 368	69·7	14 739	1 074	15 813
2. Norra Jämtland.....	21 107	29 098	72·5	18 850	1 648	20 498
3. Västra Jämtland.....	10 087	17 135	58·9	9 398	928	10 326
4. Härjedalsbygd.....	15 436	19 849	77·8	13 816	1 074	14 890
5. Storsjöbygd.....	18 379	29 911	61·4	15 637	1 551	17 188
Jämtlands läns landsbygd.....	81 988	120 361	68·1	72 440	6 275	78 715

namn olika bygder och län.

År 1940		Jordbruksbefolkningens struktur år 1940					Årligt nettoflyttningstal 1931—40	Åkerareal år 1937 hektar	Arbetskraft per 100 hektar åker
Total befolkning	Procent jordbruksbefolkning	Antal män i åldrarna 20—60 år	Antal kvinnor i åldrarna 20—60 år	Kvinnor per 100 män i åldrarna 20—40 år	Åldersfördelningsindex				
8	9	10	11	12	H̄	H ₀	15	16	17
26 687	50·2	3 675	3 304	82	ca26	000f	— 21·3	39 927	13·3
35 114	43·8	4 272	3 825	80	ca26	000g	— 13·4	44 571	13·9
24 296	52·3	3 539	3 091	85	ca25	000g	— 18·4	23 215	21·9
141 713	43·2	16 837	15 081	84	cb26	000f	— 19·2	149 113	16·3
36 310	43·2	4 255	3 701	85	0b22	3aai	— 22·7	53 359	11·4
23 137	24·4	1 541	1 358	86	cc46	0b1g	— 21·4	10 515	21·1
16 454	45·0	2 047	1 785	82	aa23	200h	— 19·3	24 598	12·0
33 742	59·8	5 766	4 857	79	a010	31aj	— 14·2	66 183	12·4
109 643	44·6	13 609	11 701	82	aa22	3a0i	— 18·6	154 655	12·6
34 697	38·9	3 655	3 285	84	bb24	2a0h	— 17·8	33 186	16·0
31 808	21·5	1 808	1 815	99	cb45	0a1g	— 22·4	14 223	19·1
19 883	41·0	2 362	2 117	82	c043	011h	— 10·4	10 151	33·7
29 236	26·4	2 196	1 878	79	db37	aa1f	— 21·0	9 049	34·6
33 841	53·5	5 324	4 370	78	ca35	000g	— 16·9	11 583	64·8
33 359	46·1	3 983	4 060	97	eb311	ca1d	— 16·0	17 157	35·0
31 921	59·2	5 421	4 646	82	c023	110h	— 10·6	12 011	64·5
214 745	41·2	24 749	22 171	85	ca35	000g	— 15·8	107 360	33·4
32 153	33·2	3 072	2 659	78	ba33	110h	— 11·7	16 714	26·3
45 705	27·6	3 609	3 138	78	b022	110i	— 13·1	17 924	28·9
25 188	36·7	2 603	2 278	82	a011	21ai	— 5·5	11 042	33·9
35 995	51·4	5 312	4 402	76	110c	42bk	— 5·7	18 378	40·9
35 577	59·2	6 136	4 723	71	100c	52bk	— 10·2	17 596	48·3
42 347	57·7	6 902	5 839	76	a001	32bi	— 9·1	29 802	33·0
216 965	44·5	27 634	23 039	76	0010	31aj	— 9·2	111 456	35·1
24 255	40·1	2 776	2 361	75	a010	31aj	— 1·9	12 227	32·4
37 934	24·8	2 549	2 245	81	aa12	30ah	— 0·8	9 800	37·5
29 257	56·3	4 775	3 727	72	100b	52bk	— 6·9	13 458	49·3
36 514	32·1	3 124	2 880	80	aa12	30ai	— 6·0	12 297	37·1
24 488	46·5	3 156	2 723	78	100a	41bj	— 11·5	10 732	42·1
26 647	74·9	5 639	4 196	68	30bd	72dl	— 8·6	12 458	62·1
56 352	54·8	8 040	7 523	88	1a0a	51bj	— 5·1	28 279	41·7
235 447	46·5	30 059	25 655	78	100a	51bj	— 6·2	99 251	43·2
24 603	64·3	4 745	3 611	69	010b	42bk	— 9·2	10 351	63·3
28 222	72·6	5 947	4 589	72	100b	51bk	— 6·2	15 336	53·7
17 404	59·3	2 856	2 450	80	0001	31bi	+ 0·6	10 644	38·3
20 255	73·5	4 546	3 225	70	11ab	42ck	— 6·7	6 468	95·2
31 591	54·4	4 655	4 041	82	0a01	30bi	— 8·8	23 626	28·3
122 075	64·5	22 749	17 916	74	000a	41bj	— 6·6	66 425	47·7

Tab. I (forts.). Folkmängdsförhållandena

L ä n B y g d	Folk mäng d år 1930			F o l k m ä n g d		
	Befolkning inom jordbruk med binärningar Samtliga	Total befolkning	Procent jordbruks- befolkning	Befolkning inom jordbruk med binärningar		
				Yrkes- verksam befolkning	Självs- ständiga yrkeslösa	Samtliga
1	2	3	4	5	6	7
<i>Västerbottens län</i>						
1. Nordmalingsbygden.....	10 603	18 402	57·6	10 180	987	11 167
2. Umebygden.....	22 961	38 886	59·0	20 916	1 826	22 742
3. Nysätrabygden.....	19 454	26 197	74·3	17 650	1 514	19 164
4. Skelleftebygden.....	30 567	52 060	58·7	27 518	2 391	29 909
5. Åsele och Vilhelmina lappmark	18 011	22 987	78·4	17 957	1 600	19 557
6. Lycksele lappmark.....	23 224	29 158	79·6	23 206	1 893	25 099
Västerbottens läns landsbygd..	124 820	187 690	66·5	117 427	10 211	127 638
<i>Norrbottnens län</i>						
1. Pitebygden.....	18 200	30 726	59·2	16 313	1 553	17 866
2. Lulebygden.....	15 035	25 947	57·9	13 255	1 106	14 361
3. Kalixbygden.....	20 577	34 130	60·3	18 748	1 252	20 000
4. Tornedalen.....	17 800	25 388	70·1	20 744	731	21 475
5. Pite och Lule lappmarker.....	14 338	20 275	70·7	14 940	785	15 725
6. Kalix och Torne lappmarker...	11 390	39 886	28·6	12 402	649	13 051
Norrbottnens läns landsbygd....	97 340	176 352	55·2	96 402	6 076	102 478

Om olika bygder och län.

1940		Jordbruksbefolkningens struktur år 1940					Årligt nettoflyttningstal 1931—40	Åkerareal år 1937 hektar	Arbetskraft per 100 hektar åker
Total befolkning	Procent jordbruksbefolkning	Antal män i åldrarna 20—60 år	Antal kvinnor i åldrarna 20—60 år	Kvinnor per 100 män i åldrarna 20—40 år	Åldersfördelningsindex				
8	9	10	11	12	H	H ₀	15	16	17
19 253	58.0	2 963	2 578	82	30ad	71c1	+ 0.1	10 551	40.3
39 820	57.1	6 294	5 322	81	20ad	62c1	— 5.0	29 768	30.1
25 789	74.3	5 226	4 386	79	30bd	72c1	— 6.2	24 801	29.9
54 812	54.6	7 779	6 603	81	4abc	80ck	— 6.6	30 417	36.4
24 905	78.5	5 459	3 880	64	50dg	10.1em	+ 1.0	7 873	94.0
33 159	75.7	6 778	5 230	73	51dg	10.2fm	— 0.2	10 897	86.2
197 738	64.5	34 499	27 999	76	40be	81dl	— 3.4	114 307	42.4
32 307	55.3	4 630	3 717	73	5acd	91el	— 7.7	16 412	39.5
24 301	59.1	3 846	3 246	80	20ba	51dj	— 8.6	20 167	27.1
37 096	53.9	5 173	4 129	73	5ade	10.1el	— 10.5	13 533	53.5
30 487	70.4	4 946	3 763	71	11.bgi	16.ahn	+ 3.2	9 058	75.4
22 895	68.7	4 449	3 253	70	51cg	92en	+ 2.0	6 514	93.3
40 298	32.4	3 004	2 388	75	10.bgi	16.ahn	— 0.1	3 561	117.9
187 384	54.7	26 048	20 496	73	6adf	11.0fm	— 4.0	69 245	52.4

Tab. J. Folkmängdsförhållandena inom olika produktionsområden.

Produktionsområde	Folk- mängd år 1930		Folk m å n g d år 1940			Pro- cent jord- bruks- befolk- ning	Jordbruksbefolkningens struktur år 1940				Årligt netto- flytt- ningstal 1931—40	Åkerareal år 1937 hektar	Arbets- kraft per 100 hektar åker
	Befolk- ning inom jordbruk med bi- näringar	Befolkning inom jordbruk med binäringar	Befolkning inom jordbruk med binäringar		Total- befolk- ning		Antal kvinnor per 100 män i åldrar- na 20— 40 år	Åldersfördel- ningsindex		H ₀			
			Yrkes- verksam befolk- ning	Själ- ständiga yrkeslösa				Samtliga	H				
1. Skåne—Hallands slättbygd	152 621	125 084	13 872	138 956	274 953	50.5	38 751	32 595	76	0a11	30ac	381 822	14.7
2. Sydsvenska mellanbygden	119 525	96 679	11 644	108 323	211 239	51.3	29 448	25 221	78	0a02	30bc	251 207	16.7
3. Öland och Gotland	47 821	39 589	4 079	43 668	70 781	61.6	11 422	10 314	85	ab04	30bb	121 361	13.7
4. Östgötalätten	55 317	43 597	4 182	47 779	75 992	62.9	13 467	11 253	78	0010	31ad	143 390	13.3
5. Vänerslätten	170 514	138 882	10 953	149 835	276 903	54.1	41 920	36 456	82	ba23	200b	436 796	13.7
6. Mälar- och Hjälmärbbygden	296 744	227 334	25 257	252 591	583 025	43.3	71 115	60 441	79	aa22	200c	711 521	14.2
7. Sydsvenska höglandet	412 265	325 338	37 483	362 821	673 654	53.9	99 578	84 972	79	ab14	200c	569 743	24.9
8. Östsvenska dalbygden	38 769	30 430	3 593	34 023	62 646	54.3	9 383	7 975	79	0a12	31bc	65 127	20.5
9. Västsvenska dalbygden	122 108	98 954	9 194	108 148	239 852	45.1	29 347	25 283	79	bb26	1a00	160 726	26.1
10. Södra Bergslagen	47 475	34 723	4 295	39 018	92 399	42.2	10 785	9 320	80	bb25	100a	78 371	19.7
11. Västsvenska dalsjöområdet	74 476	64 265	3 975	68 240	125 018	54.6	18 858	16 647	82	ba25	100a	94 055	28.9
12. Norra Bergslagen	52 365	36 229	4 949	41 178	131 796	31.2	11 296	10 018	85	cb36	0a10	72 511	22.5
13. Östra Dalarna o. Gästrik- land	60 587	47 114	4 690	51 804	164 246	31.5	14 506	13 014	83	ba33	100b	92 198	22.8
14. Kustlandet i nedre Norrland	122 159	105 556	11 011	116 567	274 197	42.5	32 325	27 980	79	0000	41bd	129 534	35.8
15. Kustlandet i övre Norrland	146 185	134 821	10 990	145 811	250 171	58.3	38 353	31 839	78	40bd	81db	151 957	35.7
16. Nordsvenska mellanbygden	156 352	131 404	9 977	141 381	234 987	60.2	40 113	33 318	77	0011	31ad	104 526	54.3
17. Jämtländska siluområdet	42 933	37 919	3 516	41 435	65 834	62.9	11 634	9 474	76	1000	41be	43 823	37.4
18. Fjäll- och moränbygden	111 212	109 872	7 713	117 585	182 737	64.3	31 438	23 817	71	50cc	91ei	48 473	91.0
A. Södra och mellersta Sveri- ges slättbygger	842 542	671 165	69 987	741 152	1 492 983	49.6	206 123	176 280	79	aa12	20ac	2 046 097	14.4
B. Södra och mellersta Sveri- ges skogs- och dalbygger	806 386	637 053	68 179	705 232	1 489 611	47.3	193 753	167 229	80	bb24	200a	1 132 731	24.5
C. Norra Sverige	578 891	519 572	43 207	562 779	1 007 926	55.8	153 863	126 428	76	20ab	61cf	478 313	45.5
Hela landsbygden	2 229 478	1 827 790	181 373	2 009 163	3 990 520	50.3	553 739	469 937	79	0a12	30ac	3 657 141	21.6

Tab. K. Fördelning på kön och större åldersgrupper av jordbruksbefolkningen inom olika produktionsområden år 1940.

	1. Skåne—Hal-lands slätt-bygd	2. Syd-svenska mellan-bygden	3. Öland och Gotland	4. Öst-göta-slätten	5. Vä-ner-slätten	6. Mä-lar och Hjä-l-mar-bygden	7. Syd-svenska hög-landet	8. Öst-svenska dal-bygden	9. Väst-svenska dal-bygden
<i>Män</i>									
0—20.....	23 571	18 810	7 247	8 225	23 633	40 959	59 043	5 684	17 088
20—40.....	21 876	16 506	6 306	7 604	22 416	38 812	54 130	5 373	15 567
40—60.....	16 859	12 781	5 116	5 863	19 321	32 303	45 494	4 010	13 780
60— ω	11 877	9 516	3 949	3 967	13 789	22 184	34 332	3 032	10 788
0— ω	74 183	57 613	22 618	25 659	79 159	134 258	192 999	18 099	57 223
<i>Kvinnor</i>									
0—20.....	21 460	16 940	6 866	7 408	21 821	37 991	53 925	5 245	15 473
20—40.....	16 731	12 904	5 332	5 905	18 273	30 544	42 803	4 233	12 231
40—60.....	15 851	12 179	4 982	5 348	18 024	29 897	42 208	3 742	13 052
60— ω	10 731	8 687	3 870	3 459	12 558	19 901	30 886	2 704	10 169
0— ω	64 773	50 700	21 050	22 120	70 676	118 333	169 882	15 924	50 925
	10. Södra Bergs-lagen	11. Väst-svenska dalsjö-området	12. Norra Bergs-lagen	13. Östra Dalarna—Gäst-rikland	14. Kust-landet i nedre Norrland	15. Kust-landet i övre Norrland	16. Nord-svenska mellan-bygden	17. Jämt-ländska silur-området	18. Fjäll-och morän-bygden
<i>Män</i>									
0—20.....	6 027	10 181	5 975	7 820	20 078	29 969	23 642	7 372	25 112
20—40.....	5 693	10 290	5 729	7 814	18 728	23 103	22 869	6 694	19 796
40—60.....	5 092	8 568	5 567	6 692	13 597	15 250	17 244	4 940	12 134
60— ω	3 851	6 464	4 313	4 760	8 977	9 308	11 704	3 267	6 955
0— ω	20 663	35 503	21 584	27 086	61 380	77 630	75 459	22 273	63 997
<i>Kvinnor</i>									
0—20.....	5 629	9 815	5 680	7 357	18 756	27 983	21 839	6 886	23 401
20—40.....	4 554	8 417	4 895	6 451	14 781	18 008	17 567	5 090	14 153
40—60.....	4 766	8 230	5 123	6 563	13 199	13 831	15 751	4 384	10 037
60— ω	3 406	6 275	3 896	4 347	8 451	8 359	10 765	2 802	5 997
0— ω	18 355	32 737	19 594	24 718	55 187	68 181	65 922	19 162	53 588

Tab. L. Fördelning på kön och större åldersgrupper av den yrkesverksamma jordbruksbefolkningen jämte dess familjemedlemmar inom olika detaljyrkesgrupper år 1940.

Kön Ålder	1. Större jordbruk (över 50 ha åker)	2. Medelstora jordbruk (10—50 ha åker)	3. Småbruk (2—10 ha åker)	4. Diverse jordbruks- verksamhet; binäringar	Samtliga grupper
<i>Män</i>					
0—20.....	33 764	89 931	134 840	75 922	334 457
20—40.....	29 407	89 359	100 638	86 863	306 267
40—60.....	19 566	64 683	102 728	50 634	237 611
0—60.....	82 737	243 973	338 206	213 419	878 335
<i>Kvinnor</i>					
0—20.....	29 055	75 040	125 672	61 804	291 571
20—40.....	21 058	61 016	89 233	46 202	217 509
40—60.....	15 733	54 534	93 799	36 517	200 583
0—60.....	65 846	190 590	308 704	144 523	709 663

55. Betänkande rörande organisatoriska åtgärder för den medicinska forskningens främjande. Hægström. 214 s. **E.**
56. Betänkande med förslag angående den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. Hægström. 307 s. 3 bil. **Jo.**
57. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 7. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 1. Marcus. 159 s. **Fi.**
58. Utredning och förslag angående förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning för personal vid statens järnvägars smalspåriga bandelar. Beckman. 103 s. **K.**
59. Betänkande med förslag till ändrad semesterlagstiftning. Beckman. 354 s. **Fi.**
60. Fångvårdsstyrelsens utredning angående fångvårdspersonalens utbildning och rekrytering m. m. Marcus. 46 s. **Ju.**
61. Betänkande med utredning och förslag angående landvärden vid försvarsväsendet. Beckman. 231 s. **Fö.**
62. 1944 års allmänna skattekommitté. 1. Betänkande med förslag till förfarande vid avveckling av krigskonjunkturbeskattningen. Marcus. 97 s. **Fi.**
63. Betänkande med förslag till det militära uppskovsväsendets ordnande. Beckman. 143 s. **Fö.**
64. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m. Marcus. 86 s. **Fi.**
65. Jordbrukets framtida tillgång på arbetskraft. Av H. Hyrenius. Idun. 196 s. **Jo.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

Statens offentliga utredningar 1944

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvard.

- Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. [9] 2. Motiv m. m. [10]
- Betänkande med förslag rörande revision av lagstiftningen om kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. [24]
- Betänkande med förslag till lag om skyldighet för innehavare av järnväg eller spårväg att hålla stängsel. [35]
- Strafflagberedningens betänkande ang. verkställigheten av frihetsstraff m. m. [50]
- Fångvårdsstyrelsens utredning ang. fångvårdspersonalens utbildning och rekrytering m. m. [60]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

- Betänkande med förslag ang. revision av riksdagens arbetsformer. [8]
- Folkbokföringskommitténs betänkande med förslag till omorganisation av folkbokföringen. [52]
- 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m. [64]

Kommunalförvaltning.

- Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. [4]
- Kommunindelingskommittén. 1. Den lantkommunala förvaltningsregleringens historia. [37]

Statens och kommunernas finansväsen.

- 1944 års allmänna skattekommitté. 1. Betänkande med förslag till förärande vid avveckling av krigskonjunkturbeskattningen. [62]

Politi.

- Betänkande ang. nykterhetstillståndet under krigsåren. [3]
- Betänkande med förslag till allmän ordningsstadga m. m. [48]
- Betänkande med förslag till förstatligande av polisväsendet i riket och åklagarväsendet i rikets städer. Del 1. Allmänna grunder. [53] Del 2. Organisationens utformning, avlöning m. m. [54]

Nationalekonomi och socialpolitik.

- Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 1. [7] 2. [12] 3. [13] 4. [14] 5. [25] 6. [36] 7. [57]
- Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. [11]
- Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredningar och förslag ang. lag om allmän sjukförsäkring. [15] 8. Kostnadsberäkningar ang. lag om allmän sjukförsäkring. [16] 9. Utredning och förslag ang. revision av lagstiftningen om barnvårdsanstalter och fosterbarnsvård. [34]
- Befolkningspolitik i utlandet. [26]
- Socialvårdens omfattning och kostnader efter 1930. [33]
- Promemoria ang. socialvården under krig. [40]
- Betänkande i abortfrågan. [51]
- Betänkande med förslag till ändrad semesterlagstiftning. [59]

Hälsa- och sjukvård.

- 1941 års reumatikervårdsakkunnigas betänkande. Del 2. Utredning och förslag rörande behovet av och formen för statligt understöd till utbyggande inom landets sjukvårdsväsen av efterbehandling och konvalescentvård. [28]
- Ungdomsvårdskommitténs betänkande 1 med utredning och förslag ang. psykisk barn- och ungdomsvård. [30]
- Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 1. Utredning och förslag rörande den förvaltningsekonomiska statistiken vid kroppssjukhusen. [47]
- Betänkande ang. organisationen av garnisonssjukvården i Stockholm. [49]
- Betänkande med utredning och förslag ang. tandvården vid försvarsväsendet. [61]

Allmänt näringsväsen.

- Betänkande med utredning och förslag ang. rätten till vissa uppfinningar m. m. [27]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

- Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. [1]
- Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. [6]
- Betänkande med förslag till inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område. [43]
- Betänkande med förslag till åtgärder för den jordbrukstekniska forskningens och upplysningsverksamhetens ordnande. [45]
- Betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet samt lag om sammanläggning av fastigheter å landet, m. m. [45]
- Betänkande med förslag ang. den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. [56]
- Jordbrukets framtida tillgång på arbetskraft. [65]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

- Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. [18]
- Sututitående avgivet av besparingsberedningens järnvägsakkunniga. [32]
- Betänkande med förslag i anledning av utredning rörande tillstånd för juridiska personer att utöva yrkesmässig biltrafik. [39]
- Utredning och förslag ang. förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning för personal vid statens järnvägars smalspåriga bandelar. [58]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

- Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.
- Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fakområdena. [17]
- Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. [39]
- 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 1. Skolan i samhällets tjänst. [20] 2. Sambandet mellan folkskola och högre skola. [21] 3. Utredning och förslag ang. vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. [22] Bilaga 3. Förhandlingarna vid sammanträde den 15—den 17 juni 1943 med 1940 års skolutrednings rådgivande nämnd. [23]
- Socialutbildningsakkunniga. 1. Utredning och förslag rörande den högre socialpolitiska och kommunala utbildningen. [29]
- Ungdomsvårdskommitténs betänkande 2 med utredning och förslag ang. stöd åt ungdomens föreningsliv. [31]
- Förslag till handledning i sexualundervisning för lärare i folkskolor. [41]
- 1943 års riksteaterutredningens betänkande och förslag angående riksteaterns omorganisation m. m. [42]
- Betänkande rörande organisatoriska åtgärder för den medicinska forskningens främjande. [55]

Försvarsväsen.

- Betänkande med förslag ang. långtjänstunderbefäl m. m. [2]
- Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. [5]
- Betänkande ang. ordnandet av civilianställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret. [38]
- Betänkande med förslag rörande utnyttjandet av ingenjörtekniskt utbildad personal inom försvarsväsendet och därmed sammanhängande frågor. [44]
- Betänkande med förslag ang. det militära uppskovsväsendets ordnande. [63]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.